

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
6 A
37

FRANCISCI REMONDI DIVIONENSIS

è SOCIETATE IESV

Panegyricæ Orationes XXX.

in laudem Sanctorum

IGNATII LOYOLÆ

Soc. IESV Fundatoris,

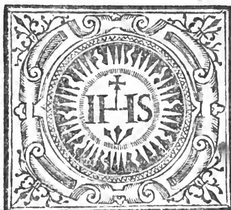
&

FRANCISCI XAVERII

eiusdem Societatis, Indiæ &

Iaponiæ Apostoli.

ANTVERPIÆ

Ex Officina MARTINI NVTII

Anno M. DC. XXVII.

ADMODVM R. P. IN CHRISTO

P. MVTIO VITELLESCO

SOC. IESV PRÆPOSITO GENERALI.

Ertius annus est, cùm non solùm tui desiderij significatio mihi, Pater optime, imperium fuit, verùm etiam mei erga sanctissimos viros Ignatium Loyolam, & Franciscum Xauerium debiti ratio à me solutionem exegit. Contuli me ad hoc quod vides opus. Varijs occupationibus non semel est intercisum. Continuata voluntate, nunc tandem vtcumque confectum prodit. Tibi offero dicoq́; Ignatij nimirum successori, eiusdemq́;, ac Francisci conspicuo imitatori. Tua te virtus extulit in eum quem tenes dignitatis gradum. hic cum illa de magnitudine contendit. Nobile iurgium luditur æqualitate. Gradum illum in te Societas reueretur, virtutem colit, amat vtrumque. O amplum præconij compendium! Hæc molesta sunt auribus tuis. scio. Hoc vno tua virtus inimica sui

 est.

est. noli esse mihi. Quid vis faciam? Do locum animo meo. Tu da veniam contumaciæ veritatis. Sunt & in me aliæ priuatæ rationes. Ego te quondam Romæ, adolescens adolescentem vidi spectauiq́; virgineo pudore, morum innocentia, summâque ad omnem doctrinam ingenij felicitate, veluti Romanæ principem iuuentutis. Habuêre omnes tuo exemplo quid discere, quidq́; agere possent. Et mihi etiam tecum in Societate studiorum pars exacta. Erat tum in Romano Collegio, cælestis tuæ cum omnibus consuetudinis operosa suauitas, omnium amor ac piæ deliciæ: & particeps fui. Diuinæ subinde dotes, prudentiæ præsertim, ac vitæ integritatis, in te ad cumulum auctæ, magno Societatis bono. Præcellentissimum Philosophiæ ac Theologiæ professorem excepêre grauissima munia. Interim tua mihi absenti præsentia hæsit. Defixa fuerat menti, non loco. At nunc erga tantum virum, nostriq́; Ordinis aput, quem me esse oportet? Si consulo paruitatem meam, prouisum mihi est. Nihil ad venerationem re abiectâ pronius. Omnium infimus, nemini potero in te honorando esse

infe-

inferior. Sed vt finem ad initium refe-ram, excipe hoc qualecumque argumentum obseruãtiæ erga te meæ; atque inprimis erga beatissimum parentem nostrum, eiusq; primarium sanctitate filium, cultus pietatisq; monumentum. In eo elaborando conatus spei meæ, spes tuo desiderio adnixa est. Impares fuère molimini vires. conatu fracto, spes excidit. stat desiderium tuum. consolare illud. Ex isto quippe casu surget forsitan maior gemino heroi gloria. Id si contingat, ambitiosa fiet in eorum laudes desperatio mea, & in tui semper obsequium animosa timiditas. Vale. Mantuæ, ipso die festo S. Ignatij, qui postremus Iulij mensis. anno 1625.

Admodum R.P. Tuæ

obsequentissimus in Christo filius, ac seruus

Francifcus Remondus.

AVCTOR LECTORI.

IRABERIS forſan, amice, quiſquis es, honorande, huius panegyrici operis contextum. Cauſam accipe. Vbi ego illud, quamquàm ſerò, animaduerti vno tantùm tractu excurrere longiſſimè, vt te ad quietem ſubindè ſiſteres, meliore conſilio, in partes fregi. quibus, excepta prima, pauciſque alijs, exordia non induxi. Quid enim neceſſe id fuit? Conſule in Catilinarijs, ac Philippicis orationum initia. Quod Marco Tullio in homines perditos inuehenti fas fuit, mihi ſanctiſſimorum virorum facta celebranti non liceat? Malè potiùs habet toti operi meo, quòd erga illos non benè. Quàm diſpar (Deus bone) tot ac tantis meritis laudatio! Sed habeo pudori meo perfugium. Ab exceſſu olim è grammaticis, Romæ ingreſſum in Societatem IESV, me ſeſquiannus diſcipulum Rhetoricæ habuit, an-

nus magiſtrum. Nihil mihi præterea
cum illis literis, facilè ignoſcent: mitiores appellantur. In Philoſophicis, ac Theologicis doctrinis, partim ſtudendo, partim quamplurimis annis publicè docendo, partim ſcribendo, reliquum vitæ ſpatium ad hoc vſque tempus exhauſi. Poëtica tamen quædam, & oratoria, tũ adoleſcẽs tum vir, interdum fudi; obiectâ fortè, vt fit, occaſione, aliorũ rogatu, vel iuſſu. Hæc poſteà vidêre lucẽ, neſcio an tu eorũ tenebras. Qualiacumque ſint, diuerſis in prouincijs ſæpè triuêre in prælo plumbum, me vt plurimum inſcio. Vt cognoui, ſunt illæ, dixi, impreſſæ notæ pudoris mei, tametſi nigræ. ruberent, ſi poſſent, ad verecundiam conſpicuam. Veſter fuit, ô typographi, in tenui labor. Spem indè facitis operi nouo. Sed væ mihi, ætate ſenili cum florente commiſſâ. Deus benè vertat mihi, vobiſque. Ad te redeo, mi, non cenſor, obſecro, ſed lector. Monitum te velim, non eâdem omninò, quâ anteà, me nunc vſum ſcribendi formâ.

Enimuero nec in istis Panegyricis orationibus vnum tenui stylum. Id vltro animaduertere poteris. quod quidem studiosè à me, non casu; consilio, non temerè factum. Varia sunt, cùm semper, tum hoc præsertim seculo ingenia hominum. Sic & in naturâ vides dissimilia oris humani lineamenta, & colores. Est & in victu dissidium. Non vnus cuilibet stomacho cognatus cibus: neque idem cuilibet palato sapit. In mensis ipsa quoque splendet prudentia, ferculorum discrimine & condimento. suam quisque illic habet ad gustum arbitram manum. Ego quod doctorum, atque acri iudicio virorum non minori forsitan parti acceptum, aut quidem certè non improbatum iri speraui, præstare conatus sum. (quis enim tam fatuæ confidentiæ, qui se credat placere omnibus posse?) Spem hanc meam formidine languentem vis debitæ pietatis erexit animauitque. Vt vt mihi res cedat, patronã habebo conscientiam, quòd & officij mei memor, & Euangelicæ pauperis viduę

ductus

ductus exemplo, quæ, Christo teste, suas in templi gazophylacium diuitias fudit, duo quoque minuta in Christianorum oratorum thesaurum inseruerim, demisso vultu, & dexterâ reuerenti. Si nihil hæc ad augmentum, profectò nec ad decrementum facient. nec aspernabitur, vt spero, spectator cum Ignatio & Xauerio ex alto Deus. Adde, quòd inter multos, & eos quidem fortasse criticos, si quis ad ætatem meam per tertiumdecimum lustrum fugientem conuerterit oculos, inueniet sibi locũ prudẽtiæ, & mihi veniæ. At si quando in istius libri mei lectione offendiculum occurret, laxa menti moram, preme ore sententiam. Turpius est in iudicio mendacium, quàm in typo mendum. In naturæ humanæ sibi relictæ miseranda conditione, nihil est stabilius casu. Verùm ad huius rei confessionem mutila esse nequit tua, mi lector, integritas. Vale.

FRANCISCI REMONDI DIVIONENSIS

Societatis IESV

PANEGYRICA

ORATIO I.

IGNATII *profana militia, sacra prima origo.*

Vnc demùm noua & inaudita celebritate, coniurantibus in laudes Ignatij & Francisci cum cælo terris, tutiusne sit penè iam erumpentem coërcere silentio vocem, an cupiditate arbitra ad dicendum ora laxare; mihi profectò, suspenso paulisper animo, consideranti, tam periculosum videtur experiri, quàm difficile iudicare. Etenim cùm supremus Ecclesiæ Catholicæ Princeps, diuino numine afflatus, eos nuper, vtpotè in cælesti regno triumphantes, venerandos & colendos esse decreuerit, idque illis à nostra inprimis Societate peculiari ac proprio iure debeatur; eò me adduci & compelli sentio, vt mearum virium conscientiam increpante

pante officio, metus cum temeritate contendat. Si mihi silentium indixero, taciturnitas ipsa fiet minimè pij, & maximè ingrati animi prædicatio. muta facundia contra se declamabit. Miseranda conditio, reum in sui damnationem, & testem esse, & patronum. Sin ad dicendum dominæ voluntati paruero, inanes fiangam sonos, miserasque voces disperdam, ad aurium fastidium; & auræ obstrepentis ludibrium. Digna nimiæ confidentiæ merces, suo laborasse dedecori. An exhibebo vtriusque periculi redemptionem paucitate verborum? Ne id quidem. Iniquum est enim, officium corrumpere, compendij lucro; & hortante ad pietatem verecundâ propensione, stultum est à tam honesto aleæ iactu nimio timore subducere manum.

Vos ô noua lumina cælo addita, quorum splendoribus percussus sol ipse lucis parens & largitor se condit in tenebras, & nocturna siderum præses ac ductrix, pudore obnubila, non iam vt fax per vmbras incedit, sed aliunde mendicatam in vmbris exuit lucem; Vos qui tenebrarum imperatoribus diuina virtute profligatis, è tot gentium ac nationum mentibus teterrimam noctem depulistis, flectite in me istos oculos, à nemine vnquam auersos, oculos, inquam, spei meæ iubar, spicula caritatis. Ex istis geminis

geminis radiorum fontibus, decutite rorantes in me ſcintillarum imbres, vos qui cæteris profuſâ largitate flammeos torrentes propinatis. Veſtram opem imploro, egenti parate, concedite flagitanti, vt quandoquidem nefas eſt ſilere de vobis, & nimis arduum dicere, eam firmetis dubia in mente ſententiam, quâ nec audacter dixiſſe videar, nec turpiter ſiluiſſe. Enimuero & hoc me omni trepidatione ſedatâ, animoſum reddat oportet, quòd cùm hoc tempore domina gentium Ciuitas, ſuis penè conuulſa ſedibus in laudes & gratulationes effuſa ſit, cùm eloquentiſſimorum hominum præconijs templa, theatra, compita, gymnaſia perſonent, cùm vrbium omnium ac prouinciarum fauſtis acclamationibus intremat cælum, terra diſſultet, immugiat mare, aër ſurdeſcat, & conſpirantes ventorum turmæ, in feſtiuo communi tripudio ſuas ſibi partes obſtinatâ hilaritate depoſcant; non dubito, quin iſta exilis ac tenuis oratio mea, vt ſeſe primùm extulerit, tam vaſto ſonitu, atque auido plauſu repentè ſorbeatur. Quare non ſpernetur ignota; non audita, non erubeſcet; nec ſe iactabit oppreſſa. niſi fortè fidenter inſoleſcat, dum ſua ſe ruina tutatur. A te igitur, ô IGNATI, vir maxime ac ſanctiſſime, mihi erit dicendi principium, à quo, tan-

tanquam parente, nostra Societas duxit initium. Videre iam videor splendentia Gallorum arma, instructos exercitus, explicatas acies; iam tubarum clangor, ac tormenti bellici fragor ad aures insanit. Agite, ruite, potentissimi Celtæ. Non est profectò, non est, ad vnius Nauarræ, Hispaniæ anguli expugnationem, sed ad totius orbis terræ prouincias, ab Ignatio præstantissimo duce, eiusque socijs, atque in primis à Francisco Xauerio Indiarum & Iaponiæ victore & gloriâ, non minùs felici, quàm diuerso, nec minùs salutari, quàm necessario bellandi genere, partim tuendas, partim Christo Optimo Maximo subigendas, hic tantus vester apparatus, hæc tanta potentia, viresque conuersæ. O diuinæ arcana prouidentiæ! O rerum maximarum latentia semina! quàm sæpè vt secundi aduersos, ita secundos aduersi casus trahunt. Hæ phalanges, hic equitatus, cælo indormientes excitat terras. Iam Cantabria Ignatij & Francisci fortunatissima parens, ad nouorum orbium partum grauidatur. Insta miles: vrge. Ignatio militas, tuus iste ardor atque impetus, illi æquè ac tibi nunc ignotis rerum euentibus famulatur. Cingitur obsidione Pompeiopolis. clarum nomen à conditore; à defensore præclarius. Capi-

tur

tur oppidum, quia capi potuit: non deditur, quia non decuit. in altero virtus, in altero fortuna, Mars in vtroque. Arx, non animus, cedit, dum tormenti bellici globo e muro violenter resiliente, propugnantis Ignatij fulminata tibia agnoscit in telo potentiam, non in hoste victoriam. sternitur propemodùm exanimatum corpus; mens adsurgit animosior. Hostilis manus hosti attulit non petitam pretioso vulnere medicinam. O quanta sors incubuit in ignotæ salutis exordium! nulla vnquam dextera, lethifero intenta ictui, tam bene ad immortalitatem collimauit. At claudicabit Ignatius. quid tum? Animi stabilitas, vacillante corpore, claudicare non potest. Huius stabilitatis firmamentum à flamma & luce est. Harum omen in tuo nomine, Ignati; origo diuinitus in mente; ministerium ex inflicto vulnere. Nonne vides? nonne sentis? crus concepto igne ex illa glande scintillat. Hinc cor flammam & lucem corripit. Itaque nouus & ardens mox tibi aperietur dies. Sic olim magnus ille Patriarcha cum cælesti quodam principe ac milite tota nocte luctatus, sibi percusso & succiso femoris neruo, è diuino aspectu clarissimum nomē comparauit. Huic optabilior fuit claudicatio in luce, quàm rectus in tenebris incessus. habet illa securitatem pro comite; hic casum pro duce, O quot in hoc

hoc nutante Ignatij crure firma cuduntur ad æternæ gloriæ iter vestigia! O quot in inflexa modicè tibia, gressus errantium dirigun-tur! O quot pes ille, vbi conualuerit, hominum concursus concitabit! Iactet se gloriosus ille Pompeius, cui è lubrico Syllanæ linguæ lenocinio, sors Magni cognomentum proiecit. si Latium, inquit, semel tantùm pede pepulero, Italiam vniuersam militibus complebo. Pepulisti profectò, & non semel, cùm properato turpiter ad fugam gradu, Italiam copijs viduasti, cùm Romanam Rempublicam, teque tuosque perdidisti, cùm mendicato præteritæ arrogantiæ ad perfugium hospitio, tuum illud genu, tot regum osculis adoratum, Ægyptio regulo puero flectere non dubitasses, nisi priùs tua illa mascula quondam virtus fuisset nescio cuius castrati imperio contruncata. Occubuisti ne procumberes. Hoc à me habeto elogium. Si magnitudini tuæ breue est, vrna minor est. Cornelia coniux collige cineres, & iudica. At verò non fastuoso ac tonante pedum pulsu, non opibus, armis, honoribus, audacia, non superbo nutus iaculo, ac fronte procellosâ, sed humili ac muto gradu vagus, paupertate diues, nuditate armatus, sui despicientia erectus, diffidentia securus, & oris serenissimi modesto flexu syreneus Ignatius, vbi se, Christo imperante ac duce

duce, ad Summi Pontificis pedes venerabundus abiecerit, excito repentè terrarum solo, innumerabiles Catholicorum hominum cateruas cogat ad vitam, enectis vitijs, meliorem capessendam; & densissimos Orthodoxæ Religionis hostium, ac barbarorum nimbos, ad se, & ad Franciscum certatim conuolantes, diuinâ luce atque æstu soluendos, insolitâ voluptate conspiciet. Maria omnia quà sol surgit & labitur, multarum gentium ad eos confluentium naues, pietate gubernatrice, & carbasis Numine spirante turgentibus intrepidas, in attonitis prona littoribus, cæteris despumatis mercibus, reuerenti tranquillitate deponent.

ORATIO II.

Curatio vulneris medicinam IGNATII *animo parat.*

MAgna profectò omni ex parte vis virtutis, cùm vel inter atrocissima prælia efferatos hostium animos non solùm emolliat, verumetiam in mutuam admirationem, amoremque compellat. Nouum nunc rei huius, ac nobile iucundumque sese Pompeiopoli theatrum spectatoribus aperit. Expugnatâ enim arce, & capto IGNATIO, canitur receptui. Mars se subducit in castra. Et ecce nouus,

uus confestim prodit Imperator. Vultus amorem mentiri non potest. Amor est. Huius edicto inter Hispanum, & Gallos alterius generis pugnæ spectaculum pronunciatur. Hi commiseratione decertant, ille constantiâ. Præsentem miratur hostis in hoste victoriam. Non est armorum, sed amorum generosa contentio. Illinc magnanimitas, hinc digladiatur benignitas. Sauciantur animi, non corpora. O felicia vulnera, quibus nulla est meditanda, nec quærenda curatio! Interea Ignatius doloris sensum, quo caret, transmittit in hostes; quippe qui lacrymis parentare iam videntur, propemodùm certæ (vt verentur) illius morti: dubia sententia an se pigeat tela vibrasse tanti militis malo, an præstat dimicasse, tam insigni fortitudinis experimento. Ille, contrà, morti vitam interritus libat, nec pudet certaminis pro gloriâ, nec tædet plagæ pro patria. Rei exitus est in thesauris arcanorum Dei. Generosi Celtæ, ac non minùs innatâ humanitate, morumque suauitate, quàm animi magnitudine ac fortitudine insignes, iam vt video dexteras cum Hispano præstantissimo duce ad fœdera vobis occulta iungitis. Iam celeberrimæ Societatis IESV nascuntur auguria. An datis beneficia Ignatio, an accipitis? Vestra profectò fœneratur humanitas. Erit, erit aliquando illud tem-

pus, cùm nunc inserta in Ignatio vestræ beneuolentiæ germina, ita sensim adolescent, vt in vos ipsos, ac posteros vestros, propitio cælo, maturos, & nunquam deciduos fructus, incredibili copiâ fundant. Curre, curre sanguis ex illo Ignatij vulnere, discrimina riuos, quibus non solùm Galliæ, verùm etiam prouinciarum omnium campos ingenti omnium admiratione fœcundes. Deducitur tandem à Gallis ad suos liber Ignatius, animo nunquam captiuus. deducitur, inquam, non minùs honorificè ad dignitatem, quàm commodè ad valetudinem. Domi morbus ingrauescit. Huic artis desudat industria. Operosi magistri, cauete parcatis. In hoc corpore (absit verbo iactantia) terrarum orbis aliquam sibi saucius medelam præstolatur. Nolite parcere. Hæc sunt prima & postrema in Ignatio vestræ peritiæ ministeria. Non amplius horum vsum poscet à vobis, cùm inuios saltus & strata viarum, à se calcata sauciabit, saxorum tamen attritu vicissim limante plantas; cùm iuga montium animi sui celsitudini humilia proteret; cùm Pyrenæos, Alpes, Apenninos, non copijs, & Punico Carthaginiensium ducis equitatu, sed ad votum voluntatis egens, ac nudis pedibus superabit; non ad euertendam Romanam rempublicam, sed ad Vrbem Christiani orbis parentem ac principem, & sacrosanctæ Eccle-
siæ

ſiæ Catholicæ caput pro virili parte propugnandum; non virtute Capuanis, aut alterius prouinciæ corrumpenda delicijs, ſed inaudito incommodorum omnium & ærumnarum genere corroboranda. Non ampliùs veſtra in eũ ſe ſe acuet officina, cùm auida tellus ſe pandet, ac ſubſternet, vt reuulſis per tot itinera eius ſulcanti pede ceſpitibus, diuino ſemine grauida, & imbuta liquore, proborum hominum ferax, diſcat ſe fieri non poſſe meliori partu parentẽ: cùm FRANCISCVS reliquiq; comites, ac poſteri, eius iuſſu expediti, & exemplo impulſi, ſuis excurſionibus eluſo rerum procreatarum margine, alios ſibi terminos quærent: cùm vtriuſque orbis terræ amplitudo in ſe congeſtis aſſiduo eorum labore atque induſtriâ rerum diuinarum theſauris, ſuas in ſummo gaudio deflebit anguſtias: cùm denique Oceanus mortalem mercaturam pertæſus, atque immiſericordi (ſyluarum excidijs) oppreſſus onerũ perennitate, eorum leui vecturâ exultans, non vſitatâ profectò inſtitoribus commercij ratione, immortales animos cælo ad felicitatem nundinabitur. Euge ferrum, incide, ſuccide, ſcalpe, fode, vre; molire in venas, & neruos, ſcrutare fibras & muſculos. Aude ferrum, quid times? quid refugis? non te agitas, vt olim in Caio Mario, qui crus malè ſanum, medicâ ſibi manu tractari non paſſus, indignum

 eſſe

esse dixit tanto dolore remedium. Qui modò tam animosè horrificum in prælio vulnus excepit, trepidabit Ignatius ad medicamentum? qui exitialia hostium machinamenta contempsit, amicorum salutaria formidabit obsequia? qui ad intenta iugulo tela non palluit, tibiæ admota chalybis erubescet ad frustula? Constanti viro color vnus est. hoc solo timidus est Ignatius, quod timet ne timere videatur. mauult artis animosæ tentamento audacter perire, quàm in suspicionem timoris venire. Age ferrum. quæ ista tanta segnities? Lambere fortassè malles, quàm lædere. Reuerentia non spernenda: iniuria non probanda. Vide, ne, dum mollescis ad tanti viri constantiam, mordeas dignitatem. Exerce in eum naturæ vires. Ab hac languescere non didicisti, neque ab illo vilescere. Non parum est, quòd ille explicatis adhuc & fluctuantibus aurâ bellicâ vexillis, irretitum fouentis fasciæ voluminibus pedem continere possit. Sed heu! non vnum lethi genus, neque vna ad sepulchrum via. mortalitati verò nullum tribunal, quia nulla quæstio. ipsamet à suâ lege non habet priuilegium. Ergo anniuersario Diui Petri pervigilio recurrente, constans medicorum iudicium fuit, inuictâ stante morbi pertinaciâ, Ignatio moriendum. Ille confestim Principem Apostolorum, quem semper vnicè coluerat,

in

in somnis sibi præsentem, & precanti opitulantem habuit. mox valetudine reddita, certæ mortis denunciatio à secura cælesti munere vitâ, benemeritos remissa est ad medicos. Lapis lapidem vindicauit. Petræ siquidem fragmento concussa, & loco mota cruris ossa Petræ beneficio coaluerunt. Quid enim aliud Hebræis Cephas, nisi petra? hoc nouum Simoni à Christo nomen impositum. Hæc Petra, Ecclesiæ fundamentum, vnà cum firmitate corporei gressus, inconcussam animi soliditatem Ignatio dabit. At ô quantum vanitatis in rebus humanis! In recenti cicatrice, & nondum stabili poplite fabricatur elegantia. Os è genu cornescens aliquid indecorum gradienti minari videtur. Est & sua ocreæ ambitio: illa se quoque semper sauciam credet, nisi læui ac tereti cruri continuè & molliter inducatur. Ossis ab Ignatio decernitur sectio ad arguti cruris, & dominæ ocreæ imperium, certi cruciatus, & dubiæ mortis pretio. Nouum vitæ discrimen cum præterito discrimine, auspicio vitiosæ libidinis, in certamen committitur. Ergóne tanti non erit restituta miraculo sanitas, hærente leuissimâ ægritudinis notâ? Enimverò hanc saltem, vt insignis accepti beneficij monumentum, relictam esse oportuit. Quid facerent medici, familiares, cognati, amici? cedendum

fuit militis violentiæ. An hic plus in Ignatio constantiæ, an temeritatis? temeritas quidem certè constantiam sortita est bonam comitẽ, cuius virtute clypeata, suum tegit vitium. Verumtamen ad illam conniuet, & ad hanc se dimittit diuina clementia. Itaque miles incolumis fit voti compos. At profectò hoc qualecumque factum non caret emolumento. Siquidem eximiam illius naturæ dotem spectãdam exhibet, nimirum studiosissimæ, & fortitudinis & nitoris. Sed heus tu famule, quid nunc postremo ministerio ad pedis balneolũ hero concham adponis? remoue. Ille vberrimis paulò pòst lacrymis, sibimet pedem abluet, nec tergendo linteum poscet.. apage te.

ORATIO III.

Quæsito tædij leuamento IGNATIVS *animi salutem inuenit.*

Rerum maximarum euentus eo vehementiùs mortalium mentes afficiunt, quo clariùs perspectum est, eos non solùm insolenti casu, verùm etiam præter communem omnium opinionem, immò verò suspicionem contigisse. Dum hæc igitur circa Ignatium geruntur, & adhuc proroganda quies decumbenti, vt pes firmus insistat, morantes tædium in-

incuſat horas. Huic leuando incommodo aduocantur libri otio militari familiares. Horum expoſita ſupellex, quærentium eripitur oculis, inopinato fortunæ caſu, meditato diuinæ prouidentiæ furto. Non hoſtium, ſed ægritudinis violentiâ exutus armis, in armorum hiſtorijs arma repoſcis Ignati? Vulnera vulnerum commemoratione non curantur. Plerumque ad animi tranquillitatem, bellorum fraudulenta narratio eſt. Non ſunt hæc caſtra, ſed domus; non nuda humus, ſed culcitra; non locus ad excubias, ſed lectus ad ſoporem. Etiámne iſtis ex parietibus præliorum tibi theatra conficies? Etiámne hîc oculos, ac mentem vmbratili hoſtium cæde irritabis? Etiámne in cubili ſolus, inermis, æger, pugnabis Ignati? Iuuenis Macedo Perſici euerſor imperij, ſibi ſapere videbatur, quòd Iliade maritata cum pugione, pugione dexteram, animum armaret Iliade. Sit ipſe ſuæ arbiter ſapientiæ. Sed quòd hæc capiti ad quietem ſubijceret, illum equidem deſipuiſſe iudicauerim. Deus immortalis! quàm turbulentum puluinar! O ſortem infelicem! militibus alto ſilentio per caſtra ad ſomnum compoſitis, in Regio tabernaculo vigili mente, curas imperatorias tumultuari! Quietem ſeruis conceſſam, ſibi domino eripere; priùs ſibi, quàm aduerſario bellum indicere; acriùs ſecum, quàm

cum illo confligere; molestijs ac timore in eum iniecto, seipsum conficere; ad hostis sudorem nauseare, eius sitire sanguinem; vel potiùs malè sæpenumerò ductis rationibus, illius sudorem suo cruore mercari. At verò si quando, insidiante naturâ, furtiuè sese somnus infuderit, circumcursare animo campos, volitare per agmina, rapi in confertos dimicantiũ cuneos, animare suos, terrere contrarios, bacchari, furere, tuere, cædere. Vah! quidni Alexander vigil in acie, strauisset exercitus, qui dormiens in stertente tentorio, spiritu legiones difflabat? quidni, auspice lupâ, indignante cælo, in Regiam Persarum arreptâ face flammas intulisset, qui à cæna mero somnoque sepultus, Prouinciarum cruciabat incendia? quidni sessoris violentiam æmulante Bucephalo, in mediâ barbarorum strage, obiectâ superstitione, se tanquam dubio patre iactaret; qui, accumbentis vinolentiam affectantibus Græcis, se ab illis Deum, & credi & adorari, non minùs ridiculâ, quàm intolerandâ impietate iuberet ac cogeret. Heus tu Philippice, Iouis postume, pupule, tam tu Deus, quàm Iupiter Deus. Tibi quærendum fuit à Iouis Ammonis oraculo, quis vestrûm, an tu, an ille, an eius sacerdos, delirus senex, ac vafer adulator, esset amentior. Hominum opinio non generat Deos; neque cultus enutrit; neque

neque vis confirmat, ac ſtabilit. Si hæc Iliade magiſtrâ non didiciſti, docebit te Polyperchon, quem tu de thoro, in conuiuio ſobrium & tuæ ſuperbiæ obluctantem impudentiſſimè deturbaſti. Sed iſtum mittamus. Olympias mater nati ſepulchro, ſi quod vnquam extitit, has incide notas: *Audaciæ anteſignano, & fortunæ tyranno.* reliqua eius vitia, cineribus conſepulta, ne attigeris, ne viatorem fœtore arceant. Procul igitur ab hoc Ignatij domicilio, iſtiuſmodi (ad imitandum quidem certè) veterum annalium codices. Procul hinc, multò magis, ſi quæ fortè ſunt ſingularium inſana pro laude certaminum, inſipienter edita ad animum relaxandum volumina, quibus nonnulli poëtæ ac ſcriptores, (euocatis tanquam è ſepulchro neſcio quorum nobilium quondam equitum fabuloſis amoribus) ſua ipſimet ingenia, clariore digna monumento fœdiſſimè tumularunt. Procul, inquam, iſtæ bellæ nugæ, dulce malum, blandula peſtis, melleum fel, lentæ præſtigiæ, interitus temporis, otij vita, alimentum impudicitiæ, corruptela iuuẽtutis. Tibi verò Ignati longè diuerſi ad exemplum aduocandi Principes; alia intuenda veſtigia; alius bellandi modus vtendus. Prodeunt tandem alij duo libelli, non vocati quidem ad ſalutem præcones, ſed ſecretâ Dei emiſſi manu. Vnius materia

Christus est; alterius Sanctissimorum virorum præclara facinora. O sola rerum gestarum digna commemoratio, quę nomen historiæ nobilitet! opus ipsum scriptori fructus ingens est. non aliam quærat mercedem. Suo labore saginetur. Non est quòd incrustet narrationem coloribus; quòd inspergat stellulis dictionum; quòd secet verborum agmina, interiectis oratorijs gemmis. Habet illa simplicitatem pro decore, pro ornamentis nuditatem, veritatem pro commendatione, pro ætate æternitatem, legentium salutem pro fine. Ergo, quod felix faustumque sit, hæc ab Ignatio sumuntur non admodum trita opuscula. Aliorum voluminum antè nō illiberalis, nunc fit ô quàm prodigè auara fortuna! sumuntur, inquam, leguntur, releguntur. (Obuia quælibet aqua siti enecto ambrosia est.) & ecce illi cietur è cordis fundo tempestas. Anteactæ vitæ nocti sese mœroris adglomerant nubes. Ventorum cohors, querimoniarum partus, oppresso angoribus pectore abit in suspiria. imbrium torrentes deuoluunt oculos, ac secum penè rapiunt, vt moræ impatientibus strata innatent pauimentis. mens cælestibus verberata fulgetris æstuat diuinæ terrore iustitiæ. Nouus bellator procellarum insolens, seipso doctior, pietate furente, in seipsum indignationum turbinibus ruit. Rugiunt ac tumescunt

mescunt insatiabilia plangentibus palmis pectora. Luctuosæ mutilantur singultibus voces. Effractis intimorum sensuum repagulis, coguntur, & ipsæ quoque medullæ, curarum agitatione, & concussa per ossa fluctuare. iuuentutis iacturam memoriâ refricante, acerbissimi doloris, ac gemituum pelagus, supplicij æterni horrore hiat, subsidit, & in cognata inferis voragines recumbit. mox contrà, res troactis sursum viribus adsurgens, sese implet, & flagellatis vndarum illisu, obmurmurantibus scopulis, in cælum euadens, prona ad pacem sidera, languentibus illico ac resupinatis fluctibus supplex adorat, & veniam poscit; vt tranquillatus tandem animus, & sapientis vitæ rationem initurus, ea, quam æquor, suo mendax nomine, præbere non potest, æquabilitate & constantiâ roboretur. O quot omni ex parte conflictus! spes metũ, spẽ metus occupat: fluctus fluctũ impellit, & reuocat. Ignatius adhuc cõsilio nutans auersatur præterita; præsentia non sustinet; futura reformidat. diuersa vtrimq; sese obiectat rerum facies. Hinc humanæ colluuiei gurgites vitiorum monstra natantia vomunt, ac resorbent ad aspectũ intolerando ingestu: illinc cælum, tametsi caligine adhuc infuscatum, nictante aliqua ad fauorem luce, subinde internitet, speciosissimasque virtutum omnium formas amori conciliando

ciliando inde trahendas & exprimendas esse denuntiat. Heu! quid agat, quò se vertat Ignatius? Recursant menti deriuatus è nobilissimis fontibus sanguis, antiquissimæ familiæ soles, legionaria honorum ac dignitatum pompa, gloria militari parata virtute, ac diuitiarum aceerui. Solicitâ dæmonum arte, panditur eius animo explicata series voluptatum, quibus frui abundè potest: ad regias mensas exquisitissimorum pompa ferculorum; dispositæ inter conuiuas nectareæ patellarum cohortes, laborante ad seruitium naturæ penu; iugulata in cellis reconditis languentis falerni dolia; latrante caniculâ fractus æstiuâ glacie in gemmâ concauâ ambrosiæ liquor; ad gelidos aquilones, & aggeres niuium calente cubili, moliores accubitus, lambente capillos brumali rosâ; in mensarum exordijs primitiuæ laudes hyberno peponi, vernantibus per abacum hyacinthis. Lasciuientes in auribus, fidium vocularumque coniugio varij concentus; in ædibus magnificentissimis Sabæorum atque Arabum nube fumantia laquearia; lecti eburnei, atque aurei; culcitræ cuniculis molliores; stragulæ, acu, in erraticas excurrente figuras, vermiculatæ; amicorum suauissimæ consuetudines; tempora frequentibus lacerata colloquijs; euocati in noctem dies, cælumque

ue retrogradum imperante aleâ; mox, vbi requietæ voluptatis tædium noctem abege-t, cæteris mortalibus in ſuas operas & penſa iſperſis atque ſudantibus, nobilitatem in ɔmno quærere, eumdemque vileſcere, niſi ef-uſo in roſeos puluillos domino, cælum paten-i luce delicatè claudatur; luxuriante interea æſtu cum aurâ frigidâ. Cæterùm, vt eſt na-tura plurimorum hominum, præſertim Re-gum, procerum, ac nobilium, faſtidioſiſſima, horum omnium plerumque aliquâ ſubeunte nauſeâ, dominos ipſos ad ſuorum agricolarũ tribunal nemine in ius vocante ſe ſiſtere; cau-ſam ruſticis, venaticos illos deliciarum labores demirantibus, ac ſtomachantibus adiudica-re; inter natiua hortorum periſtromata inam-bulare; illuſo ſole noctem nemorum ramuſcu-lis texere; ęſtate furente, ſeſe in exeſę rupis hye-mem abdere, ridentibus nymphis; inuiolatum prati viridantis decorem ſtrato humi corpore, violare; è gramineâ crepidine, fontem, ſuis ebrium liquoribus, trepidantem, & ſe in va-rios obliquantem riuos, placidiſſimo aſpectu haurire; lymphis anguſto alueolo immurmu-rantibus, & lenocinanti auicularum cantu, Ze-phyrique flabello ſoporem oculis aſpergere. Hæc ſunt oppidò, hæc ſunt, inquam, grauiſſi-ma irritamenta ſenſuum, hę terrificæ machinę; hę validiſſimę obſidiones, & formidoloſiſſima

præ-

prælia. Proh Deum immortalem! iſtáne igitur ab Ignatio omnia vno contrucidanda ſunt ictu? Sic eſt. Id iam ille didicit, priore illo, quem perlegit, magiſtro libello. Non veni pacem mittere, ſed gladium, inquit ſalutis noſtræ auctor ac princeps.

ORATIO IV.

IGNATII *perfecta vitæ, morum, ſediſq; mutatio.*

CVm ea eſt hominibus, neſcio quomodo, ingenita conditio, vt certaminum ſpectaculis mirificè delectentur, tum in primis iucunda ſunt & grata, quæ nulla prorſus atrocitate illorum animos vulnerare, nec cædibus per tela bacchantibus cruentare oculos poſſunt. Adeſte quotquot cupido gloriæ ad præclara facinora rapit. Diſcite quo pugnæ genere, quibus armis, contra quos ſic tandem dimicare vos oporteat, vt magno, maximo, omniumque ſupremo triumpho veſtra virtus nominis immortalitatem, &, quod caput eſt, veram vitam, animique ſalutem conſequatur. Etenim huc vſque contra alios, nunc Ignatio contra ſe pugnandum eſt. nullum excogitari bellum atrocius poteſt; vtroque præſertim hoſte fortiſſimo. O non minùs iucundum, quàm graue ſpectaculum! Ille idem, & vnus eſt, & geminus hoſtis. Vter vincet?

vincet? ille ne, an ille? at ille ille est. victum igitur illum esse oportebit si contigerit esse victorem. at victorem esse necesse est, quia non alium habet contra se dimicantem. O nulli obnoxiam inuidiæ, & contentioni triumphi gloriam, quòd à nemine nisi à seipso superari possit. Animi sensus vocem habet pro simulachro; sed illud ad viuum nemo potest, nisi qui sentit, exprimere. Audire tamen mihi videor quædam interpuncta gemitibus Ignatij verba, secum loquentis. Iaces, inquit, Ignati, corporéne magis, an animo? Illius te cicatrix penè iam obducta solicitum tenet, ad cruenta verò huius vulnera stupes? In pedem breui stabilem futurum, oculos identidem defigis, impendentem capiti ruinam non aspicis? quæ tanta, & tam lethalis indolentia? In infima corporis parte nescio quid illepidi mussans exhorruisti, in animo verò, suprema hominis sede, fœditatem toleras? Tótne vni tuberculo emungendo machinamenta; nulla in euellendis vitiorum radicibus cura? O durior non osse illo, sed silice. Iam medicorum erant lassatæ manus; iam retusa, & detrita ferramenta; iam ministrorum, tui sanguinis mulctâ, sudor exhaustus: quid opus erat superbâ mucronati poplitis impatientiâ, præteritam artem arte noua trudere, & solicitare pericula? non te pudet fieri liberi pedis capitale mancipium? tenè

cœno-

cœnoſum ac lutulentum, longo catenarum tractu, in ſtygias fauces importabis, te, inquam, fœcundum perpetuæ illius voracitatis pabulum futurum? Tuis iamdiu debentur tormenta illa criminibus. Te non agnoſcis? non reſipiſcis? quid abrumpendæ temporis moræ conſuis moras? an expectas, vt Dei præpotentis ira iamdiu micans, furibundum vertatur in fulmen? Quid? quòd horrenda quidem apud inferos pœnarum facies; ſed multo atrocior culparum eſt. Nulla quippe in igne turpitudo, ſed cruciatus. tanta verò eſt peccatorum vis, vt ſit omni tormento potentior. fruſtra in flagitijs abſumendis tota occupatur æternitas. lethalis noxa, niſi ſeipſam torqueat, imparem habet vltorem. At ne ipſa quidem ſui eſt vltrix. Vt enim nunquam mortua, quia ſemper mortifera, ita neque vlta, quia ſemper vltura. O nunquam ſatis deplorandum flagitioſi hominis in illâ carnificinâ Tartareâ ſtatum! quòd ne hoc quidem ſibi relicto ſolatio, vt nimirum in ſeipſum crudeliſſimè deſæuiat, poſſit vnquam pro efferata voluntate, & rabido cupiditatis impetu frui. O ſacræ paginæ, ſalutis meæ Conſules, vtinam iamdiu huiuſmodi cogitationes in mentis meæ Senatum (ſi quis vnquam fuit) ac templum veſtra conuocaſſet auctoritas! illas profectò neque armorum ſtrepitus diſpuliſſet, neque deliciarũ blan-

blandimenta flexissent. Miserum me! quò mea me perduxit improbitas? dum me ipse circumspicio, toto corpore atq; animo contremisco. non ego Senatus virtutis, non templum sanctimoniæ, sed tumultuarium nequitiæ forum, atque hara sordium. Sed inania sint, nulla sint, nusquam sint, quę modò mente volutaui; sit omnis omnium criminum impunitas, ego nequam, mihi nequam fuerim; heu quâ fronte caput erigere ausim, quibus oculis cælum aspicere? hoc hoc mihi nunc pectus lancinat; cor fodicat, perimit sensus, quòd te, te inquam, ô Pater rerum conditor, ô Nate nostræ vindex salutis, ô Spiritus fons alme incendiorum, vnam ac supremam Deitatis maiestatem ego vilissimus homuncionum omnium homulus grauissimè læsi; ego tua iura violaui; ego in te corporis animique vires, à te acceptas, petulanter intorsi. Hi oculi, manus, pedes, & cæterę partes constructæ ad studium tibi debiti famulitij, factæ sunt instrumenta flagitij. Ego tibi potentissimo, sapientissimo, amantissimo, infinito, opulētissimo, pulcherrimo, suauissimo (prosequere tu, te solus effari potes) tibi, inquam, alia omnia (quo illa nomine vocē?) nihili vmbram prætuli. hanc ego, Christe, dexteram, quâ me ipsum toties funestaui, etiam in teipsum armaui. ego in tuam cædem, tibi iam olim immaniter, meâ causâ, illatam,

nouâ cæde molitus ſum. quaſi verò parum fuerit tibi vitam ſemel eripere,niſi tua mors inſtaurato ſemper interitu fieret immortalis. Proh dolor!etiam ne humana impietas in Dei mortem crudelis eſt? Ah quoties ex illo latere, in mei gratiam tot retro ſeculis effoſſo, nouos cruoris fontes cieci! quaſi verò non ſat fuerit, (ô rem inauditam!) ad ſerui ægrotãtis valetudinem,incifas fuiſſe venas,non ſeruo, ſed domino. Ah quoties corpus iſtud tuo iam purpuratũ ſanguine, cruentaui,tormenta congeminaui,plagis plagas impoſui, & tuliſti! an vt doceres,bone princeps,poſſe quidẽ tua vulnera,ſed non patientiam vulnerari? Diſcrucior; anime quid ceſſas? nec adhuc parricidali erũpis è carcere? Ite ite vos ſaltem ex iſtis oculis vicariæ lacrymæ: nouus è vobis ſurgat, & exundet oceanus. & quia hucuſque in vobis natare non didici, me precor obruite. hic me naufragum malo,quàm natatorem. Sed heu! quid ex hoc ſperem naufragio? Immenſa vndarum moles poteſt illa quidem(grauioribus tamen dignum pœnis) opprimere peccatorem, peccatum verò ipſum eluere minimè poteſt. O me ampliſſimè perditum, qui bono meo perire non poſſum! O me cumulatè miſerum, cui miſerum eſſe non licet cum lucro! Proh Deum immortalem! quantum in humanâ labe fœditatis,cui delendæ,mactato Deo,in

nouum

nouum balnearum genus, sanguinis ductus è cælo necessariò deuocandus. O quanta in hominis crimine in Deum iniuria, cui pro meritis vlciscendæ, ne Dei quidem furentis armata vis sufficere quodammodo potest! Te per ego pietatem Christe tuam, quâ me nunc excitas, & vitali luce perfundis; per tuam te potẽtiam, quâ fulmina in me toties penè ruentia, increpata frænasti ac fregisti, precor atque obtestor, da veniam, & affer opem. tua pietas sanguinei stillulam roris meis inspergat maculis, & euanescent. sit tua mihi potentia munimento, vt cùm mea crimina tuo beneficio minora sint, & quolibet supplicio maiora, viuam, & valeã, vltore beneficio, deficiente supplicio. Me posthac, te fauente, vt anteà peccantem, nec cælum spectabit, neque terra sustinebit. Stat hæc altè defixa in corde sententia. Salue vitæ dies, ô meæ primum ver renascentis ætatis! ô discussâ tandem mentis caligine, conspicua nouissima sidera! ô detersâ vanissimis imaginibus memoriâ, iaculatrices cælestium pulchritudinum amicabiles insidiæ! ô meliorum ardorum beatæ Vulcaniæ, languor amabilis! ô castissimi amores, animorum robusta deliquia, obscœnis cupidinibus iugulatis, de me iã libero dominatu triumphantes! Ah! quò me nunc rapit insolens impetus, ambiguâ feliciter non minùs morte, quàm vitâ! hæccine, ô salu-

tarium plagarum imperator, sauciati abs te cordis fœdera? Ah, quæso, ne me ancipitem patere. fac me tibi semper vinctum & subactum, ad te trahant mors & vita iugales. in altera, sine altera ad hoc iugum nulla vis. Sed quid nunc, inuiso temporis interuallo, tamdiu suspirat fœcundus ad amoris partum dolor? necdum amor impulsu mentis; & hâc verborum tubâ ciente, sese accingit ad decreta molimina? eia verò, en me proripio ex hac sentinâ. Valete palatia, aureorum mãcipiorum vastissimi carceres. Valete ædium laxitates, subsannante serenissimi cæli immensitate nebulosa gurgustia. Valete acerbissimarum gymnasia voluptatum. Valete Tantalea triclinia. Valete catenatæ libertates. Valete quisquiliarum thesauri, mundissimum cœnum, odoratissimi putores, amœnissima senticeta. Valete nugarum, fabularum, simulationum, fraudium nundinæ. immò verò, ô Vale, tu quoque vale. Ipsi etiam Vale, vt video, vale dicendum est. Miseriarum quippe talium nomenclatura, huius felicis Vale numerum deuorat. In illis recensendis & exponendis, mentitur veritas, & sterilescit eloquentia. Tibi verò nouitatis meæ sapientissime gubernator, ac præpotens architecte, gratias ago quantas maximas eo ipso possum, quia nõ possum, quòd post tot curarum fluctuationes, colluctationes ventorum, procellarum fremi-

tus;

tus,& turbulentissimas tempestates,quę per te in meam incolumitatem redundarũt,in tranquillo & securo portu, & mei corporis restauratâ ruinâ,animo domicilium salutis erexeris. Hæc,& alia huiusmodi mente voluęnti, & secum differenti, benignissima Dei parens, natũ gestans vlnis, sese clarâ in luce videndã offert Ignatio. solatur Ignatium,Ignatio iam hostem factum, & nato amicum. Animi & corporis integra est constitutio diuinitus ab illo recuperata. Attulit animo corpus, corpori animus mutuo & non ingrato ministerio sanitatem. Quin etiam Virgo, virginum satrix & custos, in hoc præstantissimo viro tam viuidum,ferax, ac nobile semen castitatis iniecit,vt firmissimis radicibus actis,pudicissimæ liliorũ niueș nullo vnquam, vel tenui halitu maculoso suffundi potuerint. Adhuc tamen aliquod sibi spatium temporis indulget,tum perficiendo,ad salutares peregrinationes, & institutũ sanctè viuẽdi genus valetudinis negotio,tum recenti ad pietatem fœtui,vtriusque illius libri vbere lactando.Sed quis,nisi cæcus,fugatâ nocte, diem nõ videat?domestici oculos habẽt: consanguinei acutiores. VIRTVS hoc solo infensa est sibi, quòd sese dum occulit,prodit. frater natu maior,minor sapientiâ,rem veritus,Ignatium,fratrum minimum,animo maximum,aggreditur: eius mentem explorare nititur, ac de sen-

tentia deijcere. opere monet maximo, & vehementer obtestatur, viderit quid agat; meminerit de se, QVIS, VNDE, & QVO. Ille, quamquam cæcus ad generis splendorem, surdus, ad maiorum præconia; scopulus ad preces, pumex ad lacrymas, cadauer ad promissa, ventus ad minas, tamen non minùs prudenti quàm ancipiti dato responso, discessum officio prætexit: visendum sibi, Nauarreti, amicum Naiadæ Ducem. Cedit domo, funestâ illâ quidem, quia seipsum mortuum effert. nulla hîc præfica (hoc scilicet deerat humano generi ad insaniam, mentiri mortuis) nulla, inquã, præfica, iã sensim ingruẽtibus toti familiæ suspensæ & vaticinãti, dolorũ nubibus, ad nõ extortum imbrem simulatæ lacrymæ. Tum Nauarreti relicto comitatu, solus, ne consilij sui vestigium faciat, Barcinonem rectà tẽdit, indè Hierosolymam soluturus. Proficiscere felix Ignati: sed priùs ex itinere, ad nouos & saniores tuos amores, ad sacram scilicet beatissimæ Virginis, tuæ patronæ ac dominæ, celeberrimam ædem à Monte Serrato. Interea caue tibi, non timido, sed irato: obuium habes canem, Maurum, perfidum, impium, Cerberum, inquam, Deiparæ virginitati oblatrantem, illam scilicet à partu libatam fuisse, rabidè vlulantem. tempera iustissimæ iræ: coërce machæram: minare pugioni. non hæc esse debent

bent nouæ militiæ tirocinia: ad longè dissimile bellum destinaris. non tibi galea posthac, non loricâ, non clypeo, non ferro pugnandum. Hoc à te Mater non admittit obsequium, cuius filius olim districti à Petro gladij reiecit officium. Ignatius, non minùs animo, quàm itinere biuius, hæret, secum agitans, an tam atrocem blasphemiam inultam patiatur. tamen visum melius, ad bifidum tramitem equum sistere, ardente sessore, generosum efflantem spiritum, toto micantem corpore, & iam Mauro sepulchrum vngula fodientem; mox laxatis habenis, equinæ aleæ, quà sors illum flexerit, blasphemi vitam subijcere. Sed diuina prouidentia iumento rem deliberandam committit. illud pedibus it in cōtrariam alteri iumento sententiam. suâ cuique semita libera mansit. iudicium sua sponte peractum est. Mauro cædes adempta; cædis cura Ignatio. in hoc Dei sapientia, in illo benignitas fulsit. Hic primum, & non obscurum tui, vir fortissime, in cæli terræque Reginam studij trophæum perpetuò stabit. In eo pendebit effigies ensis, nō Mauri sanguine imbuti, sed tuâ pietate corusci. Ensis non exertus ad vindictã, se prodet ad gloriam. In hoc biuij capite discet ex te viator, quæ tenenda sit ad cælum via.

ORATIO V.

Memoratu digna de IGNATIO *in Monte Serrato.*

ETsi nihil verâ probitate stabilius, nihil sapientiâ pacatius; tamen probo viro ac sapienti nullus quodammodo locus, nulla quies, nisi eâ tandem in regione consistat, quâ nec eius merita imminui, neque vllum capere incrementum possunt. Illa, illa sola sedes est, in quam, exutus mortalitate, liber ita euolat, vt mensura perpetuæ gloriæ illi repentè à Deo immortali cumulatissimè compleatur. Comitemur Ignatium. Ventum est ad montem Serratum. Nouus hospes ad templi vestibulum venerabundus ac pronus aduoluitur. Dubio ingressu, reuerentiam stimulus debiti cultus intrò intulit. Nisi cor illius ante aduentum face diuinâ emollitum fuisset, in mediâ illâ rupe templo imminente, & à puero IESV (cælesti quodam, vt memorant, ostento) dissectâ, diffractum ac dissiliens, inter montis salebras sese pro loci sanctitate sparsisset peregrinorum pedibus proculcandum. Et vos, ô silices, ad tot è dolore & amore suspiria, gemitus, obsecrationes duritiem obstinauistis? At mouere ille potuit animum Virginis, & ad sua vota flectere. Nati etiam rigor elan-

elanguit: sagittæ cecidêre de manibus; ijs tantùm retentis, quas ad vitales plagas ab illius humero nunquam dissociabilis pharetra condit, & amica exercet dextera. Hîc oculorum ostia iterum recluduntur ad riuos. Cætera Montis Serrati adamantina saxa scindite sinus: fatiscite rupes. & quidem si vos natura fecit aquarum infœcundas, hoc lacrymarum fonte in vestra viscera deducto, discite parere. Hîc illum vidisses Hispanico nobilium quondam militiæ tironum more, totâ nocte peruigilem, & sibi ipsi agentem excubias, & multò quidem tutiores; licet aduersus hostem non minùs astu, quàm potentiâ, odio & immanitate formidabilem. Hoc habent Dei amatores & cultores eximij, vt res profanas in diuinos transferant vsus, & curas inanes ad solida studia. felix commutatio, minori labore, maiore lucro. dulcis negotiatio & quieta, non vetito fœnore, sed copioso vtrimque prouentu. Hîc ad templi parietem suspendit anathema, ensem, & pugionem; alteri iam adscriptus meliori militiæ. Memini apud Poëtarum principem, Teucrorum ducis, ad montē Leucatæ, postibus aduersis fani Apollinei, hostilem clypeum atque arma figentis, hoc inscripto carmine,

Aeneas hæc de Danais victoribus arma.

Iste suum dedecus in alienâ erigit laude, nisi

fortè cytharœdo Apollini, cincinnato, ac molli Phrygiæ tutelari, malè defensam exprobrat Troiam. At verò tuo huic donario, miles fortissime, aliena manus, (tuam vetante modestiâ) contrarium prætendat versiculum,

Hæc de se, & mundo victis, Ignatius arma.

Hîc expiatis sacrâ Confessione totius vitæ peccatis, & diuino corporis Christi epulo pastus, munda, & saginata victima, sese ad aram precibus oneratam immolat; voto perpetuæ castitatis virginum Imperatrici nuncupato. Ab eo tempore, nullus illi ampliùs totâ vitâ corporis sensus ad inhonestam cupidinem. pars præmij præcurrit tempus; dum exutus quodammodo corpore animus degit in terris. Cælum ne te iacta. Incolæ cæli, si quæ in vestram felicitatem cadit inuidia, hanc habetote. Hîc denique postremum quoddam Ignatij factum memorabile. Cæteri victores opima de hostibus victis spolia capiunt: ille de hostibus triumphatis exuuias abijcit. detractis siquidem sibi sumptuosis vestibus, mendicum quemdam ac lacerum, ibi fortè adstantem induit. amplis pauperem, victoriæ minimè participē, spolijs ditat, posito habitu honoratior, quàm pauper accepto. Hic victus, qui rem auidè arripuit: ille victor, qui contempsit. alter miser, quia se diuitem vellet; alter felix, quia se pau-

perem

perem mauult; mendicitate magno pretio emptâ, in gratiam illius, qui cùm diues esset, se nostrâ causâ vltrò mendicum fecit. Insani, quiqui estis hominum, vobísne inglorium videtur mendicare cum Deo? Immò id solùm nunc dolet Ignatio, quòd nequeat, quia non decet, nudus incedere. At potest tamen, quia cupit posse. diuinus amor cum rationis officio colludit; dum id quod re fieri nequit, voluntate peragitur. stat meritum facti, obstante facto. Ergo iumento reliquisque impedimẽtis clàm à se prorsus abactis, induit se sacco, funę præcingit, baculo insignit. Bonus peregrinus, ô quàm expeditus! nisi fortè zonam illam grauat aquæ cucurbita. Strenuus quoque Christi miles, quàm bene instructus! Habet saccũ pro lorica, funem pro cingulo militari, baculum pro telo, cucurbitam pro commeatu. Procede Ignati ad bellum. non tibi cum vnius tantùm Philistæi giganteâ mole certandum. conuerte oculos ad Aquilonem, respice, hoc ipso prorsus tempore, non prodeuntes ex Ætnęo monte gigantas, sed ex Orci cauernis surgentia horrifica monstra, Lutheros, Caluinos, Zuinglios, Oecolampadios, Illyricos, Buceros, Melãchthonas, Mũsteros, Kemnitios (nomina aurium tonitrua.) Hæc tibi, tuísque posteris profliganda portenta. Procede, inquã, tu primus, tu antesignanus, tu dux, tuorumque impe-

imperator inuictus; congredere imprimis cum Tartareo humani generis hoste, atque omnis perfidiæ capite; non primi Hebræorum regis sepultus in armis, sed aëreo pastoris adolescentuli tripudiantis velatus amictu; euerte illam superbiæ molem. erit tibi funis iste pro fundâ, & PETRVS pro lapide. Iam verò, vt ad maiora postmodum mea tecum progrediatur oratio, nunc priùs Minoressam vulgò Manresam properemus. Sed ecce nescio quis auctoritate magistratus, solicitè consequutus Ignatium, sciscitatur, nunquid suas vestes cuipiam donauerit. fatetur Ignatius. supplicium imminens mendicus euasit. O successum è, penè dicam, infelici caritate, non minùs miserandum, quàm ridiculum! Illi, reo furti facto, idem fuit deprehendi & comprehendi. Quid faceret? pretiosa vestis pannosum accusabat. solam habebat pro patrono innocentiam. Sed hæc in iudicio frustrà loquitur, quia sine teste non auditur. à culpa, non à pœna immunis est. Si damnatus fuisset, præ incredibili stupore, & doloris atrocitate, præuiâ morte patibulum fefellisset. Hoc igitur vtcumque perfunctus periculo, & reuocato, quem penè liquerat, spiritu, quidpiam tale apud se cornicari visus est; Hau! quantæ turbellæ in pauperem repentè opulentum. Sed necdum metu omni exemptus sum. Omnia mea mala mecum

cum porto. Hæc indumenta æſtum curarum augent, & formidinis algorem non minuunt. Magnificè perij. Hæreo in luto gnauiter, ô me bardum & bucconem, quem in has tricas conieci! fungus ſum, vt video, momento natus è ſpreto & calcato à viro ſapiente pingui ceſpite. Quid agam? ſi has veſtes reliquero, nudus ſum; ſi retinuero, fur ſum; ſi diſtraxero, fur ſum. Tribunal ſuſpiciones hominum non ſtrangulat, neque iudicis ſententia maleuolorum iudicia amputat. quantum ad hæc, reſtis & ſecuris ferjantur, & carnifex oſcitat. Hei mihi! peſſumdedi mea, & non poſſideo aliena. Cæterorum egenorum oculi me deuorant. furum manus pruriunt. &, quod omnium grauiſſimum eſt, fame pereo. pompæ veſtiariæ fumo non paſcor: nec eſt qui dare velit ſplendido ſtipem. quis enim credat mendicum in ſerico? Pereant iſtæ veſtes. præſtat in panno viuere, quàm in auro mori; ſetis pungi, quàm gemmis tundi; dormire in palea, quàm vigilare in roſâ. malo me fruſtulentæ leuitatis meæ, quàm regij ponderis baiulum. Abeant iterum in maximam malam rem iſta indumenta. Ah! ignoſce, quiſquis es: non enim alium te, niſi ſanctum ac nobilem virum exiſtimo. Ignoſce, inquam. Si mea me ſtultitia anxium tenet, tua pietas non dimittet ingratum. Si ſors

inopiæ

inopiæ meæ ſemper amica, nunc me tanquam aulicum quempiam nitentem non agnoſcit; vehementiùs angor, quòd Chriſti amore, & tui odio inopem ſponte factum, mihique beneficum, te non nouerim. ſi noſſem, profectò non ſolùm ad abeuntem feſtinus accurrerem, verùm etiam tuo eſſem lateri ſemper affixus. At enimuero in hoc meo infortunio ſors mei non planè oblita, inuſitatam, & nunquam anteà mihi præbitam largitur eleëmoſynam: quòd nimirum tuo magiſterio diſcere incipio, quàm vera ſint malorum ſemina, in mentita bonorum ſpecie: quantæ calamitates in ſegetem fruſtrà ſperati fructus fallacem augurem: quàm ſtabiles curæ in gaudio labili: quanta moleſtiarum congeries in nihilo. Sapis heros egregie. Ego nunc in tuâ veſte tanquam in carcere habito: tu exultas vagus in meâ, tuæ mihi chirothecæ ſunt manicæ; periſcelides, vincula; calceoli, compedes. tu ſolutus, tu liber, tu nudo pede quà, & quò diuinus te ſpiritus agit, excurris. ego nobili ornatu fures acceſſo; tu vili ſacco fugas. me pauor comitatur, te ſecuritas. Egeſtate prætereunte, latrones in ſyluis otiantur: at verò ad argenteas ſarcinas certatim conuolant: vectorem exonerant miſericordes, ne fortè ſuccumbat. Væ marſupijs auro grauidis. O quot obſtetrices ad partum! Sed quid tamdiu blatero? ſum ni-

nimiùm loquax. Hoc innatum hominibus, vt improuiſo oppreſſi caſu muteſcant; emerſi, largiter garriant. Vir ſanċte, maiori me dono poſthac afficies, ſi Deum oraueris, vt meâ ſorte contentus, corporis neceſſitati, quantum oportet, indulgeam, & animæ ſaluti quantum poſſum, ſtudeam.

ORATIO VI.

Minoreſſæ admiranda Ignatij vitæ ratio.

PLerumque ſermonis diuturna ſeries auditorum animis gratior accidit, ſi quâ fortè commoda digreſſione frangatur. Verùm moroſa illa quidem, ac leuis eſt, niſi lepôrem breuitas, grauitatis ac prudentiæ nutu ſuccidat, curſuque orationis reuincto, ad inſtitutum ac propoſitum finem reuocet ac reducat oratorem. Quamobrem ne diutiùs homo minimè malus nos detineat, cœptum proſequamur iter. Paulò pòſt igitur Minoreſſam ingreſſum Ignatium Barcinonenſis peſtilentia, non ſine Numinis conſilio, remoratur; longiori tempore, quàm ille crediddiſſet, breuiori quàm oppidani voluiſſent. In hoc oppido integer ferè annus exactus eſt. Barcino, ſuo ipſa malo, facta eſt vrbium omnium locorumque medicatrix. Animorum quippe lues, corporeâ peſte plures habet funerum vaſtitates. nihil facilius vulgatu; nihil curatu difficilius. Quapropter

propter interea Minoressæ disquirenda fuere Ignatio & comparanda remedia corruptis hominum moribus summâ virium contentione sanandis. Illic spatium temporis opportunum & commodum diuinitus datum. Attamen vacandum sibi primùm est; tum cæteris prouidendum. Nihil mundius, nihil incontaminatius esse oportet eo, qui aliorum marcidæ mentis vlcera, & inueteratæ consuetudinis ossa purulentè limosa cædere & auerruncare aggreditur: ne illum quoque cum alijs, feralis gladius stultè sibi accito interitu inuoluat. Contagio triumphat in vitijs. in hæc, ab ipsis mundi incunabulis, eius primum, & summum imperium. Cælum perrupit & infecit. mox in nostrum orbem incubuit: compendium amœnitatis ac deliciarum, primis parentibus sepositum, è terrarum solo expunxit. inde fœdissima eius proluuies in omnes gentes propagata. De animi tabe loquimur. hac percussis viatoribus non patet aditus ad arcem intactæ sanctitatis operosè munitam: vigili custode ad portas, & ad mœnia speculatore fideli. Adiacentibus tamen ægrotis, iuge foris & sedulum exhibetur obsequium, sed vitatur periculum. Nam quod attinet ad corporum virulentas affectiones, sicut illæ menti non communicantur, ita neque propugnaculo mentis arcẽtur. immò verò vndãte præcelsâ è

turri

turri vexillo, signum datur euocandis vndique tabidorum, & quolibet morbo laborantium gregibus. Nihil his clausum; nihil non paratum. Officiosissima caritas impatientes aperit sinus, & iactat vbera. Hoc semper tum hîc, tum in alijs vrbibus, non minùs quotidianum, quàm solemne fuit Ignatio. Sed suo quæque deinceps percurrenda sunt loco. Ergo Minoressæ, illius, quam modò dicebam, arcis fundamenta ponit, tam firma, vt neque vllis vnquam dolosis hostium cuniculis subrui, neque apertis labefactari machinis possint; tam ardua, vt vbi in plurimis spectatæ probitatis viris fastigium virtutis constitit, ibi huius ædificij surgat exordium. O tirocinij rudimenta, veterani laboris perfecta sapientia! In hac igitur sede, ad animi sui, & florentissimam vitam, & constantissimam valetudinem, studium omne, operam ac diligentiam contulit. Pharmaca verò, & instrumenta solerter excogitauit, & ad manum habuit, quibus hominum salutem posset aut partam tueri, aut recuperare amissam. Quis enim est qui nesciat, quæ ab hoc præcellentissimo viro in hac Minoressanâ exercitatione, penè supra hominũ fidẽ patrata sunt? factorũ memoria tam recens est, quã vetera facta. Lux mentis prima virtutũ origo est. Hæc Loiolæa paterna in domo, iã è diuino fõte hausta, Minoresſę maiorẽ in modũ aucta est,

victo vi precum cælo ferreo? Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. cùm rapiatur, quidni victo? cùm violenter, quidni ferreo? Et quidem mirum dictu, quòd soli amici raptores sunt. Ergóne hostibus vltrò cadent mœnia, talentarijs amicorum vix prona balistis? At tu cæli Domine, maxime tibi, & ô nobis optime, quandoquidem tu ipse quibus artibus tua expugnari Regia possit ostendis, Sponte aperis, & pulsari iubes; thesauros prodigis, & quæris emptorem; dona dispergis, & exigis merita. Quid igitur cōmemorem totos dies noctesque impacato aëre, sua Ignatiū inspirantem ac respirātem suspiria? quid sinuatā nudis genibus humum? quid templa pro domo, pro mensis altaria, Ecclesiæ Sacramenta pro cibis? quid identidem reuolutis & remansis pijs precationibus ora hiantia atq; suspēsa? Sunt hæc quidem fortia tela; sed non diuturno hebetantur tempore, nisi subinde acuantur ad cotem: quæ cotes alia, quàm Ignatij propemodùm incredibilis in victu, potu, somno, amictu, ac ceteris in rebus asperitas? Testare Minoressā absorptas ab illo, nullâ prorsus re in stomachum immissâ, aut instillata totas hebdomadas. Proh Deum immortalem! etiamne tempore viuitur? O ieiunium Angelorum; solâ æternitate, Ignatio tunc nondum con-

conceſſâ, mutilatum? niſi fortè ieiunium aut paſcit, aut diuinorum penu ciborum eſt. Teſtare cætera in eius faſtis quotidiana, ſolo aridi panis fruſtulo, & quidem oſtiatim mendicato, & vulgaris aquæ pugillis, celebrata ieiunia, lacrymis tantùm additis ad condimentum. teſtare nudam humum, aut ſcrupea pauimenta, delicato & exangui ſubiecta corpuſculo: noctes aſſiduis illius delaſſatas & ſopitas vigilijs. O quoties aurora erubuit, illo inſomni percuſſo! noctem non puduit, quia cæca eſt. Teſtare, non dico cæſos intortis ac nodoſis funibus humeros, ſed ter quotidie furentibus terga laniata catenis, ad ſonitum crepitumq́ue plagarum toto tremefacto & miſerāte tugurio. O noſter imperator, in teipſum facte, & laniſta, & pugnator, quale tibi de te, imò & cæleſti amphitheatro ſpectaculum exhibes? Inuident huic arenæ ſidera. beatiſſimi ciues accurrunt. pro ſe quiſque contra ſeſeipſum in tale certamen committit. ſola manus operi, non animus deeſt; neutrum Ignatio. illi ſubmittunt, & offerunt palmas: hic erigit, ac retinet flagellum pro palma. hoc nouum triumphantis inſigne eſt, ſceptrumq; regnantis. Suo quiſque bono fruatur. O in te crudeliter pie, tui ipſius hoſtis hoſtium omnium acerrime! nuper ſummam ex hoſte Franco humanitatem collegiſti, tu à te miſericordiam ablegas?

túne semper ad tamdiu iam exercitam carnificinam, fatigata supplicia reuocabis? etiámne, consumptâ carne, semiuiuum cadauer exossabis? quid frustrà ad nouas plagas locum scrutaris in plagis? nisi fortè insaturabile vulneribus corpus, noua semper deuorat & absumit vulnera: aut, quandoquidem nulla ferè in eo amplius species & figura corporis, totum ipsum, quantum est, vna plaga est, quæ pascitur plagis. harum sibi nullum indixit ieiunium. saginatur, quia macrescit; robustæ illius vires, quia infirmæ; vegeta vis, quia confecta; in sui cruciatu neruosum, quia languet in curâ. Ah! Ignati. nullæne induciæ? nec te mouent, nec tangunt abeũtia iugiter è tui hostis Ignatij disrupto, hiulco, & cruento corpore sanguinis flumina? nullus illis alueus, nulli margines; inundantur omnia. & quidem à Loiolæo discessu continuè hæc increuêre certamina. tantáne sitis tui sanguinis? at illum non bibis. bibe tu terra. pande anhelans gremium; nec erubesce; nisi te cogit iste infusus color. hauri; pitissa; iterum sorbe; suge; iterum pota. ebria non vacillabis; stabilis es. O quàm vberes & eximios fœcundis inspersa hisce roribus, & pluuijs fœneratricibus imbuta, spondes fructus, creditori nunquam mentitura. Iam subsultant ac pullulant inimica moræ germina, amico patiente cælo, & arridente. Ah! mihi sit

fas

fas tam pretiosi liquoris vel guttulam lingere. O artifex peritissime, sat magna etiam illius copia, quo interlitis saxis, fundamenta illa abs te iacta perenni firmitate consistant. O parens euiscerate, sat vasta profusio, infinitæ tuæ generandæ proli. Sed vt ad alia spectanda certamina sese cõuertat oratio, quis non existimasset hominum ægrum, ac sese vix sustinentem, cùm è publicis vagantium pauperum ac peregrinorum diuersorijs in nosocomia secederet, eò sui curandi causa itare? scilicet quasi verò caritas, quæ vel in ipso Ignatij nomine scintillat, extincta esset in corde. Caritati nunquam malè est, nisi alieno malo. quo tamen eius vires non deficiunt, quia tantò magis inualescit ad opem. Itaque ille infirmus infirmis, saucius vulneratis, lugens mœrentibus famulatur; solo sibi liberæ seruitutis relicto solatio: neque loci sordes ac fœtor illi nauseam, sed misericordiam mouent. Quid? quòd extremæ paupertatis principatum vicatim ambiens, obuijs quibusque pauperibus suam mactat & largitur inopiam? de qua tamen si quid minutulum sibi necessarium, ab illis vicissim in manum effluit, osculatur beneficium. A mendicis mendicat à se mendicata. Sũmus egestatis amator viuit de bis mẽdicato, ne de sua egestate possit ambigere. seipso mendicior est; vt in sua thesauraria inanitate toties exinanità plenissimâ

pace conquiescat. O voluntariam paupertatem, vel hoc solo nomine beatam, quòd adeò nobilis ac tranquilli pauperum generis & parens sit & regina, inter omnes orbis terræ principes ac reges sola serenissima! in hoc igitur magnifico sui rerumque speciosè fugientium contemptu eximia Ignatij virtus enituit.

ORATIO VII.

Minoressa atrocissima Dæmonum bella contra Ignatium, pugnæq; successus.

QVemadmodum non vnum præliorum genus, ita neque victoriarum. Illis multiplicatis, aggerantur præmia. bellum pulcherrimas generat coronas. hoc vno titulo, dignum nomine suo est. cæteroquin sese terrificum formosâ obtegit vocabuli laruâ. Ergo ecce nunc è tartareis regionibus instructissimi Cacodæmonum exercitus. innumerabilium ac potentissimorum hostium furor ac rabies in Christi militem concordi, ac diuerso impetu fertur. aucto recenter odio tota iam excita erumpit, & armatur crudelitas. Proh superi! tótne Hercules contra vnum? at quem petunt vestri mucrones, insani? in sui hostem infensissimum, hostes impij adhuc desæuitis? quæ ista barbaries? ille omni cruciatu se propemodùm

pemodum confecit: in pœnis sibi non pepercit: in dies auxit. quid adhuc vestra machinatur immanitas? hoste misero, afflicto, & iacente conspecto vel ex ipsis hostium manibus arma labuntur: illa ferociùs rapiuntur à vobis. Sed videlicet rem tenemus. consilia sunt vtrimque conspicua. illius in seipsum odium impensè odistis. pellicitis ad amorem. at dum se odit, amat. sed neque hic amor vobis, neque odium placet. Heus tu, de quondam Lucifero, nunc in tenebris laternarie, quid hîc igitur cum tuis vespillonibus ages? aptiora tela quærite, cudite dolos, retia tendite. hortatu non egent, vim acuit imminentium sibi damnorum pauor. perspicacissimi coniectores futura præsagiunt. suspectam habent, non dico cæli machinam, poëticis nescio cuius Atlantis sustentatam humeris, sed terrarum molem, sicut aliorum sanctitate & doctrinâ insignium virorum, sic etiam Ignatij ac Francisci, posterorumque lacertis Deo iuuante, in immensa cæli receptacula euehendam. Isti fumigantes inferorum cunei hoc solo cogitationis ictu, ac mẽtis verbere concidunt, & eriguntur; trepidant, & confirmantur; mordent suspensi frænum, & impotenter excurrunt. animum facit improbitas; spes desperationem obiurgat; fiducia liuore roboratur. Verumtamen oculate militũ ductor, ô quàm iniquum tibi ad pugnã locum

delegisti? quis te neget tenebrarũ principem? tu Ignatium, & quidem iam exercitatissimum palæstritam, in pauperum & ægrotorum ergastulis, in cœno, in sordibus, ieiunijs, vigilijs, fame, siti, seruitijs penè dicam enectum adoriris? nec meministi summi illius patientiæ Patriarchæ, quem domo eiectum subdio in lutum proiecisti? vel ipsâ draconum ac struthionum feritate, illis in saltibus innocentem reuerente, tuamque truculẽtissimam impietatem detestante? Quid tum postea? tu, tu, à te implexis & contextis illius corpori sanguinolento intricatus, & confusus vlceribus, victus atque infamis recessisti. tu stercoreε gladiator, (pudet dicere, non te pudet audire?) tu, inquam, eo ipso stercore, quod tuo aduersario, à te fortunis omnibus ac domibus spoliato pro statione commodasti, ignominiosè lapidatus, ac tandem fœdissimè tergoratus aufugisti. O eximias tuas illas vires, cùm à mulierculâ eius vxore auxilium implorauisti. Quid? an obliterasti ab animo tuo duellum illud Dei hominis, supremi nostri principis, non in aliquo circo maximo, aut vrbico foro, sed in desertâ solitudine, & arenosis plagis non virium refectu, sed quadragenarij ieiunij apparatu à Spiritu Sancto pronunciatum: cùm tu impudentissime domini tui aggressor modestissimo eius responso ter percussus auolasti? Alij tibi pe-

petendi sunt ad aciẽ cãpi, vbi exultes, vbi triũphes, vbi tua se iactet audàcia? Contra te olim primi generis humani parẽtes in muscosis hortulis, & molli violâ interfluẽte crystallo, dimicarũt, & vicisti. At delicatã, penè dicã puellam, modò in pulcherrimo productã luco, te primũ viso exterritã emori oportuit. exterritã emori? enimuerò se nondũ mortuã reuiuiscere credidit; sed heu! nesciã se statim moriturã. O gloriosum facinus in nemore ad pugnã decreto! Quid vnquã vsquam gentiũ tale? pomũ è colubri ore? & illo vesci? Quid si fraudiũ ille opifex, & per futiles ludẽs imagines, crispuli, barbatuli, venustuli Paridis, de Phrygio postmodũ gynęceo abortiui, specie malũ prębuisset, quod illa draconis rictu oblatũ osculatur? tantáne in feminâ, etiã sapiẽte, stultitia? (Ignoscite Diui, suis communẽ hostem detectis & arreptis verbero dolis, impẽdio maximi nostri mali.) At ille tamẽ parũ vrbanè officiosus fuit, cũ viperino dẽte escã priùs momordit, deinde blandiẽti ore porrexit. nõ potuit manu; quia illa carere voluit, dũ caput extulit; vt apertè illiceret, & occultè perimeret. qualiacumque tamen blãdimenta illa fuerint, fuêre serpentis: pernicies verò dominorum vniuersæ terræ. O non minùs miserum quàm antè felix par coniugum: quantũ in illa vernanti ac floridâ sede, vos iste mirmillo despexit! trucidati estis, nõ gladio, sed

pomo, faucibus non laqueo fractis, sed escâ præclusis, animam expulistis. cecidistis; maioréne ludibrio, an exitio? At tibi, bone vir, tua quoque vxor bellum mouit muliebre. te demulsit, & conuiuij execrabilis sodalem fecit. An ignorabas illam non è tuo cerebro, non è corde, sed è latere prodijsse? tuum igitur tibi cerebrum habere debuisti, cor Deo, coniugi latus. Euulso ex te osse, tu mollior, illa nihilo fortior fuit. nisi quòd (proh pudor!) quæ ex te dormiente fabricata est, te vigilantem oppressit. Expectorasti te, vt eo, quod in pomum coluber iaculatus est toxico, per te transfuso, totam progeniem infandâ contagione corrumperes. O in scenâ illâ gratissimis inumbratâ frondibus, ac theatro sertis vndique redimito actæ tragœdiæ deploranda catastrophe! Quãobrem non sunt idonea hominum castris ponendis huiusmodi loca. Id probè didicerat egregius pugil & luctator Ignatius ex ijs, quos suprà commemoraui, libellis. Attamen hostes ab incœpto non desistunt. ardentiores insistunt operi, agitur de summa rerum. Primò quidem obijciunt florentem ætatem, & beatos, si velit, dies. exploduntur. Deinde cuius animum præsentis vitæ, bonis omnibus circumfluentis, iucundissimâ recordatione flectere nequeunt, à constanti futuræ rigidissimæ atque asperrimæ proposito deijcere connituntur.

tur. nihil proficiunt. Tum denique cuius cõſcientiam nouis peccatis ſauciare non poſſunt, præteritorum ſtimulis pungunt, ac propè confodiunt. Hæc viro timenti Deum, pœnarum omnium grauiſſima. Quid multa? iſtarum legionum Imperator Ignatio maiorem quàm credi poſſit curarum ac moleſtiarum molem vix ſuſtinenti, ſuadet vt ſe ex editâ cubiculi feneſtrâ præcipitem agat. ô ingenioſum, & efficacem de militum duce oratorem! è præcipitio in præcipitium vocas? Dic ſodes, vis videri ſapere, an inſanire? perpetuæ ruinæ ſtipendio temporariam ſuades? perniciem, vt video, fœneraris. hanc breuiſſimam vitam etiam corripi iubes, morti nunquam morituræ immolandam? hoc profectò non eſt clauum clauo trudere, ſed mordaciter ſiſtere, & firmius ſtabilire, interminato labore. Sed Chriſtus ſuo non defuit militi. vocanti ac precanti aſtitit. vires auxit. cum certante certauit. victorem effecit. Reconde roſtrum ô, de plagiario, facte curculio. tuus Ignatio penetratus eſt aſtus: tuarum, ô verſipellis, rimatus ille eſt inſidiarum latebras. ex eo tempore ita dæmonem contemptui habuiſſe fertur Ignatius, vt illum familiari baculo, cùm os importunum inferret, abigeret. Quidni ſcipio, canum Attila, canem fugaret? caue lumbrice pedem. fuge veſpa muſcarium. Iam verò quanta lux noctem

illam,

illam, quanta tempestatem ſubſecuta ſit tranquillitas; nec meæ mentis eſt ſpectando perſpicere, nec facultatis dicendo enarrare. liberalis, & ſuorum non immemor Deus, qui menſus eſt pugillo aquas, & cælos palmo ponderauit, (vt Vatis maximi vtar vocibus) Ignatium turbulentis moleſtiarum diſcuſſum vndis, & angore preſſum in tantam, ereptum ac ſolutum, cæleſtis voluptatis, & optatæ quietis amplitudinem laxauit, vt in eo, iam debellatis hoſtibus pacatiſſimo, inter præteritum dolorem præſentemque lætitiam, noua de magnitudine ſit orta contentio. Iudicium huius cauſæ non poſtulandum, ſed emolumentum percipiendum fuit. Nam quid dicam de frequenti eius in Deum exceſſu, quo non pauca quæ ſolius fidei Catholicæ dogmatis continentur, clariſſimè vidit? Sed illud imprimis memorabile, quòd, nulli mortalium intellectui euidenter peruium, Sacroſanctum atque adorandum Trinitatis myſterium, diuino planè, ac naturæ terminis eminentiore modo, per quaſdam veluti imagines ac ſimilitudines, ita patefactum eſt, vt etiamſi contigiſſet, vt nihil priùs de illo vnquam inaudiret, tamen in propugnanda tam illuſtri ac firmâ veritate, cruciatus omnes, ad extremum vſque ſpiritum, conſtantiſſimè pertuliſſet. Mitto, ſacerdote ſacris operante, ab illo Chriſtum Domi-

num

num in hoſtiâ venerabili apertè conſpectum. Mitto alia quamplurima, ingentis erga illum amoris à Christo, & beatiſſimâ Virgine, quorum manifeſtiſſimâ & iucundiſſimâ præſentiâ perſępe recreabatur, profuſa teſtimonia. Quid, quòd ita in altiſſimam rerum cæleſtium contemplationem, quodam in templo raptus eſt, vt non ſecus, ac ſi corporeis vinculis ſolutus eſſet, plurimi, qui tum ſpectatores ſubindè aduentabant, octidui continuato ſpatio immotum iacuiſſe teſtati ſint? & illum quidem miſerati boni viri, quem mortuum certò credebant, ſine dubio ſepelijſſent, niſi diligenter exploratus, cordis attactu, pulſus repuliſſet pietatis officium. Corpus tumulo nondum maturum, ſepulturam euaſit: vita verò mortua, viuo eſt in corpore tumulata. Miratur quiſpiam hoc dictum? at Doctorem Gentium audiat loquentem; Mortui eſtis, inquit, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto, in Deo. Nō minùs profectò ignotum eſt, quàm ſalutare hoc vitæ, & ſociæ mortis genus. Eſt qui mori cupiat, quòd ſibi vita incommoda ſit: eſt qui viuere expetat, quòd mors diſpliceat: incertæ autem ſunt rerum viciſſitudines, & nos mutamur in horas: ſola inconſtantia in rebus humanis conſtans eſt. O igitur felix & tuta conditio, quâ quis, quidquid accidat, ſecto, vno ictu, inter vitam & mortem electionis nodo,

ſem-

ſemper ſimul, & viuit, & moritur. Ad ſe tandem reuerſus Ignatius, & reducto placidè ſpiritu, intellexit, ſibi ad Dei gloriam diuturniori morte viuendum. Surgit, ac tum demum homines illi circumfuſi agnouêre nihil eueniſſe, quod aut re ipsâ timendum ſibi eſſet, aut illi dolendum. Cæterùm ſe dignos veniâ, qui mortuum putaſſent, qui ſe viuum ignorabat: quem ſi fortè, quod abſit, terræ mandaſſent, fortunato euentu, vigilem illum ſoporem beatorum prægustantem delicias, altiùs elatum & claro numinis expletum intuitu, futurum, fuiſſe perpetuum. Ex his omnibus, quæ tum Loyolæ, tum in Mōte Serrato, tum maximè, & præcipuè Minoreſſæ acciderunt Ignatio, quæque ille expertus eſt, quæ in memoria defixit, quæ intellexit, quę ſecum ipſe diu multumque contulit, incomparabilis ille partus extitit libelli quem vulgò Exercitationum ſpiritualium nominamus. Exiguum opus arctè colligit vires, ad ſalutem hominum potentiùs exercendas. vim ſuam ſeminis exilitate diſſimulat; fructuū copiâ fundit. breuiſſimo ſinu condit æternitatis beatificæ germen. atque, vt gemino verbo omnia comprehendam, illud eſt ad virtutes panſpermia, & contra hoſtiles Dæmonum impugnationes armamentarium. Cùm igitur tot ac tanta beneficia ſibi à Deo, non ſuo tantùm, verumetiam aliorum bono col-

collata esse probè intelligeret, ita in illorum ciuium adiumentum, quâ solicitis ad Sacramentorum Ecclesiæ frequentem perceptionem hortationibus, quâ vitiorum turpitudine amoliendâ, virtutumque ingerendâ pulcritudine incubuit, vt in eo studio atque operâ maximam diei partem noctisque consumeret. Minoressa maiorem se repentè circumspexit. Verùm Christus opt. max. carissimi sibi famuli erga se amorem nouo rursus experimento tentandum censuit. Amor habet pro mensurâ pœnas. Caritas in vndis haurit incēdia. Equuleus amori currus triumphalis est. Ergo illa, de quâ antè differebam animi afflictatio ita mox in corpus Ignatii translata est, vt in apertum vitæ discrimen redacto, luctuosis totum oppidum vocibus circumsonaret. Non vt priùs sacrâ in æde prostratum, trepido in ambiguâ morte argumento circumsedebant, sed in hispido grabato, velut animum agentem, certâ propemodum sententia vitâ functum arbitrabantur. Mors à vitâ in templo elusa, nunc sese vlcisci velle videbatur. Parùm abfuit quin tumulus verè mortuum inuolueret, quem viuum deprehensum paulò antè repudiauerat. Sed quoniam corporis vexatio, de qua nihil remiserat, necnon indefessi labores in hominum moribus ad pietatem Christianam informandis, tantam ægritudinem pepererant, medica

medica Dei præſentis dextera ita illum morbo leuauit, vt ad votiuum iter Hieroſolymitanum ſe vtcumque idoneum paratumque ſentiret. Et ecce lugubris oppidanorum lamentatio, & miſeranda collacrymatio. Dixiſſes Paulum à Mileto decedentem. Ergóne, vir ſancte, modò è mortiferâ febri diuinitùs nobis reddite, nunc, repentè, ſanus eriperis? Ergóne quem aliquot antè menſibus, vt hoſpitem venientem excepimus, nunc vt parentem abeuntem excedere patiemur? ô annum momento breuiorem! Ah! ne nubes à te, ô lux noſtra, diſiectæ recurrant. Tu hîc animorum luem oppreſſiſti. ah! ne Barcinonenſis, quæ te hîc detinuit peſtilentia, nunc extincta, in nos conuerſa, alias excitet flammas. Anguſtiæ noſtræ, ſcilicet, te tantum virum non capiunt. nec mirum: quandoquidem (quidni lubeat augurari?) nec te, nec quos tibi Deus adiunget ſocios, totus terrarum orbis ſuâ poterit immenſitate coërcere. quamquàm hoc nobis ſolatium aliquod eſt. cùm enim noſtrum hoc oppidum intra terræ ambitum contineatur, à tuis, ac poſterorum beneficijs excludi non poterit. Abeas igitur proſperè, quoniam ita placitum ſuperis. Ad hæc Ignatius collaudato illius regionis erga ſe ſtudio, & gratijs de more actis, benéque precatus, propoſiti tenax, Maioreſsâ diſcedit (Minoreſſam dicere volui; ſæpè

ſæpè hîc erro, quia mentiri pudet.) Barcinonem peruenit, inde reiecto omni ſubſidio, & obſirmatè recuſato vrgentium amicorum viatico, incomitatus in Italiam traijcit, ſpe duce, & comite inopiâ. Vtinam pari cum illo ardore per immenſa locorum ſpatia, excurrere poſſet oratio mea. Quis enim crederet difficillimis temporibus clauſo mari, impeditiſſimis itineribus, cùm tota Italia, imò Europa atque Aſia, bellorum flagraret incendio; cùm ſummâ hyeme viæ omnes ac ſemitæ, quà niuibus, quà inundationibus corruptæ atque deletæ, inſuperabiles eſſent; cùm peſtis vbique graſſaretur, & ciuitates hauriret; cùm ad vrbium portas vigilantiſſimi cuſtodes eſſent affixi, quis, inquam, crederet homini peregrino, pannoſo, lurido, macilento, ac ſeipſum trahenti, cuius ne aſpectum quidem, non iniuſtus eâ tempeſtate hominum timor ferre poſſet, quem incolumitatis publicæ cura, non iam, vt ſimulacrum mortis, ſed vt mortem ipſam horreret, tam duros, tam obſtinatos atque inexorabiles aditus patere potuiſſe? Hæc ſunt videlicet diuinæ prouidentiæ erga ſpectatam ſuorum virtutem teſtimonia memoranda. Deſperatio ſui, proiecta in Deum, cum illo commercium exercet: potentiam ſubmouet: exigit vires, & contrahit. fiducia reuerẽter generoſa, miſericordiæ ſponſionem ſtipulata,

gratuitam tutelam in ius vocare quodammodo potest, hortante Deo, & vendicatam possidere, dictante iudicio. O facilis permutatio! O iucundus infinitæ bonitatis cum homine lusus! immemorem sui, curis vacuum, & in sui nihili recumbentem paluillo, rapere thesauros è gremio vigilantis Dei. At hæc etiam pars quædam mercedis, quòd cùm per ea tempora, nobilium, diuitum, ac principum virorum plurimi, passim arcerentur ab vrbibus, magnanimus heros, quem vilissimum hominem stoliditas vulgi apud se reputabat, ita vsquequaq; discurreret, vt qui domum paternam Christi causâ reliquisset, terrarum amplitudini dominari videretur. Magno tamen hæc illi constitêre. nam tametsi, vt modò dicebam, omnibus tunc esset incognitus; fieri tamen non potuit, quin nubem, qua se induerat, violentus virtutis fulgor scinderet. tanto siquidem labore iter sibi aperuit, ita illum (sicuti etiam, aliæ posteà necessariæ excursiones) Hierosolymitana profectio exercuit, vt singularis eius animi demissio, incensus Dei amor, caritas erga omnes, patientia, fortitudo, & constantia dubium reliquerint, an plus alijs boni contulerit, an plus ipse mali pertulerit.

ORATIO VIII.

Venetias contendit IGNATIVS, *inde in Palæstinam; tum in Hispaniam reuertitur.*

HOc habet inter cætera bellorum vis, vt eorum magnitudo ſeſe fortiſſimorum militum parentem, multitudo altricem profiteatur. In patenti campo certaminis, ſtrato commilitonum corpore, non virtute, ſeſe animoſior effert generoſus miles, & aut ex ipſis cadaueribus, cùm vſus poſcit, ſibi aggerem interritus ſtruit, aut calcatis ruenti furore obicibus euadit in hoſtes, atque increpito Marte ex illis funera congerit; ne, ſi non viciſſe cum gloriâ, certè quidem non ceſſiſſe cum dedecore iudicetur. At vbi nulla vrget iuſti belli cauſa, ludicræ identidem exercitationes nunquam non fœcundæ ad aliquos fructus eſſe ſolent: ceſſatio verò, militaris nouerca virtutis eſt. Ignatius igitur victis in acie Minoreſſanâ, profligatiſque Tartareis immaniſſimorum hoſtium legionibus, haud ſeſe reficiendis viribus in caſtra recipit; ſed ſuiipſius iam factus imitator, ſecum ipſe certat, ac ſeipſo valentior, ad grandiora anhelans virtutum omnium facinora, cùm duriſſima, vt ſuprà memoraui, aggreſſus eſſet itinera, nec non incredibiles viarum difficultates pertinaci conſtantiâ ſuperauiſſet,

uiſſet, Caietam delatus, & Romæ,in tranſitu, ijs quæ ad exquiſitum illius ſanctiſſimæ Vrbis cultum excogitari poſſunt, pro ratione ſui ſtatus, ritè peractis, Venetias contendit. Alius tibi nunc, Ignati, ad cæleſtis patrocinij celebrationem idoneus orator deberetur. In hanc igitur ciuitatem cùm penè iam clauſo die appulſus eſſet Ignatius, rudis locorum tam vaſtæ vrbis, & xenodochiorum ignarus, neque, vtpote deſpicatiſſimus, ductorem vllum nactus in celeberrimâ D.Marci plateâ, laſſitudine, frigore, fame ac ſiti conſumptus, ſeſe ad angulum officinæ abijcit. Et ecce nocte concubiâ, diuina vox ad aures Marci Antonij Triuiſani, non minùs re, quàm titulo clariſſimi Senatoris inſonat: Tenè igitur in delicata culcitra laxè quieſcere, peregrino mihi cariſſimo, non procul hinc à tuo palatio, ſemianimi iacente ſub dio? Vir pius, ad Dei monitum, etiam in ſopore, vigil, & ſurdâ nocte auritus, corripit è lectulo corpus, homini ſine cunctatione quærendo. Luna tunc aut præ commiſeratione languidâ luce pallebat, aut præ verecundiâ ſe in nubem abdiderat. famulus prælucente face ſubibat nocturni ſideris vicem; miſericordiâ dominum ſtipulante, & nullo pudore prohibente. Erigit Senator afflictum ad humum pauperem: domum benigniſſimè ad-

adducit, recreat, reficit, fouetque. Egestate hospite opulentius euasit hospitium. fortunatus Triuisanus, tanto beneficio collato, Ignatius nunquam ingratus futurus, accepto. Vtriusque rationes diuersis nominibus in thesauros Dei relatæ sunt, imperante & œconomicâ caritate. Hospes hospiti debitor: hic mendicando; ille largiendo: mendicus vt viuat, diues ne moriatur. Stat sua vtrique secura & copiosa remuneratio; Dei fide pro pignore, & Deo pro præmio. Ambite diuites tale cum paupertate coniugium. Sed Ignatium è portu soluentem in Palæstinos, & hospitij tam boni suique voti memorem, properè abeuntem prosequamur. Prospera nauigatio. Vehitur cum Ignatio in ventos imperium. Mare Creticum, Cyprium, Syriacum erga commissum sibi ab Hadriatico pignus consociauêre fidem. Exponitur tandem in continente non cognita barbaris merx. O vos felices, Solymi, si quantum apud vos hausit voluptatis & gaudij, tantum in eosdem emolumenti redundasset! Nemo penetrales cordis sui erga Deum affectus vllâ potest arte adumbrare. quis alius queat dictionis penicillo luculenter exprimere? Narret suos ipse, si potest, Ignatius: referemus auditos. O quot ijs in locis, quorum incola, mundi conditor esse dignatus est, Ignatij gressus

ac regressus: potissimùm verò ad præsepis mapalia, ad vrbis Sionis partes, ad montes Caluariæ, & Oliuarum! Huc modò, modò illuc itque reditque, iteratque easdem vias, Christi ebrius amore, & saucius iaculo. Nunquam explentur oculi earum intuitu rerum; neque exultantis peregrini lassescunt membra discursu. O quot ardenti vultu, pando ore, labris tenacibus, Seruatoris nostri vestigijs impressit oscula! Accipite hanc animam, aiebat, meque hîc mortalibus vinclis exoluite. ô tellus, quæ fluctuasti quondam in cruore diuino, vtinam posses, si purus essem, imbui meo! Maduisti olim largiter. ah! hæsisset vtinam illius stillula succi, quam nunc linguâ mihi fas esset elicere. Verùm totus ille sanguis in suũ refusus est alueum. recuperandus erat ab eo qui fudit, vtpote illi pretiosus quòd fuderit, & nobis salutaris quòd fusus sit. perfundere istis lacrymis, quandoquidem tibi sanguine litare non possum. Suggere nunc cælum nouos meis oculis fontes. Cresce Iordanis hoc flumine. & vos aquæ Siloë, quæ itis cum silentio, ad meos gemitus edite voces. murmurare aquarum est. Rumpite consonas meis lamentis querimonias. Verùm quæ in medijs terræ saxorumque fragoribus mutæ quondam fuistis, vestro intereunte & ingenti clamore spirante principe, quis vos speret vocales hoc tem-

tempore? Magna durities indigenarum, quorum vel fluuij lapidescunt. Inauditum est silices fluere. Vos quoque circumiecti colles, omni Echo conclusâ, contractuum iura violatis; non redditis datas mutuò voces. Ex adamantinis Arabiæ rupibus olim Israelitarum repercussus clamor multiplicauit sonum. Magnus ille vester legislator ex iisdem virga torrentes expulit. nulla nunc à vobis potest extorqueri vocula, neque exorari lacrymula. Auferam à vobis cor lapideum, & dabo carneum, inquit Deus vestræ nationi. satius fuit lapideū relinqui. carneum lapide durius est. Cor congruit vestræ ceruici, popule duræ ceruicis. quàm apposité hæc à Deo appellatio! omnium quippe gentium vos premunt iuga. Eia generosi baiuli, quà patet orbis terræ amplitudo lunate tibias, varicando discurrite. quæ Deo opt. max. subdere renuistis, Dæmonum victimæ, colla mactantur. Hæc aut alia non absimilia, inani quidem illis rebus studio, sibi verò commiseratione non inutili iactabat Ignatius. Attamen inter eas vrbes & pagos, maceriam sibi aliquam seligere decreuerat; vnde sacratissima vitæ, & mortis Christi monumenta obiret; vnde errantibus illis gentibus ad veritatis statum vocandis excurreret; vbi denique, quod caput est, se ipse colligeret, perfectissimæ sanctitati, diuinarum

commentationum magisterio, comparandæ. Inhibitus est, tum virorum prudentium auctoritate, tum prouido Numinis consilio. Non mirum quòd Iudæa veros Dei cultores non ferat, quæ sustulit Deum. Remigrandum eò est Ignatio, vnde profectus est. Sic & olim Apostoli, excusso pedum puluere, quo Iudæi excæcarentur; Christum in alienas terras importarunt, quò cæci lumen intuerentur. Luna meridiano siderum omnium genitoris occasu vestrum, Hebræi Deicidæ, execrata scelus, mutilatum aliquot horis diem mundo extinxit: at vobis integrè obstructum continuit, nunquam aperiendum, nisi postremis temporibus, rerum omnium catastrophes futuræ prænuncijs. Secula palpatis, ô cæci; stringite laruas. Ille, ille promissus ab exordio mundi, iam missus est. iniuriam facitis promittenti. beneficium spem non fefellit, quod expectationem anteuertit. quid petitis datum? quid præsentem quæritis? Enimuerò, si Deo placet, perfidia vestra Mahumetanæ cognata insaniæ maluit Turcas in regionem vestram, (fallor. nusquam quidquam vestrum est, præter pertinaciam) istuc, dico, vbi seruitutem seruitis, accire. Congeminastis Lunas, ô nebulones. Auersi à Romano sole, Lunam Turcicam colitis. Istic solo æquatis magnificis quondam

ædi-

ædibus, in faſtigijs gurguſtiorum, non magis aurâ, quàm fumo, Lunaria ventilantur veſtræ & Turcicæ gentis inſignia. Concurrite cornibus Lunæ; non ad diſſipandam certamine, ſed ad conglomerandam pace caliginem. Hoc videlicet vobis à Deo debebatur ſupplicium. interempto Domino ſeruos expuliſtis. Lucem mundi ſuos Chriſtus appellauit Apoſtolos. Quid non in veſtris mentibus ſuâ luce præſtitiſſent, qui primo Eccleſiæ ortu, ægra corpora vel ſolâ corporis vmbrâ ſanauerunt? Reuertatur igitur peregrinus Ignatius; colligat ſarcinas. at nullam habet. ſed tamen Cyprum (vicinam inſulam) cum promiſcuâ peregrinorum turbâ, nullâ exactâ mercede tranſuectus eſt. Cypri non eadem fortuna. Vrget tempus; venti fauent; mare ſolicitat; nautæ inclamant; concurritur. Stabant ad littus naues capaciſſimæ & validiſſimæ, ac propterea onerariæ, & honorariæ. hoc vtroque nomine, angulus pauperi & deſpecto à nauarchis, etiam in portu, & cum cauillis, importuniſſimè inſultantibus negatur Ignatio. Heu quid hic aget? Ergóne ſolus in ignota vir ſancte iacebis arena? ſupererat altera quædam nauicula, compagibus penè luxatis, infirma. hanc Ignatij nihil habentis gratis onerauit inanitas. Quidni gratis? nihili pro nihilo iuſta ſolutio eſt. Ah! quod mihi excidit

dit verbum? Nullum profectò nauigium, hoc toto mari, quidquam grauius aut opulentius tulit. Non est quòd pro hac vecturâ naulum exigatur. nullum vtique sufficiens erit. solus Ignatius pro seipso condigna est merces. non quæratur alia. Sed quid tum postea? Nimirum ecce tibi repentè excitatâ tempestate sæuissimâ, priores illæ naues partim conuolutæ, & raptæ imis gurgitibus, nullo superstite, partim infami laceratæ naufragio, cum suis mercibus ac mercede perierunt. Dignum impietate stipendium. Nautæ, qui hausti pelago cum tot opibus fluctuatis, explicate sagenas isti nouo piscium generi: tendite retia. piscari vobis, si nunc potestis, licet. Mitiùs, & quidem meritò, actum olim in fabulis cum Vlyssis comitibus. Illi quæsitâ in vtre pecuniâ, inclusum ab Aeolo rege ventum obnoxium, soliqúe rei conscio Vlyssi datum, illicò inde ruentem, in deplorandos classis periclitantis errores, ridiculo stupore senserunt. Hoc tamen non crudelitatis crimen fuit, sed auaritiæ culpa. At verò posterior illa nauis, suis angustijs ampla, debilitate robusta, tametsi cum maximis procellis diu multumq́ue luctata, salua tandem atque incolumis, optatissimum in Hadria littus arripuit. Hoc fuit pauperis Ignatij naulum. Cùm Venetijs iterum paulisper substitisset, quamquam tam diuturno labore,

&

& corporis ægritudine proſtratis viribus; tamen per Aemiliam, & Galliam Ciſalpinam, quantâ potuit celeritate, Genuam contendit, Barcinonem inde, maritimâ viâ, nouorum ſtudiorum causâ, repetiturus. Cùm enim vehementiſſimâ ſalutis alienæ ſiti arderet, quam probè intelligeret expleri ſine doctrinarum adeptione non poſſe; in ea ciuitate ad hanc rem prima iacere fundamenta decreuit. Sed nunc venit in mentem quoddam illius factũ, non minùs proficuum exemplo, quàm auditu iucundum. Ferrariæ fuit. illud præterire non debeo. gradum itaque reuoco. In æde igitur ſacra, illius vrbis primaria, mendicus Ignatium, vt ſolebat, religioſiſſimè Deum orantem conſpicatus, nec minùs crumenis deuotus, quàm ille Deo, ratus petitioni ſuæ à viro tam pio repulſam non timendam, illius precibus ſuas admiſcet, ad diuerſum tamen dominum. feliciter audax petendi neceſſitas, ſpem obtinendi animat, nutritq; vaga mendici licentia. Ignatius ex ijs paucis nummis quos Venetijs, à ciue Cantabro, extremæ tunc neceſſitati ſuæ ſubuenturos, admittere coactus fuerat, vnum mendico, mendicior ipſe promptiſſimè donat. Paupertati nihil deperit; illi dies inſtaurat diẽ. Illico pauper exultat in nummo. Ad tripudium collegæ aduolant. obſidetur Ignatius. Quid multa? Sacculum exenterat pecunia, & infer-

infercit lætitia. Mendicorum turba tam liberalem ac munificum virum paulò pòst per vrbem ſibi panis fruſtula mendicantem incredibili admiratione conſpectum repentè Sanctum vnanimi & fauſtâ voce conclamant. Hic fuit paupertatis triumphus; niſi quòd Ignatio, Chriſtianâ humilitate ditiſſimo, lugubris fuit. Quid? an omittam aliud alterius generis, patientiæ videlicet ac fortitudinis, à viro præcellentiſſimo datum in Gallia Ciſalpinâ documentum? id neque illius meriti, neque officij mei ratio patitur. Eo tempore, quælibet illi morula, ætas videbatur. contigit tamen vt tunc plus perciperet gaudij pro animi fructu oblato, quàm pro parte temporis erepta, mœſtitiæ. mora currenti delinijt, quem pupugit pedem. Ergo cùm in eâ prouincia, inter potentiſſimos reges bellum atrociſſimum gereretur, fortè in Hiſpanos milites Ignatius incidit. Exploratorem creditum confeſtim ſiſtunt duci. Dux nullo alio ſibi ad interrogata dato reſponſo, quàm Herodi à Chriſto, Ignatium omnino amentem arbitratus, irâ ipſemet ferè amens ac ſtomachabundus, indignationem in milites euomuit: hi vindictam in Ignatium. Aſſuetis alio armorum genere, tunc placuit pugnos, calces, bacilla, verbera, contumelias, & maledicta in ſummam viri innocentiam exercere:
quem

quem etiam, ne cruciatibus deesset ignominia, paulò antè per castra ad risum effusa, nudatum circumduxerant. Ignatius cogitatione defixus in eum, qui tot pœnas, qui ludibria, qui nuditatem, qui necem crudelissimam hominum causâ pertulerat, sibi delicijs videbatur delibutus. Id solum habuit tantæ dulcedini admixtum amari, quòd ex illorum manibus à morte immunis abscederet. Nimirum parenti nostro non sterili, à Deo retenta est vita generandæ Christo Domino proli, quæ seculorum decursu, patiendi pro Catholicâ fide ardorem sanguinis profusione restingueret. Iam parentis optimi voluntatem filiorum plurimi varijs in locis suâ ipsi morte testatam, & perpetuâ cruoris notâ obsignatam relinquunt. Tuo Ignati, quem Deo Optimo Maximo per te ipse libare minimè potuisti, traducto in posteros sanguine, terras ad cæli hæreditatem vsquequaque fœcundas. Tu vnus, in Christi gratiam, semel occumbere paratus, nunc sæpè trucidaris in multis. Operæ pretium fuit tunc non mori, vt perpetuò interires, ac viueres. Deum largiter exorasti: plus concessum, quàm peteres. venerare vota tua. At heu! quò progrederis Ignati? Rectum quidem iter tenes, pro fiduciâ in Deum: sed pro tui contemptu, negligis pericula. Tu ab Hispanis transis ad Gallos? è scopulis

ad

ad ſyrtes? fortuna, opinor, neſcit quò te trudat. ipſa quoque peregrinatur. Tam ferociter acceptus à tuis, humaniter tractaberis ab alienis? Illi exploratorem te eſſe putauerunt: hi te ſibi fauentem delatorem iudicabunt? immaniter illi vexarunt; vide ne hi te crudeliter necent. Sed profectò longè aliter accidit. Obſcura Hiſpanis innocentia, Gallis illuſtris fuit; vel ipſo ſilentium protrahente Ignatio. Non ſolùm enim eorum dux, verùm etiam totus exercitus ſeminecem miſerati, benigniſſimè tractatum, ac recreatum dimiſerunt. Sic tragœdia in tragicomœdiam tranſlata. Et hoc quoque à Dei fidelitate præmium: vt qui eius causâ Loyolam, maiorum ſedem, & paternam domum & amicos reliquit; apud exteras gentes, in hoſtium ſtatione foueatur vt ciuis, vagetur vt liber. In Hiſpaniâ illum Pompeiopoli Galli honorarunt; contemnent in Italiâ? Diuina conſilia contexunt, & parant miros rerum euentus. Galliam colet; ſed aliquando futurum eſt vt triumphet cultus in Galliâ.

ORA-

ORATIO IX.

IGNATIVS *dat operam literis in Hispania: vbi eius innocentia miris modis exercita, fit illustris.*

INter celeberrima rerum ab Ignatio gestarum monumenta, illud, meâ quidem sententiâ, non vulgari admiratione dignum censeo, quòd, cùm eximiâ doctrinarum adeptione, nihil laboriosius esse, nihil quod animum liberiorem, nihil quod corporis affectionem meliorem desideret, videatur; tamen tum in Hispania, tum deinde in Galliâ inter fide maiores, atque inter se contextas ærumnarum cateruas Ignatius à 33. vitæ anno, ac paucis consequentibus, sublimem potuit multiplicis sciẽtiæ gradum, doctissimorum virorum approbatione, conscendere. Itaque Barcinonem recurramus. Illic igitur, vt suprà attigi, elementa Grammaticæ deuorauit Ignatius auidè, vt par erat, citiùs quàm oportebat, postmodum proinde necessariò remandenda. Huius laudandæ famis impatientia, si humanus captus admisisset, non differendâ satietate dignissima, vt in magnum auidæ voluntatis meritum, sic in non exiguum nutritionis detrimentum cessit. sed successit merito præmium, & detrimento remedium. Matura illum ætas ad tantam celeritatem stimulauerat: sed

perſpectum poſtea damnum impetu repreſſo, ad metam volantem ita reuocauit ad carceres, vt prior illa præpropera feſtinatio ſtudiorum curſum tardiorem effecerit. Natura homini pedes, non alas dedit. Itaque Barçinone de militiæ magiſtro, factus Grammaticæ diſcipulus, caſtra conuertit in ſcholas, arma in libros, clypeum in cartas, gladium in calamos, ſanguinem in atramentum, patentes ad aciem campos in puluerem literarium, commilitones in pueros, tubas in tintinnabula, imperandi officium in parendi mancipatum. Ille in florenti ætate, rudi, quâ digniſſimus erat, puerilia Grammaticæ rudimenta prætulit. Ille ſibi ad cælum gradus erexit, nominum ac verborum declinatione ſublimes. Verùm in hac literariâ exercitatione, fuit illi grauiſſimus omnium ſubeundus labor. Deus cum Deo commiſſus in prælium eſt. Ignatius Dei amore flagrabat, & Dei causâ ſalutem ſitiebat hominum. hæc trahebat ad capeſſenda bonarum artium ſtudia; ille ad diuina contemplanda rapiebat. Quò ſe verteret? Perſtat iiſdem horis ac momentis, hinc ſitis in homines, illinc raptus in Deum. hic totum ſibi, & illa ſibi totum vendicat tempus & animum. A totò vtriq; parti ſatisfieri non poteſt. Amore potentiore diſcendi conatus elanguit: ſtudia refrixêre, creſcente incendio. Sed non multò pòſt noſter ele-

elementarius tiro, ſpirituali prudentiâ & experientiâ prouectus Doctor, latentes in illo ſpecioſo certamine dæmonis deprehendit inſidias, ad ſalutares, & Spiritus ſancti, alioquin minimè perturbatrices cordis motiones, importunam, & alieno tempore, ſacrarum ſcripturarum notitiam, & arcana penitus ſenſa, rerumque cæleſtium obiectas imagines coaceruantis: vt aut ſementis litterariæ iactum auerteret, aut ſe in ipſis doctrinarum incunabulis opprimeret. O verſutiæ, ô fraudes! Implacabilis videlicet ille hoſtis ante nouum hoc præliandi genus, vix ſperatâ de Ignatio, pro Dei gloriâ pugnante, victoriâ, animum illius vertebat in pugnæ campum. in hoc campo bellum Deo inferebat, vocato ad opem Deo, Deum Deo debellare moliebatur. Ars ſuum eluſit auctorem, calliditas nimis efferbuit: adiuſſit cuſorem doli. Machinamenti ſcopus ac finis fuit, vt ſapientiſſimo viro non ſolùm inſtrumenta iuuandorum hominum exſcinderet, verùm etiam vt Societatem noſtram, quam ex illo naſcituram fortaſſe ſubuerebatur, ante conceptum præfocaret. Accedebat ad eius iram, quòd inſignem tanti viri ſpontè repueraſcentis animi demiſſionem ferre non poterat: Sed & hoc perſentiſcens Ignatius, & in ſuſcepto ſtudiorũ labore diligentiſſimè inſiſtens, ad pedes Ardebali ludimagiſtri

aduolutus, ac supplex, enixè precatus est, vt nullâ ætatis aut personæ habitâ ratione, in se tanquam in alium quemlibet infimæ plebis puerum, virgis seuerè animaduerteret, si quando imperatum sibi pensum non peregisset. Quo factum est, vt constantissimus Christi famulus, euersis inimicorum artibus, duobus illis studijs, Deo scilicet, hominibusque vacandi, singulatim alternum tempus, prudentiâ moderatrice, partiretur. Stant suæ quibuscumque rebus in naturâ vices. Hyemem ver excipit, æstatem autumnus. quotidie nobis sol idem, & alius oritur. Continuis imbribus non assurgunt, sed putrescunt segetes: intercisis adolescunt, & maturantur. Putandæ vites, ne luxuriante moriantur vitâ. Collige fructus arbore incuruescente pendulos, vt sursum reuectâ, cedant nascituris locum. In artibus discrimina operas: secerne singula, ne confundas omnia. In officinis turbarum nihil necesse: sat strepitus in illis. Distribue officij partes in moribus, ne officias toti: & caue ne requisita incubans operi mora, compendio irritata, abortum effundat. Inter hæc, cùm Ignatius, distinctis ac decretis studiorum, non diligentiæ interuallis, in singula totus incumberet, viri nonnulli, aliàs, & graues, & amici, rati, id quod reapse non erat, satis illum in Grammaticis profecisse, magnopere auctores fuerunt, vt

Complutum profectus ad altiores doctrinas gradum faceret; vt non exemplo tantùm; sed etiam scientiâ, homines à prauis moribus, & vagâ licentiâ abstractos, ad rectum & Christiano dignum homine statum vitamque traduceret. Ille, tametsi conscientiâ exiguum hactenus fructum mordente nutaret, nihilominus maluit, pro suâ modestiâ, iudicio aliorum cedere, quàm pro veritate, nondum planè sibi certâ, pertinax vllo modo videri. Ecce illum igitur, Barcinone lugente, Compluti; & aliquanto pòst Salmanticæ: secutis quatuor socijs, qui iam illi Barcinone, desiderio imitandæ tam arduæ virtutis, adhæserant. Iam verò cùm in re, quæ communi sermone percrebuit, nihil ignotum mea proferre possit oratio, dicam solùm & generatim, ea ipsa quæ tũ Compluti, tum Salmanticæ sanctissimo ac fortissimo viro contigerunt, nonnihil fortasse tunc ad eius res incommodi, posteà verò plurimum vtilitatis attulisse. Nouum igitur spectaculum ijs in oppidis videbatur, hominem pauperrimũ, totius oris & corporis habitu vilem, hyeme rigidissimà, nudis incedentem pedibus; ieiunijs, vigilijs, alijsque id genus vexationibus sese assiduè macerantem, nullis præterea bonis artibus cultum, ac proindè gymnasia discendi studio terere incipientem, ad populum verba facere; de rebus diuinis, & salutis no-

ſtræ myſterijs vbique miſcere colloquia; de vitijs ac virtutibus, earumque natura ſummâ animi contentione diſſerere; inſuper quamplurimos ad eiuſdem vitæ conſortium, mirâ felicitate pertrahere. Res ad Sanctæ Inquiſitionis præſides defertur. Eâ tempeſtate ex infando & execrabili hæreſis Lutheranæ diſrupto vlcere, peſtilentiſſimum in totam Germaniam virus eruperat. Vigilandum erat vtique ſapientiſſimis viris, & ex altâ quadam ſpeculâ prouidendum, vnâ quidem ex parte, ne homo, qui nullum adhuc in philoſophicis ac theologicis facultatibus firmum veſtigium feciſſet, in periculum aliquod erroris incurreret, tractis in eumdem lapſum incautis aſſeclis. ex alia verò, ne fortè pietatis ſpecies ita fucum faceret ſubiectæ nequitiæ, vt fraus macilento perſonata vultu, ſanctitatem prætenderet, plebis ſimplicitati pelliciendæ aptiſſimam. hominum naturam, præſertim vulgi, ad res nouas procliuem eſſe. religione iniectâ nihil eſſe potentius. vim veneni adulterinis medicati ſaporibus, molliſſimè diffundi animo: conceptam verò hærere altiſſimè, & ſuperſtitioſâ ſalubritatis opinione obſtinatiſſimè retineri. Ergo à ſacris fidei Quæſitoribus accerſitur Ignatius: ab alijs itur in alios; vt quoniam Ignatio innocente deerat cauſa iudicibus, eò plures eſſent, ijdemque integerrimi, & teſtes in-

innocentiæ, & iudices causæ. crescunt consultationes, deficiente materiâ. innocentiâ quiescente tribunalia fatigantur. Vitâ & moribus modesto silentio vocalibus, non est quòd vlla suggestum manus patrona contundat. Euulgata doctrina testis est sui: nec censorem refugit, quem sibi peroptat esse præsentem. Itaque à solicitis Catholicorum dogmatum tutoribus, nouus noster Ecclesiastes varijs quæstionibus agitatur. Eius doctrina, conciones, viuendi norma, & alia huiusmodi, seuerissimo subijciuntur examini. de socijs & necessitudine cum hominibus diuersæ conditionis, ceteroquin probis, interrogatur. Exercitiorum, vt vocant, liber, accuratè perlegitur, eiusdemque materia, dicta, sententiæ, atque ordo discutitur. plurima illi rerum capita diluenda proponuntur. elicita denique responsa singulatim censoriâ lance trutinantur. Verùm cùm integerrimis, & erga fidem Catholicam fidelissimis iudicibus, non tam extorquendo per confessionem, quod nullum apparebat, delicto, quàm magis ac magis explorandæ, quæ iam ipsis sublucere incipiebat, innocentiæ, hæc quę dixi nondum sufficere viderentur; honestissimi ac præclarissimi facinoris reus, in sordidissimum & tenebricosissimum carcerem conijcitur. Tantúne? imò verò, & horrifica catena,

ſtipiti ſuperiori affixa, tam arctè vtroq; aſtringitur pede, vt vix mouere ſe loco poſſet. At quorſum iſta vincula? quis eorum vſus? Vos appello carceris cuſtodes ac miniſtri, vos inquam, qui veſtro muneri fideles non fuiſtis, eſtote veritati. nónne per id tempus factum eſt, vt vincti, fractis, arte naturali, & catenis, & ianuis euolarent, ſolo Ignatio in ſuo perſtante ergaſtulo? Ille, ille ſui cuſtos fuit: ille ſibi excubias egit. nullo innexus crimine, trepidâ impauidus regnauit in compede. Non vos, ô fugitiui, ſed Ignatius eluſit vincula. Obſtupuere. ſuâ ſponte collapsa eſſent, ni cohibuiſſet. vincula vinxit. abſcede lictor. dormite cuſtodes. Onuſta ferro innocentia catenas honorat, catenarum dominâ libertate. Vitæ integritas ſeſe conſtantiâ tutatur, non fugâ. neque animi ſecuritas ſubducto vultu, ſed porrectâ fronte perlegitur. Non eſt, non eſt quòd violentas vobis manus inferatis, vt quondam præfectus cuſtodiæ, quâ Doctor Gentium detinebatur, ſeu potiùs, quam detinebat, elapſis ſontibus feciſſet, niſi Paulus ſeſe immotum adeſſe protinùs exclamaſſet. Tanti principis vita mortem præfecto eripuit, ſibi aliquando, at, ô quàm diuersâ pro causâ, deſtinatam. ſic effectum eſt, vt tale ac tantum depoſitum à ſemetipſo ſeruatum, minimè fuerit alieno ſanguine redimendum, quamquam ſi ſe, quod po-

poterat, ſubtraxiſſet, nullis vnquam, ô barbari, veſtrorum Imperatorum regumque theſauris, aut vitâ, aut morte reſarciri potuiſſet. atque adeò miſer ille, ac præ timore propemodùm exanimatus carceris cuſtos, non indignus ſpiritu iudicandus, quòd vnius Pauli corpus ſibi creditum, tam multorum fugientium cateruæ, deſperatione teſte prætulerit. Mutatâ hiſtoriæ materiâ, imitatorem Diui Pauli celebremus Ignatium. Sed nec immemores nos eſſe oportet, Apoſtolorum principem ab Herode, Hieroſolymis, reorum ſpecu incluſum, ac vinctum, nunquam è tam caro exceſſurum fuiſſe thalamo, neque tam dulci catenæ coniugis complexu ſe auelli paſſurum, niſi cuidam cæleſtis militiæ principi imperanti, ac, penè dicam, per vim extrahenti, non potuiſſet obſiſtere. Et tamen opus etiam fuit ſomni, noctis, & manus angelicæ miniſterio. Vigil, ægrè ceſſiſſet. dies excitaſſet: & ſine tali ductu, quò palabundus iuiſſet? ſolent alij, cuſtodibus ſopore merſis, cùm poſſunt, euadere: hic vigilante multo milite, ſomno correptus abit. alij callent apprimè diuerticula & ambiguos cuniculorum mæandros; hic nec fugere vult, nec vllas didicit ad effugium vias. alij catè & aſtu meditato, exeundi modum enucleant: hic improuidus, & ignarus facti, ſomniare ſe credit. O quanta in vno ſpectanda miraculo!

culo! ô Dei erga suos amorem & curam singularem! quorum somnus concipit, & somnium generat veritates! quid vigiles ac studiosi non patrabunt, qui talia dormiendo ac somniando perficiunt? Sic igitur etiam Ignatius carceris imperator, nunquam è sua illa Regia pedem extulisset, nisi Christus, qui Petrum ad fundandam ac stabiliendam Ecclesiam vinculis exemit, illum quoque ad eamdem tuendam ac propagandam abduxisset. Si debita, Petre, magnitudini tuæ, ac pontificiæ maiestati reuerentia patitur, vt & hoc meis dictis adnectam, ô beata, dicam, Ignatij vincula, si tuis Hierosolymitanis ac Romanis coaluissent! Sed cùm id nec esse posset, nec vlla subesset causa, cur esset, ille se suósque tibi, ac Romanis Pontificibus, successoribus tuis, peculiaris cuiusdam voti catenâ multò arctiore deuinxit, promptè scilicet, ac sine vllo viatico parendi, quotiescumque illis ad quaslibet gentes, aut Catholicâ fide imbuendas, aut ab erroribus reuocandas, aut ad salutis æternæ consecutionem promouendas cursum imperarint. Prodigiosa catena, quâ vincti volant. Insaniebas cum tuis, Icare, cereis alis. Ferreas habemus, expeditas ad celeritatem, & non liquabiles ad solis ardorem. At quid ago? quis neget in huiusmodi manicis & compedibus vim so-

lutis-

lutissimam, cùm inter eas mea tam longè procurrat oratio? Ad suprà igitur commemorata claustra vt me recipiam, aio Compluti ab Inquisitoribus Ignatium expertum fuisse custodiam, quàm Salmanticæ, mitiorem. licet in illâ duos supra quadraginta, in hac septemdecim tantùm dies viderit: grauitate pœnæ temporis breuitatem vlciscente, innocentiæ tempora & pœnas superantis impendio. Viderit? at quem videre poterat in tenebris diem? noctes dicere volui, si nox videri posset. at videri potuit, sibi ipsi lucente Ignatio. ipse sibi fax & sidus fuit. Vt vt sit, in illo ergastulo nullum aspexit præter se solem. Non numerauit tamen, nec discreuit partes in tempore. In alterutro, vel vtroque illo carcere secula deuorasset: sed suis in fastis non digessisset; quippe quæ in vnum congesta temporis punctum, inexplebilis patiendi confudisset auiditas. Verùm, proh superi! quod genus hoc disceptationis, quo certant cum reo iudices concordi dissidio? quo pietas cum pietate, veritas cum veritate contendit? Illi Catholicam doctrinam sartam tectam conseruant; hic triumphantem colit. illi verum ad salutem iter commonstrant; hic in hoc ipsum homines inducit. illi virtutis pulchritudinem definiunt; hic ad amplectendam hortatur. Vnus atq; idem vtrorumque scopus

ac finis. Res anceps ac suspensa redditur, pro quâ pugnatur, ignara quid impugnetur. speciem prælij spectat, & nullum hostem videt. contentio, secum ipsa contendit. si lis sibi ipsi litem intendit, iudicem quærat seipsum iudicantem. Vos ô præstantissimi, ac laboriosissimi Ecclesiæ sanctæ ministri, in eâdem cum Ignatio sudatis incude. Vos pro fide orthodoxâ vitam proijcere parati estis; ille nihil concupiscit ardentiùs. hic illum in Palæstinam impetus tulit, recens inde reuersio, morte durior, quia vitâ superstite. Vis eius incaluit in barbaria, tepescet in patria? Sed quò tandem recidêre omnia? O rerum vniuersitas, vnum esto theatrum, in quo huius præcellentissimi Herois inconcussa in fide Catholica firmitas, veritas in doctrinâ, constantia in dictis, in responsis modestia, sanctitas in moribus, asperitas in omni vitâ, acrimonia in concionibus, fax ad virtutes, fulmen in vitia, amor in Deum, in homines caritas, omnia denique ornamenta, decora, & meritorum magnitudo ab omnibus gentibus ac populis spectetur, intelligatur, & æternitate vrgente celebretur. Ita tunc ab illis integerrimis sacrosanctæ fidei Quæsitoribus, Præsidibus, tutelaribus, statutum est, pronunciatâ sententiâ, & decreto rato, firmo ac sempiterno. Ad fœdus, non ad pugnam manus cum

Ignatio

Ignatio conſeruiſtis, ô Iudices. vnica vtrimque victoria fuit. iungite dexteras. plaudite, patefacta, & illuſtratâ diſpoſitionum ſcenâ. ite in amplexus. ſi nexum quæritis animorum, in promptu eſt. iſta iſta, modò ſoluta & explicata, quæ captiuitatis fuêre, vertentur in vincula caritatis. Mirabitur veſtra officioſa ſeueritas inuictam Ignatij conſtantiam: reuerebitur fugax vanæ criminationis vmbra, conſpicuam ſtabilis innocentiæ lucem. Agendæ ſunt vobis maximæ gratiæ. iſte carcer Ignatio terrarum immenſitatem, catenæ verò exultantem in ea peragranda libertatem deberi profitentur. O tu quiſquis es, magnæ quidem certè eo tempore apud Cæſarem auctoritatis, adeſdum, apud omnes homines à te prolati grauiſſimus teſtis elogij. Quàm benè, quàm verè, quàm luculenter, conſpecto, quem in cuſtodiâ inuiſeras, Ignatio, paulò pòſt in nobili conſeſſu exclamaſti: Vidi Paulum in vinculis. Illa tibi vincula ſoluêre linguam, & vinxêre animam. nunquam totâ vitâ meliùs peroraſti. viſe frequentiùs, & euades de Doctore recondito, diſertus orator; & de celebri eius virtutum præcone, nunquam diſſociabilis imitator. Herculem Galli antiquiſſimis temporibus, ſuam quoque, ſicut & alias, prouinciam peruagatum, inter mentita numina ſummo in honore ac veneratione habuerunt.

non

qui cùm se ab illo (ea est natura gentis) non minaci ac terrificâ domitos clauâ, sed eloquentissimæ linguę lenocinio adductos agnoscerent, insignem illi statuam erexerunt, è cuius ore prodiens & effusa catena, non minùs molli, quàm tenaci volumine, hominum cœtus attraheret, eumdemque Herculem Gallicum appellauerunt. Nec mirum sanè quòd sic Gallos detineret, qui suum ipse simulacrū stabilire non poterat, nisi hoc inciso in basi dicto, *linguâ non clauâ.* O non fabulose ac profane, sed vere ac sacer heros Ignati, nónne vides? En te Gallia præstolatur. Tibi sese pandit gemmifera Parisiorum Lutetia. Illuc tibi tum animorum saluti, tum literarum studijs commodiùs operam daturo, Salmanticâ transeundum. Illic non humanæ, sed diuinæ facundiæ catenâ, flexibiles animos, Hercules Gallice, illigabis; è quâ pullulantes aliæ deinceps tuorum catenulæ; vinctorum identidem Christo Domino populorum nodos fæcundâ propagine perennabunt. Vidêre te dudum in Hispaniâ Galli veluti clauâ pugnantem; nunc in Galliâ te sentient linguâ vincentem.

ORATIO X.

IGNATII *Parisiensia studia, laborumq; fructus.*

NVllâ maiore cõstantiâ opus esse arbitror, quã vbi laboris alicuius & cruciatus finis, cõtinuò initiũ alterius parit. Deus immortalis! quã dura propago! hæc tamẽ Ignatio diuino amore flagrãti deliciarũ fæcũditas est. Parisiẽsẽ igitur profectionẽ maturo cõsilio perpensam, & Deo aspirãte decretam, tametsi grauibus tũ viarũ difficultate, tũ armorũ incursu, tũ maximâ rerum inopiâ, periculis exequitur animosus Ignatius. Parisiorum Lutetiam contendit, ac tandem sospes ingreditur. O non minùs eximij oratores, quàm oratoriæ facultatis professores eruditi, qui tunc in illâ celeberrimâ, & tot seculis aliarũ omniũ parente academiâ floruistis, vtinã ad hanc qualẽcumq; laudationẽ dicendi vim, ornatũ & copiã vestræ nõ imparẽ afferre possẽ. Dicã tamẽ hoc in primis memorabile; cũ videlicet duæ sint vrbes præter cæteras, sine dubio spectabiles atq; admirãdæ, altera caput ac domina gentiũ Roma, sedes sũmi Ecclesiæ Catholicæ Hierarchæ, & Christi Vicarij, propugnaculum orthodoxæ fidei, domiciliũ sanctitatis; altera verò totius Christiani orbis maxima, Parisiorum Lutetia, regis nobilissimi regia, fons bonarum artium, Musarumq; Olympus; in hac Societatem Iesu inchoatam, & iunctam; in illâ verò fundatam, atque à Romano

Pontifice approbatam & confirmatam fuisse. & eam quidem diuersarum non minùs moribus semper, quàm eo tempore armis pugnantium inter se nationum hominibus conflatam & constitutam. Hæc non alia potuit quàm illius supremi ducis, cuius nomine insignita est, potentia existere: neque vllo meliore consilio, quàm è duobus illis primarijs locis in alias omnes prouincias ac regna dispergi. Facessat hinc procul equus ille Troianus, è quo, vt ait oratorum rex, meri principes extiterunt. Machinæ ligneæ vterus Græcorum fraude grauidus, proditoriâ votiuæ religionis imagine, Iliacum interitum peperit. At huius inuictæ Societatis phalanges è literarijs Parisiensibus castris, & Romanis inconcussæ veritatis arcibus, ad alias quascumque ciuitates, verâ & sincerâ pietate restaurandas aut muniendas, coniuratâ concordiâ prodierunt. Age verò, non mihi tantum sumo, vt quæ Lutetiæ Ignatius egit ac pertulit, describere me posse confidam. Labores eius mihi sudorem, curæ sollicitudinem, & pœnæ dolorem indicunt. Plus ego in dicendo difficultatis experior, quàm ille in agendo ac patiendo molestiæ. Barcinone, tertio supra trigesimum vitæ anno, non erubuerat inter Grammatici tirocinij, penè dicam crepundia, in Christi gratiam repuerascere. mox, adhuc in incunabulis, Compluti,

aliorum suasu, ad altiores disciplinas manus pusillas erexerat. & eccè Parisijs facilè persensit hactenus sibi suspectum immaturum Barcinonensis studij fœtum. Quapropter iterum repuerascere spontè coactus est. O præcelse Ignati, quantum te deprimis! Libera & cara humilitas tua, cum necessariâ, & inuisâ tibi sublimitate contendit. Vtra vincat, incertum est. Semel puerum esse, naturæ est: bis, insignis patientiæ: ter, inauditæ virtutis. Vita procurrit ab infantia in senectam. reuocari nunquam potest. at amor diuinus, licet constantissimus, habet alas versatiles; reciprocat cùm opus est. Verùm quandoquidem non puduit Deum, hominem factum, in cunis vagire, pudeatne hominem in puerorum grege balbutire? Iam profectò nec erit quòd mea puerilis contemni possit oratio; nisi quòd infantium more seipsam non luget. in hoc, digna risu est: in reliquis, veniâ. quamquam quid est quòd lugeat, cùm non sit facundiæ in se demortuæ nænia, sed semper victuræ laudis alienæ qualecumque præconium? & verò etiam quis eloquentiam in me, iam sene, desideret, quæ nunquam fuit in iuuene? quis in Theologiæ tot annis magistro, quæ non quōdam in Rhetoricæ breui discipulo? Discam nunc tecum, Ignati, loqui, si potero. nunc mea tecum repuerascet oratio. Prosequere tametsi

fræno,

fræno, non ſtimulo eges. Probè nimirum intelligis, turpius eſſe virum nihil ſcire, quã puerum nihil diſcere. Præſtat ſerò ſapere, quàm ſemper deſipere. Quid, quòd tuo nos exẽplo doces; litterarum ſtudijs vacare ad bonum commune, ſolâ ſibi propoſitâ Dei gloriâ, non eſſe diſcriminis temporum argumentum, ſed piæ voluntatis obſequium? Sapientiæ deſiderium iuuenilis quidem ætatis eſt; acquiſitio, virilis; fruitio, ſeneſcentis. attamen quodlibet tempus, honeſto ſtudio, tempus eſt; & poteſt præteriti iactura temporis, ſolicito præſentis raptu compenſari. Horæ prodigæ ſunt ſui; nos illis auari ſumus. Vir doctrinæ cupiditate flagrans, annum in diem contrahit, & vitam in annum. Segnities protendit ſecula. Tempus actionum noſtrarum menſura eſt. metire tu potiùs illud actione tuâ, eiuſque durationem operoſo mendacio corripe. Sic temporis quantitas, non adæquans operis magnitudinem, augebit operantis gloriam. Dies latet in die; & ſe tamen furandum exhibet. & quãquam fugitiuum, ſiſti ſe patitur. O quàm proficua ex hac Ignatij ſapientiſſimâ virili pueritiâ, vitæ documenta decerpimus! In hac igitur Pariſienſi Academiâ, erutis ac diſiectis prioribus illis quæ Barcinone, piâ feſtinatione, iecerat debilibus fundamentis, noua, eademque firmiſſima poſuit, ad erigendam ac per-

perficiendam Philosophiæ ac Theologiæ tutissimam arcem.erexit ille feliciter,tandemque perfecit.sed ijs curis &,incommodis,quæ ipsorummet magistrorum domicilia labefactare potuissent.Hoc enim verissimè dicam,ea quæ toto illo studiorum tempore perpessus est, eiusmodi esse, vt nõ minùs certissimam historiæ fidem,quã disertissimi Oratoris eloquentiã superet.Quis tunc illi curator: desertor. Vnde stips? sortitò à prætereuntibus.quis cibus? aridus panis,volam eludens.quis potus? Latex de triuio.quę vestis?Lacerna,defricando,non fouendo corpori.quod pedũ vacillantiũ munimentũ?nuditas.quæ soleæ? omnino benè impactæ & hærẽtes;ipsæ videlicet plantæ, duratæ & callosæ.nisi fortè illas timidè misericors lutum emolliret;aut gelu,è dissectis corruptum sanguinem, viuido puriorem, tristi voluptate mulgeret.quę domus?publicum D.Iacobi hospitium.quod stratum? proiecti humum asseres.quæ ad scholas via:longissima. ita vt illius viæ quotidianâ quaternâ iteratione infelix huius strenui discipuli diligentiâ non minùs tempus, quàm iter tereret; nec minorem fatigatæ tot excursionibus diei molestiam coacta mouere,quàm valentissimo cuique, nedum debili & claudo pediti lassitudinem afferre posset. Sed nunquam nisi in sui curâ claudicare videbatur Ignatius, neq; nisi in valetudine

tuendâ languere. O vitæ ratio scientiæ adipiscendæ commodè & bellè instructa! scilicet. Quid, quod in illâ, vt vocant, Vniuersitate, ante diluculum patent gymnasia? Illic sapientia clauso adhuc cælo suas aperit opes. tunc nocturnæ faces surgenti moras improperant soli. Illic doctrinarum conquisitio non discriminat lucem. vna illi ab ingenio lux est, quæ in vigili mente iam altè processit, oriente verecundo sole. Illic aurora non magis rubescit solis subsequentis radio picta, quàm suffusa pudore, conspecto solicito labore discipuli præcurrentis. Ad vesperam verò scholasticæ itidem lampades ac luminaria, non præstolantur solis occasum, sed abigunt solem. Illic se non intendunt animo tenebræ, subductâ corporeâ luce. Gymnasticum cælum ibi non clauditur. alijs scintillat sideribus, alio fulget sole, qui & ipsos lustrare possit antipodas. Ibis, ibis istinc Xaueri Francisce, & aliquando extimum illum alium dimidium orbem immensis splendoribus vsquequaque perfundes. Tuis autem, Ignati, iam calent ignibus quæcumque te oppida audiuêre loquentem; iam tuis clarescunt radijs quæcunque te loca vidêre præsentem, & paulò pòst totus hic noster citimus orbis tuæ caritatis incendio conflagrabit. Sed ad Diui Iacobi xenodochium iterum me conuerto. Cùm loci decretis, sol oriens

oriens eius ostia recluderet, occidẽs obseraret, (papæ! quàm nobilis ac fidelis pauperum ianitor) fiebat, vt Ignatius qui non posset integras prælectiones excipere, multoque minùs scholasticis exercitationibus interesse, ingenti ac necessario laborum fructu priuari, & non tam exercere ingenium, quàm pedes; neque tam cum libris, quàm cum viribus suis habere cõmercia cogeretur. Quid ageret? quò se verteret? quid consilij caperet? O diuine amor, ingeniorum ingenium, artium artifex, atque oppositorum moliminũ dirutor, quid obscurum, quid inuium, quid arduum tibi? Etenim Ignatius cuipiam illius Academiæ magistro se in famulum locare, hac tantùm mercede constituit, vt diuisis sui ministerij partibus, ijsdemque expletis, si quid, insidiator non cauendus, intercipere temporis posset, totum id in aliquo sibi ex illius aut alterius doctoris eruditissimâ possessione vellicando fructu consumeret. atque adeò prudens herus, quod ex horis necessarium non esset domesticæ rei, vltrò surripiendum obijceret industriæ famuli. vt sic fouere pretiosum furem, & fidelem famulum alere posset. Summi quõdam Patriarchæ erga sponsam, non minùs mente, quàm vultu decoram, patienter impatiens amor, longa annorum spatia, mendaci veri seruitij breuitate mensus est. Ignatius tam amplæ, tam

præclaræ Societatis, & Sacræ militiæ futurus imperator, ad ineundum cum cælesti sapientiâ coniugium, iugo liberæ seruitutis, venerabili ambitione, colla non subderet? neque tu illi mensuram temporis porrigas. aspice vinculi nuptialis imaginem; annulus est; circulus est; termino caret. Verùm ne id quidem, quod modò dicebam, in illis Parisiensibus Gymnasijs, vllâ peruestigatione, aut amicorum procuratione consequi potuit. O nouum & inauditum ærumnæ genus! nobilissimo & paucis antè annis opulentissimo domino, non licere pauperrimum vernam & vilissimum esse mancipium. Seruitus extremum ferè malorũ est. at hæc, ingentis boni loco expetita, denegatur Ignatio. Sed quidquid accidat, illi semper prouidet Deus. non inuenta seruitus, maiorem ad eius rei libertatem obtulit. incommodum non concessum, in vtilius commodum cessit. quandoquidem in Germaniâ inferiore, & Britanniâ Hispani quidam negotiatores, viri boni, cognito statu hominis, certam quandam quotannis illi pecuniæ summam Parisijs, eleëmosynæ nomine statuerunt. Quamobrem in aliud opportunius diuersoriũ, mutato hospitio. & ab illâ violentâ studiorum ratione liber effectus, absumpto in grammaticis & mitioribus literis sesquianno, Philosophiæ se tradit. Corporis vires, præcipue verò stomachi, labã-

tes

tes fulcire, quamquam feriùs quàm oporteret, nititur. ac propterea intẽdẽdis animi neruis in propofitũ fcientiæ fcopum, fibi prudẽtiæ moniti, quantum par effet, de nimiâ feueritate vitæ remittit. At nunquámne certaminum finis? Pugna pugnæ, victoria victoriæ fit femen. Hactenus patiendi defiderio ardens, multiplici pœnarum cohorte cõtra fe militauit Ignatius: nunc, licet eâdem cupiditate crefcente, cogitur in pœnas ipfas arma conuertere. Antea in afperandis operofus fuit: nunc illi fudandum in mitigandis. Dura conditio, ambiguo certamine, an in bonum aggrefforis, an damnum. Minuendus labor, laboris augmentum denunciat. Mirum eft tormenta fui diffolutione torquere; leuitatemque dolori fociatam, grauidari ad abortiuum maioris doloris egeftum. Pondus in ftatera, detractis oppofito ponderi aliquot momentis, depreffam recumbit in lancem. Eft igitur Ignatio cum præteritâ fui vexatione conflictus. Ille obfidet, vt partes aliquas amoliatur: illa obfiftit, ne paulifper femota, maiorem inducat. Verendum eft ne ille, & fe, & fuos quoque cruciatus excruciet. attamen in fententia perftat. Priùs fe domuerat; nunc fui domitoris fit domitor. Nullam hîc ampliùs triumphi materiam video: nifi fortè victor, qui fe fui victorem vicit, feipfum quoque trophæum ftatuat fibi.

At multò copiosior deinceps triumphorum seges efflorescet. adeò vt suborta æmulatione, illi se sint ad pugnam prouocaturi. Dimicabũt. Vnus verò cæteros omnes vincat oportet. Quamobrem triumphus non solùm de tot ac tantis triumphis, verumetiam seipso magnitudine suâ oppresso superior, de se quoque tandem aliquando triumphabit. Euge igitur, accurrite iam ad hoc nouum spectaculum, Parisienses. Ignatius cùm aliquid de corporis afflictatione, sed nihil nec de sui, nec de aliorũ animi curâ remitteret, cælestis regni publicanus ac procurator, à studijs bonarum artium tributa pietati exigit; scholas Deo vectigales facit. Dies nimirũ diuino cultui dicatos, sibi suisq;, quos salutaribus colloquijs & commentationibus ad meliorem frugem perduxerat, religiosissimos esse vult. His clientibus Sacramentorum Ecclesiæ vsum, non minùs fructuosum ac reuerendum, quàm sapidum ac familiarem reddit. Habeant, hortatur, festis diebus antemeridiano quidem certè tempore, templa pro scholis, suggestus pro cathedris, cõcionatores pro magistris, preces horarias pro ceteris libris, culparum confessionem pro lauacro, Sacrosanctum corporis Christi ferculum pro nutrimento. Et ecce vniuersam rẽpublicam literariã reclamãtem, & in Ignatium tãquam gymnasij leges infringentem, vehemẽtissimè concitatã.

ORA-

ORATIO XI.

Virgarum supplicium Ignatij virtuti paratum.

AGGREDIOR ad nusquam, neque vllo vnquam tempore, quod sciam, auditum Ignatij factum. Erat Parisiensis Academiæ consuetudo, vt, cùm in alijs multarum vrbiũ Collegijs, vulgare illud dictum solemne haberetur, (diebus festis vacatur à scholis) literulam, à, reipsâ expungeret. ita vt dies, studio essent dies; neque festi, aut nefasti, aut profesti agnoscerent cognomina, sed pensa requirerent. Sol cum Luna, lucernis & facibus, lucis dissidio conspirabant in idem opus. At profectò, posthabito Christiani hominis officio, noctes iniquæ mentis, tenebrarum concordiâ, operam atque hominem perdunt. Deo reddenda quæ Dei sunt. Ille vnicus atque vltimus studiorum ac rerum omnium finis. Peruersum est media fini præponere, & insipientis sapientiæ, quæ ad salutem æternam directa esse debent, detorquere aliò, mox ad ruinam futura procliuia. Neque id sanè primi quondam illius Academiæ Præsides ac Rectores, nõ minùs probitate, quàm doctrinâ spectabiles ignorabant; sed cùm viderent in tanto Collegiorum numero, quæ, scilicet, tertiam Lutetiæ Parisiorum partem re & nomine secernunt ab alijs, nec non in tantâ scholasticorũ,

ex omnibus terrarum partibus confluentium multitudine, complures esse, qui eò iuuenili licentiâ prolaberentur, vt sui erga Deum & erga se debiti parũ memores festos dies ludis, choreis, compotationibus, iocis ac turpi otio celebrarent; illi pro suâ prudentiâ, gymnasiorum munia continuari quotidie, ad solitum studij fructum, quàm ad maiùs salutis animi detrimentum interrumpi, præstabilius esse iudicarunt. Enimuerò minus malum videri debere, tempora peculiari rerum omnium conditoris ac Sanctorum venerationi constituta, Mineruæ potiùs quàm Veneri; Apollini, quàm Baccho; Mercurio, quàm Vulcano; musis, quàm nymphis; scholæ, quàm cauponæ; libris, quàm aleæ; modestis concertationibus, quàm petulãtibus rixis concedere. fateor. benè habet. Sed heu! ita ne cum Deo agitur? ergóne temporum domino, si quando ille venit in mentem, momentaneę morulæ fragmentũ pro censu proijcitur? hoccine Deus lapideis olim suo ipsemet digito scripsit in paginis? Arma furore dexteram, Moyses, veneranda regis supremi legifera saxa confringe. Non iam vitulus gratijs Numini agendis, sed ipsimet vitulo saltatione adorato, tantorum beneficiorum memoriâ, Deo frustra è vertice montis Sinai fulminãte, mactatur. Festiuæ lasciuiæ mollities vicinâ rupe fit durior: in illa supremi legislatoris decreta incidi

cidi

cidi non possunt. Quantò igitur melius, quātò facilius fuisset, sacris, Ecclesiæ præcepto, diebus, adolescentes vitali doctrinæ Christianæ vbere lactare; pijs tum concionibus, tum voluminibus educare; Ecclesiasticis deniq; corroborare Sacramentis? Tunc verò, tunc scholastici, statis illis temporibus, suâ se sponte in templa fudissent. Ibi, non exiguâ diei parte consumptâ, edocti officia diuina cum humanis, & literas cum integritate morum coniūgere; tempus reliquum domi forisq; partim honestâ relaxatione animi, partim prælectionum recognitione, aut scriptione transegissent. Tunc denique decursis studiorū spatijs, Collegia illos virtute & scientia commendabiles, in patriam ad parentes, cōsanguineos, amicos, tanquam pignora sibi creditâ fideliter remisissent. Sed vt ad consilia quæ in Ignatium à præceptoribus, & gymnasij rectoribus secretò conferuntur, aures admoueam; dies dicitur in tenebris pietati: religio tacitè vocatur ad tribunal: causa non cognita conscientiam obnubilat. Ignatio innocenti aula occultè decernitur, ne fortè sibi fugâ maturè consulat. Aula inibi genus est supplicij, ab aulâ Collegij maxima, quâ exercetur, sic vocitatum; & illud quidem non minùs ignominiosum, quàm acerbum. Ad hoc armatur magistrorum ac discipulorum exercitus: singuli, ad inuidiam, in rei

nudati tergum definito ictuum numero formidabili alacritate moliuntur. nisi quòd discipuli multò sunt magistris hac in re doctiores. Tali specie lictorum, honorificè vapulat reus, ad maiorem infamiam, & tantâ lacertorum varietate ad cruciatum atrociorem. O quot in vnam incudem mallei! quot in subiectos humeros aratra! quot in vnum scopum sagittæ! Summa criminationis in Ignatium, ex ijs quæ suprà narraui promptè colligi potest. Ille igitur totâ re sibi nihil suspicanti ab amico delatâ, hæret primò, agitante erga suos curâ, constantiâ non fluctuante. Mox, ô felix, inquit, hora mearum pars aliqua voluptatum! ô munus, cupidini quidem meæ perexiguum, sed meo merito maius. Ite, ite pedes, hæc mihi vobisque noua, & à Gymnasio non vetita festa celebritas. Cur non iam tam amplo exultatis in aulæ conuentu? Instructum est ibi lautissimum conuiuium. Iam audire videor symphoniam, humerorum percussione conuitiorum concentum dirigente, gratissimam! reuulsæ ab humeris dissectæque fibræ deducentur in fides, ad suauem citharæ sonum, feriente flagelli plectro, mihi Apollineo iucundiore. Vobis autem, ô amici cantores ac citharœdi aulici, ludentibus in meum tergum, mihique de honore tergi enixè gratulanti, si fortè labor sitim (quamquam longè diuersam) excitarit,

vti-

vtinam in copiosam meus sanguis vertatur ambrosiam! Oppidò largiùs potabo; ardentiùs æstuo. Si verò fames sitim comitabitur, sint vestra placita, & contumeliæ in me concoctæ pro nectare. Currite animosi pedes; eripite censoribus vestræ fugæ timorem, & querendi laborem. Estote vos quoque manus seduli erga me lictores, non inijciendis, sed eximendis, quæ me nunc diutiùs quàm vellem, detinent, vinculis: truncate quas trahunt moras. Collegij, non supplicij moderatores contra me consilia & decreta in tenebris condiderunt. Euulgabo primus. occupabo qui me inopinatò irretire gestiunt. sentient plus inesse in innocentiâ fiduciæ, quàm in istâ criminatione veritatis. statuam egomet me aulâ in mediâ conspicuum; & tum demùm tempestas tota subeatur. At heu! miserum me. quis erit meorum sensus alumnorum? Ah! ne non tam in me, quàm in eos procella ista desæuiat! Ah ne dedecus ac tormenta, mihi honoribus ac delicijs cariora, illos à me, tanquam ab improbo, alienatos, in graue alicuius mali discrimen adducant! Ergóne hoc deerat puniendis vitæ meæ præteritæ culpis, vt sine aliorum damno mihi vtilis esse non possem? Non tam me, quàm vos, ô animæ meæ, iam prurientia flagella discerpent. Mite mihi fuisset mei solius supplicium. at nunc, ô crudele (ignosce amor;

sic

ſic loqui me cogis) crudele, inquam, quia geminum; meo ſcilicet, ac veſtro ſimul excrucior. meo tamen quia veſtro: cæteroquin meo mihi proficuo. ſed ſi vos amo, veſtræ rationes meis ſunt commodis anteponendæ. Vincat igitur veſtra cauſa, non mea. Dum à noſtris præſidibus, ac magiſtris Senatuſconſultum fit contra me in abdito loco, ſatius eſt vt & ego in aliquas ſecedam latebras, donec Deus, ſedatâ tempeſtate, ſuâ luce detergat ab eorum oculis nubem. Sed hem! quid cogito? quid aio? non me pudet ſic mecum loqui? nónne ille ego idem ſum qui fui? vbi, vbi mea illa penè dicam impatiens fames ac ſitis ſorbendi carnificinas, exhauriendi admixta ſanguine opprobria? Ergóne tam vberem cupiditatis explendæ materiam nunc mihi oblatam excidere patiar? Ergóne virgas, quas mundi effector regumque dominator Deus vt vile mancipium vltrò excepit, ego abiectiſſimus hominum recuſabo? Auertat hanc à me Deus non pœnam, ſed culpam. Verùm, hei mihi! rurſus ab vno in aliud reuoluor; iterumque iterumque angor. nimirum vt valdè diſpar vtriuſque ratio, ſic oppoſitus mihi eſt exitus pertimeſcendus. Chriſti tormenta ignominia, atque acerbiſſima mors pretium fuêre humano generi redimendo. hæc verò quæ perpeti paratus ſum, cui bono, præterquam mihi?

mihi? Maximè vereor, ne pusillo gregi, quem Christo cælestibus pabulis enutrio, graui exitio sint futura. Hîc anceps animi ac nutans Ignatius, Dei causam Deo ipsi committere statuit: Goueanum Collegij Rectorem, vt diuinæ voluntatis interpretem, eligere: illum adire: quidquid responderit, id se instar oraculi habiturum. Dictum factum. in Collegium aduolat: Goueanum nondum in aulam progressum, non minùs pacato animo, quàm sereno vultu sic paucis affatur: Goueane, vir optime, huius qualiscumque studij laborisq; mei finis, salus hominum est, ad Dei solius gloriam. Ego non euerto vestri statuta Gymnasij, dum me diuinis legibus subijcio: neque detrecto instans mihi supplicium, cui me spontè offero, vt vides. quippè qui vestrum in me decretum iam antè cognoui; & tamen in Collegium, vt soleo, veni. Cur enim conscientia id refugeret, quò se non intulit culpa? Horrore verò pœnæ non riget, qui ardet Christi causâ necis amore. Hoc vnum igitur me malè habet, ac valdè solicitum tenet; ad quod, pro tuâ eximiâ in Deum pietate, remedium afferre potes, & pro perfectâ in gubernando singulari prudentiâ, consilium dare. Ego recentes ac teneros in Christo fœtus lacto & educo. magnopere cauendum mihi est, ne fortè ex istâ tã infami animaduersione, seductoré me,

quod

ORATIO XII.

Inauditum Ignatij factum auocando ab obscœnis amoribus homini.

TAndem igitur sui & aliorum victor Ignatius, liber redit ad instituta pietatis officia, captiuâ tamen remanente in eius corde flammâ, quam vehemens atrocis illius ac probrosæ lanienæ desiderium accenderat; quippe cui, non sulcato virgis corpore, negata fuit euadendi via, Esto Ignati bono animo: si non erupit, feliciter coërcita est. Téne nimiùm depascitur? ne dubita. si sanguine non potuit, vndis fortasse temperabitur. En stagnum tibi se nunc aperit; non æstiuâ anhelante caniculâ ad voluptatem refrigerij, sed rigidissimâ hyeme, & suimet frigoris impatiente, necessaria caloris fomenta inclamante. Nunc te à Collegio Montis acuti, gelu acutius profundum in gurgitem vndarum vocat. En taurus libidine furens, iuuenis ille dico lasciuus, à te frustr toties vehementer increpitus, ad amicam, ad suos amores non longè ab vrbe de nocte festinat; turpitudinem nocturnis vmbris conatus obtegere. aspice. ignis tuus, qui mox in vndis feruescet, nunc lucet in tenebris. præi, præcurre, præuola, venator castissime: oppone insidias, prædare alienæ pudicitiæ prædatorem. sed quanâ arte? quibus cassibus? quo venabulo?

lo? quibus iaculis? O caritatem, & salutare ingenium seculis omnibus, literis, monumentis consignandum! Ignatius stagnum glacie armatum, nudato perrumpit corpore: sese collo tenùs immergit; oculis atq; ore ad meditatum officium sibi relicto. tum amatorem obscœnum, eo quo transeundum illi erat, ponte sublimem, sic tonante ac terrificâ voce compellat: Quò, quò perdite? túne tuo scelere toties tam grauem iniuriam Deo? Quamdiu tandem insanies? non vides, non sentis, non horrescis cælestis iræ in te imminens fulmen? Vide quid agas. Ego verò hîc perstabo: hîc me tamdiu frigore vram, quoad aut te à tanto flagitio auertam, aut Deum à vindicta. Iuuenis hoc igneo vocis iaculo gelidâ ex vndâ, tanquam fulmine frigidis è nubibus erumpente percitus, ac præ stupore, impos, imò verò compos nunc primùm sui, gradum cum voluntate reuocat. Mirum est quòd se quoque in illam paludem repentè non immiserit. Erubuit. verecundus esse incipiebat. timuit ne lutulentus pollueret aquas, Ignatij complexu, electro puriores. O beatum nouum castimoniæ amatorem, si fortè illi tunc in eo Ignatij cum vndis coniugio paranymphum esse contigisset! eius pectoris gelu in flammis Ignatij honestissimis solutum esset, nimiumque diù grassata turpis flamma prorsus extincta. imò verò

verò illic non solùm calor cum frigore, sed etiam ignis cum igne pugnasset: purus videlicet cum fœdo; totumque ille animum occupasset, nullo huius relicto vestigio. O velut altera Probatica piscina, ab Ignatio, nouo quodam angelo, Dei præpotentis virtute commota! quam non ab illo iuuene, in te demerso, ægritudinem abstersisses, quæ extrà posito, & eminùs stanti sanitatem contulisti? quas non illi delicias peperisses, qui plus in te inesse sensit, quàm in suo præterito cœno voluptatis? quas in te sensisset vmbras, qui hanc fortunatissimam noctem vidit serenissimo die clariorem? At tu ô nocturna siderεorum ordinum ductrix, quàm libentiùs, morata cursum, & versis deorsum quadrigis, in hoc crystallino cælo, Ignatio, alteri soli vicina fulsisses! Te fuit imago tua his nitentibus vndis, tanquam speculo, reddita, multò felicior. aliqua te, opinor, inuidia pupugit. te tunc Lunæ imaginem, quàm Lunam maluisses. Si cui fortè in posterum ad clandestinum, cum vitiosâ formâ commerciũ, noctu istàc transeunti vsui fueris, hæc tui vultus effigies illum quidem illicò raptum sistet, alioq; conuertet: te verò iter docebit, quo dementatos cæco cupidine homines, lucidæ mẽti restitutos, ad mundissimum, & per se amabile veri boni consortium dirigas. Sic tuæ imaginis imago fies. Te, mutato nomine, Dianam

 vena-

venatricem fabulosa finxit antiquitas. disce ab Ignatio, salutifero venatore, quas oporteat persequi & capere prædas. qui sic edoctam hîc eluserint, te non effugient Hecatem apud inferos imperantem. Ne me tamen, suggilles, quòd enarrans vera, fabulosas de te vmbras tuæ luci obiter aspergam. agnosce potiùs quanta sit potentia veritatis, cui, quamquam non indigenti, vel ipsæmet fabulæ adeò famulantur, vt illæ ad se aliquid trahant veri, dum seruiunt vero. Quàm nobile præmium seruitutis! At tu astrorum princeps pulcherrime, qui vespertinus, ac lassus in immensum cadis oceanum, ô si fieri potuisset, quàm cupidè, curru deflexo elapsus, in hoc Ignatij, quamquam angusto, cubili recubuisses. Plures aliquando in cælo soles apparuêre. hîc verò, in hac, inquam, vndâ cæli æmulâ, ô prodigium non antè visum! geminos quoque in tenebris fulgentes nox illa vidisset. Quid noctem dixi? quid in tenebris? pugnantia loquor, aut inauditum miraculum. Duo siquidem simul iuncti soles congeminant diem. Itaque nox & tenebræ fugatæ, in meam, vt video, sese orationem recipiunt. Magna profectò in Ignatio, è duobus nobiliore vtique sole, fulgoris vehementia, quandoquidem hebetatâ intuentis ingenij acie, caliginem in sermonem differentis offundit. Tu verò sol

alter

alter quamquam luminum largitor, maius ab illo, quàm abs te Luna, eo tunc in loco mendicasses. Sed hîc non est opus te. vnus sufficit. Esto spectator è cælo, non comes in vndis. Ex hoc igitur suorum in lacunam concursu & conflictu radiorum ardebat Ignatius. Sursum sese incendium extulit. inuoluit imminentem ex alto iuuenem; sic vim sensit ardoris, ambiguus de reditu, an de morâ. Hæsisset diu ad tale ac tantum spectaculum, nisi se impium & crudelem alienâ pietate ac beneficio veritus esset. Horruit sui sceleris vindictam ac pœnam in incontaminato corpore innocentis exercitam. Intumuissent eius lacrymis subiecti gurgites. esset opinor eius suspirijs in hoc breui æquore coorta tempestas. Sed credibile est paulò pòst in domestico portu ac secessu, reclusas ab illo fuisse dolori ac fletibus vias, quas tam graui alterius dispendio, hyeme, noctu, sub dio, in glaciali sepulchro vigilantis, ne ipsa quidem immanitas ausa vnquam esset aperire. Diuus Augustinus, vir sanctitatate admirabili, anteactæ vitæ suæ miserandam conditionem & fatetur, & deflet; quòd adolescens pumiceis erga se, stagnantibus erga Didonem oculis, infelici huius amori malediceret, vt crudeli domino, dum nihilo mitiori seruiret suo. O iuuenis si quid tibi etiam è nugis poëticis, quibus te fortasse plerumque

oblectasti, recurrit in memoriam, erue aliquod è tuis præteritis sordibus emolumentũ. Veterũm vatum figmenta sunt? quid tum? Patere fabulosam nequitiam cùm tuâ verâ improbitate conferri. Cogita igitur longè aliter tecum actum esse, quàm cum Hellespontiaco quondam amatore, noctu Bosphorum ex Abydo in Sestum traijciente. Illic irato æquore funestâ impudici amoris ardens siti, haustis abundè aquis, vitam miser euomuit; solo teste ac hærede relicto suæ erga nescio quam fidei, nunquam, vt credebat, perituræ, infido, ac bonorum helluone pelago. O digna meliori amore constantia! At verò, ne tacto quidem hoc breui freto Ignatij, sed ex edito pontis margine, solùm prospecto, fecêre tua vitia, nõ vita naufragium. Itaque te felix exitus illi dissimilem reddidit, cui miseranda libido fecerat antè persimilem. Quo fit vt te palustre illud gelu sit multo pertinacius. tu siquidem ad aspectum Ignatij molescis, illud durescit ad contactum. tua glacies ignescit ad auram procul spirantis Ignatij. hoc verò gelu in igne gelascit. Vir, non minore patientiâ, quàm caritate, acres tam sæui frigoris vltrò in se admittit aculeos; frigus verò ignea illius repellit spicula. O stagnum adamantino algore obfirmatum! non sentis Ignatium sese in te macerantem? Si te ignis in vndas non resoluit,

com-

commiſeratio ſoluat in lacrymas. Ignatius alienam duritiem hîc deplorat; tu non defles tuam? Si poteſt ignis plorare, cur vnda flere nequeat? ſi ſoluta nequit, nunc concreta fleat. ſtagna gelu vincta mediocri calore laxantur: tu adeò ingenti non diffluis? O poſſis tepente ariete poſthac æreum fieri, quod nunc (licet hyeme) Leone in te flagrante non liqueſcis. Mirum eſt primo eius halitu te non continuò eſſe conſumptum. Sed profectò non tuæ id culpæ, ſed fortiſſimi viri voluntati tribuendum puto, qui illius amaſij pectus gelu vallatum penetrauit; vt diuino aperiret amori locum: tuas verò ſuſtinet & confirmat vires, vt à ſeipſo excludat algoris mitigati ſolatium. Et hoc quoque alterum virtutis prodigium eſt. O Ignati miracula miraculis aggeras. Vno eodemque tempore, & ardore, tuæ potentiæ arbiter, glaciem frangis & ſtabilis. ſtupeo: obruor hoc amne, licet magnitudini tuæ anguſto, quam ne ipſa quidem oceani capere poſſet immenſitas. Ignoſce ô noſter parens, præconijs omnibus maior, ſi quid vltra vires tento, cũ de te loquor. Addes hoc eximiæ pietati tuæ. Si me tamẽ nimiæ cõfidentiæ pœnâ opprimi cõtingat, ô vltio omni gratificatione optabilior! hæc mihi lacuna frigore facta marmorea, perpetuũ erit mei erga te amoris, officij atque obſeruãtiæ monumentũ.

At si me naufragum respuat, sat mihi erit vt vitam, quam abs te hausi, pater, tibi ipsi tum in tuis laudibus persequendis, tum in tuorum erga omnes meritorum recolendâ memoriâ reddiderim. At aude anime. qui alios ab interitu reuocat, te his in vndis interire minimè patietur. nata securus. Si oratio mea leuis est; vnda fert leuia: mergi non poterit. si verò sicca; hic amnis fons eloquentiæ est: ora proluam, ne prorsus arescant. Quid, quòd cælestis hic medicus salubritatem quoque huic, in quo nullam inuenit, attulit fonti? Te igitur debilitatum reficiet roborabitque. Huc huc tendite Parisienses: ad hoc balneum Franci, & exteræ nationes, eò promptiùs, posthabitis vestris balneis, quo excellentior est corpore animus, concurrite. balneum, inquam, calori simul ac frigori vno eodemque tempore generando, ab Ignatio recenter effectum. Illud cupiditates tartareo spiritu inflammatas extinguet: illud pectora Boreali glacie munita succendet. idem fiet flammarum peremptor ac genitor. Talem esse memorant in insula Dodonea fontem. eò immissa fax accensa extinguitur: extincta rursus accenditur. illa tutissimè potest cum fonte colludere. vitam amissam mortis iactu recuperat. moritur suo magno commodo; ne diu viua sese absumat: & iterum viuit. Sic fontis beneficio sibi vitam

tam propagat, alternâ morte. Non absimile igitur hoc balneum : nisi quòd in eo nulla mortis ac vitæ vicissitudo. Vos verò quicumque, insaniâ stimulante, huc illuc in obscœnas voluptates impotenter ruitis, retorquete impetum. ad hunc pontem cursum conuertite. sistite in eo gradum. deflectite deorsum oculos. huius tam salutaris historiæ memoria castimoniam corpori persuadebit, & menti restituet sanitatem. Hic deuictus, & eiectus suis leuior alis puer, viduatâ pharetrâ sagittas confringet; illaque infamis, & è virulentis agitati pelagi spumis genita Cypria protereretur. Hic erit terminus vestræ tamdiu à vobis adoratæ seruitutis. Hîc de vestro isto tyrannico amore victoriam reportabit Ignatius; eidemque huius pontis arcus erit perpetuò triumphalis. Cedant Septimio ac Vespasiano, cæterisque id genus Imperatoribus, erecti quondam fornices. Plus habent illi superbiæ; plus hic habet dignitatis. Strauisse hostium corpora marte & fortunâ, magnificum quidpiam est, & aliquot seculis vtique memoratu non indignum : at animos solâ virtute domuisse, incomparabilis gloriæ trophæum est, atque immortalitati consecrandum. Hic pons suâ paruitate maior est, vilitate pretiosior, conditione nobilior. Cedite pontes quotquot Sequanam non minùs arte spe-

ctabili ornatis, quàm molis magnitudine premitis, hominis illic è vestigio, Ignatij virtute subsistentis personante famâ. neminem videlicet per vos vltrò citroque commeantem, ita vllo vnquam tempore fortunauistis. Huic verò stagno, Ignatij breui Regiæ, inuidere Sequana iure optimo potes. nullum vnquam talem ac tantum hospitem tuo gremio collegisti. Tu, quæ Parisiorum Lutetiam Galliarum compendium interfluis, regisque potentissimi Regiam alluis, dum à tuo excessu ab vrbe, per felicissimos vbertate campos, Mæandricis flexibus oberras, deriua de te tantisper aliquem sinum, qui hanc præterlapsus paludem, & vel vnica tantùm Ignatij scintilla percussus, ad te mox refluat. conuehes flammas cum tuis vndis in Oceanum Gallicum, quo te honoribus atque opibus tumida exoneras. Soluent tributa mari non minùs flammæ, quàm vndæ. Incalescet repentè Oceanus, & in extremas terrarum oras continuis ardoribus æstuabit. Tua, Xaueri Francisce, tua, inquam, paulò pòst incendia hauriemus.

ORA-

ORATIO XIII.

Lutetiæ Parisiorum Societatis Iesu primordia: inde Ignatij in patriam primò, tum Romam ad Summum Pontificem cum sociis profectio.

QVò me transfers Ignati? è stagno in Oceanum, & in cæli cardines rapis? Iam sese tecum in continentem mea reducat oportet oratio. Itaque Parisiorum Lutetiam reuertamur. Colenda ibi tellus. sat aquis modò perfusus es, quibus illam irriges: neque tepuit ardor ille tuus, quo foueas. Ergo vir, sui semper memor & immemor, rerumque maximarum molitor, dum in studia Theologica diligenter incumbit, nouem è condiscipulis, indole atque ingenio præstātes, maturos ætate, doctrinâ florentes, Christo Domino deligit. Hos pijs documentis erudit, à rerum caducarum amore auellit, cælestibus instruit disciplinis, diuinis commentationibus excolit, ieiunijs, precibus, & cæteris corporis afflictationibus assiduè secum exercet, frequentissimo denique Sacramentorum Ecclesiæ vsu mirificè perficit. Sic idem fit & discipulus, & magister. Discit, vt alios docere possit; & simul docet. instrumenta comparat, promouendæ alienæ saluti; & promouet. nullis laboribus parcit, vt se idoneum reddat ferendæ

virtuti; & ſimul ſerit, ſerit, & natam videt. O noue agricola, agellum colis, an culto frueris, qui ſeminas, & ſimul metis? præcurris menſes. O noſter parens, eluſor temporum, & non minùs vbertatis, quàm ſementis fœnerator, dic quæſo, effare ſodes, an ſemina iactas, an fructus? fœcunditatem ad tribunal tuæ caritatis vocas. dies, te iudice, anni viciſſitudines ſibi arrogare iuſſus, anno diem dicit. partus conceptum ferè cogitur anteire, ne dicam excludere. O beata noualia, non antè ferro ſubacta, quàm ſegete triumphantia! vbi non diſtinguas vomerem à raſtro, aratrum à falce, ſationem à meſſe, ſulcum à ſolo, vbi ſeges ſegetem trudit, ſolicito flore maturitatem moroſam fallente. Cùm igitur Dei gloriæ, ſalutique animorum nouem illos alumnos genuiſſet, ſibique vt ficios ac ſocios adiunxiſſet Ignatius, ab illis de certo vitæ genere ineundo ac ſtatuendo, numinis afflatu conſultiſſimis, actum eſt. Re tandem omnium ſuffragijs, ſummoque conſenſu decretâ, ipſo die aſſumptæ in cælum Deiparæ Virgini ſolenniter ſacro (hæc maxima Societatis filij ſui patrona eſt ac tutelaris) in montem Martyrum conſcendunt. Locus eſt Lutetiæ non longè adiacens, paulò editior, ac miti aſcenſu. In huius templo, inter Miſſæ ſacrificium, Deo optimo maximo ſinguli ſimul voto perpetuę pau-

per-

pertatis ſeſe obſtringunt; rerumque humanarum curis omnibus à ſe prorſus abiectis, ſoli Deo ſalutique hominum vacandi; Hieroſolymam quoque proficiſcendi, vt aut cæcitatem à barbarorum oculis prætereuntis fidei luce depellant; aut ſibi ipſis clariſſimum æternæ ac ſtabilis gloriæ ſplendorem martyrio comparent. Quod ſi fortè illud iter aliquo aduerſo euentu non ſuccedat, vouent, ſe, reuoluto integro anno, Romæ ſummi Pontificis arbitrio commiſſuros in ijs miniſterijs, quæ ad ſpiritualia hominum quorumcumque adiumenta pertineant: idque nullâ prorſus re, ſtipendij aut viatici ſpecie, nedum nomine, ab illo petitâ. Tum ſacroſancto corporis Chriſti epulo refecti ac recreati, peractiſque myſterijs, incredibili animi voluptate, Deo immortali, & beatiſſimæ Virgini gratias maximas agunt, mixtoque lacrymis gaudio ſeſe mutuò complectuntur. Hæc ſunt Societatis IESV primordia. O quàm ſublime diuinæ ſapientiæ ac potentiæ opus, cuius prima iacta ſunt in monte fundamenta! O felicibus auſpicijs ſacrata in eo veterum Martyrum monte pectora! O quot videre iam videor erumpentes ex eo ſanguineos fontes ac flumina! his, his, inquam, non multò pòſt tempore, purpuraſcet oceanus; non vt Erythræum mare, littorum, terræ naturâ rubeſcentium, repercuſſu. his natabunt vici-

vicinæ & remotæ insulæ. his hæreticorum atque aliorum Ecclesiæ hostium campi antè steriles mox fœcundati, pinguescent ad vitæ germina & fœtus beatorum cœtui aggregandos. O me fortunatissimum, si torrentes hi meo, licet indigno (fortissimi Christi milites) vestro tamen fraterno sanguine dudum crescere potuissent: aut etiam nunc quidem certè, si meus cum eo, quem copiosè per varias orbis terræ prouincias funditis, pretiosissimo liquore conflueret? Sed Lutetiam redeundum: vbi cùm iam Ignatius, exactis magnâ cũ laude Philosophicis studijs, solemni ritu laureâ, ceterisq; doctrinæ insignibus decoratus esset, Theologicum studium feliciter quoque cum socijs ad metam vsque decurrit. Iam verò quoniã hisce Decemuiris virtute & doctrinâ instructissimis, Christo duce & auspice properandum eò est, quo singlari Dei prouidentiâ vocantur; multa alia, eaque præclara Lutetiæ ab illis patrata facinora consultò prętereo, ne diutiùs eos quàm par est, mea remoretur oratio. Tibi autem magnam, Lutetia, gratiam habent, maximã quamprimum relaturi. Ex his nimirùm tanquam nouæ familiæ capitibus, primo parente ac principe Ignatio, existent innumerabiles viri, vitæ sanctitate, & omni scientiæ ac disciplinarum genere præcellentissimi, qui perpetuò tibi summo studio seruiant; qui tuos alumnos boni s

nis artibus,&,quod caput est, Christianis moribus imbuant; qui denique tuorum ciuium familijs, parentibus, ac liberis, nullo alio quæstu facto, nisi animorum salute, omnibus officijs famulentur. Iam fidem facit exitus rerum. Si hunc perspicuum reddere conetur, luci nubem prætẽdat oratio. testes vos ipsi Parisienses. Oculatissimo ac sapientissimo testi alicuius facti veritatem probare velle, cæci est ac stolidi oratoris. Hos igitur Proceres nostros vrget votiua in Palæstinam profectio. stimulat amor ad præclara suscepta facinora. eius vehementia corpori robur eripit, quod largitur animo. Ignatij enim vires, è tot ærumnis laboribusque Christi causâ obitis, concidunt. Gemit corpus, quod Ignatio inuicto stante, succumbat: & vt se beatum existimat tam magnanimo domino, ita se miserum censet tam pusillo seruitio. Grauior illi pœna est quòd Domino pœnis inflictis nunc iterum ad res magis arduas vti volenti obsequi vix possit, cui hactenus paruit infligenti. stomachi tormenta recrudescunt: huius augetur languor, quòd langueat in viro forti. ægritudo ipsa ægra est; doletque dolor, quòd Ignatij alacritatem æmulari nequeat. Perdifficilis curatio geminato malo. Tuũ est Ignati, quantũ res exigit, excludere à te morbũ, quẽ tibi ipse assiduo corporis cruciatu intulisti. Aliorũ miserte, medere tibi.

Si

Si tibi dulce est pati, patere eo te priuari quod pateris. sic plus patiere, & maiori cum laude. Non renuit Ignatius: curationem admittit; non de sua, sed de aliorum incolumitate solicitus. Sociorum antesignanus ac ductor, anteit; & non magis solerti medicorum præscripto, quàm diuinæ voluntatis impulsu, in natiuum Cantabriæ solum, instaurandæ valetudini, transgreditur. Et eccè tibi repentè domesticum bellum. Vera virtus vbique virtus est, ac sibi similis; nisi quòd crescit exercita. Ignatius in dies fit seipso maior. quocumque se transferat; semper idem, & alter est. Ergo Loiolæ suos inter consanguineos, in conspectu familiæ, in oculis fratrum, publicum & commune pauperum hospitium vltrò sibi deligit, posthabitâ paternâ domo. Nullus vnquam tam hospes fuit in alienâ sede, quàm ille peregrinus in suâ. fremit indignatione nobilis atque opulenta cognatio. hanc mendicitatem sibi probro ducit; honorisque contemptum, dedecori. Ad domestica commoda inuitat; instat, obsecrat, si rebus omnibus nuncium remisit, subeat quidem certè, vt egeni diuersorium, quam recusat vt auitam domum. Laudabilis sanè, sed irritus officij labor. eâ tamen prudentiâ & moderatione Ignatij, quæ grauitatem eius & consuetam modestiam deceret. Itaque anteà eminus, nūc

 cominus

cominus pugnat Ignatius. In istiusmodi certaminis genere, hoste præsente, (cùm in eum iustâ occasione fortè incurritur) insignis quidem victoria est, sed pugna periculosa. aliàs verò absente, hæc tutior. hic hostis amicus est. ô bellator, quisquis es, coràm fortassè parceres ictui. tunc enim ad fœdus, quàm ad certamen procliuior dextera, hostis dexteram, non ferrum stringeret. amicè, ac dulciter perires. amoue te. illa verò multò illustrior, quòd in Dei gratiam, malis suauissimâ tuorum consuetudine & aspectu, ac bonis hæreditarijs, à te ipso sponte ablegatus, carere, nullo iubente, quàm præsens frui, nullo vetante. In vtroque tamen prælio superior Ignatius æquè triumphat. ad alterum penè coactè, & ad breue tempus adductus; in altero liber, ac semper exultans. Recuperatis in patriâ vtcumque corporis, præsertim stomachi, viribus, ac perfunctus ijsdem, quibus alibi, ad Dei gloriam, solebat, in hominum salutari adiumento ministerijs, rursus in Italiam rectà contendit Ignatius, socios Venetijs præstolaturus ad Syriacam expeditionem. Quæ verò, qualia & quanta in transcensu Alpium atque Apennini, totoque illo itinere, horridissimâ hyeme, ardente Italiâ bellis, egeno, macilento, squalido, irriso ab omnibus & exploso contigerint, illa perferre, virium eius fuit; non mearum

enarra-

enarrare. Subsistenti Venetijs, diuerso itinere, sed eodem labore subsecuti se socij iungunt; meriti consortes, vt ærumnæ; solatij, vt mœroris. Ignem desiderij mutuæ præsentiæ, vix eo tempore diutiùs tolerare potuissent. Vota non solùm perficiendo vouentis animo, verùm etiam nauandæ gentibus operæ nuncupatæ, magnam habent declarationem cùm apud Deum promeriti, tum apud homines commẽdationis, si à supremo Ecclesiæ Catholicæ curatore, ac Principe Christi Vicario comprobata & rata firmentur. Hoc consilio se Romam cum Ignatio conferunt Patres. Paulo III. Pontifici optimo, maximo ac sapientissimo, post pedum oscula, mentem venerabundi ac supplices exponunt suam. Ille petitioni humanissimè fauet. Quidni tam præclaris ac salutaribus postulatis summus in terris animorum pastor annueret? Non honoris Romanâ in curiâ affectati, sed in patriâ contempti patrocinium quærunt. non opum, quibus se vltrò spoliauêre, sed inopiæ ac nuditatis tutelam efflagitant. Haud difficile est hominibus, quos quidem sors, non ratio pauperes fecerit, hæreditatis vacuæ defensores ac tutores inuenire. his dormientibus census augetur. è vacuo trãsitur ad nihilum. Secura est talis egestas, auspice incuriâ. aquarum diffluentium procurator ac promus, nullus aptior cribro. neque

in

in istiusmodi tutorem quem elegit, vlla est hæredi actio, cui nulli reditus annui debentur, sed exitus. At verò quos cælum ad peculiarem Dei gloriam educat, exactissimo pretio sponte quæsitæ, & ingenti studio collectæ paupertatis, illi præfectos & custodes adhibeãt oportet, ne quid in thesaurum inanem quoquomodo rimetur ingressum. Ne ipse quidem pauper, inanitatis suæ auarus possessor, sibi soli fidit. in summâ rerum omnium inopiâ, hoc vno se inopem sentit. Inter hæc placuit Pontifici maximo, quemadmodum consueuerat dum cibum caperet, viros probitate & doctrinâ insignes, ita hos quoque de rebus Philosophicis ac Theologicis differentes audire. Demiratus eximiam illorum modestiam cum pari eruditione certantem, coram omnibus collaudatos placido vultu, & magnâ benignitate dimisit. Huiuscemodi mensæ dignæ sunt sapientibus conuiuis; dignæ frugalibus ferculis. Hæc sunt non minùs animorum, quàm corporum triclinia. Peruersum est fulciri corpus, labente animo. Os vnum diductum escæ, geminas aures sapientię pabulo non obstruit. & quidem continua est animi fames; corporis per interualla; tametsi illius cibus nunquam, huius semper absumitur. Quantâ verò Ignatium eiusque socios cælestium epularum copiâ refectos iugiter & expletos fuisse dicemus, quorum Romæ

per eos ipsos dies, nulla domus, nullæ mensæ, nulli ad alimoniam apparatus, cùm è publico peregrinorum ac pauperum diuersorio inuiolatâ decretæ vitæ ratione, victum per vrbem vicatim emendicarent? Vix credibile est quàm insolitâ illi admiratione affecti sint, à quibus visi & auditi fuerant coram illo prçstantissimo Pontifice de rebus arduis, non minùs perspicuâ, quàm reconditâ scientiâ, colloquentes. Liberam illam necessitatem porrectæ tam vocalis, quàm mutæ ad stipem dexteræ, manantibus paulò antè supremi Hierarchæ imperio aureis eorum sapientiæ fluminibus prætulêre. Omnino hæc erat tantorum virorum Philosophiæ ac Theologiæ præcipua pars; hæc Thesium capita; hæc laborum atque omnis industriæ summa; his videlicet institutis, hac arte, his adminiculis Deo viuere, sibi mori, hominibus opitulari.

ORATIO XIV.

In Palæstinam traiecturus cum socijs Ignatius Venetias repetit. Eorum illic, ac totâ ditione acta: clausoq; in Syriam aditu, Romana reuersio, Societatisq; Iesu institutio.

HActenus Ignatium tum ab eius è celeberrimâ Parisiensi Academiâ, tum è natalis

talis Cantabriæ soli discessu Romam cōsecuti sumus. Illi Venetiæ repetendæ fuêre, Patribus in Solymos opportuno tempore traiecturis. O fortunatam tali hospitum peregrinorumque genere ciuitatem! Non hac illis transitus, ædiū magnificentiam spectaturis, atque alia incomparabilia ornamenta; sed animi pulcherrimi, cæterarumque virtutum, præsertim admirandæ pudicitiæ spectaculum exhibituris. quandoquidem in te, coràm te, ad pedes legati summi Pontificis, vota perpetuæ castimoniæ ac paupertatis emittunt. hîc vnico ad vitalem interitum ictu bonorum mortalium rem, spem ac voluntatem excidêre. Itaque, vt dicebam, Venetijs nostri primi duces, in sacros militantis Ecclesiæ ordines adscripti sunt, pugnaturi pro gloriâ triumphantis: & quidem tātâ in animi Deum sitientis ardore cælestis voluptatis affluentiâ, vt cùm ab illis capi non posset, in ipsum Episcopum Arbensem, Antistitem optimum, (sicut ipse sæpè testatus est) & tunc in illis cerimonijs Christi ministrum, copiosè redundaret. Diuino amori suæ sunt voces ab vno in aliud cor: hoc exultante ad illius motum tripudiantis. Cithara percussæ laterali citharæ consonat. Inde primitijs Sacerdotij Deo libandis, per varias illius prouinciæ partes alius aliò digressi, remotis procul arbitris, tanquam in secessu quodam ieiunijs, vigilijs, pre-

cibus, lacrymis, & diuersâ corporis afflictatione, sese quantâ maximâ fieri potuit diligentiâ compararũt. Deus vbique est, & sibi & nobis; nos quâuis in solitudine, ne nobis quidẽ. Magnus ille quondã legislator, suæ gentis negotia cum quondã cælestis curię principe Dei legato tractaturus, in altissimi mõtis culmine, & quidẽ, ne quisquã accedere auderet, vsquequaque terrifico, se nube obscurâ inuoluit. Vates verò, non minùs zonâ pelliceâ decorus, quàm igneo curru reuerẽdus, sine comite, solus sibi ac Deo vacãs, in montẽ Deo sacrũ die noctuq; perrexit. quadraginta tantùm dierũ spatio sibi concesso, vterq; temporis auaritiã incusauit. Huic nostrorũ Patrũ suâ paruitate maiori familię segregatæ, fuit idẽ dierum numerus, sed grauior causa. Sacrificio Missæ nullum maius in terris opus. apparatũ non minorem esse oporteret. si par esse nullus potest, humana vis dũ succũbit, habet (timidè lætanti dolore) pro summo patrocinio eã ipsam, quã immolat, diuinę victimę maiestatẽ. Tandẽ igitur noui Sacerdotes primò faciunt, vno excepto Ignatio, qui cũ nõ minùs vitæ sanctimoniâ, quàm auctoritate inter alios emineret, pro humili tamen sui ipsius æstimatione, lõgioris temporis subsidiũ sibi necessarium esse iudicauit, suamq; inopiã, minutulæ, vt credebat, expẽsæ diuturnitate, aliquâ saltem ex parte, redimẽdam. hoc iudicium pars princeps

ceps apparatus fuit.faciunt,inquam.O feliciter nata,ô bellè, verè, prudenter, atque appositè hunc conclusa dictio latina,quam non alteri iūctam, sed absolutè prolatam solum sacrificium sibi suo iure vsurpat,naturæ atque hominum operibus omnibus tanquam hoc vocabulo minimè dignis. illud tamen mutuantur: sed non nisi addito suo proprio nomine, ad honoris mutuo accepti fidem.O quanta vnico in verbo operis moles! non tanti sit mundi totius effectio; nisi fortè suo se conditori præferendum putat: quandoquidem in hoc augustissimo sacrificio, Sacerdos eam ipsam quam offert,efficit hostiam. nunquam vsquam talis victima. O felix gemina illa materia è qua in hoc sacrosancto mysterio fit corpus & sanguis Christi. atque ideò deletâ totius panis ac vini substantiâ, sub vtroque & altero, & alterutro earum spolio,totus est atque integer, à quo factæ sunt, Christus. Hoc igitur, hoc, inquam, facere est. Res alias fieri, nisi nominentur, ignotum est: at sacrificij tacitum nomen, hoc vnico solitario verbo publicatur. Quapropter illud & probè superbit, & penè dicam consumitur; cū videatur vix dignari se cæteris rebus vtendum præbere,& nihil maius ab illo confici possit. His ritè perfectis, dum Patres nauigandi tempus expectant,quid ego eorum cùm Venetijs, tum in totâ illâ ditione erga omnes

hominum ordines operā ac studia in Dei obsequium collata recenseam? Adeò hæc illis fuêre vsitata & quotidiana ministeria, vt, si distribuantur in pensa præconiorum, oratorum omnium facundiam exerceant; si congerantur in vnius dicentis officium, vim totam ingenij & eloquentiæ opprimant. Testes extitêre non pauci, ijdemque primarij Serenissimæ illius Reipublicæ viri, pijs commentationibus, ad ampliorem & illustriorem beatorum in cælo senatorū sedē instructi: testes tot populi doctrinæ Christianæ præceptionibus imbuti: tot hominum cœtus sacris concionibus amore rerum diuinarum accensi: tot ciues atque indigenæ varijs in vrbibus ac pagis è lubrico vitiorum cœno, in statione virtutis constituti: testes denique pauperum hospitales domus, atque inprimis publica ægrotorum valetudinaria, in quibus continuo eodemque vilissimo famulatu tot ac talia virtutum documenta dedêre, vt si ad ea singillatim spectanda, se cōuertat oratio, profectò illis ipsis infirmis languidior, quauis ex parte deficiat. Hic hîc Francisce Xaueri rerum abs te gestarum sese extulêre admiranda primordia. Verùm nunc aliò mihi festinandum, vt me citiùs huc ad te reuocem. De te siquidem postea dicturus sum. sed cùm nullo modo pro meritis, vtinam aliquo pro voluntate. Vlciscere fugientem hanc vocem,

tem, innexâ in futuro sermone morâ. Hactenus in hoc senilium, seu, si mauis, iuuenilium Orationum enimuerò sanè (eugè anime, ne deficias) nondum confecto cursu, te quasi per transennam tantummodo respexi; semel aut iterum geminæ solùm mihi de te voces, meipsum violenter cohibenti excidêre. Vtinam posthac pauca illa verba quasi iacta semina, incalescente conceptu tibi debiti cultus & amoris, in immensam surgant laudum segetẽ, quas possim tuæ magnitudini pro virili parte persoluere. Sic sic, alme sol Orientis, nouo mutui genere erga me fœnerator, deprompto in istius ingenij mei sterilem agellum, fœcundissimæ lucis tuæ radio, non te meo labore clariorem, sed me facies de paupere oratore locupletem. Et tamen soluendo non ero. At hoc mirum profectò; quia nihilominus mihi per te fructus accrescet, nihilque tibi de communicatâ luce minuetur. Da mutuum mutuò; fœnerare fœnora; trucida me vsuris. asseruo syngraphas; noli conturbare rationes, vt me semper habeas, siue diues, siue pauper euasero, tuæ virtuti, tuo merito, tuæque gloriæ adeò debitorem, vt me omnes videant celeberrimè decoxisse. Sed vt ad parentem fratresque comites redeam, dum, inter hæc, stato anni tẽpore, ac secundo vento, sese mari commissuri essent, aliunde coortâ horribili procellâ, spe re-

pentè deiecti sunt. Solymanus Turcarum rex, alieni tyrannus imperij, noctu sub suâ orientali mutilâ Lunâ somni impatiens ac peruigil, curas in Occidentem cum ingentibus copijs naualibus transfert; vt illic sui sideris orbem, si fieri possit, compleat. & primò quidem in Venetos irruptionem molitur. Nostris, (vt cæteris peregrinis) mare Superum, Ægeum ac Syriacum clauditur: Erat videlicet reliquum mare, totusque aperiundus Oceanus. O diuinæ sapientiæ manifestum consilium! ingratissimæ atque infamis, vnius nationis, Palæstinæ fæcis, frustra tentatum damni remedium, cessit in omnium gentium tũc à nostris non quæsitum emolumentum. Agè igitur, memoriæ firmitas votorum Parisiensium stabilitatem astruit, vnum ex vtraque fundamẽtum. Reuoluto itaque integro à Parisiensi discessũ anni circulo, Patres, vt inter se, adstrictâ Deo votiuâ fide, cõuenerant, Romam ad summum Pontificem reuertuntur; non quidem omnes; (id enim tunc minimè necessarium videbatur) sed tantùm cum duobus è socijs princeps Ignatius, ad destinatam auspicato suam suorumque operam summo Pontifici offerendam, ac proponenda decreta, quibus statuerãt, in curandis hominũ animis, se illius voluntati potestatique committere: missis interim per aliquot celebriores Italiæ vrbes ceteris Patribus,

bus, quorum omnium tam copiosus paucorũ mensium spatio fructus extitit, vt illæ gentes quid priùs, quid potiùs, rerúmne nouitatem, an magnitudinem mirarentur, ambigerẽt. quo factum est, vt tam insignium operum multitudo stabili posterorum memoriæ tradita, breuitati temporis fugientis illuderet. Iam nouæ & sacræ militiæ generosa phalanx à supremo Ecclesiæ Principe nondum imperata pensa præripit. iam signo nondum dato excurrit in acie. iam efficit, quæ dux eius Ignatius facienda meditatur. periculum nõ est, ne desit officio, quæ mandata exequitur antequàm dentur. Exigui propterea temporis interuallo septem socij à tribus ita sunt auulsi, vt alij Romam, alij ciuitates varias præclarâ doctrinæ & sanctimoniæ contentione commouerint: omnes verò non solùm vniuersam Italiam, verùm etiam exteras ac remotas prouincias incredibili famæ celeritate peruaserint. Sub id tempus Romæ Ignatius in augustissimo beatæ Mariæ ad niues, ac celeberrimo templo ad ipsum præsepe, vbi Christus, iam in lucem editus, se primùm obtulit Deo Patri, sacrificandi facit initium. & quidem eo amoris æstu, atque intimorum sensuum dulcedine, vt nesciam grauiorine me sentiam onere premi, quòd dicere aliquid debeam, an maiore curâ leuari, quòd nequeam. posteriori

beneficio vtar; sic tamen, vt sponsorem debiti erga te mei constituam quemlibet, Ignati, qui de te dixerit, oratorem. Videbaris illic cum pastoribus ac regibus Magis reuerentiâ & amore contendere. Intimus quidem animi recessus nullum, præter Deum, iudicem habet. verumtamen cùm illi tunc sua munera singuli obtulerint, si ad hoc sacrificium, id quod rei quam offers magnitudo ac dignitas de tuo exigit, contulisti, tua fuit in tam laudabili officiorum æmulatione victoria. Sed orationi meæ, vt video, cum Patribus vltrò citroque commeandum. vtinam pari cum illorum alacritate facundiæ cursu. Reuocantur itaque ab Ignatio. Romæ se sistunt. parentis nutus illis imperium est. Causa reditus, consultatio: & illa quidem inter eos omnium quæ fuissent, quæque futuræ essent, grauissima. Illa caput ad propositum ardui moliminis, illa negotiorum summa coniecturalis. In hoc decemuirali Senatusconsulto, de texendo Societatis perenni vinculo, in hoc de ponendis nouæ religiosæ familiæ fundamentis rogandæ ac ferendæ sententiæ: an videlicet præteritis paupertatis & castimoniæ votis, adnectendum esset tertium obedientię perpetuæ. (Hæc tria sunt omnibus religiosis Ordinibus vota communia.) Prætereà nunquid quartum quoque sibi peculiare (solemne tamen, sicut & alia) esset adijcien-

ijciendum, parendi summo Pontifici, ijs in rebus, quæ, vt superioribus locis commemoraui, ad tuendam ac propagandam fidem Catholicam, hominesque ad salutis æternæ consecutionem iuuandos pertinerent. Ad harum rerum deliberationem, assiduis precibus, & lacrymis dies noctesque fatigatæ. hîc seueriora indicta ieiunia, hîc sudati labores; &, quorum prima & præcipua vis, oblata Deo præpotenti, ac luminum principi sacrificia quamplurima. Habent illi quod fiduciam ingerat. causa Dei est. patronus est sui: quo aspirante meditatam & conceptam Societatem quatuor illis vinctam solennibus votis tandem aliquando communis Patrum consensus edidit mundo. Æmula concordiæ lætitia extitit fortunati partus augurium. Societatis IESV impositum illi est ab Ignatio nomen; summæ sui despicientiæ singulari prorsus exemplo, quo Christum totius operis effectorem apertè prædicaret; se autem, reticentiâ verecundâ, nominis non negaret auctorem. Quidni tamen asserere malim, hoc nomen ab illo memorabili ostento præcipuè inditum, quo Ignatius, cùm non longè ab Vrbe, in obuium quoddam sacellum, ex itinere, numini orando ingressus, per speciem à Deo Patre, Christo Filio crucem humeris gestanti, se suosque commendari vidisset, has audijt à Christo, benigno vultu conuerso,

uerſo, voces ad ſpem noſtram fœcundas? *Ego,* inquit, *Romæ vobis propitius ero.* Chriſte optime maxime, huius qualiſcumque militiæ ſupreme imperator, à capite membra, tanquam à fonte. Quamobrem ſi Romanâ in vrbe gentium omnium parente, nobis, vt hactenus fuiſti, propitius ſemper futurus es, quocumque locorum excurramus, quacumque in ſtatione commoremur, hac tuâ pollicitatione animoſi ac tuti, teſtabimur plus ineſſe in noſtro pectore erga te fiduciæ, quàm in noſtris viribus infirmitatis: honorificæ tamen Crucis abs te nobis communicato iugali pignore, ad tui promiſſi fidem. His ita conſtitutis, quàm ſtrenuos fatendum eſt noſtrorum labores Romæ fuiſſe, quàm ingentes operum fructus, cùm paulò antè per varias Italiæ partes diffuſa vis, nunc collecta in vnius cultum vrbis incumberet? Atque illi quidem pauci docuêre, quantum differat virtus à numero. Tam inſolita verò, ac tam fauſta fuit Romanorum commurmuratio, vt amor & admiratio, ad inuidiam, in hunc exiguum cœtum oculos animoſque conuerterent.

ORA-

ORATIO XV.

FRANCISCI XAVERII (*rege Lusitaniæ aliquot è socijs Ignatij petente*) *in Indiam destinati laudum initium. Eiusdem in suo corpore cruciando portentosum inuentum.*

ETsi nihil mihi optabilius, nihil iucũdius, nihil ad officij rationem paratius fuisse sentio, quàm de Ignatij præcellentissimi herois parentis nostri laudibus, pro eâ quam mihi non tam ingenij vis, quàm amoris cõcessit, qualicumque facultate disserere; tamen cùm me non impar dicendi cupiditas ad Francisci Xauerij tanti parentis partum incomparabilem transferat, vix huius dilationis patientiam continere hactenus potui, quin incubantem priori debito moram subinde vellicare quodammodo videretur. Ab hoc igitur, in quo nunc quasi vestibulo pedem pono, mox in Francisci Xauerij laudes nostra procedet & exultabit oratio. Quamobrem dum inter hæc, quæ dicebam, hic religiosus Ordo, & acta in consilio Patrum, Pontifici maximo ab Ignatio parente nostro ac duce proponerentur, iamque Societatem vix natam, rerumà nostris benè gestarum, vbique nuncij, numine stimulante præcurrerent; ecce tibi Ioannem huius nominis tertium, Lusitaniæ regẽ, nulli

ma-

maiorum ſuorum pietate ſecundum, protinus incredibili voluptate perfuſum: fama laudum Societatis præcone, Maſcarenæ quoque literis, ſapientiſſimi eius apud Pontificem Romæ oratoris, ornata. Iam indè aliquot antè annis, quàm è Gadium clauſtro, tanquam ex arcâ magni quondam Deoq́ue cariſſimi Patriarchæ, Columbus explorator emiſſus, ſi fortè in illâ interminatâ (vt credebatur) Oceani ad Occidentem vaſtitate, atque infinitâ mole aquarum, non quidem diræ eluuionis, ſed naturæ partu, in continentem, vbi pedem ponere poſſet, incurreret, atque inde, viridantis oliuæ ramuſculo fortunatiſſimi curſus nuncio, in Hiſpaniam reuolaret, Luſitani inſtructiſſimâ claſſe, & militum firmiſſimo robore, ad Meridiem atque Orientem, in immenſos maris tractus reflexi, barbaros reges ac feras nationes, quæ Africæ, Aſiæ, & extremæ Indiæ oras ac littora, inſulaſq́ue quamplurimas obtinent, incomparabili gloriâ domitas, in ſuam ditionem imperiumq́ue compulerant. Ergo cùm Luſitaniæ Rex, altâ mente præditus, apud ſe identidem reputaret, vnum eſſe ſupremum regum omnium Regem, cuius homines ſubijcerentur imperio, principes verò terrarum orbis ita eſſe ab illo rerum mortalitati conceſſos, vt nihil eorum, quæ ad publicum regimen ac ciuilem gubernationem pertinent, in eius iniuriã,

nihil

nihil in Ecclesiæ detrimentum verteret, quæcumque sub aspectum cadunt, tandem aliquando interitura: nascente mundo cœptum construi ad nouissimum diem mortuo rogũ; inde resumptis exuuijs, ex hoc diuersorio immortales animos in destinatas cælestis patriæ sedes euolaturos; in hunc à suo effectore omnia esse intenta scopum; quæcumque in naturâ sunt, quæcumque in rebus humanis, quæcumque in quolibet dominatu, in hunc vltimum finem dirigi; si soluto tam aptè cohærente ac debito rerum humanarum cum diuinis ordine, improbi ea, quæ dixi, aliò detorqueant; si ad sua commoda & rationes, atque amplificandam potentiam, suis consilijs, studijs, industriâ, laboribus, alium ordinem ac seriem, prudentiâ delirante, contexant; illis, non dico breuem demortuis rogum, sed coæuum semper victuris incendium diuinâ vltione cõstitutum. cùm has, inquam, curas, magno imprimis imperio dignas, rex optimus animo die noctuque concoqueret, perlectis legati literis, iam sibi voti suffragio potiri visus, dat illi mandata, & magnoperè imperat, vt ex illis decem socijs diligentissimè curet, sex summi Põtificis auctoritate conscribi, quos in Lusitaniam quantâ maximâ fieri possit celeritate transmittat. Inferenda in prouincias alias huius ac similis militiæ gloriosa vexilla. Illic statuen-

tuendum Crucis trophæum, cuius virtute (vt primus ille quondam Christianus Romanorum Imperator) maiori quàm vix sperare auderet, felicitate vicisset. Turpissimum videri, tot gentes, tam diuersas, tam longè positas, à se, iam sibi, nondum Christo, subactas esse: suo terreni sceptro, non Dei: &, quod primò & maximè intolerandum est, vel ipsius Dei sanguine ac morte in libertatem asseritas, teterrimâ Dæmonum seruitute torqueri. Princeps optime, qui sic imperas, vt te parentem, quàm regem dici malle videaris, profectò non malè, vt video, prouides tuis. Sex è nostris hominibus postulasti. numerum diuidis, an rapis? vide, pro tuâ sapientiâ, ne ferias istâ partitione iustitiam. Quid? nónne tu ex illâ tuâ vltimâ Europæ prouinciâ, nouum, vt vocant, orbem prospicis in Occidente surgentem? an patiere, vt nullo altore, vix natus intereat? In hoc autem nostro consenescunt operæ. suam quippe habent ætatem, non agri, sed coloni. alij alijs sufficiendi, ad culturæ perennitatem. vertenda cum anno tellus, ne siluescat. Vide, ne pacatâ anxij animi caritate, geminos orbes in prælium pietatis exsuscites; horum militum conterrito manipulo ad inuisum fulgorem existimationis de se genitæ, quâ tu aliorum principum desideria & decreta occupauisti. Larga petitio tua, quæ totum ferè numerum euerrit,
eorum

eorum quidem modestiæ patrocinatur, qui se singulos intueri vix ausi, animantur sociorum virtute, non suâ. Verùm cùm abs te, illorum omnium æstimatore, inter non paucos Europæ viros, moribus & eruditione florentes, non ad copiam, sed ex copiâ delecti sint, tam eximiæ sunt, tuomet iudicio, singulorum vires, vt pro se quisque possit, & æquitati non officere, & tuæ satisfacere voluntati. Ceteris igitur socijs ab Ignatio, Pontificis iussu, in varias regiones dimissis, duo regi, si non pro eius voto, dantur pro merito. Tu verò, legate fidelissime, quid statim expostulas? si amicæ querimoniæ tuæ nubeculâ, sterili nunc quidem certè, paulisper ab oculis semotâ, totũ numerum spectes, hæc tibi videbitur ampla largitio. quem si fortè auiditas è memoriâ deleuit, ne consule tabellas: aperi vtramque manum. summam habes in digitis si contrahis omnes, actum est de totâ: si partem iusto maiorem, caue alienæ manus arietem. Singulas vnitates ad varia loca secretas, & ab inuicem auulsas esse oporteret. tibi numerus conceditur. an etiam inter binarium & reliquos denarij numeros creabis in summâ Patrum concordiâ litem? Patres sola suæ imbecillitatis confessione audaces, vestrarum prouinciarum seruitio vix senos idoneos esse censent; omnium verò aliarum orbis terræ

partium oneri subeundo, quaternos credent satis esse robustos? Acquiescit orator. humanissimum regem, ac non minùs prudentiâ, quàm pietate clarum, de totâ re monet. cui denique factum probanti, duo, vt dicebam, destinantur è socijs. Hi fuêre Simon Rodericus & Nicolaus Bobadilla; cui fortè per eos dies ægritudine non pœnitendâ correpto, diuino consilio Franciscus Xauerius subrogatur. Nunc ô nunc Francisce, prodigiorum memorande patrator, Heros maxime ac sanctissime, iamdiu desiderio tui contabescens, ac nisi debitum communi nostro parenti officium obstaret, rea diuturnæ atque inuisæ moræ, tandem aliquando mea sese ad te conuertit, te respicit & in laudes prona, tuam opem implorat oratio. Tu qui tot mortuos pactis te obside, cum naturâ, alium rursus eorum interitum repetiturâ, inducijs, ad vitam reuocauisti; excita, si quâ vnquam fuit, iam sepultam in me sene dicendi facultatem: vel potiùs tu qui tot coniuges quibus in luctu sterilitatis sola esset dolorum vbertas pro solatio relicta, tuis apud Deum precibus, optatâ prole, & non tam parentum, quàm tuorum beneficiorum hærede fortunauisti; educ ex isto, hactenus infœcundo ingenio meo, conceptum aliquem tuâ operâ eloquentiæ fœtum. informem illum quidem futurum non dubito; sed hoc erit vitium im-

maturæ

maturæ virtutis, non initæ apud te gratiæ. O quot quondam oculis capti, cepêre maximum orbitatis fructum, seque vel hoc solo nomine feliciter cæcos fuisse senserunt, quod tu, tu, inquam, ille esses; quem ante alia omnia viderent: quem, vt solem suum, tunc primò sibi orientem intuerentur! Sua sunt naturæ vitia in animos, sicut in corpora. plerumque diuidit vtrinque tenebras; nunquam tamen nouerca; quia non studiosè; sed palabundæ vbiq; fortunæ improbo lapsu; à quâ, semper cæcâ, quis lumen speret? spargat igitur in me tua, Francisce, liberalitas manus; plura debentur egenti subsidia, quàm opulento. iacta copiosa in meam mentem lumina; vt quò præstantior est lux animi corporeis oculis, quos tu cæcis aperuisti; eò etiam tua beneficentia & caritas fiat illustrior. O quot hominibus, surditate ministra, loquendi vsu mutilatis, impotens animi in tuorum meritorum præconia ruentis impetus linguæ vinculum diffregit, ad pretiosam naturæ, in eorum ortu peccantis, mulctam, vt illi nullâ posteà in re essent, nisi tuâ in laude facundi; exceptâ solùm inuehendi potestate in insidiantem vtero materno sortem, quòd præcurrentibus aliorum hominum faustis acclamationibus, tamdiù muti, tam serò loquerentur. Me verò, Francisce, nec mutum origo fecit, nec voluntas. Abs te proinde

non commune officium linguæ, quod mihi natura concessit, sed id quod virium mearum conscientia negauit, peto, vt quantum propriè & ornatè dicendi facultas distat à vulgari & inculto sermone, tantum mihi, non dico dignitatis oratoriæ, quam spei meæ non tribuo, sed necessariæ ad trepidationem firmitatis, quam non despero, largiaris. Quare vt mutis liberum vsum, sic mihi securum animum ad loquendum dabis. Age igitur, vir potentissime, si quid ego, te adiutore, apposité dixero, erit non minimum tuorum in hoc à me, tuâ causâ, suscepto qualicumque labore prodigium. Sed in tanto rerum abs te gestarum cōcursu, quænam prima in me debitorem refugientem manus inijciet? quænam initium orationis meæ, priùs exitum, quàm ingressum meditantis rapiet? Téne dicam Parisijs numero quidem postremum, excellentiâ primū Ignatij partum? & eum quidem memorant laboriosum quoque fuisse. Officiosa nimirum temporis tarditas, & viscerum grata conuulsio necessariò incubuêre laxandæ aluo patientissimi genitoris ad fœtus magnitudinem ac nouitatē naturæ prorsus ignotam. O inauditum portentum! sol Orientis generatur, & quidem in Occidente. At quem alium habere poteras parentem? Quis nesciat existere splendorem è flammâ? Quàm immensum igitur ignem o-
por-

portuit esse Ignatium, vnde tu sol enasci possés? Iam verò quorsum istæ fasciæ & funiculi, quibus tibi modò prodeunti, non tamen infanti, neque in cunis vagienti, tam violenter femora lacertosque constringis? Nondum te in cælum obstetrix diuinæ potentiæ dextera extulit: nondum cælestis motus raptu cieris. (quamquam illic vincula nulli sunt vsui) te tui motorem esse oportet. Sui sunt pedes soli adhuc mortali. tibi terrâ marique gradiendum; vt tuâ propiore præsentiâ maiorem lucem ardoremque concipiant. tibi amor sibi adgenitas inseret vbique alas. tu itinerum longitudines, solicitis viatoribus, ac de ancipiti distantiâ sciscitantibus efficies incredibili tuâ celeritate mendaces. de te viarum mensores conquerentur. tu cæli adeò concitum ac diuturnum cursum, vel ipso Ladâ pernicior, momento præteruolabis. te sol ille alter, è cælo spectator, mirabitur solem terrestrem, dum tã properè, & nunquam intermissâ solicitudine regiones populosque lustrabis, nullos secantem motus, nulla temporibus statuentem discrimina; ita vt naturam præ pudore dubiam reddas, an præstiterit familiæ suæ officia in pensa fluentia non diuidere, quàm tuâ velocitate superari. nec erit opus, vt ille, quemadmodum olim fortissimi Hebræorum iudicis contra Gabaonitas pugnantis, ita nũc tuo aduersus

Dei hostes dimicantis imperio sese ad occasum præcipitantem, morandæ luci, frænet ac sistat: cùm videlicet quà & quò te festinus agas, tuam ipsemet ac tibi propriam circumferas lucem. Et tibi vincula pedibus inijcis? neque id solùm, verùm etiã tenaci funiũ morsu discerpis lacertorum carnes? Ah! quid peccauêre pedes, quibus nullæ adhuc tritæ sunt viæ? Ah! quid lacerti, quos nunquam lunasti, nisi luctando cum vitijs? Túne Ignatio parenti animo persimilis, hoc etiam incommodũ corporis, ac præteritæ illius militiæ cruciatum æmularis, vt Pompeiopoli fortiter ab eo excepta aduerso poplite vulnera, nunc tibi ipsi, contra te factus acerrimus hostis, infligas? vt toties lacerata & penè luxata, reptando per inaccessos rupium ascensus & acutos saxorum mucrones, illius brachia tibi tuorum vim ac toros exprobrare arbitreris? Quorsum igitur, inquã, hæ fasciæ, funiculi, vittæ ac vincula? Hoccine est festinare velle? hiscine à te stimulis exoras impetum? hoccine magisterio exerces hactenus indociles ad itinera pedes? hoccine oleo, cum Christi hostibus luctaturus inungeris? tu pressis cursum habenis incitas: tu fræno contracto, tarditatem increpas: tu sistis, quem vrges gradum: tu expeditas ad pugnam manus, vinctorum mancipiorum voluminibus implicas & coërces. Quas, quæso te, leges præscribis

vi-

viribus, nunquam ad agonem exertis? Caue diuine curſor lampadophore, ne priùs quàm metam attingas, nondum extinctam lampadẽ alteri tradas. Caue ne alijs ſuperatis, dum tecum tuæ fortitudini experiundæ luctaris, te ipſe deijcias. Conuerte aliò vires; te ipſo potentior es. Verùm rem ſanè tandem aliquando tenemus. cauſam tui conſilij factique cognoſcimus. His tormentis in te, vel nolens, quæſtionem habes. hæc erunt veritatem: hæc occultam ingenioſæ tuæ virtutis artem proferunt. memineras, dum in hac rerum humanarum ſpecioſâ inanitate, iamdudum omnium in oculis eſſes, te concinnitatis, elegantiæ & egregiæ corporis formæ aptiſſimè cohærentis indumenti mirificè ſtudioſum fuiſſe. hoc abiecto ac perpetuò ablegato, ſupplicium à corpore potiſſimũ repetis: & id quidem antè tuũ Lutetiâ exceſſum. Attamen & officioſum te cultui præbes. eius aliquantulum indulges deſiderio. Laxam quippe & vndantem veſtem recuſabat, breue & anguſtum concedis amiculum, ſed paulo quàm cuperet arctius. Luis, Franciſce, grauiores merito pœnas. fuit, ſi quod fuiſſe cenſes, delictum affine virtuti. nitor nitorẽ traxit. Illibati ac virginei tui corporis flos, nondũ circumfuſo ſpinarũ munimento, mundiſſimi habitus conſortium admiſit. errauit in naturâ præſidij, non in curâ caſtitatis. Nunc

verò inito cum votiuâ virginitate coniugio nouum tibi thalamum sternis, aculeatam atq; horridam tunicam, natiuæ carnis mollitudinem subterente multiplici nodo, quem te amor texere docuit. O dura connubij vincula! & vos discissâ lasciuitis in carne? Crudeles deliciæ in intimo illo atque amabili corporis virginei sinu, etiámne in venas, neruos, musculos, fibras vestra fames anhelat? Tuæ patientiæ prodigus es, Francisce, carnificinam exhibes tui. tormentis epulum præbes. tu primus auidè pasceris, postremus à ferculo; & victor es in hoc certamine voluptatis. Quàm difficile est mederi malo, nō minùs patienti grato, quā iucundo inferenti! siquidem non solùm cum cæteris suauissimis Patribus, verùm etiam cum tuis hisce amicis tortoribus dissimulato cruciatu te longissimo in Italiam committis itineri. O nimis diuturna membrorum penè dicam confectio! Quorsum verò isti tam altè impressi in carne sulci? an serendis ac gignendis funiculis, quibus innumerabiles postea iuuenes tui allecti amore, & exemplo adducti, sese castimoniæ voto deuinciant? Portentosus hic partus est. mortem non dubiam denunciat. afferet; nisi rerum omnium genitor, cuius secretiore afflatu conceptus est fœtus, tulerit opem. Concidis in via, Francisce, neque vltrà progredi potes. malum inuitus prodis. tam graue est,

vt

vt medici ne tentare quidē remedium audeāt. Ars in te perit: tuum præcedit interitum, ne te superstitem, coram se morientem, intolerando dolore aspicere, & multò acerbiùs mori cogatur. funes isti nō sūt profectò quales illi quondam, quibus fortissimum Philistinorū domitorem, aliàs vel in somno terrificū, sed in gremio perfidæ coniugis amore lenocinante molliter fusum ac sopitum, hostiles cateruæ vinxere, quas cum illis retibus, velut aranearum operas difflauit spiritu. Stolidi proditores, leonum profligatori, vt muscæ insidias tenditis? laqueo cū, vt vile iumentum, frænari posse creditis, qui decies centena commilitonū vestrorum capita, eius indigna ferro, aselli mandibulâ, ludentis dexteræ rotatu contriuit? esse poterant vsui funes huiusmodi ligandis vulpium manipulis, ad celeriorem, vrgente flammâ, segetum latè fluctuantium messem. aut quandoquidē ad restim vobis res redijt, his vti potestis. Ille in vestri contemptum, aquam de asini maxillari poculo victoriæ propinauit. honoratiùs ac dulciùs de mellitis à se dilacerati leonis faucibus paulò antè se pauit, quia singulari certamine cū regio fortissimoq; hoste pugnauerat. Ergo, Heros magnanime, vt aliquot ante annos Ignatio cōmuni nostro parenti ac principi, desperata cruris curatione, sic nō aliud tibi superest, nisi ad Deū perfugiū. Ita cōtigit.

tu noctis vnius interuallo, naturâ obstupesce-
te, pristinam valetudinem tuis precibus rece-
pisti. Abstrusi nexus prodiere: inextricabilis il-
la implicatio, carnibus exesis & penè nudatis
ossibus, tandem per se lentescit; collabitur;
sese fundit & exsoluit, ad texenda, è tuis istis
lacertorum pedumque vittis capiti tuo diade-
mata, triumphis, ac tuæ gloriæ debita. Vin-
ces, vir maxime, vinces in posterum hoc feli-
ci augurio. Tu amplissimi velut alter domi-
nus eris imperij; non humano, sed diuino
prorsus oraculo. Alexander ille, meâ quidem
sententiâ, suo cognomento, æquè ac tuâ virtu-
te ac fortitudine minor, cùm illi aliquando
Gordij, Phrygiæ vrbe, celeberrimum illum no-
dum ciues ostenderent, quem qui solueret,
totius Asiæ imperio potiturum, è nescio cuius
fabulosi Iouis cortinâ memorabant; astu Græ-
co, ne mentem ac vires, hoc ipso nodo intrica-
tiores famæ periculo redderet, districto gladio,
fraudulentæ inscitiæ vicario, Labyrintheam
nodi æternitatem ambitioso vnius ictus com-
pendio elusit. O magnum imperatorem!
Quin etiam historiæ veteres, quarum pleræ-
que nihil habent veri præter mendacium, il-
lum quoque, si Deo placet, orbis terræ victo-
rem fecêre. tam terræ orbem deuicit, quàm
nodum Gordianum extricauit. Ad te Franci-
sce sese conuertit hoc omen; non vno, sed tot
nodis,

nodis,diuinâ potentiâ tuæ voluntati annuente, diffractis. Tibi iam Indi tendunt manus; tibi Iapones colla supponunt; cupidi his ipsis vinculis,quibus nunc eximeris,ad currũ Christi triumphantis adstringi. Surge liber: solare socios: solue lætitiâ tributum Domino, tua causâ,dolori: reuiuiscant, tuâ vitâ periclitante,demortui. cœptam insiste viam; accinge te rursus ad iter, sed zonâ laxiore. Illam istis eductis ex te funibus confice. Nondum in cælum euectus es; quod candidâ zonâ decorè ambitur. præcinge te de tuo cruore purpureâ. Alteram altera pulchritudine lacesset. Ingrueret forsitan non iniucunda posset inter te ac cælum de formositate contentio, nisi præpotens pulchritudinum opifex ac moderator vos his ipsis zonis tanquam vinculis coërceret. Speciosior tamen, Francisce, tua, quæ non modò te, verùm etiam Deum ipsum immensum, tot laboribus ac pœnis in eius gratiã susceptis, reuerenti magnanimitate deuinciet. Et quidem eo maiore dignus honore es, quòd vltrò, ac spontè tam ferociter in te ipse desæuis. Necessitas aliquid semper detrahit de laude virtutis. Crediderim tamen zonam illam cælestem se viam lacteam appellari malle. Tu verò defluente modò tuis ex vlceribus liquore, Tyrio pretiosiore, humi sanguineam sternere velle videbaris. at comprime nunc ardorem,

in te Parisijs ab Ignatio excitatum; vt in vastum posteà erumpat incendium. Obstrue fontes cruori: claude riuis ostia, ne copiam exhaurias. Galliæ atque Italiæ amœna prata, vernantesque semitæ, non sunt aluei decursuro tui sanguinis flumini. Nondum abs te inclamati venêre anni. Erit, erit, ac nòn multò post erit illud tempus, cùm inter immanissimarum gentium saltus, & inuios desertatum insularum anfractus, nudis & laceris pedibus tuis vepres inuictæ patientiæ notas inscribent; cùm itinera horrida, impenetrabiles siluæ, atque Oceani littora, è tui sanguinis vestigijs, noua & ambitiosa sibi nomina rapient. Hæc, hæc erit oppidò, via, Francisce, sanguinea: nisi lactea quoque nominanda videbitur, quòd illo videlicet lacte quo recenter Christo genitos nutries, omnino signanda sit. Confirma quoque lacertos. acue vires. contende neruos. corrobora corpus. Tibi Mauri, Parauæ, Malacenses, Molucenses, Iapones, aliæque quamplurimæ ignotæ ac barbaræ gentes, vectandæ humeris. Tibi nouo Atlanti, non cælum (hoc scilicet deerat vestrarum, poëtæ, fabularum leuitati, vt cælum graue faceretis) non cælum, inquàm; sed grauissima terræ moles. sustinenda. Sortieris mox non quæsitum in somnio ad fidem vaticinium. Tibi dormienti videbere Indo tam põderoso non semel onustus, vt nisus
vehe-

vehementiâ gemitum, tuis solis in Christum amoribus familiarem, ad se subinde aduocet. Hæc erit solùm ponderis imago, Francisce, hæc solùm vmbra nocturna. si te imago ponderis adeò premit, quanto magis verum onus impositum? si sudas in vmbrâ, in sole quid facies? si te deficiunt iacentem in strato, integræ stabunt vires in luctâ? si dormiens propemodum exanimaris, quem spiritum vigil trahes? si contubernalem amicum non nisi suspirijs excitare potes, Dei hostes poteris animosâ voce concutere? si vnius Indi sarcinæ penè succumbis, quam non ruinam tot gentes ac nationes, in tuam congestæ atque iugatæ ceruicē minabuntur? Compara te tibi. noli metiri animi fortitudine corporis vires. angusta est orbis terræ amplitudo tuæ mentis magnitudini. Quàm valentes humeri, quàm torosi lacerti, quàm firma latera, quàm solidæ bases tibi cudendæ! & quidem ad maiores Herculeis terrâ marique labores. Indigni pudet exẽpli. Quidni potiùs dicere quodammodo liceat, te illum esse, quem perspicacissima quondam aquila in Pathmo insulâ vidit diuaricatum, altero terram, simulque altero pede mare prementem? Te portendit hoc visum cæleste. aspice. nisi modestiâ verecundos, nunquam tamen degeneres oculos coràm aquilâ flectit. Tibi iã se pandit Oceanus: tibi iam se terra subtendit.

Et

Et tu modò corporis partes tibimet nitebaris, vitæ pretio, coniuratâ cum pœnis arte subruere? Viue igitur, viue, & vale. & qui futurus es omnibus omnia, curam omnium in te vno, quantum te pia necessitas docet, habeto. Procede; propera; vola Venetias ad Ignatium, te sociosque pari desiderio præstolantem. Te mea comitatur, tibi famulatur, tecum exultat oratio.

ORATIO XVI.

FRANCISCVS XAVERIVS, *in valetudinario Veneto prodigiosâ caritate homini fœdissimâ lue corrupto famulatur.*

QVo te tandem eâ in vrbe confers? quem captas locum? Tu ille vir es, cui non domus ad secessum; non penus ad victum; non sedes ad quietem. Te in obuium ac patens pauperum diuersorium, imò verò in publicum valetudinarium abijcis; vbi de via languens, non tui, sed ægrotorum curæ te mancipas. Sed quæ mensa exesum fame, sitique confectum reficit? Prô Deum immortalem! huc confluite Veneti ciues; modò ne quisquã vestrûm, si fieri potest, vultum auertat. Ignobilis est oculi miraculum horrere virtutis. In thea-

theatris non ſpectantium lumina, ſed pugnantium corpora ſauciantur. Et verò etiam humana mens neſcit ipſamet quo naturæ ſecreto atrox atque inſolens ſpectaculum dulceſcat miſeranti. An inuida eſt ſuæ laudis hæc pietas, quæ nequit ſine improbitate miſereri? Itaque iam nouum palæſtræ genus aperitur. triclinium deligitur inſoliti belli ſedes. Virtus vel in patinis dimicat. etiam in coquinis feruet bellandi materia. Franciſcus certaminum propagator, modò tam duri victor itineris, nunc accumbendo præliatur. Illius eſt huius præfectura conuiuij. ab illo bibendi leges. ille ſecum ipſe decertat, quòd nullum ſibi parem habeat hoſtem. ſe laceſſit: ſibi propinat: ſtomachi ſegnitiem obiurgat: eius in vili etiam tabernaculo probatum atque obſignatum inaudito fortitudinis exemplo monitum; nulla vſpiam eſſe loca incommoda aut importuna victorijs. etiam intra caſtra militari poſſe. rei benè gerendæ cupiditatem inter debiles vegetam eſſe, valentem inter ægrotos, in ſtatione quantumuis anguſtâ, æquè ac in ſpatioſo campo explicari aciem poſſe. virum fortem non trahi ſorte, ſed ſeſe conſulto inferre in quamlibet prælij ſedem. hinc, hoſte ſuperato, inter collaudantium voces ſilere fortunam. vbique ſeri victorias, naſci triumphos, gloriam meti: dummodò egregius, ac ſui non im-

immemor animus incumbat occasioni, nunquam vincendi finem facturus, nisi fecerit cupiditati certandi. Ergo in Veneto quodam nosocomio, inter alios morbosos ac tabidos, vnus erat venereâ lue, ab orbe nouo, vt vocant, in nostrum aduectâ, (mala merx, eâdemque suimet vectigal pendendum Veneri) vnus, inquam, erat infectus adeò atque corruptus, vt naturam puderet hominis, medicos tæderet artis, famulos pigeret officij. Vidisses exangue, supremaque confectum macie corpus: oculos suas contrusos in cauernas: os cloacæ spiraculum: faciem acri atque igneo serpente humore corrosam ac populatam: expilatum fœdissimè caput. Vidisses diffluentem vndique saniem: dehiscentes in frusta marcidas carnes, eiecto vermium grege. Quid memorem tessellatam pustulis cutem? quid formicantem scabiem vngui operoso heram importunam, crustasque immanes tabo vermiculatas? quid ossa suis exuta cæmentis? quid torpentibus membris truncum immobilem? quid euolutas è iacentis sordibus albicantes animalculorum legiones, nec non exhalatos odoris grauissimi nimbos, adleuandum (scilicet) ignoto Sabæis thure fastidium? Illum dixisses peccati piaculum: illum pœnatum sedem: illum, non hominem, sed humanæ figuræ vestigium. aberat corpus à

cor-

corpore : dixisses denique non cadauer, sed sepulchrum. O labem imaginem turpissimæ voluptatis ; nisi quòd hæc multò fœdior, quæ in Veneris mancipio ne suis quidem notis exprimi potest. O fructus in corpore, malè quidem pro culpâ, sed pro pœnâ benè arato, maturos; simul tamen florentes, ad nouos, perenni propagine, cruciatus ; donec obstinatâ imploratæ mortis morâ tandem vinculum animæ fugam molientis abrumpat. Et verò vltio, quòd eo scelere minor sit, indignata, etiamnum in illius auctorem efferatior fieret, nisi in tuæ, Xaueri, gloriæ ministram conuersa manus, iucundiore vsu, tibi texendæ magnificentissimæ coronæ occuparet. Cuius enim oculos tot miseriarum cohortes non fugarent? Cuius stomachum tot balistæ non euerterent? Vel sola cogitatio quassare Xauerium posset, nisi infirma eius corporis affectio, virtutis robore fulta, consisteret. Seculorum serie traducta nobilitas mollem quidem in plurimis fingere solet constitutionis corporeæ formam ; sed generosus ille sanguis ita imbuit animum, vt in eo vim pariat, cui non inuenit in corpore locum. O quantæ in istâ pestilenti colluuie ad tanti viri labefactandam valetudinem iactationes ! vel solo aspectu nauseam natura faceret ad sui naufragium, nisi inuicta fortitudo motum omnẽ præcordiorũ

L liberâ

liberâ violentiâ cohiberet. Quis non iure optimo veritus esset, ne Franciscus aut ab illâ summo studio totoque conatu susceptâ miserrimi vlcerosi curâ desisteret, aut in eiusdem, cui cibum ingereret, quem contrectaret, lecto veisaret, purgaretque, complexu exanimis collaberetur? Non enim eo fuit stupore sensus, præsertim qui nobilissimam Regum Nauarræ familiam sanguine attingens, naturâ & vsu delicatus esset, quin tam graui ministerio commoueretur. Ad istam lutulentam harã ac limosè purulentam sentinam tumescere cor ac palpitare, stomachum minari discordias, viscera tumultuari, reniti vires, vacillare oculos, insistendi decretum periclitari. Quid hîc ageret vir, aliàs ad præclara facinora non imparatus, in tanto vel virtutis, vel vitæ discrimine? Diuine amor sententias non rogas in curiâ: animi consulta non pensas: iacis aleam, non tentatâ, sed impulsâ potentiâ. præcurrit pugnam victoria: dextera fallitur, quâ antè rapitur palma, quàm ferrum. decutitur lauro vixdum surgens è cono crista; & stupet generosum caput se antè propemodum onerari coronâ, quàm galeâ. Poëtæ nescio quem olim fabulosum amorem dixêre cæcum. si te quoque cæcum vis haberi, fortunata orbitas tua, cuius Regiam circumstantia lumina, vel solo nutu oculorum quibus cares, ad arma, ad

certa-

certamen, ad omnia diſcrimina ſeſe clariſſimâ laude cæcitatis effundunt. Ergo magnanimus heros non minùs increpitâ naturæ obmurmurantis imbecillitate, quàm contempto Dæmonis aſtu, hæc ſecum; Huccine calamitoſiſſimum hominem impudici amoris impotẽtia, in iſtam potuit deplorandam carnificinam proijcere; me verò tot beneficijs à Deo affectũ, diuinæ caritatis & Chriſti ſuo ſanguine vlcera noſtra eluentis exemplum in tam pio famulatu detinere non poſſit? Hoſpitalis domûs vernas pacta dominæ neceſſitatis imperio viliſſima merces, huius cui aſto, & aliorum ægrotorum iugi ſeruitio hilares ac ſedulos die noctuque agitat; me cùm Dei imprimis honore, tum cæleſti propoſito præmio, me, inquam, non pudeat idem opus adeò auerſari, vt vis horroris meas ſibi habeat manus, in hac mihi à Deo conceſsâ pretioſâ libertate captiuas? Ergóne hic æger, viuæ mortis pabulum, enectis iam viribus, adhuc tantarum pœnarum molem ſuſtinere æquo animo poſſit; me ſanum, ſtantem, diuino excitum motu, fultum auxilio, illius vmbra terreat, deijciat præſentia, aſpectus interimat? méne non meus, ſed alterius languor exanimet? egóne non meæ, ſed alienæ obiecto tantum infirmitatis onere concidam? Vix ea, cùm decorum ac virgineum vultum in illum ſordidum ac cœnoſum gurgitem mergit, pla-

quod mihi reliquum eſt vitæ ſeruauerit, ademptâ tuâ, me protinus acerbiſſimo dolore trucidabit. Ruinam caſus trahet. Vita, quam tua pietas in me molitur, fiet vtriuſque interitus rea. Cederem in hac causâ meo iuri, tamdiu iam à me inuocato altero commodiore ſepulchro, niſi tantâ tui iacturâ, mortem mihi adeò caram, redderet exosâvi tâgrauiorem. Eripe te hinc obſecro; aut decede paululùm de veſtigio. quid hircum mulges extrahēdæ putredini, & quidem ore, non manu? Miſerum me! ergóne mihi dilatum eſt ad hoc tempus ſupplicium omnium grauiſſimum, vt conciſæ meæ vires te ab iſtâ cruentâ illuuie amouere non poſſent? Execrarer has impias manus, quæ tuas non arcent, fæcem die noctuque paſtinantes, niſi cogerentur eſſe in te, ſine culpâ, crudeles. Apage te, inquam. Ah! quid loquor? etiámne ſua ineſt ægritudo linguæ? hîc hæreo. nec te velle, nec nolle poſſum. nunc primùm ſapienter nutat amentia mea. tua ſiquidem abſentia me perimet: præſentiam verò cruciati ſuſtinere non poſſum. Heu quid agam? Egône (pudet dicere) præteritum libidinis gymnaſium, nunc pœnarum laſciuia, me patiar in tuam perniciem eſſe fœcundum? At nec tua caritas, multiplici partu nunquam effœta, poterit in tam pingui campo meritorum ſterileſcere. De diſpari vbertate

contendimus. O insatiabilem meorum criminum vindictam, cùm mihi, ne per te quidem, ad extremum sine meo infortunio contingat esse felicem! Sed quem te memorem vir magne? non enim te huc necessitas compulit, sed voluntas. stipendij famulitij præco, ad tui ministerij genus ac modum neminem ciet. non armantur ad hæc officia ære nummario manus. Crediderim te aut cælestem ciuem demissum in terras, aut stirpis regiæ germen. Te fecisset aut inopia virtutis, aut ignobilitas auita degenerem. Si te igitur diuitiarum impedimentis diuinus nudauit amor, quid huius ciuitatis profusa in egenos opulentia manifestæ paupertati tuæ nihil quærenti clauserit? Si notis tibi amoribus tua sitis exæstuat, pronæ sunt Hadriæ, quas vides, lacunæ. præstat eas sorbere, quantumuis salsas, quàm ista teterrimâ sanie, rosea labella tingere. Illæ tuo in pectore lactescent; vnde mox tumente papillâ caritatis tuæ, saluberrimum, animi corporisque alimentum traham. Hoc, hoc est esse lactentem. Quamquam, ô hirudo mea, dum corruptum sanguinem exugis, purum instillas. vtinam, vt certo meo bono, sic nullo, tuóne dicam, an aliorum periculo? Etenim, quod ad me attinet, quemadmodum vita mea nemini est vsui, ita neque mors damno. At tibi, beneficentissime aduena, si qua

in

in me, velut extincto, tuæ luce præsentiæ adhuc fauilla viuit, vt vt rudis rerumque ignarus sim, præsentio, non hoc, sed totum terrarum orbem hominum animis corporibusque curandis vnum futurum hospitium. Vox me deficit. occisa est tot cruciatibus lingua. vt plura dicam, frustrà laboro. & hæc pauca tuæ vis humanitatis extraxit. Tibi essent agendæ gratiæ. nullas possum. si quà supersunt verba eruere nequeo. mihi sum tumulus: sunt in me consepulta. nec opus est istius monumenti fronti inscribantur. non decet inter alias meas adeò fœdas incidi notas. Hi muti parietes, hæ pictæ, quæ te viuam spectant, sacræ imagines, hæc domus, hæc tota ciuitas tam insignem animi tui magnitudinem, constantiam, pietatem, caritatemque prædicabunt. Ego verò bonis omnibus, te excepto, vacuus dulcibus tibi litarem amoris lacrymis, nisi & has quoque amara culparum mearum pœnitentia consumpsisset. litarem sanguine, nisi tu illum, ô meorum tormentorum raptor, abligurisses. vtinam non putridum, ac virulentum. Solus mihi relictus est spiritus. tuis in manibus depono. Amoris atque obseruantiæ testem habere maiorem nullum potes. Te per eam solicitudinem, quâ salutem animi corporeæ curationis specie aucuparis; (O pretio-

ſum laboris ſtipendium!) per iſtam inuictam dexteram, quâ te ipſum pro hac nuper deuotâ Dæmoni victimâ tam abiecto, tam duro, ac penè lethali ſeruitio Deo immortali ſponte immolas, oro atque obteſtor, ne hinc me viuo diſcedas, qui huc propemodum mortuo aduenisti. Vita mihi vtcumque, te vt viderem, hucuſque ſeruata eſt. Vidi. quid illam vltrà moraris? tuo conde in gremio. Nihil hactenus tibi præter vlcera, ſaniem, virus, peſtem, fœtoremque, quamquam inuitus, obtuli. & hæc iam auidiſſimè vſurpaueras. O quàm melior eſt & carior animus! Illum in ſordibus meis, tanquam gemmam ſcrutatus es. reperiſti tandem. accipe. Ad hæc, Franciſci, eo quo nubilas ædes illas ſerenabat vultu, miſerúmne dicam, an felicem intuentis, profuſæ & ſtagnantes lacrymæ, officium poſtremæ vocis ac Vale, transferunt in eiuſdem ægroti balneum. Innatans amor ducit, abluendo, manus. miniſterium quod de mortuo nequit, exhibet ſemiuiuo. O tu quondam florentiſſime quidem, ſed leprâ, Syriacæ militiæ princeps, cui graue & indignum viſum eſt ſepties in Iordane diuini vatis monitu mergi, vel vnâ tantùm fuiſſes huius Xauerianæ vndæ aſperſione omni ex parte deterſus. Demum ægroto Franciſcus benè precatus, oſculorum turbam perpetuæ

petuæ memoriæ obſidem in eius pectore atque ore confundit, ac Numine aliò vocante, cedit hoſpitio. Hoc fuit illud quod ſuprà ſignificaui conuiuium. hoc inter epulas Franciſci cum Xauerio ſingulare certamen, quo, ſenſu reluctante, ita ſe fregit, vt optabile diſſidium fuerit, quod ferendo victoris imperio naturæ vires erigeret, quæ aliquamdiu detrectando corruiſſent. Surgite principes eloquentiæ ac reges fori. In hoc penè incredibilis atque inauditi Franciſci Xauerij celebrando facti miraculo, ingeniorum ac virium facilis vſus. Sunt hæc vulnera facundiæ fontes, hæ plagæ ad dicendi copiam oſtia. hæ ſtillantes cruentæ guttæ cònfluent euoluendo eloquentiæ torrenti. ex his vlceribus melle dulcior fluet oratio. erunt hæ verrucæ, ſtellulæ dictionum: hæ lentigines, verborum floſculi: hæ denique tenebræ, orationis lumina. Vos verò quem mihi Bœotium Helicona Poëtæ cantatis, vbi ſaxum Pegaſeâ vulneratum vngulâ fontem aperuit? Huc migrate. hoc recenti fonte ora proluite, veſtrâ illâ Caballinâ lymphâ ſalubriore. Xauerius monocerote virginum amatore, virgo ipſe, valentior, non cornu (nullum habet) ferire nouit; ſed amabilibus labris immiſſis, quidquid noxium eſt eduxit. Ad primum oris puriſſimi attactum incluſa peſtis

expauit. euanuiſſet confeſtim, niſi ille cohibitam ebibiſſet. quamquam id neceſſe non erat. nam vel ſolus eius halitus veneno venenum fuiſſet, & vndis vita. bibite & vos, poſt eum ſecuri. Verùm ô facundi concionum imperatores, animorumq; arbitri, & ô muſarum alumni, collium nemorumque deliciæ, non eſt veſtræ (date veniam) ſed Xauerianæ patientiæ diu in huius loci anguſtijs conſediſſe. Iam vos in patētes Oceani campos, vos in Africæ, Aſiæ, Indorumque immenſos tractus, vos in ignotas Iaponiorum inſulas, atque inacceſſa Sinarum regna ardor inſolitus rapit. Iam ſuggeſtus, compita, fora, templa, ſedes omnes ac prouincias nondum vocati, non minùs iucundâ, quàm inuidendâ ambitione occupatis. Quàm certa tua, Franciſce, gloria, cuius egregijs atque admirandis facinoribus, nondum illic patratis, tot, tam varia, ac tam præclara ornamenta laudum, ac præconia comparantur.

ORATIO XVII.

XAVERIVS *in Luſitaniam proficiſcitur (magno regni bono) illic ſe ad iter Indicum paraturus: ac tandem Goam nauigantis iter deſcribitur.*

VEnio nunc ad præclariſſima patrata facinora, quæ Franciſco Xauerio apud Indos,

dos, Iapones, aliaſque Orientis nationes Apoſtoli nomen gemino, luſtro incredibili meritorum genere compararunt. Euge igitur, agedũ, Franciſce. rebus Romæ iam antè compoſitis, tibi curſus eſt per Luſitaniam tranſituro, in Orientem futurus. Si me nouum haruſpicem creas, ego extis illius inquinatæ, ac morbi ſæuitiâ toto pectore hiantis victimæ, quam tu modò in valetudinario purgaſti ac fouiſti, diligenter inſpectis, prædico ac denuncio, tuorũ laborum curarumque multitudini ac magnitudini benè omnia, feliciter, fauſtè fortunatèque ceſſura. Sed enimuerò cùm Paulus tertius Pontifex prudentiſſimus intelligeret, Xauerio ad eam expeditionem Indicam ampliori opus eſſe auctoritate; illum diplomate Pontificio, legatum Apoſtolicum in remotiſſimis illis ac vaſtiſſimis regionibus conſtituit. Diploma dat Maſcarenæ in Luſitaniam reuertenti, poſtea regi tradendum. Cautè dilatum tantæ poteſtatis onus, ne fortè quo alij complures erigi ſe ſentiunt, Franciſci repentè coram ſummo Põtifice, nihil vnquam tale ſuſpicata opprimeretur humilitas. Ne mihi dictionem hanc tua carpat cenſura Grammatice. Quàm ſublimis eſt apud Deum ima ſui demiſſio, cùm vox, humilitas, Latinis auctoribus vilis & abiecta, in Chriſtianâ nomenclaturâ inter maximarum virtutum nomina audiatur. quàm ſingularis

hæc

hæc virtus, cui hactenus nullum ſimplex nomen impoſitum. illa verborum ambitum diſijcit, quia ſeſe aperit nuda. Mirum eſt cæteras virtutes vnicum ac proprium nomen eſſe ſortitas, hanc verò nullum. an quia ſui contemptrix, ſe putat indignam nomine? an quia cùm ſe in nihilum redigat, notio nominis in nihilo perit? & tamen ex hac inanitate primò ſurgit ac ducitur menſura celſitatis. ſummum ab imo pendet. Sed omiſſis nominibus, ad res redeo, Xauerium vrbe abeuntem proſequuturus. Verùm quæ toto illo in Luſitaniam itinere, in Maſcarenæ comitatu geſſerit; quæ virtutum, præſertim caritatis, & ſummæ ſui deſpicientiæ documenta dederit; quàm ſalutari & iucundâ conſuetudine omnes Chriſto inprimis ſibique deuinxerit; & ſi ea eximia ſunt, & commemoratione digniſſima, tamen quia ad maiora feſtinat oratio, prætermittam. Nam vt primùm Luſitaniam attigit, fama quæ de illo antè percrebuerat, erubuit minor vero. In huiuſmodi mendacium prona eſt venia. eius culpa modeſta eſt. gloriam prænunciatæ virtutis auget; & meretur pretium raritate. Adit regem Xauerius. ſubmiſsè ſalutat. peramanter excipitur. præterita vtriuſque cupido beatur præſenti voluptate. Nihil cunctati, de rebus Indicis inter ſe communicant, deque accelerandâ ad ſalutem illarum gentium ope. Inter hæc

hæc, rex oculatiſſimus ingenium viri, vultum, verba, modeſtiam, alacritatem, grauitatē, ſtudiosè conſpicatus, memor epiſtolæ à Maſcarenâ legato ſuo, de laudibus illius ex itinere ad ſe conſcriptæ, fidei prætulit experimentū. Iam verò noua me cura inceſſit, vtrum nauim nunc conſcendam, cū Xauerio in Indiam vela facturus, an tantiſper ſubſiſtam, dū quæ ille in Luſitaniâ, intra ſeſquiannum fermè, in omnibus omnium hominū ordinibus iuuandis præſtitit, memoriâ repeto. Illud re nihil moratus, hoc alterum verbo exequar. Adeò namque ſummâ ſui deſpicientiâ, liberâ paupertate, repudiatis quæ ad vitæ ſubſidiū offerebantur cōmodis, continuâ corporis afflictatione, incredibili amore in Deum, indefeſsâ in moribus ad pietatē formandis curâ Olyſſiponenſiū animos permouit, ſibiq; demeruit, vt rex de illo, quē Indiæ deſtinauerat, retinendo cogitaret. Conſiliū facto preſſit. Res per litteras Romæ Ignatio, ab hoc ſummo Pontifici, à Pontifice regis prudentiæ tota cōmittitur. Regi adiecit Ignatius, ſi ſententiā iubeat dicere, videri ſibi Franciſcū Indis dandū, Rodericum Luſitanis. Hoc reſponſum regi fuit tanquā diuinū de filijs parentis oraculū. Incomparabilis ſanè poteſtas virtutis. Luſitani prouinciam ſuam Chriſtianâ cultam ac florentem religione, tanquam rudem ac ſterilem Indiam haberi malebant,

quàm

quàm Francisci Xauerij diuinâ quadam necessitudine omnibus coniunctissimi, communisque salutis studiosissimi, sibi vitâ cariore præsentiâ viduari. Sedem humanitatis non puduit inuidere barbariæ, vnius viri magisterio fruituræ. Rapuissent alijs, si fieri potuisset, quem cedere iubentur; & raptum amore imperante vinxissent, ne aliò posset euadere. Quis iam miretur, quòd virtus captiuos reddat homines, cùm illi ne tam salutaribus exuantur vinculis, ipsam quoque captiuam tenere conentur? Pœnitentia pollicitationi plerumq; molitur insidias, si excellentia muneris seriùs perspecta promittenti eius incipiat animum percutere. Modò sese obijcit proprij iactura commodi: modò data fides menti recursat. promissi reus in Euripo est, reciprocat ab alieno in suum bonum. Sic regi, totique regno in causâ præstantissimi huius herois videtur cõtigisse. At nolite, ô viri, despondere animos; breui quippe futurum est, vt non solùm Lusitaniâ, verùm etiam toto vestro imperio illius socijs atque imitatoribus vsquequaque completo, vos ipsos, mixto admiratione gaudio, pœnituisse pœniteat. Sed quid hîc tempus traduco? cur tamdiu moror? vestra mihi, opinor, Lusitani vncum impegit humanitas. Soluite me. Classis mouet in Indiam. Iam Xauerio placidi maris festinæ gestiunt vndæ. iam plenis venti luxu-

luxuriant velis. iam ſidera ſtatos ad officia ſibi indicant dies. illius hæc omnia nutum intuẽtur. Quos tu mihi Neptunos, quos Æolos, delira fingis antiquitas? ille ille, præpotentis Dei ſingulari munere, maris rector, ac ventorum arbiter. eius inter ſidera conſulatus. Neque verò hæc in fluctibus glorioſa iactatio. Vos vos appello barbaræ gentes, quæ non multò pòſt, etiam priuſquam vobis in denſiſſimâ caligine lux veræ religionis illuceſceret, non magis vulgatâ à Chriſtianis, quàm à vobis compertâ prodigiorum vi, Xauerium Deum maris nuncupauiſtis. Agite igitur nautæ; incumbite remis. Nullæ vobis ſyrtes, nulli ſcopuli, nullæ procellæ pertimeſcendæ. Non Cæſaris fortunam; ſed certam totius Orientis ſpem vehitis. O felix fortunatumque nauigium, tam leui onuſtum grauitate theſauri. Iam verò Soſa regie ad Indos prætor, vir optime, lubeat te quoque à me pauliſper compellari. Vir ſapiens vbiq; ſui vector eſt & exactor; ditandæ menti naulum, portoria, vectigalia, & tributa ſibimet ipſe philoſophando perſoluit. Te talem eſſe non dubito. Quis igitur ſenſus tibi erat, cùm partim iam ex hoc portu, partim poſtea proſpiceres, quà Oceani patet immenſitas, quà tanta terrarum amplitudo? Veniebat in mentem, opinor, in quam anguſtâ humanæ commorationis parte ſeſe olim potentia Romana iactarit; quàm

quàm egenâ gloriæ portione triumpharit. Quis miretur ſudatam mortalitatem? torquetur in arcto. In ipſo verò curſu nauarchi, tuique aſſeclæ, dum ſtellas nautarum præſides captant, aſſueſcant cæleſtium magnitudinem orbium contemplari. Hæc inferior moles ſimulacrum nihili eſt. Rerum domini oculatas habeant manus. Quodcunque tamen iſtius inanitatis ſpatium ſit, innata vobis Luſitani, pietas non patietur, vt veſtra ditio longiùs quàm Chriſti regum Regis imperium proferatur. Sed quorſum hæc ſuggero, quæ iam tenetis, monente cælo, docente Xauerio? Agite itaque animoſi remiges, altum tenete. In ipſo exceſſu, irriſis Gadibus, plauſum date. Vbi vbi tuæ illæ Hercules geminæ columnæ? poſitâ clauâ, reiecto leonis ſpolio, excuſſo ab humeris cælo, onera te illis, & aliò ſi potes transfer. At non eſt id profectò, non eſt tuæ, ſed Luſitanorum virtutis, eas non niſi cæli regionibus poſituræ. Ex hoc tui poſtremi laboris obruto Gaditanis in vndis monumento, iamdudum ſurrexit prima (extra quidem certè Europæ limites) & maxima inuictæ fortitudinis & nominis Luſitani gloriâ, cùm princeps Henricus, Ioannis primi filius, vir immortalitate digniſſimus, Mathematicis eruditus inſigniter, longiſſimum hoc ab Oceano Atlantico, ac difficillimum in Indiam iter,

atque

atque omnibus retrò ſeculis ignotum, tandem deprehenſum animosè primus aperuit. Vt autem oratio mea venti ſuas ſortiti vices ſolicitâ ambitione prouehatur, quid memorem Xauerij viri fortiſſimi & ad omnia facti, inter mille capita claſſis ampliſſimæ, cõtinuos labores, vigilias, operamque profuſam, quà conciliandis Deo animis, quà quotidianâ in cõcionando contentione, quà diſcordijs cõponendis, ægriſque curandis, quà denique inter hæc, quod primum eſt, nunquam intermiſſo Deum orandi, ſibique vacandi ſtudio? Videres ſummi Pontificis legatum viliſſimis ſeſe ſeruitijs ſpontè mancipantem; videres virum nobilitate ſpectabilem, ſapientiâ clarum, præcelſum mente, virtutibus omnibus atq; doctrinis abſolutum, dum ſe alijs inferiorem facit, ſeipſo, cui nullus par eſſet, ſuperiorem. Periculum hîc eſt ne victoria triumphando gemat, eò quòd nihil ſibi ſupereſſe videatur quod vincat. Attamen tibi aliam atq; aliã ſubinde materiam Franciſce diſquiris. copioſam grauidæ prouinciæ mox te tonante parient; vt cui iam parum eſt vincere, hoc tuæ potentiæ magnitudinem metiamur, quòd poſſis ſemper aliquid procreare quod vincas. Tui, tanti Herois, vecturæ breuem ſe ſentit Oceanus. Ferendo non eſſet, niſi tuæ caritatis excitatus ardoribus, inciperet inaudito æſtus genere tumeſcere.

Stupet,ac virtutem veneratur,ambiguo cultu, nũ ſe malit vndoſum eſſe, obſecuturus abeũti;an in ſyrtes abire,detento potiturus.O amoris portenta! O admirandæ argumenta ſanctitatis! Fleret elementum,niſi vndas crederet ſuas eſſe lacrymas: quibus tamen identidem immurmurat, quòd in ijs liquido cum naui fugiente veſtigio, & lituris ſcribentis remi ſequacibus,nullam prætereuntis retinere notam poſſit. Se ſilicem mallet, rupibus ac ſcopulis inuidet,quos latè diuerberat. Verùm honorificentiſſimum ſibi monumentum ducit,ſub te conſtantiſſimo viro fluctuaſſe. Mare omni ære perennius eſt. ſuâ hoc ſenſim exeditur duritie; illud ſuis liquoribus alitur. Stat fluidum marmor æmulâ ſeculorum æternitate, non ad cuiuſpiam demortui labétem memoriam, ſed ad vitam ſalutemque Gentium, perpetuâ bonorum communicatione, mutuoque commercio tuendàm ac propagandam. Sed quis non miretur non ſolùm nullum remiſſum à Xauerio, verùm etiam & hoc quidem tempore,aucta omnia in ſuum corpus iamdiu domitum,imò verò, illibato virgineo flore, beatis cognatum mentibus,cruciamenta? quandoquidem cùm ne ſuus quidem eſſet, neq; quidquam ſibi præter virtutem reliqui feciſſet, in victu, veſtitu, ceteriſque huiuſmodi rebus, ſi quid ditiſſimæ mendicitati ſuæ porrigeretur,

modò ſpiritum duceret, quo alijs ſeruaret aut redderet, cetera omnia, non cognitis rationibus ſuis aliorum bonis, dominâ caritate, ſeuerus paupertatis cenſor adſcriberet. Iam verò quid enumerem tot ac tam varios portus diuinis ab illo mercimonijs opibuſque ditatos? Ignota oppidò inſtitoribus negotiatio, quæ in aliorum tantùm lucrum cedit, nullâ inde ſperatâ mercede, præter laborem. niſi quòd adeò accepta eſt ſupremo rerum omnium Domino, vt tantum afferat laboranti voluptatis, quantum ijs, quibus opera nauatur, emolumenti. Adhuc à ſe nunquam viſas, neque auditas iam habebat deſcriptas animo regiones. Illæ præſenſerant opem, antequàm viderent aduentum. Nunciata virtus allicit, ſpectata capit, probata dominatur. Duo millia leucarum, ſeu ſexies mille paſſuum millia emenſæ prætoriæ naui, promontorium aperitur manifeſtis infame periculis. Africa quippe immenſo procurſu cuneatur eâ ex parte in oppoſitam Auſtralem terram, algore & glacie rigentem. Interiecti verò gemini maris, ab ortu in occaſum veſano furore concurrentis, tantus eſt conflictus, vt vel maximè expertos gubernatores ſuſpenſos reddat ac terreat. Media pernicies: nec declinatio vtrauis ex parte in tuto: hinc alliſu ad ſcopulos minitante, inde horrendo frigore arcente. Promōtorio

caput Bonæ ſpei nomen eſt; quòd ſpes, accitâ penè audaciâ, & excuſſo timore, aleam ita iacere debeat, vt qui mucronem illum dorſi Africæ, naufragia molientem, breui flexu ſuperauerint, non ſolùm reliquam Africæ oram, totiuſque Aſiæ littora legere, ſed etiam in Iaponiam atque vltima Orientis regna, per varios Oceani anfractus interrito impulſu traijcere ſe poſſe confidant. Intende Franciſce oculos, quorum vſum adeò lux mentis auertit, vt comitibus ad honeſtum itineris tam duri ſolatium, locorum ſitus, ac diuerſa naturæ miracula circumſpicientibus, dubium ſit an videas quod videre te credis; an minimè credas te videre quod vides. Hoc, hoc, inquam, tibi iam non dicam bonæ, ſed ſpei non dubiæ caput; cùm vel inuidia nunc attollat ſuum. Duo ſiquidem illa maria te primùm viſo, vt ſuas in partes rapiant, mutatâ veteri diſcordiæ causâ, acriùs feruentes amoris impotentiâ fluctus in prælium contrariâ vtrimq; formidabili fronte committunt. Naturæ diſſidium vertere in propriæ cupiditatis obſequium. Prô quanta pulchritudo virtutis, quæ pacata ſerenaque, vel in elemento adeò hîc turbulento ipſas etiam exaggerat ſui amore tempeſtates! Ignoſcite nauarchi. æmulæ beneuolentiæ iurgium eſt. Vos ipſos ego teſtor, in quorum animis, has inter agitatiſſimas Oceani partes, amore erga

Fran-

Franciscum æstuante, sua quoque inest procella non minor, fluctuante sententiâ, vtrum præstet alijs nationibus tantum boni cedere, an à vobis iam possessum, in vestra emolumēta retinere. Vestri cum marinis certant amores, ne in molli vndâ durescere pudeat, & ardenti frigescere. O quàm opulenta merx, cui prædandę tot inter dimicantium manus, præbet ipsa se pietas ducem! Existimet se victorem qui volet. fauebit sua cuique fides ac votum. verendum enim minimè est, ne Xauerius, qui vbique lites ac bella componit, aut vos deseruisse, aut illis vnquam defuisse videatur. Aio iterum; aspice Xaueri, conuersâ in Orientem prorâ: vt qui huc veluti triumphator appulsus es, te simul venisse, vidisse, vicisse prædicemus. Tibi iam insulæ, tibi se continentis regna subijciunt. tua sunt omnia; à te tamen summo studio, curis ingentibus, incredibili labore, grauissimis ærumnis, coniuratâ pœnarum legione, inauditis terrâ marique periculis, crudeles inter belluas & hostes feris immaniores, solâ Dei ope munito, tuaque virtute militante subigenda. Non enim tibi dormienti, vt olim de nescio quo Atheniensium duce fabulabantur, vrbes auicularum more conclusas reti ad pedes fortuna deponet, sed consilio, & patientiâ, innumerabiles populos arctissimis Dęmonū vinculis ereptos, à teterrimâ seruitute, in Christianā

libertatem vindicabis. Verùm præpotẽs Deus tantum in te virium donorumque cælestium contulit, vt hoc arduum ac difficile opus, non tam inchoatum, quàm ad exitum iam perductum præiudicetur. Quod maius fortitudinis argumentúmne dicam, an priuilegium, quàm quod nondum ceperis, iam tenere; quod nondum feceris, peregisse? Sed ne fortè mea non minùs tenuis, quàm imperita, locorumque insolens oratio, in hoc promontorio diutiùs morata naufragium faciat, Goam transmittam, Mozambicum præterlapsus; vbi tamen Xauerio, tum eius probandæ patientiæ, tum prauis moribus insulæ corrigendis, incommoda cæli tempestas, spatium temporis in semestre protraxit. Goa Indicarum fermè princeps vrbium, quæ ab insulâ nomen accepit, aut insulæ dedit, tandem conspecta pudorem mihi maximum inijcit, quod ab illo bonæ spei capite, ad hanc vsque ciuitatem bis ac decies mille passuum millia, tam diuturno ac difficili tempore, tam periculosâ febri tibi recenter subortâ, tam sedulo in comites non paucos pestilenti morbo languentes caritatis officio, abs te Francisce confectâ, momento transuolauerim. Quàm leui meâ impensâ, quod tibi tam caro constitit! Amplissimam tuarum laudum materiam sæpè hactenus puncto dictionis pressi. Maximum tamen operæ pretium oratori est,

quòd

quòd liberâ suæ inopiæ confessione, affert compendio maiorem rei laudatæ gloriam, & promptius suo labori leuamentum. Gratulêrne paruitati meæ, Francisce Xaueri, an tuæ magnitudini, an vtrique? Verùm si præterito cursu correpto deliqui, mulctam mihi mox nouis itineribus irrogabo.

ORATIO XVIII.

FRANCISCI XAVERII *itinera omnia.*

SI quis fortè miratur, me qui adhuc tot orationibus, istius qualiscumque ingenij tenuitatem magnâ ex parte detriuerim, eamdem nunc, inter infinita Francisci Xauerij terrâ marique itinera, videri velle, conficere; is si mecum inuictam viri, quamquam incredibili negotiorum mole penè oppressi, in illis peragrandis celeritatem, paratumque erga omnes ad se confugientes auxilium paulò attentiùs reputauerit, intelliget neque me à debito tantis meritis officio desistere oportere, neque illum mihi, in eius gratiam supra vires laboranti, defuturum. Etenim in tot ac tam varias regiones Christi nomen inuexit, in tot imperijs Dæmonum aras euertit, cultumque deleuit, in tam multis Christianorum oppidis inolita vitia extirpauit, tot terras & maria exhausit,

hausit, vt orbis terrarum aut se iam minorem seipso credat, aut illum humanâ conditione maiorem; seculum verò, quod tantæ rerum multitudini ac magnitudini breue esset, ab illo in duo lustra compulsum, fateri non vereatur, tempus sapientis arbitrio currere, & licet æternum sit, & rerum edax, operosâ mortalitate consumi. Ergo Parisijs, vt suprà memorabam, Xauerius sanctissimum vitæ genus, Ignatij parentis institutione & exemplo, aggressus, Venetias, hinc Romam, Româ in Lusitaniam profectus est. Inde Atlantico commissus Oceano, propter duo Africæ latera in extremum illum ad australem plagam cuneum lentè coëuntia, Mozambicum, Melindam, Socotoram tenuit, ac tandem Goam tertiodecimo nauigationis mense peruenit. Quis non arbitraretur vicies mille passuum millibus iam suo illo consueto viuendi more modoque decursis, aliquas hîc inducias curando corpori, animoque curis laxando daturum fuisse? At hæc in Christi castris, solâ Dei gloriâ imperatrice non agitantur consilia. non habent in hac militari acie induciæ locũ; quippe quæ hostium vires instaurant & augent audaciam. Alijs verò tunc lentescunt nerui, & ardor relanguescit. Ista exangui facultati meæ, iamdiu per tuas Francisce laudes sese trahenti cessatio deberetur. Nisi tua me dextera erigat,

& re-

& refectum vtcumque sustentet, non video quomodo tecum longiùs progredi possim. Me dicentem ingenium ac verba deficiunt. Tibi crescit eundo animus. tu lassitudine recentior surgis, & languore valentior. tibi noua subindè ad vim vegetiorem nascentia germina, ne fortè arescant, continuis sudoribus rigas. tu, dum te vbique agitas, fodis itando ad socium robur in tuâ imbecillitate fundamenta. tu tellurem æquoreamque planiciē iugiter verris, aras, sulcas; vt vires penè iam solutæ, ad nouos labores indurescant. tu cursu cursum incitas. alterum altero tarditatis incusante, postremus omnes increpat. Tua, Xaueri, caritas solam nouit simulare segnitiem. Qui volatus mente pernicior? quæ penna leuior voce? tu ille es, Heros maxime, quem eloquentiæ principum in tuæ gloriæ præconia conspirantium, per tot vrbes, prouincias ac regna vagantem, neque mens, neque lingua consequi potest. Sentiunt hoc populi omnes à te lustrati, trepidâ laude celeritatis; dum verentur ne tu, alme sol, qui diem defers, noctem fugiēdo trahas. Goam venisti? festos dies agit te. Goâ eripis? in luctu est. in promontorium Comorinum euadis? exultat, seipso altius. in oram Piscariam te transfers! hæc, illo ruente, tripudiat. in regnum Trauancoridis migras? triumphat. tristis verò regio Piscaria

vnionum fœcunda genitrix, te vno viduata, ſuas auerſatur diuitias, ſterilem ſe mallet. mœrorem tamen ſolatur, quòd credat vniones in lacrymas ex te labentes eſſe conuerſos. Vndæ ſiquidem tuis criſpatę ſuſpirijs, te vbertim flentem conſpiciunt, quòd mortalium libido, ignotâ aut contemptâ piſcatione animorum, maris purgamenta in imis penetralibus ſcrutetur, ſolâ ambitione raritatis. Natura verecundior, quæ illa coërcet aluo, nec foras egerit, hominum indigna cupidine. Humana inſania non habet modum. etiam excrementis pretium facit. Plerique tamen ſibi videntur pluſculum ſapere; quòd ventrem in auro exonerant, ne corporis humani egeſtiones marinis ignobiliores habeantur: aut vt eo exceptas honore ac ſumptu, ſtercoreus animus, deo vẽtri adoleat. Eò proceſſit faſtus, vt ad opum oſtentationem, aurum cui tantopere inhiat, ſordium miniſterio ableget. In aurum, in quo cibum capit, eijcit fæcem. Heu nos miſeros! metalla pauperum alimentis coëmendis neceſſaria, purgando ſuperbi diuitis ſaginato abdomini deſeruiunt. Denique ſic ſe res habent, alij mortem in fame, alij opes in pelago, alij gloriam piſcantur in ſtercore. Non dubito quin hæc & alia eiuſmodi per ea littora, magno animi ſenſu Franciſce defleueris. Progrediamur. Tibi ſe namque Ceilani, Negapatani,
tibi

tibi Coromandelli, Meliaporenſes (ſepulcro S. Thomæ Apoſtoli nobilitati) tibi denique Malacenſes obuiàm fundunt, maximo gaudio venientē excipiunt: non minore triſtitiâ proſequuntur abeuntem. Idem animorum motus quocumque te confers. Aduentus vbiq; tuus, præeunte lætitiâ, pediſequum dolorem habet. hîc illam propemodùm occupat. ſeſe confundunt; dubiâ gente vtrùm fortunam beet, an deploret ſuam. Cauſam habet ab incredibili fructu. Eumdem inſulæ Molucæ, Amboinum, Maurica regio, atque alia loca tulêre caſum. Nulla tamen abs te deſeruntur. Magnitudo prouentus in hac cæleſti culturâ, ſpatia temporum fallit. hîc anni viciſſitudines nullo modo ſationem à meſſe diſcriminant. Solaris abundè omnes, Franciſce Xaueri: ſed copia voluptatis ſemper habet cum tempore iurgium. E Mauricâ regione Amboinum reuiſis: Ternatem Molucarum inſulam principem reuolas: Malacam ingenti labore ac ſtudio repetis. Stas & ſtare loco neſcis. huc aut illuc nondum aduectus raperis aliò. Vbique moraris; morà culpante moram. nulla tamen in ijs damna, ſed querelæ. Se viciſſim lacerant; non tamen opere mutilato. Hæccine ab animantum genere didiciſti? minimè verò. naturæ opus diuini quidem veſtigium eſt. ſed aliundè tua caritas; quia non eadem genitura. Aliæ igitur tabeſcunt.

ſcunt. vel hoc ſolo ſe parentes produnt aſſiduè. quin etiam plerumque vitam cum pullis excludunt. Aliæ circumuolant nidis, amoris vertigine; & dum macreſcunt, erraticis vſquequaque gyris conquirunt proli alimoniam. paſcuntur interim obliuione ſui. Animal eſt in agro Peruano ſupernè canem, ponè ſimiam referens. amplam ventri ſubiectam tunicam habet, quam laxat & colligit, poſcente vſu. hâc editos recẽter catellos condit, & lactat introrſum. ſubindè quoque humi ponit liberæ luci ac pabulo, quòd ſi quid infeſtum occurrat, illico ſinuoſo illo volumine recipit, ſecumque defert incolumes. Sunt hæc & alia eiuſmodi, parens optime, quædam ſimulacra tui. Palleſcis, & ardes in cura tuorum. tibi ſomnus excubiæ, & inedia nutrimentum. Vbicumque ſis, tutela præſens incertam reddit abſentiam. imò verò plerique te vno eodemque tempore, diuerſis in locis viſum fuiſſe, atque imminentibus periculis promptum auxilium attuliſſe teſtati ſunt. Caritas te congeminabat: hâc vnâ re, te indice, illiberalis, quòd non poſſes vitæ tuæ pretio alienam redimere. O quoties ſenſiſti cor tibi dolore perfodi, quòd ferro non poſſet! O quoties corpus, quòd ſanguine nõ maderet, lacrymis ac ſudore maceraſti! quaſi verò noxam expiares, quòd nullis antè tormentis videretur pro tui animi cupiditate mactatum.

Sic

Sic à pœnis pœnas repetisti. neque tamen, nisi cruore imbuta, destitit vltio. Testor insulam Mauricam, arcem latrociniorum, regiam immanitatis, venenorum lasciuiam, parenté crudelitatis, vbi barbarorum truculentiæ atq; armis à Deo frequenter ereptus, inter horridæ sterilitatis vepres, & rupium tela, teipsũ fame, siti, æstu, ærumnisq; confectũ cruentasti. At, ne sic quidem extincto patiendi ardore, si quãdo te nox errantem in aliquam solitudinẽ tui miserta iecisset, ac menti obuolaret solitariæ auis imago, seipsam rostro confodientis, vitâq; sibi exhausto pectore ademptâ, pullos denuò munerantis, hanc, dicebas, fecêre natura & pietas bis parenté. méne adhuc ne semel quidem vitę impendio tam præclari nominis honorem genitis Christo liberis potuisse promereri? Atqui profectò, vir fortissime, cùm tu ita viueres, vt, æmulator Apostoli, quotidie morereris, mortem tibi viuendo propagabas. Neque verò vnus generandi, aut intereundi modus. te cælestis fœcunditas infinitæ prolis continuum parentem faciebat, & partus intolerandi dolores exhibebant assiduè mortuum. Sed cùm in hac insulâ cæterisq; regionibus edita passim abs te illustria facinora spectaturi posteà simus, quorsum non modò resilit, verumetiam tam sæpè in eodem vestigio hęret oratio? Immensa superest ac solicitat via. Verũ in-

ingenua innoxiæ culpæ confessio maius habet laudis, quàm veniæ meritum. Sentio, videlicet, quàm commodum sit ac fructuosum, ô cælestis negotiator, quæstorque animorum, nunquam à tuo latere discedere. quippe cui, etiam properanti, aliquæ semper excidunt opes. ijs colligendis mea se paulisper sistit oratio. quo fit, vt tuis impar viribus, & fatigatione anhelans, spiritum subinde interfecto cursu recipiat. habet in hoc astu geminum lucrum. Nihil est tecum inutile. Prô Deum immortalem! quanta ex te bonorum congeries, quando summi Pontificis legatus pro ratione magistratus, iuri diuino dicundo omnibus insistis atque insides locis, quando in officio ac dignitate tuendâ Ecclesiæ Catholicæ sacrosanctis legibus instruis regisque prouincias, cùm in tam properatis vltrò citroq; itineribus, in tam rapido per tot maria cursu, adeò copiosa spargas emolumenta, vt antè abs te lustratæ credantur, quàm visæ prouinciæ. Sed me rursum Malacæ cum Francisco esse non obliuiscor. In hâc igitur vrbe percelebri, iamdiu vehementer ab illo expetita in Iaponiam penetrandi occasio sese fortè per eos dies obtulit. Anger Iaponius, domi non ignobilis, nec leuis auctoritatis, summo inprimis ingenio ac perspicacissimo iudicio, bis è Iaponiâ Malacam viro sanctissimo ac doctissimo conquirendo profectus

fectus est. Causa tam longæ repetitæ viæ, acerrimi conscientiæ stimuli, qui hominem nusquam consistere paterentur, quòd in cæcâ Iaponiorum religione absurdissimis introspectis erroribus, salutem sibi aliundè petendam esse sentiret. Digna homine cura studiumque, Xauerius ab eo gentis naturam, mores, superstitionem, amplum Euangelij disseminandi campum, spemque fructus vberrimi, aliaque id genus permulta cognoscit. Decretâ profectione Iaponicâ, abducto secum Angero, Goam reuertitur, stabiliendis rebus à se ad diuinum cultum pietatemque Christianam institutis. Hîc in æde Collegij nostri Diuo Paulo sacrâ, Angerum catechesim Christianam edoctum, & sacro fonte ablutum, Paulum à Sanctâ fide nominauit: quo cum fideli comite atque interprete, in Iaponiam septies mille passuum millia inde distantem traijcit. In hac insulâ, seu potiùs insulis ac regnis biennium integrum versatus, & quæ sunt suo loco narranda perfectis, tametsi tres reges atque innumerabilem hominum multitudinem ad Christi castra vertisset, nihilominus vsu ipso comperit, non posse inibi Dæmonis imperium deleri, nisi arce illius euersâ. Iaponicum vulgus mouetur nobilium ductu; nobiles, Sinarum exemplo. ab his vt superstitionis origo, ita cõtinuatio. quamobrem in vastissimum ac poten-

rentissimum Sinarum regnum religionem Christianam inferendam. Stat fixa sententia. Sed interclusus obstinatè aditus. Capitalis est peregrinæ genti accessus, nisi Principum legatis. curandam à Prorege Indiæ Noronia legationem ad regem Sinarum. se comitem futurum legati. Deliberatio facto præuertitur. Frãciscus Iaponiorum Apostolus, relicto illis Ecclesiaste Paulo à Sanctâ fide, remensus (incredibile dictu) illud idem vel longum narratu iter, Goam reuisit: nostræ quoque Societatis homines, suosque clientes vniuersos, oppidaque & pagos nouis identidem cælestibus beneficijs cumulaturus. Goæ confestim cum Prorege negotium legationis transigit. adornantur omnia. Abit cum legato Pereria, viro summâ pietate ac fortitudine. Vbi vẽtum Malacam, peruicaci illius arcis præfecti inuidiâ, atque inauditâ impietate memorabilis hæc ac tam necessaria legatio tota dissoluitur. Decreto atque apparatu dæmonis arte deiecto, erecta alia omnia atque ingesta impedimenta, Xauerij cõstantia inuicta perrupit. Pergit in Sinas; Pereriæ legati à præfecto Malacensi violenter retenti solâ voluntate prosequente, ac tandem in eorum fines penetrat; vbi comitum timor maior fide nihil tale suspicantem deserit. Attamen dum inopinato euentu nihil commotus, eo in portu aditum ad alienam illam

illam gentem suo sibi sanguine molitur, cupiditati martyrij patria cælestis aperitur, quà maximis sanctissimæ vitæ meritis, atque ingentibus victorijs clarus ac triumphator excipitur. Hæ sunt peregrinationes Francisci Xauerij. Metiatur qui volet viarum longitudines locorumque distantias: vocet ad calculos toties in Iaponiâ, Indiâ, cæterisque Africæ atque Asiæ oris & insulis repetita itinera: in numerum digerat per tot flexus ac Mæandros sæpè obitas regiones: abeant in summam hæc omnia: Xauerius decennio, intercisis tamen per commorationum interualla temporibus, centies mille passuum millia deuorauit. Totidem aut plures expeditiones in vastissimo Sinarum regno atque alijs orbis terrarum regionibus inituro, cursum quies, eius desiderio præpropera, rupit.

ORATIO XIX.

De ijsdem itineribus XAVERII, *potissimùm verò de transitu lineæ æquinoctialis.*

MAximè vereor ne quæ hacten⁹ de Frãcisci Xauerij Romani Põtificis legati tot ac tã varijs lustrationibus recẽsui, pro rerũ amplitudine pauca, pro dignitate inornata fuisse iudicentur. Cuius enim vnquã, quod sciã, mortaliũ gloriæ huiuscemodi peregrinatio data, ijs præsertim curis quarum magnitudine fides,

 multi-

multitudine memoria laboret? Hæ ſunt, vir indefeſſe, quæ te nunquam deſeruêre comites: adeò vt ſi lubeat laborem itinerum cum animi agitatione conferre, tam grauem contẽtionem iudicium omne refugiat. Huc accedit conſtans ille dominatus in tuum corpus; cùm tibi minimè pius viderere, niſi illud inexorabili ſeueritate mulceres. quaſi verò periculum eſſet, ne fortè iam enectum reuiuiſceret, niſi mortem redderes nouâ ſubinde morte ſecuram. O cæli victima, in te ſecures, in te funera, in te geminas rogos; vt cùm vnum virtuti tuæ anguſtum ſit, tot ſurgant monumẽta quot merita. Hæc à me ſæpenumerò dicta. ſi tamen egregij operis inſtaurata frequenter commemoratio videtur oneroſa, multo grauior illius eſt nunquam intermiſſa effectio. Siue auditorem tædium ſubeat, ſiue oratorem dicẽtem, illud tam laudabilis pertinaciæ veneratio eſt. Sed vt ad tuas expeditiones, Franciſce, me referam, quis non miretur, te iſtâ corporis conſtitutione, iſtis viribus, negotijs, angore, & ſummis plerũq; temporũ difficultatibus, viarũq; impedimẽtis, tot prouincias ac regna peruadere, luſtrare, diuinis inſtitutis colere ac perficere potuiſſe? Tu quòd tibi occideret Oriẽs, quòd terræ moles eſſet exigua, quòd te procurrentem ſpatia deficerent, eaſdem cogebaris retexere vias; & quidem eâ pernicitate, quâ

non tam impressa viderentur, quàm currendo suspésa vestigia. Priùs tua te præsentia conspicuum reddebat, quàm fama vulgaret. Quàm sæpè, te diuagante, ac festinatis vno eodemque tempore auxilijs, locorum spatia fluctuarunt! adeò vt non antè fierent de tuo aduentu certa, quàm læta de fructu. Stupuêre cæli cardines mortalem, qui ægrè se sustineret, tot gestantem prouincias; neque instar cælestis machinæ rotatum, sed nullo motore, nullo fulcro, nullis adminiculis, aut adiumentis sese agentem: neque vno tantùm recto impetu, sed etiam quaquauersum atque obliquè ruentem: neque in alteram solùm, verumetiã in vtramque simul terræ partem ijsdemque momentis spargentem radios, ac lumina inexhausta fundentem; cùm tuæ Xaueri lationes nusquam diem à nocte diuiderent. Tantũ non stetêre signa cælestia, attonita quòd nulla vis esset, quæ tuæ fortitudini posset obsistere. Téne illa fortasse terruissent? In tuúmne animum Vrsæ, Tauri, Sagittarij, Scorpij, Cete, Canes, Hydræ, Lupi, Centauri, Dracones incurrissent? Scilicet. tu cælo fixa poëtarum inuento monstrorum simulacra curasses, quæ toties in terris tu ipse lusisti. Quos non enim in Africâ atque Asiâ leones, tigres, elephãtos, rinocerotes, aliasque immanes belluas vidisti? eas à te blando vultu ac serenis oculis erectas adeò

tui amor allexit, vt tacitè insinuarent, naturam sibi nouercam fuisse traditâ feritate, quam te suauissimo parente deponerent. Fuissent libenter in tuo magistratu ministræ; ne homines puderet ea iussa capessere, quibus se animantia bruta subijcerent. Quid? túne forsitan (absit nefaria comparatio) túne, inquam, nescio quo inferior Orpheo? fabulæ sunt, ac meræ gerræ quæ de illo circumferuntur. Te, te nec dubia fides crudeles bestiæ, diuino imperio, exutâ immanitatè, reueritæ. cultum tamen subrepens mœror penè lugubrem fecit tuo aspectu postea carituris. solatio fuit, quòd te in Regiam Beatorum euecto, sui effigies, signa illa (dico) cælestia illic haberent tanquam vicaria perenni honoris tributo tibi soluendo. Solam immortalitatem picturis inuiderunt. At tu Venusine lyrice, quid ais? Illi robur, & æs triplex circa pectus erat. reliqua cantent in scholis adolescentes. Tum illud, Qui siccis oculis monstra natantia. Væ tibi. Longè aliter Oceano tranato lyram concinnasses. Et tamen illa monstra Xauerij stetêre nutu, fluxêre dicto, paruêre præceptis, applausêre currenti. Testis est cancer ille, Christi vexillifer, quem inter Francisci prodigia, postmodum mea non immemor in conspectum dabit oratio. Rem verbo tangam: quæ naturæ vires excedunt, fabulosa dixêre vates;

vates; diuinâ autem vi Sanctorum virtus, ac merita vera fecêre. A belluis in cælum remigro. O quoties astra nocturna in hemisphærio tibi Francisce opposito suæ puduit lucis, quòd te siderum sidus spectare non possent! O quoties sol tui quamprimùm visendi gratiâ in ortu concitatior, vbi tecum velut in stadio, incredibili alacritate, cursu diurno exultasset, flexus in vesperam tristis occidit, suasque cōdidit æquoreo funere voluptates. Cohorruit tamen aliquando, cùm te videlicet Olyssiponensi è portu Goam traijciente, ac lineâ, quam æquinoctialem vocant, subterlabente, tuo se vertici rectâ imminentem vidit. Ille tunc turbatis cæli ordinibus, transuerso impetu, alia sibi spatia inuasisset, nisi zonâ, quâ decurrit, coërcito, liberè vagandi potestas esset erepta. Quis enim est qui molem incommodorum, quam tibi caritas per id tempus imposuit, æquare dicendo valeat, cùm vel sola cogitatio illi obiectæ succumbat, cui sustinendæ tua fortitudo non cessit? Quæ tibi mens, qui sensus, quæ cura Xaueri, cùm in illo maris tractu, cælique plagâ, paulò post solstitium arderēt omnia, cùm æstu intolerando nautica turba vectoresque languerent, cùm grauissimæ febres congererent funera, cùm lues contagione vulgatâ etiam valentissimos quosq; prosterneret, cùm corruptis ac putridis rebus omnibus ad

esum ac potum necessarijs refici corpora semiuiua non possent, cùm tam multi hoc vno solatio exhalarent animas in tuo sinu, quòd nullo possent, parens optime, digniore tumulo condi. Ah! quæ non flumina, in tantâ hominum strage, oculis euoluisti! Natabat inter lacrymas ac subiectum æquor miseranda nauis; nullum tamen pacato tunc mari, nisi è tuo fletu ac suspiriorum procellis formidatura naufragium; cuius enimuerò nullum periculum suberat, quandoquidem commiseratio non affert, quod auertit, si potest, malum. Dabant tua illa gemina sidera, quos cælum negabat imbres. poterant hi soli tuam tuorumque sitim restinguere. Hîc tuæ caritatis maior flamma non sensit solis, quos oppressit ardores. Hic palam omnibus fecit, debilitatis iniuriâ temporum locorumque corporibus, non minùs in te, quàm in singulis grassari vim mali; sed plus, quàm in omnibus, vigere virtutis. Quotum enim quemque, nullà tui habitâ ratione, non summo studio fouisti? cui non omni ope, quà animo, quà corpori curando succurristi? quem non tuâ illâ comitate, ac benigno vultu recreasti? quæ Christianæ pietatis officia, & quidem assiduè non exercuisti? adeò vt sub illâ lineâ æquinoctiali, nulla esset in tuos vsus & commoda, diei ac noctis ad æqualitatem sectio, cùm operosissimè omnibus, quæ posses,

ſcs, miniſtranti perpetuus eſſet quodam modo dies, eorumque calamitatem acerbiſſimè deploranti continuam vis doloris noctem ingereret. Et quidem cùm è natura loci ac temporis res eo in ſtatu eſſet, vt poſitis ventis, ac tranquillo mari, oneraria, quæ vela facere non poſſet, immota ſiſtere cogeretur; inualeſcente radiorum repercuſſu veſano feruore, illa quies agitatione violentâ multo grauior, & malacia immani tempeſtate atrocior extitit. Neque verò hîc tantùm tua Franciſce, ſemper inuicta magnanimitas cum elementis cæloque certauit: ſed cùm multò maxima pars curſus tui zonæ torridæ oram vtramque non exceſſerit, & linea æquinoctialis flexuoſis alibi aliàs itineribus interſecanda fuerit, non abſimiles plerumque incidêre, quæ tibi eſſent tolerandæ calamitates. quas cum fortitudini tuæ leues duxeris, meæ ſunt in dicendo imbecillitati grauiſſimæ. Tantum in te eſt, Heros admirande, roboris, qui ea pertuleris, quæ ne ſimplici quidem poſſint narratione deduci. Quapropter iterum me in portum Sinarum recipiam, vnde quietem tibi nuſquam antè conceſſam, primò auſpicatus, tandem in æternâ felicitate cepiſti. Hoc, inquam, in portu, te fauente, vires penè collapſas erigam ac reficiam, dum ſtudeo aliquam rerum abs te toto decennio præclarè geſtarum partẽ quoquomodo repræſentare: ne te-

tantùm innumerabiles gentes, ac regna peragrantem, verumetiam vbique admiranda præstantem intueamur. Solummodo quippe peruolare in omnes terras, totumque Oceanum verrere, non est laus egregio principi debita, sed commendatio digna cursore. Quod autem attinet ad profanas ac veteres Græcorum Romanorumque imperatorum excursiones, quas antiquitatis adulatrices historiæ faustis clamoribus prosecutæ sunt, id solum dicam, non ad comparationem tuæ virtutis, sed gloriæ incrementum, illas fuisse non longissimæ viæ, minimi fructus, & maximæ vanitatis.

ORATIO XX.

XAVERII *acta in India.*

CVm multa me à dicendi officio plerumq; deterrent, tum illud inprimis quod communi sermone ita percrebuit, vt nihil possit afferri, quod non iam omnium aures animosq; compleuerit. Etenim cùm nihil tum desideretur in oratore præter ornatum, nisi eloquentię dignitas nouitatis rerum vicaria sit, peistabit factorũ gloria penes auctorẽ, & orationis nuditas exponet dicẽtis ignominiã. Hoc illud est, quod me in hac potissimũ, & reliquis quæ me vocãt orationibus adeò perturbat, vt nec stare in vestigio sine crimine, nec mouere gradũ sine periculo possit. Nã quò se flectat, quid spectet,

quò

quò tēdat oratio; cũ nihil nouũ, nihil nõ auditũ, nihil ignotũ de te, Francisce, quo se vsquam exercere possit, occurrat? Iã non tuũ te nomen, sed facta discriminãt. otioso præcone res gestæ loquuntur. Iã contrectatâ vbiq; præcurrentiũ insignium operũ magnitudine, micãtes omniũ gentium ad plausum manus subsequentẽ famã suo quoq; pondere lassam exonerant. Poëtæ alas dedêre famæ. induisse pœniteat, occurrẽte sibi quod nũciat facto. feliciter tamẽ anteuertitur; quia animosâ virtute, nõ culpâ segnitiæ. Vt ad solis præsentiã auroræ radius expungitur, ita nuncij narratio, re subiectâ oculis exploditur. Et hoc inter alia tua, Francisce, prodigia, quòd officia vocis actorũ clamoribus opprimuntur. Cùm igitur facundiæ atq; in dicendo elegantiæ, quod vnũ mihi reliquũ subsidiũ esse poterat, spẽ omnẽ visus longè diuersus, vel etiã natura præciderit, hoc solùm extabit à me in tuã laudẽ pretiũ operæ, nimirum quòd omnes intelligent tantã esse vim claritatis tuæ, vt tenebras affatim meo isto labore cõgestas, possit euincere. O fortunati pro te conatus! vt vt cedant, vertũtur in tuã gloriam. Sed ne diutiùs cœpti sermonis cursum sustineã, ea est hominum multitudo quos Xauerius ad Christum primò adduxit, aut quos Christo reconciliauit, vt testium, scriptorum, oratorumque dispergat memoriam & conturbet: ita tamen, vt recor-

 datio-

datione ſemper mutilâ, neceſſe ſit numeri minoris mendacio, maioris fidem aſtruere. Atque vt ſepoſitis fructibus ex animorum culturâ in Europâ collectis, Orientalium manipulorum aceruos reuoluamus, quid referam Melindam, Socotoram, Trauancoram, ex harâ Mahumetanâ lutulentas, à Franciſco Xauerio Chriſtianæ ſementi faciundæ ita purgatas, vt tellus ad vitalem animorum alimoniam antè putruiſſe videretur! Quid dicam tum de his regionibus aliquâ ex parte, tum omnino de alijs deorum futilium dæmonumque populatione incultis atque horridis, in quas tantam induſtriam laboremque contulit, vt excisæ vepriuin ſyluæ in lauros florumq; corollas abirent, ex eius ſociorumque ſequentium rigatâ ſudoribus fronte, aridas minimè vnquam futuras? Veſtra Molucæ, Mauricæ, Iaponicæ, Ceilanæ, atq; aliæ inſulæ anguſta ſunt horrea; tua littus Comorinum, tua Piſcarium, ac Trauancoris, clauſtra dehiſcunt, ad tam ingentes bonorum cumulos: neque laxari ad captum diruta poſſunt. ſternantur ſola terrarum in areas, ſuſtinendis quas generant frugibus. arctis rerũ venialium plateis, agrorũ aluus ampliſſima ſeſe per anni vices alternet in forũ, exponendo quo leuatur partus oneri: neque vnquam annona metuat, ne Franciſco curatore vllâ temporum aut hominũ macreſcat iniuriâ.

Mitto

Mitto Goanorum ac Malacensium campos, Christianos illos quidem, sed partim segni aut senescente culturâ imbecillos, partim Ethnicorum Saracenorumque tanquam lolij admixtâ peste fermè corruptos, instauratis operis apprime vegetos, vberes, summaque pietate florentes. Prætereo Amboinenses ac Macazarios, in quibus cùm solius nominis Christiani vmbrâ superstite reliqua omnia Christianos ritus ac mores mentirentur, viri semper indefessi diligentiâ effectum est, vt conspicua veritas veteres incolas fateri cogeret, nihil iam à pristinâ professione dissentire, præter nouum Christo debiti cultus ac pietatis incrementũ. Sed quid ego camporum ac frugum similitudinem speciemque prætendo? non hæc de quibus agimus agriculturæ sunt opera: non pensa colonorum: non terræ prouentus. Paret quippe naturæ officium operosæ necessitati: non claudit tellus agricolis sinum: proscissa non rebellat: non lapidescit ad aratrum: non obstinatur ad vomerem. non respuunt sementem reuulsi cæspites; non retrudunt rastrum. non cruore putatis sudatur arboribus, neque plorant vites dolore resectæ luxuriæ. Suæ sunt rebus ratione non dotatis ingenitæ leges. nihil in his habent fiscorum manus. nihil hîc lenocinatur lictorum securibus, aut virgas emollit. nulla denique hîc contexta testibus torques

lon-

longiore ſuperbit in collo. Cum hominibus igitur laborioſa, ardua, perdifficiliſque congreſſio. nec eam dico, quâ tubarum clangoribus animatæ manus rapiuntur in ferrum, quâ fulgurant in acie gladij, tormenta ærea fulminant, iaculorum nimbi, telorum procellę, pulvereæ nubes, clamores inconditi militum noctem, lucem, luctum, mortes, horroremque vaſtâ confuſione commiſcent; quâ conciduntur agmina, lacerantur legiones, & captiuorum greges vinculorum penuriâ ferri pretium augent. Non hæc, inquam, ad Franciſci Xauerij honorem certamina, non bella iactamus. Nam quanta tandem iſta gloria? Et venabulo induuntur apri: hauriunt haſtæ leonum latera: immania cete miſſilium tempeſtate confoſſa, deficiente animâ, medio in mari officiosè lubrico, ſemitas cruoris trahunt, vt in littore, vitæ termino & mortis hoſpitio, iam graui corporis mole poſitâ recumbant: iuuenci coguntur ad iugum: ſagittis configuntur grues, & intra caſſes auiculæ nouâ næniâ friguriunt eſcario in funere libertatis. Quod igitur ratiocinationis huius caput? nimirum de animo adoriendo, ſuperandoque diſſerimus. Humanum arbitrium iuris eſt ſui. Non ferro, non flammâ, non feris, neque vllâ potentiâ inferri voluntati vis poteſt. Alij conſcribendi milites: alia armorum tractanda genera: aliæ bellan-

di

di artes legesque cudendæ. Petitur hæc ex alto scientia, facultas ac vires, quarum ministerio animus cælestis radij spiculo ictus, monita salutis admittat: quarum delinimento ad frænum diuini timoris adhinniat, velocior futurus adducto: quàm remisso. quarum denique victoriâ Deo subactus, mentitam adorati à suis dominatus libertatem, in solâ Christianæ conditionis nobilissimâ seruitute certissimam sortiatur. Quantum cedit lutũ gemmæ, homini pecus, mancipium domino, mortale semper victuro, tantum corpori animus antecellit. Quamobrem multò impensioris est operæ, laborisque humanâ machinatione maioris, vel vnius tantùm hominis flexisse mentem, voluisse arbitrium, fregisse sententiam, quàm populos omnes solâ vi armorum in parendi necessitatem cõpulisse. Quo fit vt nouus hic tot prouinciarum Apostolus, inermis, vagus, rerum omniũ inopiâ instructissimus, plenus Deo, sui comes, amore præcone, pugnante doctrinâ, veritate victrice, ampliorem de Ecclesiæ aut virtutum hostibus gloriam adeptus sit, quàm Græcorum Romanorumque duces propagandis bellicâ fortitudine imperijs compararint. Non ducuntur in pompâ vincti catenis, neque oris habitu perdito, aut stupore Iugurthinæ amentiæ coniuge, sed eodem triumphali curru cum Xauerio victore vehũtur Indi,

Iapo-

Iaponij, atque alij reges, populorumque dynastæ, ignotâ tam multis principibus captiuitate liberi, fausto plausu circumsonante subsilientes, nouam diuinitus induti mentem; & dum Christo rerum Domino parent, edocti hoc vno glorioso mancipatu regnare & viuere. Illis est Christi iugum diadema, virga sceptrum, iussa fauores, seruitium dominatio, & nutus anima: cumque edictum omne cæleste, esurienti obedientiæ segne videatur, eorum amor supremi regum Regis desideriũ occupat, & manus anteuertit imperium. Quid dicam de cæteris hominum ordinibus, locorumque indigenis à Xauerio partim charactere Christiano insignitis, partim è magna morum deformitate pristino decori redditis? Deus immortalis! quantam patior è copiâ difficultatem! Impeditur in tantâ turbâ delectus. Me iterum Goana, iterumque Malacensis ditio vocat, vbi egregius ille Pontificius legatus id effecit virtute & linguâ, quod nulla vnquam Lusitanorũ arma potuissent. Occurrunt Ternatenses, alijque quamplurimi Molucarum insularum incolæ, quos è vitâ profligatissimâ, non vi & minis, sed opinione sanctitatis & patientiâ eò reuocauit, vt ne semper perirent, aliquando feliciter perijsse viderentur. Arridet gemmifera ora piscaria, è cuius non minùs amplo, quàm pretioso piscatu animorum, beatissima cæli

do-

domicilia collucent: cùm innumerabilem Ethnicorum multitudinem Christo adiunxerit; cùm ante discessum quadraginta summo Numini templa erexerit; cùm itidem mille infantes suâ ipse manu aquâ lustrali aspersos sideribus inseruerit. Fortunatæ animulæ, quæ vos antè sensistis felices esse, quàm viuere: quæ confestim euolastis Christi genitoris in gremium, nę fortè hîc sugeretis è nutricis papillâ venenum. Date osculum non obstetricis dexteræ, sed Francisci. Effert caput, meq́ue respicit Trauancoridis regnum, vbi propè infinitis idolorum cultoribus ac Mahumetanis Xauerij signa secutis, Tartareorum hostium tandem euersum imperium est. Hos non magis puduit cessisse victori, quàm temporis breuitati. Ea fuit celeritas, quâ rerum gestarum magnitudo vestigia moræ corrupit. Rara laus est certo vrgente malo, naturam temporis dubiam reddidisse. Ostentant eminùs coronas duo Macazarij reges, quibus à Xauerio salutari præfixâ cruce, margaritarum lucem hebetante, vilescunt, quæ illas premunt, Indicæ merces. Onus omnino graue, nisi torpet sensus. plerisque tamen principum capitibus fortasse interdum ad fastum leue. nulli ne scrupulum quidem ad sanitatis trutinam: omnibus verò, si non tam gestent, quàm patiantur, ad salutaris conspicuum apicem dignitatis.

Eam-

Eamdem religionem suadente Xauerio, mouente Deo amplexi populares, adhærent dominis, ac dæmones arcent; intolerandum rati geminâ seruitute mactari. Surgit noua Mauricensium ac rursus Molucensium facies, meq; loquentem interpellat, testata nullam tantam esse feritatem, quæ non possit vel vnius tantùm humani hominis vsu & comitate mitescere. Illa illa truculenta barbaries, cui summa esset rerum omnium pro lege licentiâ, vbi sola dominatrix impunitas pretium sceleri faceret, vbi nulla nisi probitati supplicia, nullum nisi flagitio præmium; illa, inquam, cessit vni violentiæ caritatis. Mirum dictu, hoc armorum genere domari barbaros, quo vti ad pugnam recusant. Gratis insaniunt. Eneruï humano robore, atque omni conatu languido, earum insularum indignata natura, impietatis vindictam in se recipit. Rerum ferè omnium infœcunda, solas generat, simulque fert vtero ruinas. Ipso partu grauidatur; ne vltionis penuria flagitiorum copiam augeat. Quis vel oculi iactum immanissimæ gentis sustineat? Quis contrà, portentosâ regione furente non contremiscat? In Ternate Moluci insulâ montes flammarum globos, cinerumque torrentes eructans, omniaque latè subiecta vasto inoluunt interitu, & in sacrilegos valentiùs armatæ rupes ignea saxa iaculantur. In insula verò Mau-

Maurica terra perpetuis quassata motibus, penetrales sui partes, ac mistas visceribus vndas vomit, atque interdum vicissim resorbet. nescias vtro perniciosior. Quis ventorũ vndique luctantium rabiem describat? Trepidâ manu vacillant litteræ. prona dextra dissoluitur. cælum supinam vocat. littora illa irrequietis Oceani arietantur fluctibus, si fortè, superfuso æquore, inquinatissimæ sedes, & campi elui possint. Scilicet id curæ est barbaris, ad metus & securitatis parem contemptum natis. lusus illis est malum domesticum. pinguescunt consortio calamitatis. Traxêre generosa germina è terrâ genitrice feritatem. illis est consanguineus furor. sunt parentis imago; non terrentur eius aspectu. Est tamen & sua elementis commiseratio. si quando igitur illæ intentæ pœnæ lentescunt, nunquam remissa gẽtis atrocitas, vltima solicitat supplicia. incũbit operi vicario; non minùs suis quàm aduenis propinata amoris veneno conditi hospitali paterâ, vt ex alijs in alios celeriùs amplificetur crudelitatis ambitio. At ex istâ protasi, & è tãtâ epitasi quę tandem catastrophe? nimirum modestiæ auctoritas in hoc Mauricæ ac Molucẽsis Reipublicæ moderatore cælesti, atque animorum dictatore tantum potuit, vt rerũ omnium repentinâ factâ mutatione, momentum Xaueriani temporis seculorum comitijs ado-

O. raretur.

raretur. O insigne documentum prudentiæ! ne incolarum ferociam magis asperaret iusta correctio, concionum acrimoniam blandissimo semper leniuit obsequio: neque tam præceptis virtutum formas in rudibus animis induxit, quàm sanctissimæ vitæ quotidianis expressit exemplis. Hoc vincere est, ac regere. Quamobrem indigenarum alij, Euangelij hostes, Ecclesiæ sacramentis expiati, in Christi militiam adscripti sunt. alij religionis desertores in castra reducti. alij stabiles illi quidem Christiani, sed moribus magnificâ hortante insaniâ impensè perditis, pristinâ reuincti disciplinâ, recuperauêre cum mente probitatem. Res denique diuina tandem pro animi voto composita. At in eo misero situ regionum eadem nihilominus tormentorum, quæ commemoraui, pertinacia. Sic est, fateor. sed videlicet, vt vnâ ex parte pestes illæ quæ videbantur criminum vltrices, in honorem Mauricæ ac Molucensis fidei ac virtutis, in tantâ naturæ perturbatione constantis, verterētur: ex alterâ vero, vt illius cæli, terrarum, pelagiq; vesani tumultus perpetuâ essent Xauerianæ potentiæ præconia; cuius præsentia solo penè dicam nutu barbarorum contumaciam fregisset, quam coniuratæ seuero naturæ imperio tot malorũ cohortes nunquã flectere potuissent. Hoc nimirum deerat fortissimo heroi, vt debellatis

ho-

hominibus, naturam quoq; vinceret. Sic geminũ retulit ex vno bello triumphum. Valete insulæ. Pæana canite. Me Arabum, me Persidis, me Indiæ regiones rapiunt, vbi quondam Alexander ille magnus, inter proiectas à fortunâ præeunte victorias, velut momentaneũ fulgur euanuit, solis cognomenti relictis vestigijs, in paruorũ regũ nunquam consociatam multitudinem repentè discerptis. Breue imperium ac dilaceratum longas atque integras fudit ruinas, immolandis tot nationum gregibus Semipersæ Macedoni, Iouis Ammonis, dæmonis dicere volui, filio. Sui cultum mendicauit in hostium clade, quam denique venerationi surdã, & ætatis flori metendo non pigram ab amicis accepit: vt ipse cuius ambitio in sanguine miserorũ victrix enatasset, Babylonę inter patellarũ phalanges, in rosâ lãguidus, exitiali poculo mergeretur. Non hominũ stragẽ, non agrorũ populationes, non vrbiũ vastitatẽ Xauerius cælestis imperator intulit: sed vitam, sed salutem, sed diuinas opes, bonorumque perennem copiam: pluribus tandem in regiam Beatorum transmissis, quàm quos gloriosus ille semigræculus iuuenis mactatos in æternũ exilium eiecit. Hæc non fugitiua Francisci gloria: hæ stabiles victoriæ: hæc suauissimæ consuetudinis emolumenta: hæc trophæa sapientiæ, hæc monumẽta caritatis. Quæ

omnia cùm vbique per ſe admirabilia ſunt, tum præſertim in Iaponiâ ita eminent,vt aliorum excellentium virorum toto terrarum orbe diffuſæ res præclarè geſtæ, illic in vnius honorem tanti herois aſſurgant. quo fit, vt me deijci cum dedecore ſentiam,dum ad eius laudes adnitor tametſi cum timore.Interea inclamat illa tam longè poſita inſula,& ſuo iure expoſtulat;donec labores inibi à Xauerio exantlati,quibus eſt impar mortalitas, partem huius mei qualiſcumque conatus exerceant,totus ad irritum cadat,dum præſtet officium.

ORATIO XXI.

XAVERII *acta in Iaponia.*

MAgnoperè vellem, Deus immortalis feciſſet, vt quemadmodum rerum à Franciſco Xauerio in Iaponiâ geſtarum magnitudo cum multitudine, ita oratorum excellentia in illis celebrandis cum copiâ poſſet de laude contendere. Quamquam ego ſanè, quem cùm aliàs ſemper ſtudium longè diuerſum, tum nunc maximè & ætas,& vitæ ratio ab illo vtriuſque partis diſſidio procul haberet, non viderem quem exitum tam præclari certaminis mihi eſſe pertimeſcendum putarem. Sed quoniam conditio quæ me periculo liberat,ab officio

officio non facit immunem, illud ita exequar, vt nec obesse queam oratorum numero, è quo exclusus sum, nec eloquentiæ dignitati, quæ id à me non potest exigere, quod non dedit. Huc accedit quòd quæ, vir vndecumque clarissimus in illâ vltima Oriẽtis prouinciâ patrauit, tot ac talia sunt, vt cùm ab ijs qui summam in dicendo vbertatem profitentur, comprehendi non possint, nihil debeat ex hoc meo alterius ordinis munere, nisi breuissimâ summâ euocari. Quare mea mihi leuis erit, quæ alios onerabit infirmitas. Plerumque sua cuique diues inopia est. commendationis suffragium referam, vnde poteram culpæ timere iudicium. Nequicquam fortasse in Francisci Xauerij actionum pulcherrimarum amplitudinem sese pandet aliorum plena facundia. ego me non frustra cum totâ meâ sarcinulâ colligam. Viderit illa ne si latiùs quàm par est vrgeat vires, temeritatem dispersâ inanitate propaget. hæc contracta in angustum confidentiâ, nullum relinquet timoris periculo aditum. spem prædæ succidet exploratori censuræ. Plura proloqui non necesse. Si ad correptas narrationes exordia laxauero, in me ipse fatuitatem perorabo. Egomet erectam mihi pro defensione arcem compendij prodam. Agedum igitur, quis dæmonum legiones recenseat, quas dux ille fortissimus è

Iaponũ ædibus,delubris, vrbibus fugauit profligauitq;?Didicêre superbi animorum prædones,ſecula tyrãnicæ poteſtatis,breuiſſimi temporis reuoluta circulo, poſſe vnius viri virtute ac robore in ſuo tandẽ recuperato vero principe conquieſcere. Sed quid de Bonzijs, hominum,vel potius pecudum,genere contaminatiſſimo referam?Quid in ſuis illis cœnobijs, vel potiùs ganeis commune habent pręter ſordes,quid ſingulare præter nequitiam? De hac inter ſe dimicant. Nullo alterius victore,de ſe quiſque triumphat, ſcipſo ſemper nequior. Illis præpoſtera omnia, quâ in re principatum tenet libido. & tamen eorum diſciplinæ ac fidei creduntur nobiliũ liberi, ne infandis ignibus pabulũ deſit. hos poſtquam nihil docuerunt præter ignorantiam, & corruptelam,dimidio deteriores quàm acceperint,parentibus reddunt.Nihil in Iaponiâ Bonzijs inquinatius. Nihil apud illos penſi, præter rem argentariã, popinam,venerem,& arrogantiam. Verũ quid altiùs hęrens,quid religione potentius,vbi primùm hominum mentes inuaſerit? Iſti ſacrorum cuſtodes ac præſides egregij,ſuperſtitioſo Deorum cultu adeò principes viros plebemq; dementant,adeò omnes ſimulatâ in victu parſimoniâ,ſupercilio,fronte,totoq; corporis habitu faſcinant,vt improbitatis cum ſuperſtitione connubium,non minùs ſibi, quàm dijs ſuis

con-

cōciliatâ veneratione fæcundent. Dijs ligneis vafri ſtipites nundinātur, imperatâ oppidò adoratione ex Epicuri ſtabulo liquatâ rudis populi manu ſaginato, dū illis honorē ſpargūt, & ſibi lucra cōuertunt. Nō abſimiles dixerim ſacrificulis idoli Baal: qui cū olim, corā ſanctiſſimo vate Thesbite licitante, facturi boue, totū diem flagellato inſanis vlulatibus cælo, ne ſcintillā quidē ignis exoraſſent, quorū ſacrilegæ impietati flammarū globi debebātur, tandē ipſimet quadringēti boues, vnius vicarij, à circūfusâ multitudine, prompto ad liberalius ſacrificium ferro mactati, lautiſſimū ſuo illi helluoni deo epulū præbuerūt. Par Bonziorū ſcelus non mitiore aliàs exitu dignū. Sed nō ſunt hæc Chriſtianæ religionis in Ethnicos aduehēdæ initia: neq; ſemina grauidandæ telluri, quæ nunquam de Chriſti fontibus biberit, committenda. Aliæ à ſapientiſſimo Iaponiorū Apoſtolo initæ viæ: longè diuerſæ cū iſtis religioſiſſimis vitiorū tabernarijs, pijſq; latronibus, ac recōditæ inſcitiæ oraculis inſtitutæ agendi rationes. tametſi nullus difficilior, quàm cū tali hoſte cōgreſſus. In diſputatione, nihil afferūt præter ſurditatē; in cōtentione, præter clamores; in cōcluſione, præter cōuicia. Quæ tamē omnia, Dei beneficio, Franciſci eruditio, patientia ac modeſtia ita fregit, vt eorum conſcientiam ad bonum ſtimulantem ſola peccandi licentia cohiberet. Nonnulli tamen non ſolùm

veritati cesſêre, verumetiam paruêre victori. Populares ad audiendum proniores. Patuêre cum auribus oculi. Dederunt cateruatim Xauerio manus. Iaponiam primi glorioſiſſimo nomine Christiano conſecrarunt. Nobilium animus plerumque robuſtior. huic edomando, quæ non Frãciſci molimina? oppoſitus clypeus, Sinarum exemplũ. indignum cognitu, quod illis ignotum. recipi non debere, quidquid excluderent. hoc eſt, ſe probè deſipere, quòd Sinæ ſplendidè inſanirent. Egregia verò defenſio, alienâ ruinâ ſtabilire ſuam. In eâdem cum illis plebeij iacuere. ſumma eorum defenſionis, procerum mores. Tantum inſtar in principibus viris vbique gentium. Nec deſunt, qui modò adorentur à ſuis, quid ipſi colant, incertum. niſi fortè ſibi ſunt numen: cui dum plerique blandiuntur gratioſo in ſpẽ plenâ acceſſu, aulicorum inuidiam colligunt veneratione perſonatam; quã ſubindè liberali benigni vultus mendacio repenſant. Sic nihil inter illos ſinceri præter fraudem. Ad Franciſcum redeo. conſtantiſſimum inter tam arduas difficultates eius ſtudium adeò in opus à ſe decretum incubuit, vt aliquot regum atque optimatum peruicaciam fortitudine, ſuperbiam moderatione, aſtum ſagacitate, morum inquinamenta vitæ ſanctitate peruicerit. His addita graui Christianæ rei momento de-

Bonzio-

Bonziorum ſummæ inter illos exiſtimationis antiſtite inſperatâ victoriâ. Hominem pellexerat Xauerij vrbanitas. Superauit doctrina, virtus obſtrinxit. factus eſt de magiſtro diſcipulus. Optabile genus verſuræ, alterius partis honore, & alterius lucro. Doctore deiecto quæ ſtabilitas auditorum? Eius alumnorum nullus ſtetiſſet, niſi ſuæ quemque priuatæ rationes nutantem fulcire potuiſſent. magnum malum, cui, quidquid portendatur, cuiuſlibet exitus par pretium eſt. Contrà verò innumerabiles inſularium familiæ, dominorum quidem exemplo excitæ, ſed, vt ſunt Iapones acerrimæ mentis, perſpectâ ſuæ religionis vanitate, ingentibus Xauerij curis ad Chriſtum adductæ. Cetera perſequi non mihi animus, quia facultas nulla. hæc meæ nunc in dicendo voluntatis auriga. malo me hominem indiſertæ prudentiæ, quàm ſtultæ loquacitatis. Surgant atque opes exponant, quorum votis eloquẽtia fauit, aut ſilentio condantur quotidiana illis in regnis Xauerij acta. Honoris edicto ora ieiuna muteſcant. Inſultent loquentis audaciæ tumultuarij præ multitudine factorum memorabilium concurſus. Antè ſomnum auditoribus ſpargat, omni ſtertente ſubſellio, immaturæ facundiæ garritus, quàm illuſtrandis continuis noctibus à Franciſco toto illo biennio Iaponenſi, vt olim à Doctore gẽtium

Ephesino triennio vigilatis, pro debito meritorum præconio, misera disperdat eloquia. Quantò eloquentior Malacensium accidit auribus, alto noctis silentio, æris exigui pulsus, excitandis vicatim ab illo salutari Christi pręcone vrbiũ ciuibus, ad animos corpore solutos, è piacularibus pœnis prece non consopitâ eruẽdos! Eius pietas Hebræorum iudicis capillo valentior, non portas Gazenses mediâ nocte, cardinibus reuulsas, humeris asportabat; sed suâ suorumque manu supplicibus votis animosa, percussas alias fores, ostiariâ Dei misericordiâ annuente, pandebat. Id in Iaponiâ quoque ab illo factitatum non vtique dubitarim. Madeant vtiq; declamatorum sudoribus, obsessi captique laudis ambitu suggestus, dũ noui huius Apostoli in Christianis legibus publicandis grauitatem, peritiã in explicandis, in permouendis animis efficacitatem, felicitatẽ in expugnandis, in tnendis fortitudinem celebrare pro dignitate conantur. profectò exiles, ac fermè sicci eloquentissimorũ hominum fontes, in istorum temeritatem opportunè copiosi, non sine malè prouiso existimationis naufragio redundabunt. Ecquis est qui audeat aut memoriæ credere, aut stylo committere vrbes, oppida, nulloque discrimine rusticorum pagos, pauperum casas, atque alias sedes, in quas ille, non tam salutatione pręmissâ,

quàm

quàm allatâ ſalute Chriſtianam religionem nouam hoſpitam deduxit,heram poſtmodum bonis omnibus circumfluentem, animorumque imperatricem futuram? Illa tam longè lateque protenſæ inſulæ, atque aliarum adiacẽtium loca,quę ſe toties prębuêre Franciſci calcanda veſtigijs,nulli ſe vnquam recordationi, neque linguæ ſubijcient. Narrantis minor eſt fides,& inferior excellentia laudatoris. Illius ſoccatis nuditate pedibus attrita terrarum ſpatia,diſperſo itinere, viatorem hærẽtem obliquarunt. Illius animus quàquà ſe agit, præter rerum amplitudinem nihil aduertit anguſtum. quocumque aſſurgat, nihil humanum ſublime videt, niſi quod iaceat Chriſto ſuppoſitum.Itaque ampliſſima quæque regio ſuis gratulatur anguſtijs, & ſuperbi hoſtium faſces tandem Chriſto ſubmiſſi, attolluntur quàm antè ſublimiùs, ſeſeque porrigunt, non minùs Franciſci victoria læti, quàm ad eius triumphantis currum honoratiore lauro decori. Prouinciarum immenſitas,illi compendiũ viæ eſt. deijciendi & erigendi quæ oporteat, par negotiũ.totius verò operis conſummatio, tot gentium partâ ſalute, diuinæ gloriæ augmentum,ac tyrannici dæmonum principatus excidium. Magna ſunt hæc. ſed non paucis, meâ quidem ſententiâ, pauca colliget, qui ieiunus in dicendo, qualem me eſſe agnoſco,

tan-

tantummodò afferet, facere & pati fortia semper fuisse tenacem huius herois præstantissimi comitatum; eius animi tranquillitatem in maximarum rerum continuâ molitione consedisse; cupiditatem nunquam in effectione constitisse; spem sperari ægrè potuisse; maiores expectatione mentitos euentus; acta illusisse temporibus; tali denique vitâ ambiguam se sensisse mortalitatem. Attamen ego me graui scelere obstrictum esse minimè dubitarem, si quem sibi Xauerius in illâ Iaponicâ horridâ vastitate, & labyrintheis anfractibus viarum prorsus ignaro ducem itineris elegit, quæque inibi locato cum seruitute pedestri cursu perpessus est, nunc sine causâ silentio premerem. Verùm cùm id eius virtutes in aliam peculiarem sibi sedem vendicent, libero desiderio, & cohibitâ voce, immune ab iniuriâ officium, commodiùs postea in earum obsequium cedet; neque voluntati querelam suggeret dilatio, quæ faciet iure imperatam debito moram. Non tamen narraturo quot se mortibus Franciscus obiecerit, producta vita sufficeret. O quantum animorum bonum, ad cuius adeptionem omnia Xauerij membra quassata sunt. Collisis olim ac diffractis Dei iussu ab exercitu Hebræorum testaceis vasis, in quibus mediæ lampades arderent, Madianitæ insolenti fragore amentes, conuerso in suorum proximum

mum quemque hostili ferro à seipsis cognato furore concisi. Reconde gladium vaginâ, fortissime Gedeon, obuio barbaro pugnæ laborem tibi supplente. Nunquam maius extitit hostis erga hostem officium. O dirum fauoris miraculum! O feliciter stulta humanitas! Quis neget istos cæco marte pugnasse. At verò non in mutuam barbarorum internecionem contritæ Xauerij corporeæ vires, sed ad promendum ex illo vase fictili, (vt loquar cum Apostolo) animi thesaurum; ad efferendam illam conspicuam facem, vnde illi easdem perspicerent in se abstrusas esse diuitias. Monstri simile est, vixque credibile, nisi veritas cogeret fidem, in tantam mortalium plurimos dementiam ferri, vt gratiosi apud omnes imbecillitatis humanæ patroni, causam illi, subrutâ veri boni firmitate, adiudicent. Quidquid delinquitur, natura fit rea. accisis viribus, corroboratur improbitas; & malo, cui sola virtus mederi posset, committitur, vitio curationis, officium. Debilitatem prætendimus, & malitia non flaccescit. In nobis nunquam ægrotat nequitia. quàm miserè versuti sumus! perimus vtrimque. Ad hæc aduoca deorum execrandum cultum. illicò desperatio triumphabit. In hoc Dæmonum castra Iaponica: in hoc aggeres atque arces munitissimæ; nō quas, vt quondam Iosue Hiericuntina mœnia, tubarum

rum tonitru euertit; ſed Dei vnius ac trini obiecta naturæ infinitæ potentia, ſed Chriſti erga genus humanum amor denunciatus, ſed virtutibus ac vitijs æterna propoſita merces, Xauerio fortiſſimo duce, ad pacem caduceatore, ad veritatem aſtruendam admiranda prodigia patrante deleuit. Hinc, vt verecundâ rerum ſummâ Orientem cum Iaponiâ ſui extremâ parte complectar, adorata tot gentibus veri numinis, Chriſtique maieſtas: hinc tot ab illo debellatæ cælo nationes, atque tam multis antè ſeculis indomita regna. O fortunatæ victoriæ, quibus honore conſociato victores ac victi triumphant; quæ non hauriunt alienas opes, ſed profundunt ſuas; quæ non adimunt, ſed largiuntur imperia. Quodnam hoc genus armorum, Deus immortalis! quod præliatur hoſtis deuicti victoriæ, extincti vitæ, mœrentis ſolatio, capti hoſpitio, redimendi pretio? Ignoratis contra quos pugnatis, ô barbari; amicus eſt, non hoſtis aggreſſor. Non hæc illa quondam Chriſtianorum legio fulminatrix, attonitis vexillaribus aquilis, Romanorum hoſtium terror, dum gladios acueret votis, dum lacrymis ſudorem miſceret, dũ ſacris precibus clamorem militarem animaret ad impetum, ac cæleſti armata fiduciâ conſertos rumpens cuneos immenſas ederet ſtrages: ſed ſupremi exercitus imperatoris, qui

auer-

auertendo à vestris capitibus fulmini, obijcit sua: qui non vestro, sed suo imbuenda sanguine in prælia ruit. Vos, præter ceteras, testor, vos appello, beatissimæ Iaponiorum Christi militum animæ, Xauerij clara posteritas, magni parentis incrementum, eius laborum fructus, atque ex his nostris Occiduis, in illas prouincias vestras, quà lucis exordium est, transuecta sementis, vnde noua subinde pullulant generosa germina. quæ non illic, cùm aliquot iam ante annos, tum hac potissimùm tempestate, tormenta pertulistis? quas non custodias maritauistis, infamiâ pro dote, carnificinâ pro epulo, pro symphoniâ conuicijs, pro lectis equuleo? quos non gladios vestræ ceruices hebetarunt? qui non mucrones vestris immersi iugulis sensêre iamdiu fauces, martyrij cupiditate diductas? Caluêre carnificum manus in vestra conditæ viscera, non tam sanguinis æstu, quàm ardore caritatis. Iam in illius magnæ insulæ multis partibus, vester circumfluus cruor nouas describit insulas. Iam ad cruces excisæ identidem syluæ vertuntur in saltus. Iam flammis passim in corpora vestra senescentibus, materiâ vndecumque raptâ, recentes subinde adolescunt ignes ad rogum, poscente pyrâ, ne busta sterilescant. illi illi; nimirum cineres fœcundissima sunt nouorum Christi militum semina. non vna quippe vos

Phœ-

Phœnix. naſcetur conſtantia de exemplo, de dedecore gloria, vita de morte. O quoties inter immanes cruciatus oculi veſtri nondum totâ morte clauſi, alia atque alia pœnarum inuenta videre; ne hoc illis poſtremum deeſſet à luce beneficium. O qualia veterum quondam Martyrum ſpectacula, cùm iretur à virgis ad bacillos; ab his ad rotas; à rotis ad beſtias; hinc ad pectines ferreos; mox ad plumbeas glandes: hîc curreretur ad ſaxa; illic ad lampades; modò raperentur ſcorpiones, & modò mallei; feruerent ſartagines; acueretur pelli nouacula; fallax viuis effoderetur terra, dimidiâ ſui parte morituris; integris negaretur quies. etiámne in ſepulcris impietas? oſſa & crura confracta inuitarentur ad inceſſum à teſtulis; ſtagnorum gelu citaretur ad prunas; vſtulata membra ſecuris expectaret; cruces æmularentur laquei, & gladios rogi; pœna pœnam vocaret; ſupplicium diuideretur; non vno pleno interitu pelleretur vita; vt quo productior, eo fieret mors illorum crudelior. & ne ab illis gratiæ Deo agerentur, ac tortoribus oraretur venia, euellebatur lingua radicitus, denteſque comminuebantur. quaſi verò Deus non alias audiret voces. At vos, ô nouæ Iaponum Deo mactatæ victimæ, aut his ſimilia, aut non inferiora tormenta pertuliſtis. O prodigioſæ fortitudinis admiranda ſpectacula! O im-

immortalia Iaponicæ monumenta virtutis! Illi circumfusus insulæ iam vestro cruore rubescit Oceanus.& quamquam tam insigni colore superbit, attamen tyrannorum rabida sitis, quæ adhuc vestro sanguine non potuit, vltricibus rapta gurgitibus extingueretur, nisi elementum iras poneret, vestræ patientiæ documento.Surgite conchylia,tam pretioso grauidanda succo : tumescat hoc epoto aluus, gignendis ad coronas fortissimorum athletarū margaritis. At verò non est quòd illis Getuli pisces,aut Tyrij iugulētur.funde murex,funde purpura tuo è gutture liquores in regum vestiaria. Christi generosi milites nullos sibi ornatus in belluarum faucibus quærunt, suomet sanguine,succis omnibus ditiore, purpurascũt. hos sibi proprios amictus vendicant : hæc magnificè fluctuantia paludamenta. quæ non enim in eorum corporibus absumpta supplicia? quas non lassauêre carnificum manus ? Hæc sol vides, cursumque non sistis,propiore fruiturus aspectu? Confer Oriens recentes sacræ militiæ cohortes cum illis, quarum te olim ad Occasum vergentem,Nerones,Caligulæ,Domitiani,Decij, Diocletiani, atque alia eiusmodi monstra,in cæli contemptum, spectatorem esse voluerunt. tu nullâ percussus inuidiâ, fatebere,nihil in toto huius vniuersitatis theatro videri pulchrius posse. Agnoscite igitur ac

veneramini, ô Iaponum rex, ac toparchi nouum hoc bellatorum genus, qui (vt antè dicebam) vitæ vestræ partu interimunt suam: quibus, stabiliendæ communi saluti, tot subeundæ ruinæ: quorum in vos arma, nuditas; tela, amor; contentio, beneficia; victoria, vester honos; spolia, sui exuuiæ corporis; laborum denique terminus, Iaponici semper agitati quies imperij. Iam verò vt rursus vniuersè ad Orientem mea, quæ ad finem prona est, se flectat oratio, nihil est quod animum meum magis afficiat, quàm tot, tantas, tam varias atque arduas res gemino lustro ab hoc præcellentissimo legato Pontificio confici potuisse. Cæsar dum Gallias eodem temporis interuallo subigeret, hostium decies centena millia suâ clementiâ trucidauit. Tótne superbo imperatori ad Romanam rempublicam euertendam victimæ? neque id satis, nisi flagellatis Gallicâ pecuniâ arcis, saniorem Romanorum partem corrumperet? Vrbem aduolat. non erubescit vigil patriam matre potiorem violare, qui ad Rubiconem materno in somnis fædè illusus attactu horruerat. Cùm autem sui conditoris, eiusque fratris memor, vna duos Roma dominos non caperet, stagnantes indignantibus aquilis cognato sanguine Pharsaliæ campi de summâ rerum arbitri, litem imperij, alterius profugi cæde diremerunt. Pompeius primo fermè

fermè militiæ tirocinio magnus, demùm veteranus imperator, Phario puero minor, suũ ipse caput detulit, primitias ne impetratæ quidem pro summo beneficio seruitutis. Sic placitum cælo. Fortunæ rota non nisi futiles querimonias voluit. Extinctis bellorum ciuilium reliquijs, turbulento quinquennio vix ad quietem exeunte, quæ tandem Romæ tentata victori Cæsari merces? Infamis ille consul Antonius, & non minùs vitiorum, quàm corporis nuditate lupercus, sedenti pro rostris iugalibus domino diadema lauro intextum offert, obmurmurante populi nubiloso silentio. hic reijcit, communis plausus claro suffragio. Explorabatur spectatorum animus. Nullius artis inopiâ laborat ambitio. Grauis Dictator per forũ præceps, luperco insanior, non quidem corpus sed iugulum nudat obuio cuique, si fortè queat ventoso capiti spiraculum facere, vt strangulatâ regij nominis voce, liber gemitus imperatorij doloris erumpat. Gentium victor sibi carnificem quærit, nobiliore dignus manu. nec etiam vno poterat ictu tanta tamque fortis abigi anima. adde, quòd & plurimorum vitæ ab vnius corpore repetebantur. Postmodum inter viginti tres ictus reuoluta discurrit, ne sine certamine videatur tantus imperator occumbere. Nullo externo hoste superstite, in domesticum, (quo nullus maior) incidit. non potuit

nisi proditus vinci. Attamen quàm ingens fastuosi capitis delirium! Nulláne gloriæ amplitudo, nisi fasciolâ colligetur? Nulláne oris venerandi lux, nisi laureæ frondis vmbraculo? Quàm leuior folio fastus! & suum tamen cultorem opprimit. hic inter folia fructus est adoratæ miserrimæ felicitatis. Ille orbis terræ domitor, cuius in omnes imperium, supplicat Romanæ plebeculæ. Ille ad cuius pedes, tot reges superati, suas ipsi coronas abiecere, nemini ad vllam capiti suo imponendam nictare audet. reddiderat tamen non paucis. Quàm acerbum illi fuit sibi negari, quod alijs vltrò donauerat. Monima Mithridatis vxor primaria, eiusque deliciæ, desperatum istum dictatorem risisset, quæ à marito profligato, Lucullum prementem fugiente, iussa per nuncium, nō mortem, sed mortis genus eligere (molesta optio) detractum sibi diadema suo iudicio indignum meliore vsu, viri crudeliter amantis ministrum esse voluit. Verum cùm non laqueus ille nobilis, gulam duriorem mulieris, sed laqueum gula fregisset, illicò discerptum, proterendum pedibus dedit, seque nuncio iugulandam. Cæsar mortem implorauit, quòd regium illud insigne gestare nō posset; animi plena mulier, quòd gestasset. Si ad extremum vir ille non pluris fecisset diadema, quàm femina, eius ambitio, à negatâ forēsi

cæde

cæde viuacior, nunquam ad ſenatorios curiæ Romanæ gladios appellaſſet. Agè verò; quorſum enim iſta commemoro? nimirum Chriſtianæ ſapientiæ fulgor per ſtultitiæ profanę tenebras quaſi quodam tranſcurſu, menti noſtrę ſeſe altiùs infert. Eò namque nonnullorum proceſſit furor, vt nihil eis in hiſtorijs luceat, niſi petitũ & obiectum ex Ethnicis. adeò vt eorum tantũmodo facta demirentur, quos è ſuo in cælum raptu ſapientiſſimus rerũ humanarũ æſtimator ac iudex Apoſtolus, in arcanâ illâ ad Romanos epiſtolâ, æternæ apud Deum obliuioni deuotos eſſe teſtatur. Etenim quænam tandem iſthæc, Cæſarianæ laudis argumenta, quem tamen Imperatorem ceteris anteponũt? Ille incredibili hominum multitudini vitam ademit: Xauerius meliorem pluribus dedit. ille texit hoſtium cadaueribus campos: hic eorum, quos ex inimicis amicos Dei effecit, animis cæleſte regnum adauxit. alter nullâ plerumque, niſi ſpecioſâ neſcio quâ cauſâ: alter ſemper neceſſariâ dimicauit. ſua illum ambitio de ſtatu mentis honorũque deiecit: ſuâ hunc moderatio fecit ſapientiâ & dignitate ſublimę. alterius miſerandus exitus cothurno tragico theatra exercet ac terret: alterius clauſa fortunatiſſimæ vitæ periodus terras, cælum, æternitatem mixtis gratulatione præconijs implet. At quod tandem Cæſaris funus?

Comitiorum subsellia illius largitionibus fœdè polluta, tumultuarioque ambitu tam sæpè conuulsa ad rogum in foro concurrere, vt sedes vnà cum republicâ euersæ, eodem arderēt incendio. Mētita est dictaturæ perpetuitas; dictator absumitur. fumosæ gloriæ fax abit in cineres. Si quid tamen fuisset in te Cæsar apud Deum meriti, ô quàm insperatum præmium! siquidem in vrbe dominâ gentium idem cinis exiguo conditus globo, tuæ spectādæ obelisco altè insidens, impositum sibi triumphale crucis vexillum ostentat. Ille, inquam, assurgens orbiculus, orbem terrarum conspicuè prædicat subactum non ferro, sed ligno. felix vrna quæ non à tuo ære, sed ab incluso bifidâ in crucem formatâ pulcherrimâ thecâ, ligneo veræ crucis Christi fragmento, perennitatem sortita es. Non enim in tuum, sed in eius honorem hoc erectum trophæum. Non ampliùs Cæsariano superbies cinere; sed Crucis potentiâ cinerum animatrice gloriaberis. Hoc illud est vexillare signum, quod Xauerius dux semper inuictus tot gentibus intulit. ad hoc barbarorum examina conuolarunt. sub hoc iuêre principes anteà Christi hostes acerrimi. huius virtute miles ignotus Christiani venit ad nomen; & qui religionis nostræ castra, infestus, vacuare tentauerat, amicus impleuit. At verò (vt dictis insistam) quis non videt quàm dissimi-

similis Francisci Xauerij ac Cæsaris vitæ finis fuerit, quàm diuersum monumentum, quàm opposita omni ex parte memoria? Sed cùm felicissimus noui illius tot gẽtium Apostoli ex hac mortalitate discessus funus ac sepulchri honores alterius orationis à me laborem exigant, tunc officium præstabo non indigæ, sed debitæ laudi. Puduisset nefariæ comparationis, nisi consilium fuisset fastuosam ethnici hominis leuitatem, modestæ sanctissimi viri grauitati patrocinantem intueri, sacrasque huius victorias tam magnitudine, quàm multitudine profanis illius, quamquam summi aliàs imperatoris, anteferre. Nec est quod Marcellos, Scipiones, Marios, Syllas, Lucullos, Pompeios, aliosque huiusmodi Roma mihi iactet imperatores, qui, eo seculi more, gentium à se deuictarum nominibus sua nomina onerarunt. Isti partâ victoriâ, rebusque pacatis, conuersas in omnium aures titulorum tubas inflabant. auditio cogebatur moras pati, dum longo tractu insonarent Africani, Asiatici, Parthici, Britannici, Germanici, atque alij adoptiuis appellationibus insigniti. Terrarum orbis sese ad ambitionis cognomenta lacerabat. nomenclaturæ numerabantur in spolijs. exutis regionibus etiam vocabula rapiebantur. ignobile videbatur nomen Romanum, nisi cognatum barbaro. Attamen oppidò si ad rationẽ facta

 reuo-

reuocemus, posito calculo, pallescet triumphantium purpura; fides non constabit auditu. nam pars deuicta, totam traxit prouinciam ad triumphum, eminente in curru inter victores iactantiâ: & vt fuisset veritati honoratior sedes, singulis tamen ad cognomina singulæ tantùm obtigere prouinciæ; quorum esset hæres non familia, sed sepulchrum. In te verò, Francisce Xaueri, ornando titulorum sese turba implicat; se vexat magnitudo, certamq; fidem maior veritas criminatur. Te Goanum, Malacensem, Ternatensem, Comorinensem (quid minutiùs partior terras?) te Indicum ac Iaponicum, tam diuersarum vna linguarũ vox, animorumq; consensus appellat. Imò verò, si eorum, quos dixi, vsu, pars totum metiatur, Amboinenses, Maurici, Ceilanenses, Paraui, Malai, Iai, Aceni, Mindanai, atque aliæ feræ nationes, in tuis titulis pronunciatæ mitescent audienti. Quin etiam ille alter, qui tum primo sese aperuit orbis, sociorum, quos tua virtus imitatores habuit, operâ, Ecclesiæ Catholicæ subiectus, suo ad tuum accito nomine decoris partem honorisque deposcit. Sic veteres nouique orbes, dum in tui cultum laborant, viderint an possint in vnum tibi cognomentum de suo nomine imponendum coalescere. Verùm his triumphalis pompæ clamoribus, quibus tanta hominum multitudo salute per te recu-

peratâ

peratâ exultat, tua modestia vulneratur. Alijs tamen lenitur vocibus. Dum enim commissas à Deo prouincias Oriẽtis obis ac lustras, audire videor longè iucundiora tripudiantium præconia. Te quippe gentium effusæ legiones, ac ruentium populorum globi, ad rectæ vitæ semitas lucẽ, facem ad diuinos amores, suum te solatiũ, delicias, perfugium columenq; concelebrant. Vndique repercussi montes verba multiplicant; remugit oceanus, littora personant, vt cùm parum sit quidquid de te dicitur, mutorũ taciturnitas loquentiũ linguæ succurrat. Hîc virtutibus io triumphe canitur: illic exequiale vitijs carmen egeritur. Incertæ orientaliũ vrbiũ portæ quò feras gradum, tui desiderium exploratorẽ in excubijs habent. Illo post spem aduentus impatiente, valuis effractis ciues erumpunt foras. prouolant venturo, ne tardè occursent venienti. At vbi vota expectationis tua præsentia non fefellit, præcedunt, sequuntur, circumcursant, adeptoque bono, penè dicam amentes nunc proferunt, mox referunt pedem. Sua quisque vestigia relegit, sibi obuiat. confundit errores, conturbat delicias. Vaga, hęrens, circumacta voluptas suo laborat in gaudio. expleri non potest, quia posse non videtur. Etiámne beatis lætari difficile? Dum te illi obsident solicito ambitu, modò tui respectu se laxant, modò amore te premũt.

blanda venerationi miſcetur iniuria. Indulge, Xaueri, contumaciæ gaudiorum. Ego verò hanc à me non deprecabor, cuius plauſu blaterantis ſenis ineptiæ obruuntur. Exangues quoque, ac tardæ vires gratiam habent animoſis aliorum ardoribus, inter quos non inueniunt operæ, ſed veniæ locum. Interim in his triumphorum gratiſſimis tumultibus, mihi ad ſeceſſum relicto meditandæ virtutes atque animi dotes, vnde talem ac tantum virum multo maior, quàm è tot victorijs ad gloriam commendatio conſecuta.

ORATIO XXII.

FRANCISCI XAVERII *virtutes. Ac primò quidem ſumma animi demiſſio.*

ANtequam è Sinarum portu, vnde Franciſcus Xauerius in communem omnium patriam ſoluit, Romam animus meus ignoto nauigijs temporis momento ſeſe recipiat, ad ea ſpectanda, quæ optimus parens noſter Ignatius in ſummo Societatis regimine geſſit, neceſſarium videtur, continuatâ annorum ſerie, ſanctiſſimis Xauerij moribus, ac ſupremo tempori hanc etiam, qualiſcumque futura ſit, orationem conſecrari. Ac mihi quidem eius virtutum ordinem atque ornamenta

ta dispicienti euenire id sentio, quod cælum contuentibus solet; quorum vacillantes oculi scintillantium siderum spicula diffugiunt adeò, vt nullius certam pulchritudinem excipere obtutu stabili possint. Conniuet identidem acies, frustraque nititur designare quâ primùm fruatur. Errat in aduersâ quâ rapitur luce, non minùs auara ob excessum, quàm prodiga sui. Cùm igitur ad tantos Francisci splendores visus hebescat, non tamen languescet, si vim decoris, in quo defigi non potest, in maiorem eius gloriam reuerenti admiratione retorqueat. Vt autem eam primùm virtutem suspiciam, quæ quo humiliore hîc loco delitescit, eò in altissimâ cæli sede patentiùs fulget, tanta fuit in illo nulli pretio æstimabili viro animi demissio, suique contemptus, vt in huius tantùm partu atque augmento Xaueriana ambitio æstuasse videatur. Hæc sola illi erat honorum summa. Lapsum verò timere quomodo poterat, cui rebus omnibus subiecto nihil suberat quo cadere posset? Solus hic status securus est à ruinâ. meditaris arces? moliris cognata cælo fastigia? haud altius vnquam fodies ad stabilitatem fundamentum. Quoniam autem hactenus à me quamplurima, eaque illustria in hanc rem Francisci exempla producta sunt. satis, nisi fallor, nunc erit, vt tria capita veluti fontes aperiam, è quibus de hâc

tanti

tanti herois præcelsâ, & ſemper ad ima procliui virtute, tota videtur deriuari poſſe laudatio. Primum eſt illius cæleſtibus donis cumulatiſſimi, humanis inſtructiſſimi virtutibus, ſapientiâ denique ac vitæ ſanctitate clariſſimi, maxima, atq; omnibus numeris abſoluta perfectio. Quis igitur non miretur incredibilem in eo ſui diffidentiam, non ſolùm omnibus in rebus Numinis opē implorantis, verumetiam in negotijs aggrediendis aliorum conſilium, in exequendis auxilium diſquirentis? Quis non obſtupeſcat eum de ſe ſenſum, quo, non dico ſuperioribus ſe ſubderet, aut æqualibus nunquam præferret, ſed inferioribus diligenti ſtudio conatuque ſubijceret? quo ſe Orientis ſol, luce, vitâ gentium, ſpiritu, perfugium omnium, communi conſortio, fœcundus æternorum annaliū parens vel momentaneæ abortu memoriæ indignū arbitraretur; quo denique ſuæ eſſet exiſtimationis adeò infenſus hoſtis, vt quoties aliquid turbidi è delatis officiosâ bonorum importunitate honoribus, in eius ore inſediſſet, totum id improborum iacta interdum ſcommata & cauilli reuectâ ſerenitate detergerent. Semper eumdem ſpectaſſes inter impiorum opprobria. Contrà verò ſi quis vel tenuiſſimus ad laudem ſuſurrus libaſſet aures, continuò errante virginea in vultu animi proditore purpurâ, ſingularis modeſtiæ affectus

elucebat. Nemo vmquã ita expalluit ab ignominiâ, quàm à laude Franciscus erubuit. Ingens honor est, honore non egere. Sed nullus honoratur digniùs, quàm qui refugit honorem quem meretur. Alterum caput est, in quo grauissimam illam legati Pontificij auctoritatem potestatemque reueremur. Quotus enim quisque est, qui non credat futurum fuisse, vt Xauerius tanti muneris ac personæ dignitatem, quà conspicuo totius oris habitu, quà sermone non vulgari, quà nobili famulitio, quà cultu ab omnibus debito tueretur? Poterat id quidem suo iure; & aliàs ab alijs pro temporum ratione, locorumque naturâ fieri decere non inficior. Verùm cùm non modò sui despicientissimus esset, sed etiam quòd Christum crucifixum, Iudæis scandalum, Gẽtibus stultitiam, Dei verò virtutẽ ac sapiẽtiam prouincijs longissimè ab Europâ dissitis, adorandum esse denunciaret, Apostolis, primis Euangelij Ecclesiâ nascente præconibus, sese persimilem esse oportere iudicauit. Voto successit euentus. Vera humilitas eius mentis altitudinem æquauit. Huius, inter alias, Apostolicæ virtutis perfectam in se formam semper expressit. Summa laudis hâc in parte comprehenditur. De voce humilitatis non laboro. Christiana sui depressio eam latinis auctoribus vilem & abiectam collegit appositè & cõmodè ad suũ

votum.

votum. Mens rapuit, quod lingua respuerat, Pretiosum illi est, quod spernitur. Quàm facilis in altum conscensus! in decliui est. Non mirum si superbia semper lucem mendicat; cæca est. Sacræ litteræ communem generis humani hostem, quem superbiæ regem appellant, principem quoque tenebrarum esse testantur. Stat honor in ipsomet honoris contemptu, quem fastus execratur. Ambitio inimica sui est. fugit quod prosequitur; auersatur quod amat; horret quod deperit, infelici labore desudante ad rem, quam neglectam, si vult, tutissimè possidet. In nihilo abstrusum est, quod nequicquam alibi palpando quærit: totumque id vltrò se prodit, ac prodigit, pro quo illa, sui carnifex, sese frustrà discruciat. Ruat in omnia: congerat in aceruos tumultuariæ gloriæ titulos, honores, coronas, triumphos, ac statuas. istam profectò irrequietæ cupiditatis vastitatem, ipsa sola illi adeò inuisa complere inanitas potest. Sed, vt dicebam, etsi vita Xauerij Apostolicæ esset humilitatis conspicua imago, nec addere plura necesse videatur, cùm hæc sit tantæ virtutis theatrale compendium, vnum tamen est quod præterire nec possum, nec debeo; nimirum eo progressam præcellentissimi viri modestiam, vt neque se vnquam Pontificis maximi legatum esse dixerit, neque sui auctoritatem officij, nisi semel, &

qui-

dem coactus interposuerit. Potestatem exercuit virtute, non linguâ. lingua tamen æmula virtutis ministra, quæ antè animum frangeret, quàm pulsaret auditum. Acta prodiêre silentio. fuit sanctitas vitæ forensibus oculis exposita pro decretis: digessit factorum consilio leges; promulgauit beneficijs, persuasit exemplo. Cùm Goam applicuisset, haud sese tanquam summi Pontificis legatum in vrbem inuexit: sed cum totâ præfecturæ turbâ in eum cessit, quem sors primum obiecit locum; vnde repentè in publicum hospitium pauperum inuolauit; non tamen ad vllam quietem, ne fugacem quidem. Nam fermè profligatis tam duro ac longo itinere ac recenti ægritudine viribus, integer ad labores quàm antè maiores, illicò ad Episcopum Goanum se transfert: eius ad pedes venerabundus accidit: diploma pontificium, quo Apostolicus legatus in Indiâ constitutus erat, non solùm porrigit, verumetiam tradit: se non nisi ex eius voluntate eo vsurum pollicetur. Mirari continuò Præsul optimus: procumbentem erigere; complecti humanissimè: tum diploma reddere: obtestari vt ageret pro ratione sibi concessæ legatariæ potestatis. Vidisses inter eos gratissimum certamen modestiæ atque obseruantiæ singularis: &, quod caput est, summam in communis gentium illarum salutis procuratione

tione concordiam. Sua cuique ineſt omnibus in rebus ægritudo; iuri verò imperandi maxima. Omnino ſic eſt. Paria capita commiſſis frontibus contrita diſſultant, in populorum vtrimque fluctuantium diſſidia. At cùm alterũ in alterius ſui exiſtimationem abijcientis declinationem collabitur, ſeſe mutuò alleuant ad conſortium pacatiſſimæ poteſtatis. Infelix inſania eſt, atque irritus labor, adniti ad faſtigiũ, quod humi ſtratus tenes. Quis timeat illi auctoritati, quæ, vbi ratio id poſtulat, ſubmiſſione aſſurgit, ceſſione ſtabilitur? Xaueriana mens iamdiù celeberrimum huius doctrinæ gymnaſium, alios monitis, ſeipſam factis inſtruxerat. Hunc verò Xauerij cum præſtantiſſimo Præſule congreſſum mutuus ac perpetuus amor obſignauit. Nulla inſignior inter homines nota. Vtinam illa in Præfecto Malacenſi, qui barbariem ab ijs gentibus Luſitanorum humanitate detractam Luſitanus ipſe induerat, incidi vtcumque potuiſſet! Ab hoc per id tempus bellum Deo atque hominibus inferebatur atrociſſimum. adeò vt aut exaſperari Franciſci lenitas, aut iuſtitiæ vis lenteſcere cogeretur, Quid hîc ageret? Amor menſura doloris eſt. Vt animo motiſſimo nihil commiſeratione dulcius, ita ſeueritate, quantumuis debitâ, nihil acerbius. quo fit vt viro prudentiſſimo excogitandus fuerit in modeſtiâ modus. Cùm ita-

itaque hominem auaritiâ & ambitione, geminâ mortalium peste, corruptum lenibus medicamentis ſanare non poſſet, tandem non ſuo, ſed Apoſtolicæ poteſtatis gladio, formidabili videlicet anathemate, illius contumacem audaciam iugulauit. Sic & moderationis æquabilitas, & iuris æquitas ſtetit. alienâ ſiquidem ſupremâ auctoritate animaduertit in impium & commotum, quantum diuina cauſa oportuit animum patientiâ miſerante temperauit. Hiſtoriam hanc quaſi per tranſennam fugiente oculo reſpexiſſe ſat eſt. Sceleſtus ille dæmonum procurator, qui retento ſpecioſâ fraude Pererio ad Sinas proregis Indiæ legato, ſpretoque ſupremi Eccleſiæ paſtoris legato Xauerio, iam ſpe legationem, vt Xauerius Sinarum ſalutem deuorauerat, vno eodemque inauditæ perfidiæ tragico actu ſpem vtriuſque, quamquam longè diuerſam, & Pererio impoſitum onus, totamq; legationem, tam maturo ac ſalutari conſilio conſtitutam, ſummoque labore ac diligentiâ ornatam prorſus euertit. Attamen Sinis tunc tantùm à Deo ſalus, præfecto verò nequaquam dilata vltio eſt. Sed ad lætiora recurramus. Me ſiquidem tertij capitis altiſſimum quoque culmen deijcere humum oculos iubet. A principibus viris iam inde olim clara propago, à regio ſanguine ductum genus, vulgi vtrique ora

fœcundet; impleat discurrentium aures, in foro exerceat otia. profectò sapientum animus antiquam nobilitatem in recenti virtute, lucem in abdito, regiam dignitatem in spontaneâ seruili conditione obstupescet. Túne mihi Xauerium, quod è florentissimâ regum Nauarræorum stirpe pulcherrimum germen extiterit, memorabilem censes? Quæ noua ista species laudationis, ac dicendi materia? Si nullum momentum ad hoc accedat, leuissima commendatio. Si eum rectè factis præluxisse maioribus affirmes, grauis prædicatio. Verùm à me ab infimâ sede, in quam è sublimi fastigio sese deuexit, hoc potiùs præconium audietur. nimirum quòd familiæ claritudinem tenebris commendarit, quòd res à parentibus ac proauis præclarè gestas silentio publicarit, quòd obliuionem titulorum atque imaginum hæredem reliquerit, (maiora dicam) quòd extremam egestatem diuitiarum copiæ, contemptum honori, conuicia laudibus, seruitium dominationi, solo Christi hominumque salutis amore impellente, prætulerit (tantúmne?) quòd denique his peractis, eâ vir sanctitate ac vitæ innocentiâ se omnium improborum maximum ac vilissimum crediderit; hanc ego perfectissimæ humilitatis atque omnium oratorum eloquentiâ efferendæ, primam, mediam, postremam gloriam esse dico,

co, edico, & conſtanti animo ac voce pronuncio. Et quiſquam mirabitur quòd vnum vel alterum famulum à protege Indiæ Soſâ, ſibi retinendæ quoquomodo dignitatis gratiâ, penè dicam violenter obtruſum inexorabili conſtantiâ recuſarit, qui, vt ſui exiſtimationem repudiaret, ſeſe perpetuo omnium famulatui conſecrauit? At enimuerò eo facto, (etſi non ſtudiosè) dignitatem ipſe ſuam exiſtimationemque auxit, quas, ſi rectè ratiocinamur, ſine dubio aliter minuiſſet. O egregiam laudem, ſcilicet, ſi, qui iam pridem ſeruorum ad ſe conuolantium globos vltrò diſpulerat, nunc ad pręclara delatæ poteſtatis inſignia, geminum vernulam præferendis faſcibus ambijſſet. Virtuti mutilatæ iniuriam facimus. Delirium eſt, neglecto ſole, faculæ deſiderio emori. Nulla mens eſt in quâ ſe commodiùs verſet inſania, quàm illius hominis qui rebus caducis, ac ſpei, quæ omnium poſtrema nos deſerit, nuncio votiuâ voluntate remiſſo, earum ſubinde ſcruta, quiſquilias ac ſordes ad ſe reuocat, infami miſeriarum aucupio, ac ſubſannante interitu immortalis boni, pro perituro, irritâ permutatione, non reddendi. Fuit illa tamen, quam modò dicebam, inter Soſam & Xauerium theatro digna contentio: ſed illuſtrioribus factis abducor. Qualia namque (Deus immortalis!) viſa

ſunt ſpectacula illa, cùm Apoſtolicus legatus auctoritate, virtutibus, doctrinâ, nobilitate clariſſimus, modò in mediâ nauticâ turbâ, modò in publicis hoſpitum diuerſorijs, modò in vrbium valetudinarijs, ſordes verreret, ſterneret lectos, ablueret lintea, officia omnia exhiberet ægrotis, purgamenta exportaret, foueret complexu languentes, mœſtos blando ſolaretur affatu; cùm ſaniem in ſui victoriam ſugeret, lamberet vlcera, & in cruentis plagarum lacunis eius oſcula innatarent. Stupet animus, cùm in huiuſcemodi miniſterijs te te, Franciſce, aſſiduè agentem, & ſolicitâ vexantem hilaritate conſpicio. Et verò etiam cùm inter illos infirmorum greges, nihil meâ ſit oratione imbecillius(quamquam virtus, quæ te talia operantem non potuit, quem non valentiſſimum laſſaret oratorem?) hactenus me de te dicentem grauis pudor opprimeret, niſi mihi hæc ipſa tua, de quâ diſſero, humilem non aſpernata ſtylum modeſtia ſuffragaretur. Sunt hæc igitur ſummæ demiſſionis ſingularia monumenta.

ORATIO XXIII.

XAVERII *animi magnitudo, constantia, fortitudo, angelica pudicitia, in impuro somnio nobilis victoria, in tractandis hominum animis singularis prudentia.*

IAm gradum faciam ad ceteras Francisci Xauerij virtutes. Admirationem quippe auget, quòd Xauerius sui contemptum ac mitis naturæ facilitatem, cum incredibili animi magnitudine ac robore perpetuâ quadam cognatione copulauit. Etenim eius inuictæ fortitudini quæ poterit par oratio inueniri? Quibus non ille periculis ad propagandam ac tuendam Christianam religionem caput obiecit? Quas non oppositas Euangelio machinas euertit? quas non difficultates terrâ marique superauit? Et quoniam animosa & constans malorum pro communi bono tolerantia pars est fortitudinis princeps, tot ille incommoda, pœnas ac tormenta in Christi gratiam animorumque adiumenta vbique pertulit, vt eius vita stadium, circus, atque amphitheatrum patientiæ fuisse videatur. Ceteras verò virtutes iam à me suprà expositas, quorsum iterum producam? At producantur sanè, dummodò, veluti præteritæ per tot exercitationes pompæ imago quædam, memoriam præteruolent. Eadem frequenter iterata narratio, plerumque astus aduocati

versura, non facultatis inopiam in rebus exornandis, sed verba in referendis exercet. Nihil igitur dicatur ampliùs de adeò exquisitis in suo corpore diuexando inuentis, vt nescias an in alios humanior fuerit, an in seipsum crudelior, quodque maius fide videtur, ijs ipsis temporibus, quibus cùm tot gentes, ac tam ampla regna eius curæ credita, Christo Domino salutis nostræ auctori generanda essent, solâ tantorũ laborum mole opprimi, sine Numinis peculiari sustentatione, potuisset. At hoc vnum inter hæc deerat, scilicet, vt implacabili ardentes odio inferorum legiones in virum innocentissimum æquè ac fortissimũ rabiem euomerent. semel virgis baculisque contusum propè ad necem confecerunt. Sed in vestri capitis ruinam furorem, ô carnifices, armauistis. Quid? illéne, qui tot mortibus obiecit pectora, nunc præ timore vestris subtraheret terga verberibus? Quàm miserum est obsessâ nequicquam inuicti hostis gloriâ, de suo dedecore triumphare. Perge porrò. non est etiã quòd iterum Xauerij comitatem, morum suauitatem facilitatemque repræsentem. neque quòd serenissimæ frontis cælum, quòd oculos, pudicitiæ sidera, quòd vultum, domicilium verecundiæ, quòd verborum mella, facundiæ laqueos, blandæ grauitatis veneranda delinimenta rursus producam in medium. Cui
verò

verò non perſpecta ſemper fuit eius in dictis conſtantia,cui non fides in promiſſis? niſi fortè hæc non ſtetiſſe dicatur,quòd ille præſtaret multò plura,quàm promiſiſſet. nec immeritò ſanè. Cùm enim tum ſolùm beneficio ſe affici crederet, cùm in alios contuliſſet, ſpargebat beneficia, quibus fœneratrix virtus ſe redderet commendabili fraude ditiorem. Præterea quorſum eius, non dico in victu parſimoniã, multoque minùs frugalitatem, ſed quotidiana,ſed triduana, & quidem arctiſſima ieiunia, quibus ipſe ſibi epulum præbebat, mea remandat oratio?Inediæ verò comes ſomni breuitas fuit;cui cùm non vacaret, ſed ſuccumberet, beatas mentes non naturâ, ſed virtute ſuperabat. Et quiſquam mirabitur,quòd in corpore modis omnibus excruciato,quidquid fœdæ voluptatis ſenſum illicere poſſet,occiderit? Quid illo continentius? quid caſtius? quid purius? Si de illius pudicitiâ verba facere audeam, vereor ne illibati floris candorem vel ſolo ſpiritu infuſcem. tanto liquidem ſtudio in omni vitâ, quam ſibi horridam hyemem eſſe voluit,virgineis niuibus excubias egit, vt ad ver æternæ felicitatis cæleſti aſpirante fauonio, animam ex intacto corpore victricem liber efflauerit.cùmque illius cura eſſet fabuloſo dracone hortorum Heſperidum custode vigilantior, nullum ſuberat periculum ne

tartareus Hercules è multò amœniore castitatis pratulo, asperrimis præsertim munimentis obsito, fructum vllum posset euellere. Quoties auté post vigilias in tempus immisericors protractas labentes oculos Franciscus sustinere non posset, stans animus insidiarum explorator non conniuebat. Haud scio an id quod referam in vllas vmquam sanctissimorum virorum historias iuerit. veritas miraculum facti superat. Ergò cum aliquando per quietem, cuiusdam fortè impurę imaginis vmbra sensum interiorem importunè verberaret, adeò expauit atque cohorruit, vt conuulsis violentâ animi agitatione præcordijs, sanguinem in caput legauerit, forasque miserit obsidem vitæ, nisi hostis illicò victus abscederet, profundendæ. Prô superi! etiámne à dormientibus tam graue atque atrox indicitur somnijs bellū? etiámne dimicatúr in laruas? ergóne victoriæ surgūt è stratis? ergóne in triumphis ducuntur cubilia? suáne quoq; corona in tuis superbit somne temporibus? Ah ne tali sopori vigiliæ inuideant! ah ne currant illi prouehendo papauera! Alij flammis, alij glacie, alij spinis, alij fustibus, aut alio accito forinsecùs auxiliorum genere, obscœnos ignes, oppidò veros, extinxisse memorantur. at Xauerius vel pictos tantùm, se solo sui defensor, inter inermes videlicet somnos ac sensuum nuditates, generoso

cruo-

cruore deleuit. E naribus tamen egesto, vt Vulcanum illum stygium, è cælo quondam præcipitatum ignominiosè fugaret. quamquã ô indignam tali aspergine fuliginem! quàm meliùs hic succus amica pudoris virginum ora tinxisset! ad tam pretiosi liquoris coniugiũ diducto sinu anhelantes, acrium amatorum instar, importunæ fuissent tuis mare Tyrium cõchæ littoribus. dedissent pro dote natiuo humori repudium. Castas itaque Franciscus in iras exarsit. Quos non ille cruciatus vigil pertulisset, quem somnus, ferè dixerim, Martyrem fecit? Diurni quidẽ labores à nocturnâ quiete plerumque reuocantur. Rapitur animus ad theatra somniorum, ludentibus tenebris de mortali luce. neque solùm commentaria rerum à se gestarum à somno edita legit, verumetiam, concessis quidem inducijs, sed soporatis, in acta ipsa reuoluitur. Ruit in mentitum hostem miles, & qualia infert, excipit vulnera. & (vt est etiam in somno vigil superbia) sese frequentiùs victorem iactat statarius in acie cubiculari. Quòd si fortè interdum sibi videatur vinci ac trucidari, territa repentè natura euigilat, suo ipsa opem latura terrori, ne vera mors simulatæ fidem astruat, pereatque gloriosus miles, non ferro, sed somnio. Verùm ista sunt erratica ludibria, nugæque sinceræ. Ille sibi gratulatur

excitus, quòd non in feretro, ſed lecto iacentem ſe ſentiat. animaduertit gladium, quem noctu feriari pudebat, vaginâ non ereptum, è caſtris excurriſſe in campos inanes, ſauciaſſe auras actandem ex vmbrarum ſanguine temulentum & languidum relapſum in puluinar. At verò non fuit profectò, non fuit iſtiuſmodi Xauerij ſomnium. Fœdum enim imprimis lenocinium illud, quod in dormiente obſeratas virginei ſenſus fores percuſſerat, nunquam ſeſe animo vigilantis obtulerat. Deinde non illuſus contentionis imagine, ſed ad certum bellum prouocatus, acerrimè dimicauit. Denique expergefactus, non oſcitatione, ſed ſuſpirijs; non fricatâ fronte, ſed abſterſo triumphali cruore, impoſuit inſolenti prælio finem. Niueum eius corporis lilium, quod tyrannicâ manu rubere non potuit, officioſo liquore purpurauit. Illud à te Franciſce ſatum, à te rigatum. Nihil tibi ad martyrium pro virginitate ſubeundum defuit, præter alienæ impietatis ferrum. quamquam eius acies clauſos decumbentis oculos reuerita, ſplendere auſa non eſſet. erubuiſſet ſuo pudore perfuſa, non ſanguine tuo. O quanta vis in amore caſtitatis! Ab hoſtibus Eccleſiæ Chriſti Martyres non niſi vigiles ad ſupplicia rapiuntur. tu ne dormiēti quidem tibi pepercisti. Inter hæc cor, diuinorum ignium officina, nocturnis ſiderum ſpectan-

ctantibus choris, æstuabat ministrandæ subindè armorum copiæ. sed illa longiori tum vsui esse non poterant. vsque adeò namque à primis annis hostem fregeras, vt vires interdum redintegrare ausum momento concideres. ac tandem cùm te rebus ipsis, quarum sensu carebas, vellicare non posset, nocturno earum idolo irritaret: quemque apertus hostis vigilantem refugeret, ad dormientem tenebricosus latro tentaret accessum. (quàm non difficile est inuido insanire! etiam in somnum alienum furit.) Sta sol contra Gabaon, aiebat olim & dux & iudex quidam Hebræorum præstantissimus, diuturniorem lucis vsuram contra Dei aduersarios implorans. Ego verò iam dixerim, rue sol, ilicet, præceps in occasum. non minùs fortiter de nocte contra hostes, tametsi tenebrarum principes, quàm contra eorumdem meridianos incursus Xaueriana virtus inuicta decertat. Dato, videlicet, Xauerius è mentis speculâ signo, vtpote fumigantem aggressorē odoratus, curuato confestim in arcum pectore, tanto nisu venam, instar nerui pro naturâ reluctantis intendit, vt disrupta animosum cruorem excusserit. Ille non aliâ potentiore sagittâ grauidus, hoc ipso quod sibimet inflixit vulnere superbum bellatorem interemit. Periculosius est contra eum præliari, qui non minùs sui, quàm aliorum sit hostis. Quid enim spe-

ſperet hoſtis ex hoſte illo, à quo ſeu læſo, ſeu lædente profligatur? Pugnent alij iacto in aduerſarium telo: hic in ſe conuerſo dimicauit. Incidant illi artificum manu muto in marmore partas à ſe victorias: hic vocales ſuorũ triumphorum in ſeipſo inſcripſit notas. Pectus mẽbrana fuit; ſanguis atramentum; calamus gratia Deo habita. Amor hoc characteris genere delectatur. hunc probè legit, quamuis cæcus eſſe dicatur. Decurrite ex illâ venâ virginei rores, adoleſcentibus ad pudicitiæ pulcherrima germina fœcundandis. Veſtrâ vi nutriantur illi, & creſcant non minùs conſtanti quàm odoratâ conſpiratione animati ac certi veſtri Xauerij exemplo antè vitam expuere, quàm vllius vel tenuiſſimæ labis vmbram admittere. Iam verò ſi me alij virtutũ chori circumſiſtant, illæ aut fruſtrà diſtrahent animum meum confuſo raptu, aut in agmen citatum emiſſæ, altera alteram præ multitudine me dicente propellet. adeò vt cùm ſecula profundantur in earum laudes, nulla videatur ſibi poſſe vel temporis morulam ſiſtere. Conueniant igitur potiùs natiuo inceſſu in tranquillam concionem audiendis eloquentiæ principibus, vt & meæ imbecillitati conſulant & dignitati ſuæ. Mihi tamen fas ſit geminam adhuc tam egregij herois dotem inter illas gradientem ſalutare: prudentiam nimirum, virtutum moderatricem,

çem, & earum reginam Theologicam caritatem. De prudentiâ id solum depromam quod in illo singulare fuit. Ergo cùm & aliorum vitæ viueret, & alij ex eius animâ spiritum ducerent, primum ingenij acerrimi studium eò conferebat, vt, etsi secum semper esset, tamen subindè in aliena castra transcurreret, vt exploratâ singulorum hominum naturâ, & cõpositis (citra noxam) ad eorum voluntatem moribus suis, omnium sese dominum salutari stratagemate redderet. Vitam communi meliorem sibi agendam intelligebat, sed non contrariam: ne à se auerteret, quos attrahere nitebatur. & cùm intùs longè diuersa haberet omnia, facies decenter conueniebat cæteris, ne frontis nubecula procellas, quas in aliorum animis sedandas susceperat, excitaret. Quâ ex re consequebatur, vt, cùm omnibus omnia fieret, omnes haberet factos ad omnia. Vmbratili alienæ propensionis specie sibi prætentâ, atq; honestissimæ consuetudinis blandimẽto è singulis semper eduxit quidquid noxiũ ac pestilens includeretur. neque quidquam tam altè ac firmiter hæsit, quod non dulci amoris violentiæ admixta prudentia radicitus extirparit. Eâdẽ prudẽtiæ laude flagitia publica, prçsertim verò inimicitiarũ ac libidinum flammas non oppressit modò, verumetiã prorsus extinxit. Factis quæ palã sunt, nulla certior probatio.

Ad-

Adducerem illa pro testibus, nisi paginæ historiarum huiusmodi graues exemplis, fide factâ, sese in obuijs manibus exonerarent ad legentium fructum. Ophiogenes in Hellesponto manus contactu venena depulisse, Psylli gens Libyæ, quibus virus ingenitum, serpentibus exitio fuisse memorantur: eosdemque non solùm halitu necasse, verumetiam vibratum morsibus in hominum corpora toxicum ore ipso elicuisse, omni amoto vtrimque periculo. A Catone olim per Africæ deserta peregrinante in hunc vsum ad comitatum adsciti sunt. Ergóne natura cuiuspiam hominis, veneni vsu in seipsam verso, alteri ad interitum venenato curationem afferat; virtus verò non possit alieno quo, non culpæ, sed commiserationis affectu ægram se facit, mederi malo? Hebræorum greges in solitudine Mosi quondam oblatrantes, igneis icti serpentibus, conspecto, non serpente, sed appenso Dei iussu serpentis æneo simulachro sanabantur. Quis nesciat hanc fuisse Christi è cruce pendentis effigiem? O ingeniosæ portentum caritatis! Deum ipsũ non dico de sui hostis exuuijs trophæum sibi erigere, sed se spolio illius obtegere, vt sub imagine feliciter eludenti, sui cruoris vitali pharmaco in nos perplueret, quos ille coluber verâ fraude concretus, escæ puerilis fascinatione ad se allectos mortiferè corrupisset. A Christo igi-

igitur vno ac summo magistro, è crucis suggestu docente, Xauerius hanc hausit sapientiam, naturalemque prudentiam diuina perfecit. Alienæ conditionis atque ingenij specie indutus, inueteratis alios vitijs exuit. Bona plerumque in se obuoluta condebat, vt improborum mala opportunè ac sensim excluderet.

ORATIO XXIV.

Xauerij admiranda in Deum atque homines caritas, ac felix ex hac vitâ discessus.

VT virtutem aliarum vitam ac formam, nobilitate primam, homini perficiundo summam, necessitate maximam, in Francisco autem præter cæteras admirandam, non tam sermone officio impari ac silentij æmulo, quàm cultu pro viribus trepido, sed pro pietate animoso prosequamur; cùm in omnibus negotijs, potissimùm verò in rerum diuinarum administratione, prudentia eam in animo sibi sedem vendicet, quam esse oportet virtutum moderatrici constitutam; tamen eius erit inanime magisterium, ac species vana dignitatis, nisi animæ facultates superiore vi caritatis moueantur ad munia, & ad suos quæque fines imperatorio amoris impetu perducantur. Nullus est à fulgetro, sed à fulmine ictus. Quid solis luce

luce pulchrius? quid iucundius? nisi tamen excito inde ardore, quæ vegetant, quæ sentiunt, quæque à natura quoquomodo funduntur incalescant, profectò nec gigni, nec adolescere, imò nec concipi, nedum maturescere poterunt. atque adeò nulla erit inter lucem ac tenebras dirimenda contentio, cùm tam non prosit illa, quàm istæ non obsunt. nisi quòd quæ cæli clauduntur ambitu, nullam in tenebras habitura quæstionem, sese proditorij luminis decoro percussu perijsse profitebuntur. Itaque fucum non faciet caligo, sed splēdor. Age igitur. vndenam tot, tam varia tamque præclara facinora, nisi ab illâ Xauerij, præuiâ luce diuinâ illustrati, caritate, incendiorum fonte, manarunt? In hoc infinita hominum multitudo extinctas, tuâ Francisce operâ, libidinum malarumque cupidinum faces Deo dignis accendit amoribus. His flammis Europæ, Africæ, atque Asiæ arsêre prouinciæ. Quæ non præcordia efferbuêre, cùm per eas, quibus antè contra Deum ipsum armabantur silices fecerunt lacrymarum torrentibus viam? Quæ non tellus his ignibus, quæ non maria æstuarunt? quæ non inde, non dico ab illis sperata gentibus, sed ne cogitata quidem, eâ rerum nouitate est exorta felicitas? Subiecto videbantur aculeo molestè pungi, nisi tot annorum tenebris, hyemi ac sterilitati gratularētur,

quas

quas tantâ lux atque æstus, tantaque bonorum copia excepisset. adeò vt præsentia voluptatis nõ solùm mœstitiæ præteritæ causam, verumetiam sensum memoriamq; deleret. nisi tamen quantum recordationis ad beneficij recognitionem gratus animus extare putaret oportere. Nihil enim tam fragile ac fluxile, quàm beneficij accepti memoria, cùm illud magnitudine suâ ita occupat atque absorbet animum, vt cùm è gurgite malorum enatauerit, posteà obrutus bonis, non mirum sit quòd aliorum non meminerit, qui fermè oblitus est sui. Sed vt ad te, Xaueri, redeam, quas non in oras tua te rapuit ac circumtulit caritas? quibus non versauit in pœnis? Quid cùm te in Iaponiâ seruilem peditem equiti Iaponensi, nullâ præter laborem pactâ mercede, locauisti, vt promulgator Euangelij viarum ignarus, illo præeunte rectum iter teneres? Suas ille res agebat; tu diuinas. non te docebat, sed raptabat. discebas iter, non eius beneficio, sed tuo seruitio. Ille tui contemptor, ignaram tuæ mentis & consilij opem proijciebat: tu eius cultor obseruatam colligebas: ne ille suis esset in negotijs diligentior, quàm tuus erga Deum amor in alienis. Ille quidquid posset obsequij rapiebat ex te: tu barbaro gratiam etiam referendam arbitrabaris, quòd eius inhumanitas tuæ cupiditati gratificaretur. Amorem

viæ ducem habuisti, non hominem. ille sibi tantùm, amor tibi vacabat. barbari tamen vestigia omnia furabaris, vt hoc offerres amori donum; quòd te identidem deficientem sustineret, cuius vires herus ille tuus festinatione, ah! nimium violentâ, enecabat. Immanem dicerem dominum, nisi vererer cum tuâ patientiâ iurgium. nihil est tuæ modestiæ insolentius, quàm indignari. At etiámne tua virtus vsque eò ambitiosa fuit, vt vellet cum belluis de cursu contendere? Tu equum domini æmulabaris. sed cùm ille sessoris calcaribus foderetur, tu amori obsequentior, eius tantum stimuli monitu consequereris, nunquam præcurrentem vidisses, nisi te coëgisset via tibi prorsus ignota esse retrogradum. Iniuriam amori fecerunt, qui finxêre pennatum. quasi verò egeat alis. Deus immortalis! quid amore pernicius? Ament saxa, & volabunt. Impingatur quodlibet onus amantis humero. sese leuior efferet. struatur in eo moles. illa erit eius robori tanquam puerilis pilæ lapsus ad ludum. Aspice suo Franciscum onustũ thesauro; sacrâ nimirum supellectile ad sacrificium necessariã; & tamen, non dico properantem, sed post præcipitem illũ pegasum adeò effusè ruentem, vt non solùm à signato vestigio ne latam quidem vngulam deflecteret, sed pede pedẽ premere videretur. Maximi quondam Patriarchę filius,

non

non minùs paternæ obedientiæ, quàm naturæ imago, ignem, ligna, ſeque ipſum victimam geſtabat ignarus ad holocauſtum. Mactata eſt vtriùſque voluntas, neutrius vita. Non caput filij à parente, ſed ſuum à Deo ſectum imperiũ. Fecêre vicario ariete inter ſpinas hærẽre; currentibus interea in tempora hoſtię non immolatæ floribus, vt victuræ frontem ornarẽt, quã paulò antè morti deuotæ non cinxiſſent. Xauerius quidem illarum gentium parens, ac ſanctitatis eximiæ ſacerdos, quoties, & vbicũque ſacris operari poſſet, incruento ſacrificio Deo Patri Deum Filiũ offerebat. Verùm adeò ſuus illum erga Deum amor per connexos aſperrimis itineribus dies exercebat, vt cùm magnitudine cruciatuum tentaret quas ei dabat vires, ipſe quoque iugiter in ſui corporis arâ Numini viuâ morte litaret. Eius enim mors ob id ſolùm viuebat, vt ſemper vita moreretur. Nã cuius hominis tanta eſt feritas ac durities, qui ſiccis oculis, qui animo non vehementer commoto intueri poſſit legatum Apoſtolicum, domi iampridẽ delicatè, ne dicã molliter, educatum; nunc pannoſum, lacerũ, ieiunijs exeſum, attritis viribus exanguẽ, lunatis ad collũ ſacro iugatum onere brachijs, rapidiſſimo curſu, pręuolanti equo ſemper hærentem, ne barbara illa cynoſura ſeſe ab eius oculis vnquam eriperet? Quòd ſi alicubi aut temporis, aut loci

natura impetum iumenti frangeret, cursumque moderaretur, tum verò tarditate in augmentum cruciatus conuersâ, vidisses strenuum peditem modò hîc inter salebras, ac rupea saxa spinasque corpus exanime lacerantem; modò illic summâ hyeme atque insanis frigoribus, in gelu nouaculis armato nudos pedes lanienam trahentes. O quale famelico pabulum! Vidisses in niuium tumulis cruore conspersis, nisi amor extulisset, propè sepultum. O lanæ cælestes nunquam in eas terras fortunatiùs deuolutæ, quibus ostro tam pretioso rubescere contigit! tametsi non fouendis algentibus Francisci artubus. Dormiant ebriæ oues in Tyrio succo, ad superba regum paludamenta texendæ, nunquam surgent per eorum humeros magnificentiùs aurâ circumfluâ ventilandæ. Itaque per sanguineos niuium tramites in maximas Iaponiæ vrbes penetrauit. Extarent adhuc cruenta vestigia, si aëreum illud vellus duruisset in marmor. quamquam sanè nullus est lapis, aut æs, quod vetustas rerum domitrix non consumat. Illa illa Xauerij acta socij posteri mentibus animisque mandarunt. sunt hæc immortalia monumenta. Iam ijs in locis impiorum gladijs iugulum prodigunt; vt cùm excitis ac resilientibus humo Xaueriani sanguinis riuis superfusus largiter eorum cruor bea-

tissimæ

tiſſimæ cauſæ conſortio confluat. His amorum tuorum, Franciſce, armis Iapones, aliaſque barbaras gentes cælo feliciſſimè ſubegiſti. Hæc te caritas grauiſſimis terrâ mariquе periculis ſemper exercuit. Hæc vbique mortem tuæ vitæ fidelem comitem iunxit: & quidem pari erga omnes beneficio; etiamſi, vtpotè ex vno illius partu geminæ ſorores, præ nimiâ ſimilitudine ambiguæ, intuentium oculos mendaces efficerent. Hæc illa fuit, quæ te aliquando nauigio annoſo, debili, & malè compacto, aliorum aut penuriâ, aut repulsâ, impoſuit. Amor tunc nauarchus, remi alacritas, ſpes vela, gubernaculum virtus, vigilantia quies, rimoſæ tabulæ firma in Deum fiducia fuit. Vatem olim imperatam ſibi à Deo profectionem in Niniuitas detrectantem ſortis iactu, irato mari placando, in vndas proiectum immanis cetus deuorauit. O ſi fas eſt dicere, impatientem moræ Dei optimi maximi erga homines quantumuis impios miſericordiam! nullus vnquam celox ſummo mari tam properè virum illum profugum in Niniuen tranſmiſiſſet, quàm bellua intra profundos gurgites vexit. Tertia lux aluo eructatum in auras reduxit. Non alius eſſe poterat è tali conceptu partus. at te, Franciſce, non refugum, quaſcumque in oras vocaret Deus, amor ſuo conditum ſinu, omni lembo velocior,

omni vento potentior tulit. nec futurum fuit vt ſeſe tibi ad exitum laxaret. tu non alibi niſi in eius,quod te genuit,gremio nactus es ſepulturam. Hic ille amor fuit,qui tibi innumerabiles homines vitali lauacro totis interdum diebus abluenti, labantia laſſitudine brachia fulciebat;cùm aliquot centena hominum millia tuâ ipſe manu ſacro illo fonte luſtraueris. Maximi quondam Hebræorum legiſlatoris, ſenio preſſi,pro ſuo populo bellante Numē enixè deprecantis ſupinas erectaſque in cælum deciduas manus duo ex primoribus religioſi viri hinc inde ſuſtinebant.tu valentiore adminiculo nitebaris.Illi laſſeſcere poterant.operoſi verò tui amoris vires exercitæ roborabantur. Sed quid ego nunc aliqua è tuis actis in illam tam inſignem erga Deum caritatem referenda eſſe contendo?cùm ſi vnius vocis compendio dicamus omnia, augeatur tantæ virtutis gloria,& nimis laborioſa huius orationis meæ cōtinuatio minuatur. Nunc igitur(quod reliquū eſt)vtinam mihi ad tuos illos ſecretiores & arcanos amores aditū dares! Mea me(vt ſentio) arcet indignitas. Habent alij qui de tuis hauſere incendijs quid effari poſſint.In me,velut intra mortuos cineres tepentis foci, ſi qua viuit fauilla langu. ſcit. Narrent illi templa totas noctes : uarum precum fumantia odoramentis,ſtagnantibus interea per pauimenta lacry-

marum

marum fluminibus. Dicant frequentes in Deũ mentis excessus. Mirentur, cùm circa te aut concionantem, aut animorum saluti varijs ministerijs operam nauantem, populorum greges fluctuarent, adeò à rerum cælestium contemplatione nõ auulsum, vt tuâ naturâ superior, beatis illis mentibus cognatus esse viderere, quas singulorum hominũ commissa tutela ne puncto quidem temporis à felicissimo Dei adspectu auocare potest. Memorẽt solicitis arietatum votis cælum. regnum quippe illud patitur vim, & à violentis rapitur. O quoties tuis mixti suspirijs salubriores flauêre venti! O quoties tuis flammis in altum iactis, coërciti nubibus ignes mitiùs fremuêre! O quoties mutæ solitudines, tui amoris consciæ, pias desideriorum querimonias reddere didicerunt! Referant illi ijdem in insulâ Mauricâ, ærumnarum omnium malorumque colluuie, tãtos cælestium voluptatum fluctus in te tumuisse, vt effractis animi claustris in oculos periculo cæcitatis erumperent. Regionem illam amor parens inter profusa gaudia luminum nouercam esse cogebat. Rerum tantùm humanarum amatoribus hoc genus lacrymarum ignotum est. Iam verò quid illud? quàm memorabile! quàm celebri præconio posteritati mandandum! quòd nimirum Goæ in hortis domesticis tuum Xaueri pectus diuinarum deliciarum

incredibilem copiam capere cùm non posset, disruptum foret, nisi vis atq; impetus interior, factâ sibi sursùm liberâ per os anhelantis viâ, in hos euasisset sonos, *satis est Domine, satis*. In hæc te verba ardenti vultu, ac vibratis in cælũ oculis sæpè prorumpentem, auriti viri, quos remotos credebas arbitros, audierunt. has voces piscati sunt, margaritis oræ Piscariæ præferendas. Ain tu, Francisce, *satis*? Meministine cũ Romæ in quodam valetudinario, cui tu, vt aliàs alibi, Christi causâ seruiebas, Deus tibi per somniũ non semel ostenderet quanta te oporteret pro suo nomine pati, hanc voculam ærumnarum insatiabilem, pro responso abs te datam? *Plura*, Domine, *plura*. & quidem audiente Simone Roderico contubernali, cui tu postea efflagitanti rem totam aperuisti. Quasi diceres, non satis hæc, Domine, non satis. Quid ais Heros magnanime? Non satis igitur erit, cùm in Lusitaniâ in tuendâ atque augendâ religione, ac pietate Apostolorum vitam ac mores ita exprimes, vt te, ac nostros homines, Lusitani ad hæc vsque tempora, non sine maximo minimæ Societatis nostræ rubore, Apostolos nominent? Non satis erit, cùm te immensa æquè ac durissima terrâ marique itinera diuexabũt? Non satis, cùm mare, venti, procellæ, scopuli ac syrtes naufragia molientur; cùm terrestri itinere per inuias rupes atque regionum plagas

gas tractum linquente spiritu corpus cruentabis, vt propagatis periculis semper perijsse videaris, modò errantium tot nationum gregibus iter ad cælum aperias? Quid, cùm in nosocomijs te sponte in pestilentes pauperum tabidorum lectos transferes, eo illis, in quem te sors iecerit, commodiore concesso, vt tuæ caritatis salutari contagione luem ex eorum animis corporibusque depellas? Quid, cùm in nauibus prætorianis, vt alios Christi legibus adstringas, te ipse abiectissimo cuique seruitio nullâ existimationis ac dignitatis tuæ ratione habitâ mancipabis? Quid, cùm te barbari, nihil aliud præter scelus ac cædem anhelantes, non solùm ludibrio habitum & exosum conuicijs omnibus contumelijsque proscindent, verumetiam in tuum exitiũ impotẽti furore armabuntur, si fortè queant aut te superare superbâ cum laude, aut abs te vinci, non sine grauissimâ tuâ pernicie possint: cùm prætereà contra Idolorum sacrificulos, quo nullum flagitiosius hominũ genus, imò verò contra instructissimas vi & dolis dæmonum copias in te ruentes solis curarum laborumque legionibus præliaberis; vt stulta barbaries plus in Christianæ religionis defensione potentiæ, quàm in hostium omnium oppugnatione roboris inesse intelligat? Hæccine tibi & pauca & leuia videntur? An non etiam satis erit, quãdo

in Indis ac Iaponensibus ab inueteratâ teterrimaque mentitorum numinum superstitione abstrahendis ac liberandis, te ipse, mixto sanguine & lacrymis continuo sudore, conficies? At quàm intoleranda erit illa calamitas, cùm in regnum Sinarum penetrare non poteris! Nónne per idem somnium præuides quid sit præfectus ille Malacensium, illa peninsulæ pestis, illud ornatæ ad Sinas legationis bustum sceleratâ in Deum hominesque iniuriâ patraturus? quamquam enim alio ineundæ modo profectionis tuæ, ac tentandi ad gentem aditus decretum illo legationis incendio non deflagrabit, tamen fateberis nihil in vitâ tibi vnquàm grauius atque acerbius accidere potuisse. O quàm ardentes sunt inuidiæ faces, quãdoquidem tu, tot prouinciarum domitor, eas minimè poteris in illo superbo diuini honoris latrone restinguere! Parúmne quoque esse arbitraris, cùm toto decennio fames, sitis, æstus, frigora, nuditas, paupertas, angores, ægritudines, aliæque id genus malorum cohortes in te assiduè conspirabunt? Sed ne verborum cursus, tametsi magnanimi amoris tui patientiæ ac fortitudini semper impar, in infinitum abeat, totus vno summatim truncandus est dicto. Quidquid nimirum viua mortalitas quâuis morte atrocius pati potest, id tum Deus illis somnijs obiecit tibi, ac vaticinatus est perferen-

rendum. Quid ais, Francisce? An ne id quidem satis? O acerbitatum helluo, ô prædo cruciatuum, ô rapax gurges naufragæ cuiuscumque præclaræ ad tormenta supellectilis! Itaque *satis Domine satis est* deliciarum, inquis, dolorum non *satis*. Horum videlicet fames ac sitis vrgebat te: illarum verò desiderio minimè tenebaris. At mea me fallit sententia. cùm enim sua quemque trahat voluptas, consequens est, vt dolores sint tuæ deliciæ. dum igitur hos à Deo postulas, delicias poscis. quare non dolorum tantùm, sed etiam voluptatum incrementa desideras. Da veniam, Xaueri, tuus erga Deum amor ambiguam in me parit audaciam. Nec mirum sanè, cùm quò te ipse vertas non planè intelligam. Quid enim tuum istud, *satis est*, & *non satis?* respuis quod sorbere aues. Si te nimiâ dulcedine perfundi quereris, quid acerbitatis augmentum expetis, quam scis summam tuam esse dulcedinem? Perpluit in te delicijs? Suspiras, & ais, claude cælum, Domine, increpa prodigas nubes. Reserantur fontes ærumnarum? inclamas, auari sunt. pande ostia, Christe, torrentibus. At dolores tua sunt gaudia, hæc igitur te penitùs obruent, illi verò te tantùm imbuent. Quid hîc ages? At si fortè vtraque te delectant, enimuerò exclusis omnibus malis congeminasti felicitatem, & excidis voto. Quid enim pateris? quid molestum illi esse

potest,

potest, cui nihil est molestiâ ipsâ iucundius? iucunditas autem ea fruenti molesta esse non potest. In Euripo fluctuat aut tua virtus, aut mea stultitia. Neutra profectò. Consultiùs quippè loquar; ne quam ex me admiratio temeritatem trahat. Nihil enim est in tuis arcanis perplexi; neque in hâc meâ piâ peruestigatione leuitatis. Sunt igitur ea quæ cursim recensui, sunt, inquam, Francisce Xaueri, tui amoris miracula. Non enim in tuâ virtute aut ratio leges, aut suas vires natura mutauit. Non voluptas doloris, neque dolor voluptatis tibi sensum eripuit. Nullus in tuâ mente stupor; nullus torpor in corpore. Quod cùm ita sit, vnum tamen ex te scire velim, si rerum oblectantium pondus, quod satis esse dicis, ferendo non eras, quomodo tantam molestiarum molem, quam satis non esse censebas, sustinere potuisti? O vim incredibilem caritatis, quæ summi Christi amatoris, ac gentium Doctoris voces ad te rapuit. (cùm infirmor, inquit, fortior fio.) Quòd si hac fortitudinis fiduciâ, diuinæ dexteræ, solatia semper ingerenti, obniti quodammodo voles, dirutum robur in eiusdem Apostoli verba dissiliet. (Superabundo gaudio in omni tribulatione.) Sic ingentia flumina oppositis aggerum coërcita munimentis turgescunt adeò & exundant, vt obicibus euictis ac disiectis, illatâ sibi violentiam vastis
in

in circumiacentes campos eluuionibus vindicent. Sæpè visus es, Francisce, dulcia cum amaris in certamen committere: non secùs ac si his illa inuiderent. Hæc in te sola discordia fuit. Nihil proficis. Læta & tristia te semper comitabuntur. Suus tamen his definitus est terminus: illis verò laxanda æternitas. Perge, tende, curre, succede in portum Sinarum. Ibi actuum omnium tuæ spectatissimæ vitæ parata catastrophe. Ergo huc tandem aliquandò peruenisti. Vtinam sic illius regni obfirmata in nationes externas claustra perrumpere, pro animi cupiditate, potuisses! Audi iam tibi ex alto placidè sic loquentem opinor, Deum, *satis est*, Francisce, cruciatuum: voluptatum *non satis*. Iam miseriarum finis, & felicitatis initium. Iam tuæ mortis interitus, & vitæ vita... Ego verò si tantum facultatis ad dicendum afferre possem, quantum in hoc tuo ex istâ mortalitate discessu virtutis eluxit, non tibi gemitu, quo te honorari vetas, sed eâ, quæ tuis meritis debetur, oratione parentarem. Cuius enim oratoris tanta est eloquentiæ vis, vt aliquam partem eorum, quæ hac in statione perpessus es, aut copiosè pro magnitudine, aut exactè pro veritate, aut ornatè pro gloriâ exprimere possit? Hæccine post tot rerum discrimina, totque annorũ exantlatos labores, postrema tandẽ ad

quie-

quietem sedes? Me dolor exanimat, obruor lacrymis, nec interruptæ singultibus voces meis me patiuntur saltem querelis liberè frui, cùm te vir maxime, in vili tuguriolo, quod tibi obstetrix ad nouam vitam paupertas ramis arborum contexuit, stratum, ærumnis consumptum, mortiferâ febri æstuantem, desertum ab omnibus, omni ope subsidioque destitutum, & (quæ tibi clades maxima) præcisâ spe miserandis, & quidem adiacentibus Sinis opitulandi, afflictum ac gementem aspicio. Non enim is es, quem aut supplicij periculum, si longiùs progredi audeas; aut instans in isto frondoso ergastulo tuus obitus, si non possis, vllâ ratione commoueat; sed deploranda amplissimi regni pernicies, animorumque ruina, cũctantem celeriùs opprimit in tuâ ægritudine vitam. Hæccine tantorum operum abs te concupita in terris merces? (cælestem enim à Deo paratam habebas.) Hæccine tamdiu meditata & abs te tot maria emenso sperata Sinarum in campis satio & cultura, vnde copiosissimi fructus in Iapones, maiore quàm antea emolumento, transfunderentur? Humana mens procliuis ad errores, festinatum hîc haberet in lubrico lapsum, nisi cogitaret rerum euentus, qui spem debitam plerumque videntur eludere, diuinâ prouidentiâ in reconditos fines dirigi, suo postea tempore in maioris boni spectaculum

lum aperiendos. Iam id palàm eſt. Iam Deus optimus maximus tuo annuit deſiderio, votiſque largiter fauit. Etenim quid in illâ vtraque prouinciâ Societatis noſtræ homines te hac vitâ functo, ad hanc vſque ætatem præſtiterint ac perpeſſi ſint, nolo meâ in oratione ponere, ne aures communi omnium narratione iam plenas videar velle contundere. Iam tui vnius cupiditas expletur in multis; te te agis in poſteris. ex te primùm & labor & fructus. tui ſanguinis flumina in te Numinis placito compreſſa, inuenêre in aliorum corporibus viam. in ijs feliciter vitam mortemque propagaſti. Sic indefeſſo terræ non ingratæ prouentu, & cæleſtium præmiorum fideli largitate, ſua ſunt egregiæ voluntati tuæ gemina præmia. At quò abſtrahor? quò digredior? Ah! mi pater, deflectere à tui aſpectu oculos non poſſum, & ille me perimit. O ſol orte in Occidente, cur tam præceps in Oriente occidis? O parens, ô altor, ô columen, ô decus ac ſolatium tot regnorum ac gentium, ſiccine à tuis violenter auelleris, & quidem te, tuâ conſuetudine, tuiſque bonis, nunc & potiſſimùm, & maximè fruituris? Nihil enim tua ætas adhuc florens immaturum habet præter mortem; nihil annoſum præter virtutem; nihil effœtum præter omnes in te cruciando dolores. Illæ iam in te laſſæ, in nos vertuntur, fœcundæ ad nouum & acerbum

ob tui

ob tui amiſſionem mœroris partum. Tua illa annorum viriditas rapitur ad ſepulchrum, poſcente cælo virtutis caniriem, Sinâ præſentiam. Nulla nunc præter hanc(ſi tamen vlla eſſe poteſt) in tuo amo. e fluctuatio. Conſtantia verò doloris in omnium animis cum illâ decertat. Illa tamen tandem ſiſtitur, & in Dei voluntate pacatiſſimè conquieſcit. at hæc augetur, dum te cauſam dante, lugere cogimur, & vetante, flere non audemus, veriti ne noſtris lamentis, querelis ac mœſtitiæ nubibus tui animi altitudini, patientiæ ac ſerenitati, quibus te viuo, honorem detulimus, iniuriam decedente faciamus. Nefas eſſe de ſuo malo dolere, ſummus dolor eſt: at potentius gaudium, ſi hunc interimat. Abs te vtrumque. Nunc ſiquidē affluentia voluptatis tuæ ita in nos redundat, vt præſentis noſtri mali ſenſum obruat. O noſtra ſuauitas, tuus amor infert medicata vulnera. Noſtras igitur inter timida ſuſpiria gratulationes cum cæleſtibus miſceamus. Nō hîc, Franciſce, tibi iam Sinarum, ſed æternæ felicitatis portus. Tibi ſe pandit cælum. tuo huic inuidere cœpit hoſpitio. O arbuſta & virgulta feliciter ad hoc conſtruendum diuerſorium nata, Sinarum regiæ anteponendum! Nihil vnquam pulchriùs obumbraſtis. quamquam veſtri nullus hîc vſus. ſuis veſter hoſpes intus ardet ac lucet flammis. O fortunatum pignore tam

tam caro secessum! O nouale nulli posthabendum telluri; quantam posthac frugum vbertatem spondes! Si bona Sinæ nunc coràm se posita nossent, labefactatis repentè suâ cum lege tamdiu obstinatis limitum repagulis, aut te venientem excepturi, aut præ morbo morantem rapturi effunderentur. Verùm incolæ cælestis patriæ te ciuem suum repetunt; tibi obuiàm properant; tibi gratulantur; tua facta cōcelebrant. Summus inter illos imperator tibi manus præmijs prodigas tendit; suo te fouet amplexu, in thalamum immortalis connubij traducturus, amore vtrimque solicito paranympho. Astat filio parens Virgo, teq; blando vultu solatur. eius in gremio non agis animam, sed agitatam hucusque continuis pro communi tam multarum nationum salute malis, dulci tranquillitate deponis. Surgit inter æmulos honores in te cumulando dissidium. Conuolant impatientes coronæ ad tuæ theatra patiētię. Suspice in Beatorum domicilio sedem diuturno tui desiderio & expectatione penè conuulsam. eò conscende tandem aliquando. Fruere perpetuò illâ gloriâ, quam tibi tot claro victorijs, tot triumphis onusto ac tam incredibili meritorum magnitudine comparasti.

ORATIO XXV.

Reliqua Ignatij vita Romæ acta. Eius illic in omnium hominum procurandâ salute incredibile studium, atque industria.

MAximo me beneficio affici existimarem, si Francisci Xauerij, quem modò in cæleste capitolium euectum vidimus, funebres honores, meâ morte ac funere, tot orationum facto hîc fine prosequerer. Sic enim pij oratoris officium exhiberem, qui hactenus præstare non potui eloquentis. Sed, quoniam superstes filio communis omnium nostrûm parens ab extremis Oriẽtis finibus Romam me reuocat, spiritu, quem ab illo cum cæteris hausi, haberer indignus, si nondum persolutâ mei erga eum debiti postremâ parte, optarem reliquum mihi vitæ cursum laborisque præcidi. Sentio equidem quàm graue id sit, quod superest, oneris. Verùm cùm muneris mei ratio non meis viribus, sed aliorum auctoritate nitatur, sustinendũ: ne qui adhuc tuo inprimis, Ignati, fultus auxilio steti, nunc videar, abiectâ fiduciâ, turpiter corruisse. Ad operis ardui molitionem magnanimitas & constantia cõsocient oportet manus. faustum huius sententiæ omen. confirmato animo hinc sermonem auspi-

auſpicabor, vnde Ignatius religioſum Societatis Ieſu ordinem tam ſapienter conceptum, tam inſignem, tam latè patentem peperit, erexit, ſtabiliuitque. Ergo Xauerio adhuc in Luſitaniâ ſaluti animorum vacante, cùm Paulus III. Pontifex optimus maximus, introſpectis ac diligentiſſimè diſcuſſis huius ſacræ ac nouæ familiæ votis, legibus ac fine, addito quoque ad priuati ſingulorum Cardinalium iudicij prærogatiuam publico eorumdem ſimul omnium conſenſu, illam approbaſſet ac confirmaſſet, continuò Ignatius ſociorum comitijs Societati præficitur. Erubuêre ſuffragia non neceſſaria. Cui enim alij committenda erat gubernatio, quàm auctori? Cui regimen filiorum, quàm parenti? Suum corpori eſt impoſitum caput. Hîc vidiſſes dubiam vtrimque nobilis pertinaciæ victoriam: illis debitum imperij honorem deferentibus, hoc acerrimè recuſante. Nouit & animi demiſſio cùm vrgetur aſſurgere. Quanta vis pugnantis modeſtiæ, in cuius vulnera perſpectæ ſapientiæ neceſſitas ire cogitur! Ceſſit tamen Ignatius, ne nõ magis ſeipſum, quàm ſociorum ſuffragia, imò prærogatiua comitijs iudicia ſpreuiſſe videretur. Suus cuiq; virtuti modus: hunc illi ratio; mihi verò meum, in dicendo, facultatis inopia definiuit. quamquam cuius tam ſoluta facundia, quæ per ea, quæ ille tum in Societatis

ORATIO XXV.

Reliqua Ignatij vita Romæ acta. Eius illic in omnium hominum procurandâ salute incredibile studium, atque industria.

MAximo me beneficio affici existimarem, si Francisci Xauerij, quem modò in cæleste capitolium euectum vidimus, funebres honores, meâ morte ac funere, tot orationum facto hîc fine prosequerer. Sic enim pij oratoris officium exhiberem, qui hactenus præstare non potui eloquentis. Sed, quoniam superstes filio communis omnium nostrûm parens ab extremis Oriẽtis finibus Romam me reuocat, spiritu, quem ab illo cum cæteris hausi, haberer indignus, si nondum persolutâ mei erga eum debiti postremâ parte, optarem reliquum mihi vitæ cursum laborisque præcidi. Sentio equidem quàm graue id sit, quod superest, oneris. Verùm cùm muneris mei ratio non meis viribus, sed aliorum auctoritate nitatur, sustinendũ: ne qui adhuc tuo inprimis, Ignati, fultus auxilio steti, nunc videar, abiectâ fiduciâ, turpiter corruisse. Ad operis ardui molitionem magnanimitas & constantia cõsocient oportet manus. faustum huius sententiæ omen. confirmato animo hinc sermonem auspi-

auſpicabor, vnde Ignatius religioſum Societatis Ieſu ordinem tam ſapienter conceptum, tam inſignem, tam latè patentem peperit, erexit, ſtabiliuitque. Ergo Xauerio adhuc in Luſitaniâ ſaluti animorum vacante, cùm Paulus III. Pontifex optimus maximus, introſpectis ac diligentiſſimè diſcuſſis huius ſacræ ac nouæ familiæ votis, legibus ac fine, addito quoque ad priuati ſingulorum Cardinalium iudicij prærogatiuam publico eorumdem ſimul omnium conſenſu, illam approbaſſet ac confirmaſſet; continuò Ignatius ſociorum comitijs Societati præficitur. Erubuêre ſuffragia non neceſſaria. Cui enim alij committenda erat gubernatio, quàm auctori? Cui regimen filiorum, quàm parenti? Suum corpori eſt impoſitum caput. Hîc vidiſſes dubiam vtrimque nobilis pertinaciæ victoriam: illis debitum imperij honorem deferentibus, hoc acerrimè recuſante. Nouit & animi demiſſio cùm vrgetur aſſurgere. Quanta vis pugnantis modeſtiæ, in cuius vulnera perſpectæ ſapientiæ neceſſitas ire cogitur! Ceſſit tamen Ignatius, ne nô magis ſeipſum, quàm ſociorum ſuffragia, imò prærogatiua comitijs iudicia ſpreuiſſe videretur. Suus cuiq; virtuti modus: hunc illi ratio; mihi verò meum, in dicendo, facultatis inopia definiuit. quamquam cuius tam ſoluta facundia, quæ per ea, quæ ille tam in Societatis

vniuersæ regimine, tum in communis hominũ salutis procuratione, tum in exercendis erga se virtutum incrementis, reliquo vitæ flexu, incredibili labore ac diligentiâ gessit, pro dignitate ac meritis possit excurrere? Alij conditâ, alij conseruatâ republicâ aut vrbe aliquâ sese iactasse memorãtur. Nullus in hac partitâ laude conflictus Ignatij. totam sibi rapuit. Societatem quippe instituit, rexit, amplificatamque tutatus est. & quidem adeò admirabili prudẽtiâ sanctitati coniugatâ, vt inter totius huius gloriæ partes nulla de feliciore successu disceptatio esse possit. Rara laus est, in rebus aut naturâ disiunctis, à se non auelli, aut magnitudine imparibus, sibi esse semper æqualẽ. Stant nostra omnia Ignatij legibus, & exemplo. hoc illas anteuertit. Operum consilio instituta prodiêre. factis decreta digessit. Suas virtutes omnes paginis non amplis aperit: & se ipsum scribentẽ nõ agnoscit. rubuisset è pudore calamus. In illis legimus non minùs quæ patrauit ipse, quàm quæ nobis agenda præscribit. Suos mores conuertit in præcepta; & hæc eadem documenta quoque sunt, quorum magisterio ambiguum redditur tanti legislatoris officiũ; dum non minùs docere videtur, quàm iubere; neque magis hæc præstare voce, quàm manu. O artem non solùm operum imperatricem, verumetiam arbitram voluntatum! Colores, metal-

metalla, marmora sanctissimorum virorum effictis animata imaginibus peculiaris alicuius ac memorabilis facti notam atque insigne, quo inter se dignoscantur, prætendunt. Promat Ignatius, & conspicuâ efferat dexterâ legum codicem, quibus Societatem hanc minimam vinxit. ausim dicere, nullo iactantiæ periculo, sed veritatis authoramento, codicem illum eiusmodi esse, nihil vt aut ad sapientiam augustius, aut ad prudentiam perspicacius, aut ad virtutum adeptionem efficacius, aut ad animorum adiumenta potentius, aut denique ad stabilitatem firmius desiderari posse videatur. Cùm igitur ijs Constitutionum suarum locis, quibus de perfectissimo animi cultu disserit, viri religiosi, numeris omnibus absoluti, formam descripserit, eamdemque in se viuus expresserit, profectò dum librum illum manu sustinet, seipsum compendio gestat. Quo fit vt in eius memoriam ac laudes nullum monumentum perennius, nullum nobilius trophæũ, nullum simulachrum viuacius extrui, statui, effici possit. Et quisquam igitur dubitabit, quin in conceptu & partu Constitutionum, regularum atque institutorum, quæ Societati nostræ seruanda pręcepit, tot lacrymis oculos, tot precibus mentem, tot sacrificijs altaria, tot noctes vigilijs, tot ieiunijs corpus, tot curis tẽpora fatigarit? Quantos, Deus immortalis!

eius labores fuisse oportet, cùm prodigiosus sui contemptor, miraculumque modestiæ, rem totam, vti erat, iustâ oblatâ causâ, vltrò confessus sit? Cùm olim in sacri montis cacumine primus Hebræorum ductor ac legislator, tonanti, quamquam mitissimus hominum, caligine conuolutus, ac præpotentis Dei potiùs afflatu, legem ab illo pronus accepisset, indè sub descensu conspicatus suæ gentis, è sagina saltantis, cæloque inter nubium fragores iaculante fulmina, belluam adorantis insaniam, hæsisset illicò præ stupore, nisi, tametsi patientiæ consecratum, tanti sceleris atrocitas raptis ad vltionem manibus furere compulisset. Edita est tabularum strages. lapideæ ad saxa diffractæ. Vestris erant, Hebræi, durioribus conterendæ ceruicibus, vt vestros inter saltatorios illos orbes, in caput auctorum diuini supplicij rota verteretur. At verò quis in tuum, Ignati, domesticum sacrarium sese immittere queat, relaturus ea, quæ cum Christo miscebas colloquia? Quis subuolet tuæ mentis excessibus salutaria nostris reseraturus arcana? Quis tum tibi sensus inter nubes tuis conflatas suspirijs, tuis diffluentes imbribus ad filiorum fœcundam propaginem? Nulla hîc fulgetra; nulli minaces aëris mugitus. Amoris vndique sese versat imperium. Nulla legibus tuis imminet, posterorum noxis, Deo iuuante, calami-

lamitas. Circumſpice toto terrarum orbe diffuſos,adeò auidè tua dicta deuorantes, ita ſtrenuè tua facientes iuſſa, tam exactâ diſquiſitione officiorum penſo ius dicentes, tam frequenti luſtratione obliuionis intercidentes pericula, vt in exequendis mandatis, laudanda cupiditatis ſeſe in omnia diuidentis vaſtitas ſibi videatur anguſta, dum putat nihil quidem ſibi deeſſe quod poſſit, ſed ſemper aliquid ſupereſſe quod debeat. Quo fit vt animus nutuum explorator languidâ parendi ambitione vulneretur. Sic tuarum inſtitutionum diſciplinarumque vita ſuo ſe partu ab interitu vindicat. Nulla illuſtriora teſtimonia, quàm facta. Hæc habes à filijs parens,ſpectatore omnium hominum cœtu. Quota enim quæque prouincia,quę præter cæteros omnes, in virtutibus ac literis ſui ſtudioſiſſimos, non paucos quoque viros ſanctitate ac doctrinâ inſignes proferre pari ſuo cum honore, fructu ac lætitiâ poſſit? Horum partem etiam ante obitum, Ignati, vidiſti, vt tua merita cunctationem præmiorum vexantia,præriperent aliquod,quo tuam iſtam vitam æternæ augurem, ad ærumnas breuiorem quàm credideras, ad ſolatia longiorem quàm optaueras, fuiſſe iudicares. Iam verò vt à domeſticis rebus ad externas exeat oratio, cùm antea Ignatius in aliquot celebrioribus Hiſpaniæ, Galliæ atque

Italiæ vrbibus, nouus Christi colonus in extirpandis hominum vitijs, in ferendis virtutibus, copiosisque subindè fructibus cælo transmittendis, ea, quæ suprà commemorauimus, communi opinione maiora præstiterit, quid non iam ab illo peritissimo æquè ac exercitatissimo agricola tantæque familiæ principe perfectum esse dicemus? cùm adhuc in Christi militiâ tiro, tam præclaras de potentissimis salutis humanæ hostibus victorias reportarit, quos non triumphos, quam non est gloriam veteranus ac se semper superior imperator consecutus? Hîc ego non minùs animo, quàm sermone fluctuarem, nisi me impotentem dicendi, è suggestu, rerum ab illo gestarum magnitudo in sui theatrum toti terrarum orbi patentissimum, condonato silentio, spectatorem vocaret. Opportunum oratori beneficium est, si munus ingenij ac linguæ, quod exercere non potest, vertatur in eius oculorum atque aurium vsum. Nescias vtrum vir ille, omnis facundiæ terror amabilis, ingeniosior fuerit in excogitandis, an felicior in perducendis ad exitum consilijs atque artibus, quibus hæreticorum, aliorumque Christi hostium cæcitati lucem afferret, Catholicos verò ad vitam ac pietatem suo dignam nomine ac religione formaret. Romæ siquidem tanquam in arce Catholicæ fidei, ac gentium omnium

omnium luce, prima ſpectacula eius operum. Ab hac vrbe Collegio totius Societatis primario & maximo, eiuſdemque ſapientiſſimi viri operâ condito, nomen eſt. Collegium Romanum exemplar & origo eſt aliorum omnium, quæ in cæteris prouincijs erecta ſunt, viuo adhuc ac Societatem gubernante Ignatio. Hîc delecti ex omnibus nationibus Societatis iuuenes ſuo ſinguli vacant, & patriæ bono. Hîc ad omnes virtutes pietatemque ſingularis educatio. Hîc diſciplinarum inexhauſta panſpermia. Neque verò hîc erga noſtros tantùm, verumetiam erga cuiuſcumq; conditionis externos, magiſtrorum moderatorumque deſudat induſtria. Solus his Deus pro mercede. Quã maiorem expectent? At nunquid longiùs quã in Collegium Romanum ſeſe Ignatij prouidentia protulit? Pande Roma vrbium parens alumnis aduenis ſinum, è quo, tanquã orthodoxæ doctrinæ fonte, puriſſima in eorum prouincias flumina deriuentur. Agnoſcat Germania, quantum huic vigilantiſſimo viro ſit obſtricta; quo auctore Collegiũ ſibi inſtitutũ quid opis atque adiumenti ad veram religionem tuendam, & extinguendam hæreſum peſtẽ ad hanc vſque diem ſuæ genti attulerit, habet dicendi copia quod pro merito debeat, nõ quod pro rei magnitudine poſſit effari. Dies ducitur è die, & ex opere opus. Felici tentati glo-

riosi facinoris euentu nullum ad alia inuitamentum vocalius. Nimirum ecce tibi posteà, quamquam pernix illa quidem, tardior tamen ad commendationem fama, quàm æmulatrix caritas ad imitationem. Circumspice, quisquis es Romæ nouus hospes, Græcorum, Anglorum, Maronitarumque Collegia, tanquam seminaria ad bonorum aceruos, quibus illæ prouinciæ illata luctuosissimis temporum calamitatibus damna resarciunt. Quis ignorat hæc à Gregorio XIII. Pontifice maximo, cui celebrando nihil, præter sui breuitatem, seculis obstat, erecta, censúque annuo dotata esse; donatis quoque Collegio Germanico, vnà cũ necessario prouentu, amplis ædibus, vt quod ab Ignatio maturè sibi, nobis immaturè sublato, perfici non potuerat, tanti Pastoris pietate ac magnificentiâ compleretur? Quid commemorem Seminarium Romanum, florem atque ornamentum Italicæ iuuentutis? Sed, prò Deum immortalem! quid me Romæ contineo? foras, immotus tamen excedam. Verùm ne me propterea, amice hospes, ducere pompam cogas, ne arcta oratio rerum multitudinem excutiat, splendoremque ineptus orator obscuret. faciamus vterque labori nostro cõpendium. Adi gymnasium Romanum. conscende aulam maximam. circumfer oculos per inductas vndique parietibus imagines.

stans

ſtans vno in gradu terrarum omnium regiones peragrabis. Nónne vides tot Collegia, tot Seminaria, tot tẽpla, tot ædes Catholicæ religioni aut ſtabiliendæ, aut propugnandæ in omnibus fermè prouincijs cõſecratas, vt quos peculiares alumnos vnâ omnes in vrbe non poſſet, bonus Paſtor aleret ac foueret in pluribus? Hæc ſimulachra, hæ ſtatuæ, hæc trophæa, hæc monumenta Gregorij XIII. toto terrarum orbe viſenda. Non eſt quòd marmora recidantur è rupibus ad ſepulchrum illo tot ac tam diuerſis in locis ſuperſtite. Memoria quæ in his ſpatiatur aulæ picturis, vbique viuit in factis. Sed quid hæc, inquies, ad Ignatium? Immò verò. partus, videlicet, partum euocat, & educit. Ab vnâ radice non vnus tantùm frutex, neque vnus à copioſo vndarum capite riuus. E rerum ſucceſſu petenda origo. Itaque rei pro ſalute hominum à vera religione aberrantium benè gerendæ, Ignatij, iam tum vitâ functi, perſpecta omnibus conſilia, Gregorij animo ſuggerebant modum, vota decretum. adeò vt cæterorum quoque operum omnium, quæ poſteà Summorum Pontificum, regum, principum, aliorumque cuiuſlibet ſtatus hominum ſingulari beneficio, ad publicam in re literariâ, probiſque in primis moribus vtilitatem effecta, noſtræque Societatis diſciplinæ ac fidei tradita ſunt, res Romæ ab Ignatio geſtæ,

gestæ, aut exordia, aut semina, aut exemplaria fuisse censeantur. Ad illas me refero. Nullus enim est eâ in vrbe, qui nesciat cœnobium Diuæ Marthæ, arcem tutandæ pudicitiæ mulierum à maritis diffidentium; donec illis reconcilientur; pariterque Diuæ Catharinæ, virginei puellarum cœtus custodis, sacram domum, Ignatij consilio & hortatu, à viris primarijs, penes quos esset gubernatio, conditam esse, atque optimis legibus stabilitam. Neophytorum quoque sędem, quòd eius operâ effecta sit, honori sibi maximo ducere. Quid illud! quàm salutariter instauratum! Lex erat Innocentij III. Pontificis maximi, ne medici ad ægrotos, quos primò semel inuisissent, iterùm adirent, nisi peccata ritè confessos. hæc desuetudine ferè antiquata, Ignatij studio ac procuratione reuocata tandem est, quodam tamen moderamine mitigata. Suæ sunt animo ægritudines, & quidem multò plures grauioresque quàm corpori. Sanam tamen inter se quæstionem habent, vtra sit maior, indolentiáne, àn contemptus. O nos miseros! Amoliendæ morituro corpori morti, verendum est ne ipsæmet medicæ artes intereant. immortalis verò animus nullo, ne seipso quidē, curatore, liberè mori compellitur: & sub tamē in interitu viuit, vitâ quauis morte corporeâ luctuosiore. Corpus animi mancipiū, hospitiū,

& cu-

& custodia est. Seruitur mancipio; ægro hospite ministratur hospitio, & vincto vitijs corrupto custodia vertitur in sepulchrum, cui vel medico igne ac ferro indelebilem vitam incidere nitimur, dum suam animo eruimus. Auro flagellantur medicorum manus, nullo, nisi animi nostri, vulnere. Exhauriuntur arcæ, & nostra simul ditescit insania. Nunquam tam pacato stupore deliramus. Comparatum peculium plerisque capitale est curato animo, & fraudato corpore. Hæc erat cogitatio quæ mentem ac sensus intimos Ignatij torquebat. Eam ille tamdiu concoxit, donec vi legis illius, quã dixi, digereretur ad nobilissimam hominis partem ægritudine liberandam. Est & aliud malum, ei, quem modò commemoraui, morbo affine. in alterius videlicet animi cultum incumbere, suo inculto atque horrido. Cui, amabo te, istiusmodi hominem comparaueris? apposite, meâ quidem sententiâ, statuario toruis oculis, distorto naso, buccis fluentibus, gibbo, claudo, manibusque scabie munitis pulcherrimam, atque omnes corporis partes ad miraculum exprimentem in ære aut marmore imaginem effingenti: nisi quòd artificis excellentiam nihilominus admiramur, de corporis eius vitio non laboramus. Phidiam in Thersite non fugiam. Pingat Apelles in Æsopo, tabella huius osculabitur

ma-

manum. Decora manus non quæritur ad ſtatuæ formam; neque teretes ac niuei, ſed doctè verſatiles articuli ad pretium pruriunt. Frons deformis ſudare poteſt in opere ſpecioſo. Quis verò ſanæ mentis malit ſibi lapidem ſcalpi auro, quàm ferro? At profectò nō eadem in moribus ratio. Nā quid abſurdius, quàm alicuius mentem ſpinis obſitam purgare, quibus ipſe horres? aut vitiis quempiam exuere, quibus indueris? Aliorum, non tui, miſertus, te pium inhumaniter reddis. Quorſum iſta? vt videlicet è tribus huius orationis partibus, à me ſub initium indicatis, hæc poſtrema ſuum nunc habeat locum.

ORATIO XXVI.

Ignatij animus omnibus virtutum numeris perfectus.

IGnatij ſingularis ſapientia non ſolùm in Societate conſtituendâ eluxit; neque ſolū ad inflammandos diuino amore homines eius caritas arſit: verumetiam cùm ſuas ſibi res inprimis agendas eſſe intelligeret, in omnibus ſuis moribus ad exquiſitiſſimæ ſanctimoniæ apicem euehendis, curas, vires operamque conſumpſit. Quòd ſi priſtinum illud Minoreſſanū tempus, perfecti animi adeptione traductum, ſecum ipſe poſtea tirocinium quoddam fuiſſe re-

reputabat; si quis rectè ratiocinetur, in eius prouectioris vitæ laudatione consummatam cuiuscumque oratoris eloquentiam non nisi rudimentum fuisse iudicabit. Quamquam sanè cùm tanti Herois virtutibus templa, gymnasia, fora, compita, scriptorum volumina, atque ora disertorum hominũ quodammodo agitentur, tumultuaria horum omnium æmulatio, raptis atque attonitis rerum admiratione animis, nullum cedit ad styli censuram locum, nec temporis spatium. E tam officiosâ conturbatione nudum auribus præconium incidit. quo fit vt ipsâmet laudati viri magnitudine pudor, & infinitâ laudantiũ multitudine mihi labor in dicendo minuatur. Peruulgata Ignatij vitæ morumque ornamenta omnia, cõmodo beneficio sermonem, qui prolixiùs aliàs deberetur, mihi vertunt in summã; eorumdemque vasta celebritas sedem mei pudoris occupat. Nam quid ego ad illius excellentissimi viri virtutum aut cognitionem noui, aut dignitatem singularis afferre queam? an accuratam sui ipsius depressionem, quâ sibi mortalium omnium infimus videbatur? an quâ Societatis supremum regimen, cui oneri iam coactus humeros subiecerat, sæpè à se posteà tentauit omni arte conatuque depellere? an quâ Societatem, cùm non se, sed Christum illius auctorem agnosceret, non à suo, sed
à Iesu

Iesu nomine appellandam putauit? Quid, cùm pueros Christianâ catechesi erudiret? Nunquid hoc à suâ grauitate alienum existimauit, quo se potiùs indignum iudicabat, memor illius, cuius laudem ex ore infantium & lactentium perfectam esse sacræ testantur literæ; nec non huius vniuersitatis contemplator, in quâ, videlicet, à Deo optimo maximo, cuius potentiâ procreati sumus, & sapientiâ gubernamur, sua sunt rebus omnibus ad debitum statum initia, neque id eius obscurat gloriam, nec minuit maiestatem? Quid, cùm vir eo dignitatis atque auctoritatis gradu sublimis, ad infima domestica munia non solùm sese vltrò frequenter abiecit, verumetiam cuilibet laico fratri huiusmodi ministerijs dicato tàm alacriter paruit, vt non modò tirones viderent quid discerent, verumetiam eorum institutores haberent quod imitarentur, dum docerent. Sed hæc animi tanta demissio cum oppositâ eiusdem altitudine spectatorem ita distrahunt, vt neque oculos in hanc erigere, neque in illam demittere nisi perturbatè queat. Laudem partiri nescit. tota vicissim ex alterâ in alterã rapitur. Suas actura partes inuidit magnanimitati constantia. Nullum quippe opus, quantumlibet arduum, ad Dei gloriam in se recepit, quod non vel vitæ pretio sibi præstandum esse decerneret. Quos non ille ventos vidit,

quas

quas non subijt frequenter procellas? Adeò tamen nullis vnquam tempestatibus cessit, vt illæ potius vires eius augerent, & spem bonam accenderent. Suum semper, Dei beneficio, constitit & viribus opus, & spei euētus. Eâ verò fuit māsuetudine & comitate, vt nescias an facilius fuerit eius cōsuetudine capi, an difficilius ab illâ remoueri; eo in iniurijs condonādis studio ac diligētiâ, vt illarū in eius animo sola esset hæres obliuio; nisi quantum iuri recordationis concedendum esset, ad preces Deo pro criminatore fundendas. Si quos fortè inimicos non cognita eius virtus, aut exosa fecisset, eos tantis demerebatur beneficijs, vt, si fas fuisset (quod absit) eorum improbitas potuerit ad confirmandam in illum maleuolentiam stimulari. Si quid verò aliorum cuipiam, vt fert natura, errati excidisset, hoc à delinquente agnito, nihil illo pronius ad ignoscendum. Quod non supplicium meretur reus, cui ad confessionem offertur pro quæstione venia? Cùm tamen res exigere videbatur, composito ad seueritatem vultu, aptabat verba, quibus vulnus ad sanitatem aperiret, non autem illud idem vulneraret ad mortem. Congeminanda sunt medicamenta, non vulnera. Adhibito verò remedio, & curatione perfectâ, ita se gerebat, vt nunquam alienæ præteritæ culpæ obductam cicatricem scalpere videretur. Mor-

tuum

tuũ peccatum extinctâ quoq; memoriâ præibat ad sepulchrũ. nihil in hoc legisses præter lituras. Luẽdáne perpetuò delicti expiati pœna? Iam verò sapientiæ ac prudentiæ Ignatio diuinitus infusæ tam illustria sunt, & quidẽ viua in omnium oculis monumenta, tam admiranda in rerum ab illo gestarũ historijs acta, vt mihi ad dicendũ longè impari, temeritatis periculum venerando silentio redimendũ putârim. Quid cæteras eius virtutes prædicem? De ijs enim præteritis orationibus disserui. quamquam equidem exiliter pro magnitudine. & tamen hanc posteà, Romæ dum vixit, reddidit auctiorẽ. Multò igitur minùs mea in dicẽdo facultas cum illo augmento assurgit. Verùm id meæ non officit volũtati. nullâ quippe virium mearum habitâ ratione, totius laudis summam breui sententiâ comprehendam, si dixero, Ignatio omnibus virtutum numeris antè perfecto, nihilominus vnum eumdemq; & reliquæ vitæ & continui earũ incrementi finem fuisse. Nam de admirabili eius pudicitiâ & castitate quid attinet dicere? Quis, ab eo quidem certè tempore, quo vitam cum militiâ mutauit, ad impuram voluptatem consensus eius esse potuit, cùm omni prorsus illius sensu ita caruerit, ac si beatarum mentium instar, ab huius esset mortalitatis contagione seiunctus? Hoc ille est, vt suprà memoraui, à Beatissimâ Virgine bene-

beneficium consecutus. Nihilominus adeò pertinax fuit sui corporis vexator, vt, licet tot antè annis de se magnificè triumphasset, tamen non minùs sui semper sibi timendus hostis, quàm victor securus esse videretur. Extractum bellum sociabat paci ad præsidium. Ad astruendam verò incredibilis eius erga omnes caritatis fidem , quid est quod quisquam afferri oportere arbitretur ? Veritati per se loquenti argumenta conquitere iniuriosi laboris est, & solem illustrare velle, insani. Cùm tamen debitis merita sint efferenda præconijs, iam Minoressa, Barcino, Lutetia Parisiorum ac Veneta ditio, iam Roma ipsa, totusque adeò terrarum orbis incomparabili tanti viri virtute facundissimorum hominum dicendi vim facultatemque consumpsit. Quo fit vt nunc mei tantùm muneris sit, ea Ignatij acta silentio, non voce contrahere. Insolens oratori leuamentum est, si minimè id exigi à se sentiat, quod maximè deberi videbatur. Quòd si tam effusa fuit illius beneficentissimi viri erga omnes caritas, quanto in Deum amore æstuasse censendus est, è quo totam illam hausit, tanquam, non dicam fonte, sed pelago ? Hinc frequentes in Deum mentis excessus. hinc populata cælestibus flammis præcordia: quas cùm intùs coërcere non posset, fiebat vt subinde in oculos

ac vultum eius erumperent. Incendij vim vi Christianæ humilitatis repellere nitebatur. Sed illud eo potentiùs sæuiebat. Hoc tum erat in Ignatij pacatissimo pectore prælium. se ipse prodere cogebatur. Sed eius nomen consentiebat, ne quenquam falleret. Suspicere identidem solebat cælum. Eò scilicet figebat oculos, quò amor collimabat, vt mixta suspirijs desideria iacularetur. Inde, non autem ex istâ infirmâ terrestri mole, nubibus euocatis, serenissimus ille vultus tacito imbre oculorum notâ sibi soli dulcedine perfundebatur. Quid continuum orandi studium referam, adeò dæmonibus formidabile, vt odio in rabiem verso, constantem atque immotum in precibus virum flagris immanissimè fermè conciderét ? furor excæcat. Eo ardentiores scintillas suis ictibus excutiebant ex hoste Ignatio. Nulla silex in eos durior. Sed quam nō ille materiam suo igne corripiebat ad pabulum? Nihil in hoc mundi pulcherrimo amphitheatro eius obijciebatur oculis, à quo non statim in conditoris contemplationem conuerteretur. Nulla verò tum vicissim diuinis sagittis otia. Quò enim se tot inter rerum species tulisset animus diuino immunis à vulnere? O felices amoris plagæ; & quidem decurrente quotidiano è geminis Ignatij luminibus, non doloris, sed voluptatis flumine confouendę! Quàm ambigua

est

est lacrymæ natura! hic humor cuilibet mentiri potest, præterquam ploranti. Nihil tamen propiùs fuit, quàm vt claro cæcitatis periculo, in lacrymis illis deliciosissimè noxijs, natantes eius oculi mergerentur. Operosiúsne sit ciere sibi lacrymas, an sistere, suus cuique sensus est. at hominem earum arbitrum esse, planè inauditum. In mores, non in naturam libera illius dominatio. Sed potentiæ diuinæ quid obsistat? Ab hac Ignatius in lacrymas adeptus imperiũ est. Procul hinc non minùs perditi, quàm fabulosi Ioues, Æoli, ac Neptuni. Nullus vobis in nubes, nullus in ventos, nullus in mare principatus. Tu Ignati aliarum nubium, ventorũ atque vndarum prodigiosus imperator. Idem tamen ius nõ fuit, nec esse debuit in tuos ignes. His adhuc continuè flagrasti: licet mitigando, si posses, ardori subindè reserares lacrymis claustra. Verùm iam instat tibi vitæ mortalis terminus, sempiternæ felix initium. Creuêre nimiùm flammæ. nullis ampliùs temperari fluminibus possunt, mox cælestibus inuoluendæ incendijs. Laxa tamen euerso vndique aggere torrentibus vias, æternarum voluptatum miscendis Oceano. Vt te cælo præstolante nunc quiescas, amoris & vndis obrutus, & igne consumptus.

ORATIO XXVII.

IGNATII *felix obitus.*

QVod bonum, felix, faustum, fortunatumq; Ignatio fuit, in beatæ perennitatis præmia tot ac tantis eius debita meritis, à Deo immortali vocato, neminem esse arbitror, qui non existimet illud idem cùm toti terrarum orbi, tum nostræ inprimis Societati tanquam luctuosum eo tempore accidisse. Etsi enim diutiùs vixit, quàm exantlatæ ab illo curæ, labores, ærumnæ communibus votis polliceri viderentur; tamen cùm nondum summâ senectute occubuerit, fieri non potuit, quin tantum omnibus mœroris accederet, quantum annorum de tam præclarâ ac fructuosâ vitâ decessit. quamquam profectò nec diuturnior illius ætas steriles molestiæ omnium animos reddidisset. plerique siquidem bonum possessum metiuntur, non temporis cursum. Attamen cùm viri sanctitate insignes, heroësque præstantissimi, non tam sint à Deo bonorum largitore donati, quàm concessi mortalibus, tunc par fuit, vt beneficij tot annis concessi magnitudinem agnoscere, ita perpetuæ Ignatij gloriæ gratulari; ne quis reperiretur, qui pluris iacturam ab hominibus factam, quàm illius felicitatem æstimasse iudicaretur. Verùm quæ tandem iactura esse potuit, vno eodem-

que

que rebus humanis & extincto & superstite viro? Hæreditatem fructuum hîc nobis à se relictam, nouis ac nunquam interituris cælestibus opibus à se comparatis auctam stabilitamque seruabit. Sic & suo & suorum bono ademptus est. Ipsemet discessus secum attulit qualicumque à se inflicto vulneri medicinam. malum remedio præuentum. suborto inter communem tristitiam & spem bonam dissidio, mœrorem solatium occupauit. Maior quàm vnquam antea optimi parentis ex hac mortalitate abeuntis, diuinæ voluptatis copia ita filiorum sensus peruasit, vt eorum vultum dubijs omnino aspergeret molestiæ notis. Nullo vnquam tempore aut loco non potuit Ignatius non maximè profuisse. Ergo cùm eâ tempestate, totâ discordijs ac deplorando bello ardente Campaniâ, Romæ armis omnia streperent, sanctissimo viro non minùs huius vitæ pertæso, quàm alterius cupiditate incenso, instare visus est dies, qui tandem illi ad æternam beatitudinem illuxit. Decubuit leui ad speciem tentatus febri; adeò vt illâ minimè soluendus corpore animus, sed solùm ad cælum inuitandus videretur. Augur futuri, non suam, sed aliorum opinionem fefellit. Vt suo desiderio moras, sic alienæ solicitudini laborem curationis abrupit. Mirari omnes, accurrere, fluctuare animis,

procumbere in vota. Ille nihil commotus, vtpote felicissimæ horæ non dubius, incredibili tranquillitate ac lætitiâ, animo atque oculis in Deum beatæque patriæ obuios incolas erectis, suauissimo IESV nomine, quem sibi cum Virgine Matre astantem videbat, intermortuis quidem vocibus, sed mente viuaci repetito, animam, in cælesti regno magnificentissimè triumphaturus, efflauit. Hæc cursim retuli. Ægritudinis breuitati congruere visa narratio. Nunc vtinam tanta sit in me ingenij vis ac dicendi vbertas, vt quæ tum in hac oratione adhuc à me de Ignatio repræsentanda sunt, tum in aliâ sequenti, atque omnium postrema de admirandis illius ac Francisci Xauerij commemoranda prodigijs, si non pro dignitate, certè quidem quoquo modo exequi possim; ne fortè deficientibus viribus, conatus (quod absit) defuisse videatur. Vt igitur eò quo tendit, prouehatur oratio, illud in primis prætereundum non videtur, Ignatium, Societate tot ante annos constitutâ, eiusque rebus perfectè compositis, adeò vt per duodecim prouincias ac centum domicilia distributam videret; tamen vltimo actu, quo hanc, alterâ sibi patefactâ, vitam clausit, ita se gessisse, quasi nihil omnino ad tale ac tantum huius religiosæ familiæ opus contulisset. Solenne est vel sanctissimis aliorum Ordinũ auctoribus, cõuocatos sub obitum

tum suos blando solari alloquio; salutaria monita testamento legare; denique dicere postremum vale. Totum hoc officij genus Ignatij modestia non agnouit. reliquit taciturnitate documenta. cùm enim secum ipse reputaret, Societatem esse IESV, non suam, tacitus profiteri visus est, solum Iesum Sociorum parentem, se tantummodò fratrem. Virtus nullo non tempore meditatur ac surripit lucra. quo fit vt & hunc quoque summæ sui despicientiæ fructum decedens Ignatius in altissimam gloriæ sedem extulerit. Descensu euectus est. Venit mihi in mentem superbiæ primorum hominum post terrarum omnium eluuionem, qui cùm, vt est in sacris historijs, turrim, quò caput non poterant, astris affinem erigere molirentur, surgente opere, descendisse narratur Deus. Docuit scandendum retrogrado motu. temeritatem humaniter fregit. Consilium illis erat perpetuam sui memoriam struere ac stabilire: quibus artibus? cocto latere ac bitumine. Vah! quale in primo hominum conuentu delirium! Mirum est, ne in communi quidem fermè recenti diluuio humanam stultitiam potuisse naufragium facere. At Ignatius, nisi fortè id in aliorum detrimentum cederet, maiori semper studio arsit suæ abijciendæ, quàm ceteri retinendæ dignitatis. Metus verò ne quid etiam inde laudis, quam adeò refugie-

bat, agnita virtus secum traheret, curam hanc laboremque vehementer augebat. Versuta siquidem est plurimorum improbitas, eum ipsum honorem, quem spernere videntur, ambientium. Sui ludibrio venerationem aucupantur; adorant, quam vitiosè proterunt gloriam. fastus plerumque se condit in tumulum, vt facti admiratio cultum adducat. Catonem, non magis suæ, quàm alienæ vitæ censorem, cupido aliquando incessit Asiam pedestri itinere peragrandi. Obequitantibus amicis, pedes ibat eius ambitio, ad gloriam capitis. Ergo ingressurus Antiochiam, cùm ad vrbis portam, populum obuiàm confluentem, iuuenumque agmen in veste candidâ nitens hinc inde dispositum vidisset, ratus id sibi honoris haberi, confestim comitibus equo desilire iussis, apparitores suos iracundè obiurgat, quòd his ciuium officijs non obstitissent. Mox à procedente pompæ ductore, ne salutatus quidem, interrogatur, quantum abesset Demetrius. (is erat Pompeij libertus.) socijs tum, vt par erat, in risum effusissimis, hanc ei solam stupor vocem reliquit, ô miseram, inquit, ciuitatem! Immò verò te miserum, Cato, qui ad ignominiam concidisti, cuius te cõtemptorem de Stoica disciplina profitebaris. Turpior fuit casus peditis, quàm equitis fuisset. Vanitati tuæ fucum fecisti.

Vir-

Virtus non mentitur ſibi. Quàm bellè id accidit! Quàm ridiculum facinus, Pompeiano ſeruo libertate donato, Romanum principem ſuæ ambitionis eſſe mancipium; ſudare pedeſtrem ac puluerulentum Catonem, ſtertente ad flabelli ventum roſeâ in lecticâ Demetrio! Tantíne conſtat inſanire? præſtat ſapere gratis. Sed mittamus cunicularias iſtas nobilis famæ mendicitates. veniamus ad conſpicuam non quæſitam gloriam. Quid mirum, quòd Ignatius non minore ſtudio laudem, quæ poterat è contemptu ſui honoris ſuboriri, quàm honorem ipſum auerſaretur, cùm ſe ſemper, ſuaque omnia in maiorem ſolius Dei gloriam conuertiſſet. Modeſtiſſimum virum non modò magni nominis lux, verumetiam vel vmbra ipſa terruiſſet, niſi in eum iamdiu iſtiuſmodi rebus extinctum incurriſſet. Tam altè perpetuò eius menti, conſilijs, decretis, dictis factiſque maior Dei gloria defixa eſt, vt hoc illi peculiare debeat elogium conſecrari. Si autem, quod nonnulli quondam Eccleſiæ Catholicæ ſanctiſſimi Patres erga ſe præſtiterunt, fas eſſet pluribus dictionibus conflatum nomen imponere Ignatio, hæ vnius, meâ quidem ſententiâ, nobiliſſimę vicariæ, per annales ire poſſent, eiuſque imaginibus ſingulari notâ, luculenter inſcribi: AD MAIOREM DEI GLORIAM. Hæc illa

est, cuius amor graui aliquo nascente pro aliorum salute, aut felici Societatis statu negotio, si fortè magnanimus vir, aliàs imbecillæ valetudinis, insolenti quapiam ægritudine vexaretur, sic eius facultates corporis inuadebat, vt non solùm iacentes excitaret, verumetiã maiorem quàm antè alacritatem ac robur afferret. Artem medicam nunquàm sibi salubriorem nactus esse perhibetur. Optabilis videri poterat filijs eiusmodi languor parentis, quò subinde vegetior surgeret. Periculum interitus securitatem vitæ astruebat. Hæc illa est, ad quam cùm innocentissimæ vitæ rationes omnes atque acta componeret, fiebat vt eâ tranquillitate frueretur, quam nulla posset rerum vicissitudo commouere. A medico æger admonitus aliquando, vt tristitiæ nubes, si quæ fortè sibi oberraret, aduectâ serenitate depelleret, sese collegit, & conuocato mentis senatu, disquirit ecquis turbo excitari posset, qui animi sui malaciam excuteret. Cùm nullus omnino sibi timendus videretur, medici consilium quæstioni, quæstio quietis augmento causam præbuit. Illa denique est, in cuius gratiam sedato animo tulit, quòd cùm martyrij amore arderet, huius cupiditatis flammas suo sanguine non posset extinguere. Nulla eius patientiæ materia maior vnquam fuit, quàm cùm patiendi materia ipsa deficeret. Quis ille im-

impius religiosi Ordinis, Ecclesiæq; Catholicæ desertor, qui nefarijs conatibus suis Ignatio sese opponenti extremos cruciatus imprecabatur? hoc, hoc, inquam, erat, quod tantopere Ignatius experebat, pro defensâ fide Catholicâ. Enimuerò quod potiùs illi perduelli latroni debebatur pro impugnatâ. Non ferrum, non feræ, non ignes, nec vlla tormenta inuictissimi herois animum sensusque flexissent. In vltimâ Indorum barbarie segnes in sui cædem leones animasset, vt quondam Romæ generosus Martyr Ignatius. Quis nõ existimet sacrosanctæ Lateranensis Ecclesiæ veneranda loca piè obeuntem, in ipso amphitheatri transitu tãti Christi athletæ memoriâ solito vehementiùs perculsum, atque ad eius sepulchrum, illinc non longè in templo Diui Clementis positum, orantem ingemuisse, quòd communioni nominis solà esset in exitu vitæ sanguinis cognatio de futura? Non tamẽ deerit, ô Societatis amplissimæ ac fortissimæ auctor ac princeps. Tu inuictorum Christi militum parens, relinquis tuæ voluntatis hæredes. Quam in te vno patiendi sitim minimè potuisti, explebis in multis. superstes quodammodò eris. Quot Christi causâ vitas abijcient, subiturus es ipse tot mortes, adeò vt non tam eos subrogasse, quàm gloriosi facinoris socios habuisse videaris. Iam in te felicia Christi

causâ

causâ tormenta propagasti. Spectabis è cælo Iaponum gladios in tuorum corpora lasciuiẽtes: superbos exhaustis iugulis mucrones: interdicta carnificinis ieiunia: angustas ergastulis vrbes: grauidas ferro fodinas toto eiecto fœtu exoneratas ad vincula: læsæ maiestatis rea nemora syluasque ad rogos & patibula deficiente materiâ: in ius vocari suppliciorum inuentores, si quod aut ad nouitatem, aut immanitatem, aut numerum ab innocentum corporibus defuisse deprehendatur. Eadem tibi apud Indos, aliasque gentes theatra pandentur, vbi conscceleratorum Christi hostium parricidalis furor palàm faciet, fide perfidiam, temeritatem consilio, audaciam fortitudine, patientiâ crudelitatem ita superatam profligatamque, vt gloriosâ pro tuis, infami pro aduersarijs catastrophe tragœdia tota claudatur. Sic igitur, vt dicebam, eris in filijs, parens, socius pugnæ, particeps victoriæ, consors triumphi, ad noua semper, in perpetuâ iam abs te possessâ felicitate, lætitiæ incrementa. Quid, cùm nescio quis archipirata Caluinianus, tametsi tranquillo mari, vesanis animi ventis quauis procellâ truculentior, 39. è Societatis hominibus, pretiosissimam Euangelij mercem ad exteras gentes comportantibus, diuersis in odium orthodoxæ religionis vulneribus confossos in altum præcipites aget? O quàm

quàm præclarum ſpectaculum, in medijs gurgitibus nunquam fluctuante conſtantiâ? Innatabis in Oceanum, Pater, ijs vndis tantiſper perfruiturus, in quibus animoſæ prolis faciet, non fides, ſed vita naufragium. O fortunati fluctus, quos nullæ maiores inſtitorum opes vi tempeſtatum diſperditæ locupletabunt! Condantur hæ recentes gazæ inter imos atque abditos maris ſinus, nulla eius viſcera ditioribus poterunt tumeſcere margaritis. Sed quid futura prænuncio? Iam oblatæ Chriſto Societatis primitiæ te viuo, ex Indiâ in cælum delatæ. Præceſsêre filij natu maiores parentis obitum; ne, dato tam certo pignore, de aliorum qui ſecuturi eſſent æmulâ virtute ambigi poſſet. Morari noluerunt voluptatem tuam. Si cum præteritis futura componas; bearis vtrimque. Nondum exeunte vitâ, occupas initium nouæ. Cùm itaque hæc omnia inſtante ſupremo die diuina lux menti tuæ aperiret, poſtremũ virtutis portentum fuit, quòd exultantis animi vim coërcere poſſes, ne foras erumperet. Suæ ſunt præcordijs & vndæ & venti. fremuiſſent ex te procellæ, niſi illud idem imperium, quod à Deo in lacrymas iam acceperas, ſpiritus quoque impetum frænauiſſet. Te, cùm aliàs ſemper, tum eo maximè tempore, quo eras ad portum æternæ felicitatis appulſus, maioris

ioris diuinæ gloriæ sidus respectante, nullâ, ne secundâ quidem, aurâ potuit tui animi æquor impelli. Nimirum tuæ existimationis pertæsus, è modestiæ speculâ laudum pericula propulsabas. Domestici te vix animaduertere potuerunt abeuntem, quem nullo quotidianæ consuetudinis discrimine præsentem intuebantur. In maiore Dei gloriâ quieuisti. Eugè, surge, agedum tandem, Heros maxime, sic summus imperator ex alto iubet. Adstat magnificentissimus ad pompam triumphalem currus, hoc vno solicitus ac nutans, tene possit tot victorijs grauem sustinere. Magnitudine laborat tuâ. Te cælum cardinibus reuulsum, cunctante animâ raperet, nisi Beatorum agminibus obuiàm prodeuntibus honorificas interijceret ad incessum moras. Honor amorem temperat. Si qua etiam in summâ ciuium illorum concordiâ posset esse contentio, in tui ornatus apparatu operam curasque turbarent. sese studia ipsa in tuo aduentu impediũt. Coronæ coronis, palmæ palmis, tituli titulis implicantur. manu manus truditur, insolenti festinatione operosæ ad obsequium voluptatis. Nam quis est qui eos honores quibus exciperis, aut cogitatione comprehendere præ magnitudine, aut oratione recensere præ multitudine possit? Iam Italia, Germania, Gallia, Hispania, Polonia, atque aliæ amplissimæ Europæ

ropæ regiones, iam Africa, Asia, potissimùm verò India & Iaponia innumerabiles populorum cohortes, tuâ tuorumque operâ animorũ salutem consecutas, in cælestem Beatorum ciuitatem præmisêre: quæ tibi, cùm priuatis quæque rationibus, tum publico omnium nomine, pro acceptis immortalibus beneficijs quãtas maximas possint gratias agant, ac pro tam ingenti gloriâ, tuis meritis, quibus satisfacere se posse diffidunt, à Deo præpotente collatâ gratulentur. Sic officia, quæ, alijs postea in communem illam patriam abeuntibus, singulæ prouinciæ in te celebrando colere numquam desistent, hac primâ felicissimâ luce triumphi tui præstant, vt vides, vniuersæ. In hoc iucundissimo tripudiantium tumultu, faustis acclamationibus, te velut alterum parentem, te bonorum cælestium satorem, te liberorum suorum diuinum educatorem prædicant. te ad mores Christianis dignos hominibus lucem, facem ad sanctos amores, religionis Catholicæ propugnatorem, extinctorem hæreticæ pestis, te suas delicias, in ærumnis solatium, perfugium in periculis, in morbis leuamentum, te denique ad omnem vitæ sanctitatem exemplar appellant. Quid dicam de incredibili non paucorum, Pater, tuorum gaudio filiorum, qui captâ priùs, Dei beneficio, hæreditate cælesti, te præstolantur?

Hos nimirum diuina prouidentia tibi superstites in terris esse noluit, vt quem inde in cælum abeuntem subsecuti non essent, nunc geminatâ vtrimque lætitiâ occurrerent venienti. Quid cùm Xauerius ille tuus, ille tuorum operum miraculum; filiorumque dignitate ac sanctimonij princeps, ille alterum tecum orbis terrarum decus, splendor & ornamentum; iam non se tuis pedibus aduoluet, vt quōdam reuerentiæ ductu solebat; sed caritatis impulsu in amplexus ruet? quæ mens, qui sensus vtrique vestrûm, cùm alter alterum sibi redditum tandem videbit; cumque tot victoriarum lauros cōsociabitis? Ille dum viueret adeò te venerabatur, vt cùm coràm non poterat, per literas genibus flexis loqueretur. Ille sermone de te cum alijs habito, sanctum nominabat. Qualem, Deus immortalis! vis veritatis non quęsitum testem proferebat sanctitatis tuæ! Qui sic igitur de te adhuc mortali & absente sentiebat, quantâ iucunditate nunc te præsente, atque immortalitatis consorte perfruetur? O benè sudati labores tui? O vitæ fugientis acta stabili præmiorum magnitudine fortunatissima! Vbi nunc illæ tuæ grauissimæ curæ? vbi vigiliæ? vbi ieiunia? vbi ærumnæ, studia, peregrinationes, ægritudines, atque incommodorum omnium perpessio? Hæc vnà cum præcipiti temporis cursu fluxêre. horum nihil

nihil in te sistit, præter mercedem perpetuam; memoriâ comite ad augmentum voluptatis. Sed vereor ne disertissimis aliorum præconijs meæ interstrepant inconditæ voces. Pudore perfundor, Pater, quòd nihil nec dignum tuis meritis, nec par desiderio meo, nec congruum expectationi alienæ hactenus afferre potuerim. Verùm cùm in tuo discessu non minora terris solatia reliqueris, quàm cælo intuleris gaudia, qui mihi de te dicendi voluntatem iniecisti, parere conanti spem veniæ dabis.

ORATIO XXVIII.

IGNATII *Miracula.*

COgitanti mihi, rerumque causas paulò studiosiùs indaganti permirum sæpè visum est, quòd, cùm humanum genus, si quid in naturâ præter ingenitas leges accidat, insolenti quadam admiratione capiatur; conspecto viro, cui nulla perfectæ sapientiæ lux, nulla virtutum ornamenta deesse intelligat, non vsque adeò videtur commoueri. Equidem, nisi me fallit sententia, id vsu venire existimo, quòd homini, vtpote ratione prædito, animi bona non modò consentanea sunt, verumetiã debita: in cæteris verò rebus quidpiam eximi putatur de immutabili continuatione ordinis

ſempiterni. Verùm cùm primi hominum parentis vitio, internum in nobis, & quidem adeò graue, atque aſſiduum innatum ſit bellum, vt prauæ animi corporiſque affectiones, mentis ac rationis excuſſis plerumque legibus, miſeros in ſuum dominatum trahant; profectò quiſquis non ſolùm hanc domeſticorum hoſtium vim ac potentiam diuinâ ope peruicerit, verumetiam perfectiſſimi ac ſanctiſſimi viri formam in ſe expreſſam repræſentarit, hunc ego magnum in terris prodigium eſſe arbitrabor. Manifeſtum eſt quò ſpectet oratio mea. Prodière Ignatius ac Franciſcus Xauerius, inſignia orbis terræ miracula, geminum cælo additum decus, clariſſima Eccleſiæ Catholicæ lumina. Sic eſt. Attamen tam admirandâs vtriuſque virtutes, tam eximiam vitæ ſanctimoniam ac merita præpotens Deus pro ſuâ ſapientiâ, euidentiſſimis etiam argumentis ac teſtimonijs comprobanda eſſe iudicauit. Eorum verò tanta eſt magnitudo ac varietas, vt, quemadmodum illam eximij oratoris eloquentia, ita memoria reformidet. Adde, quòd, cùm nuſquam gentium vacuus beneficijs ab Ignatio Xauerioque acceptis vllus abeat dies, priùs ſit laudatoris copia, quã laudationis materia defutura. Quamobrem pretium operæ facturus mihi videor, ſi ſumma quædam ac præcipua rerum capita tantummodò

modò indicem, ne tam illas commemorare voluisse existimer, quàm præterire noluisse. quæ tamen cùm etiã è publicis Illustrissimorũ Cardinalium, qui Ecclesiasticis ritibus præsunt, & sacræ, vt vocant, Rotæ, ad vtriusq; sanctissimi viri apotheosim actis, necnon è non paucis historiarum voluminibus vulgò notissima sint, studiosa hæc prudensque breuitas eo maius erit leuamentum in me laboris, & in auditore tædij. In altero studium reprehendi non debebit, in altero poterit laudari consilium. In neutro verò quidquam esse censebitur, quo tantis viris debitus honor & cultus imminui posse videatur. Age igitur, cùm Lyssanus suo nunc clarus nomine, quo antè obscurus, Barcinone intentâ sibi lite, causâ cecidisset, casumque alium meditatus, atque in desperationem actus, se literam longam è tigillo fecisset, meliore vsu sese Ignatio seruatori suo, quàm neci eo fune deuinxit. tunc enim cognitâ re Ignatius aduolat; laqueum recidit; impium sui carnificem omnium iudicio mortuum supplicibus in cælum votis ad vitam reuocat; vt diuino beneficio, id illi spatium temporis detur, quo possit æternæ saluti suæ consulere. Ergo iacentem grauiter sceleris monet. inclamat, agnitâ culpâ, veniam à Deo petat. Ille oculos morte graues, pristinæ, vt potest, aperit luci,

ac presso vi doloris corde, ductisque cum
ritu pœnitentiæ argumentis, laxat ad sacr
Confessionem fauces. Mox ritè peccatis
piatus, liberam ac nihil ampliùs morant
animam efflat. Mirum dictu, hominem,
dignum vitâ, potuisse bis viuere. Quid n
possunt sanctorum virorum apud Deum n
rita? Perpetui supplicij sententiam strangul
illi statim debitam, ad præuisas Ignatij pre
suspenderat Deus. Quo factum est, vt, qu
niam cum priori morte posterior dimicar
hæc victrix, illius flagitia infamiamque vi
magnanimitate deleuerit. Diuina miseric
dia ex illâ lite perditâ, tribunal, & è clauso p
laqueum spiritu, viam aperuit homini mis
felici, ad sempiternam cæli hæreditatem, pr
digo insperati temporis momento adipisce
dam. Ille fortunatè improbus, suique amic
hostis, de suo fune, quamquam longè diu
so, canere potuit (si fas hîc vti Vatis regij vers
funes mihi ceciderunt in præclaris, etenim h
reditas mea præclara est mihi. Texta est (
piè credimus) cum illo fune felicitas, secreti
re Dei consilio. Elata est ex illo funere vi
Scelus sibi saluti fuit. Funestus ille ac post
mus nodus, Gordiano implicatior, præcip
manu atque ictu immortali ab Ignatio perer
ptus, secum traxit aliorum omnium nodo
exoluta volumina. O Ignatianæ theatrum i

sig

ſigne caritatis! Illi, illi, inquam, ſigillo fixa trabali clauo perpetuò viuet tanti beneficij recordatio. O inuidendam quodammodo reſtim, ſi nullo fuiſſet attacta crimine! Ignarus ſui huius operis artifex nunquam tam benè explicuit manus. Verſa eſt illa tortilis rota ad ſortem bonam, ſortem, inquam, non Deo, ſed homini. Sorte, inquit Gentium Doctor, vocati ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum eius, qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ. Nulli vnquam torques huic præferendi per turgida ſuperborum hominum iuêre colla. Quantò commodius hoc tibi vinculum fuiſſet Hebrææ iuuenis, paterni quondam prædator imperij, cùm vltrici è quercu tua illa penè parricidalis pependit inſania! Comate lictor, tuoque capillo leuior, tamdiúne reum te agnoſcere nō poteras, cùm ad auram fluctuantia ſuperbo vertice, tui ſemper geſtares inſtrumenta ſupplicij? Et verò Lyſſani è trabe lapſus, impulſu cauſæ alteri adiudicatæ, aliquâ non indignus commiſeratione videbatur. Tu, ſolius vaſtæ ambitionis vſquequaque ruentis arbitrio, bona, fortunas, hæreditatem, famam, vitam, teque ipſum cōtrucidaſti. Ille ſponte ſuo vſus eſt miniſterio, tu inuitus alieno. Ille tamen (vt ſperamus) euentu ad ſalutem: tu, vt timemus, ad ruinam: Deo miſericordi patre erga illum, erga te verò

iustissimo iudice. Denique tu tantum pœnarum dedisti arboris ramo, quantum gratiarum egisset Lyssanus Ignatio. Lyssano iterum breui morituro, reddita est vita. Conuertamus oculos ad nouum Mutium, cui, ne semper Scæuola esset, igne corrupta rursus animata est victura postmodum manus. Erat videlicet Romæ in ædibus nostris rei domesticæ adiutor coquus, simplicioris quàm par esset naturæ, cæterùm probus. Hic, non quòd in milite, opportuno regis Porsenæ ad necem vicario, errasset, sed quòd in Christum Regem regum (quod miseræ mortalitati commune est) deliquisset, immissam in ardentes prunas manum generosæ imprudentiæ pertinaciâ diù continuit, vt illam in arâ coquinariâ, culparum pœnitentiâ imperante mactaret. Nidor deficientis lento igni victimæ, totâ domo diffusus, sacrificuli silente linguâ, vocalis fuit. Accurritur. crudelis in speciosâ pietate temeritas incessitur. eripitur è rogo penè cadauerea manus, ne bustum subsidat ad monumentum non imitandi ergà se odij. Patres, quamquam factum miserti, hominem tamē mente ac manu nostris vsibus ineptum, è Societate dimittendum arbitrabantur. Sed Ignatius, feliciore consilio, illius incendij pestem, roscidâ consuetæ caritatis suæ flammâ extinxit. Solicita quippe de nocte, in preces coram Deo incum-

cum-

cumbens, oculorum fontes reclusit ad imbrium copiam. Aurora fructum aperuit protulitque. Æger euigilans vegetam ac valentem manum in cælum tetendit, acturus Numini gratias. Alteram manum æmulam habuit præteritæ cupidam pœnæ, ad vim maiorem. Rei nouitas homini attonito similis somnio visa esset, nisi veritas, rediuiuâ illâ quodammodò, atque operosâ manu sese agitasset ad fidem. Sic Ignatius, gemino miraculo, geminam attulit rudis innocentiæ reo sanitatem: manus nimirum ac mentis. O bonæ ad omnia comites! Progrediamur ad alia. Quid enim vaticinia commemorem, cùm sæpè non tam futura prædicere, quàm illa eadem vt præsentia intueri videretur? Quid eiectos ab illo ex aliquot hominum corporibus dæmones, quem ita extimescebant, vt vel ad solam eius præsentiam, relictis sedibus tyrannicè arreptis, imperium præuertere cogerentur? Pœnituit superbum hostem id inuasisse, quod cedere victori pudebat. Spem corrupit improbitas: exitus fregit audaciam. Romæ hominem Cantabrum, adeò rudem, vt ne patriæ quidem linguæ quodammodo gnarus esset, à dæmone truculentissimo arreptum, ac tum variorum idiomatũ genere facundum, tam immani tamẽ rabie furẽtem, vt nulla eũ vis coërcere posset, aut loco, vbi se obstinatè fixisset,

dimouere; Ignatius, ſuo iuſſu in cubiculum pertractum, à tyranno liberauit. Malum Cãtabri hoſpitem bonus hoſpes eiecit. Nec defuit aliquando dæmonum alter, qui peruicaciâ iram ſtimulante, vltrò ac palàm cuiuſdam energumeni ore pronunciauit, nulli ſe in terris eo tempore inimiciorem eſſe quàm Ignatio. Iſte iugulum præbuit à ſe non quæſitę veritati. Non potuit ad maiorem Ignatij gloriam luculentiùs inſanire. Quis neget, cui dæmones infenſiſſimi ſint, eum Deo cariſſimum eſſe? At etiam ridiculè moleſti, atque importuni videri voluêre. quippe iam ab initio Lemures (genus dæmonum eſt) Laureti noſtros ex ædium parte Societati attributâ, terriculamentis expellere moliebantur. Re Ignatius Romæ per literas cognitâ, reſcribit, Dei auxilio freti fidenteſque bono eſſent ac forti animo. Mirum dictu, recitatâ epiſtolâ, nocturni illi Fauni ac ſpectra, occupato Ignatij iuſſu euanuêre. Quid ſi præſentem atque increpantem vidiſſent, quos abſentis literæ profligabant? Nullum ad hoc vſque tempus illius peſtis veſtigium. Indicto timoris contemptu, timor omnis abſceſſit. Tenebriones, Ignatij, quamquam tum longè poſiti, alterius inſtar ſolis, luce diſſipati. At enimuerò Ignatiū duobus ſimul in locis, vno eodemque tempore, præſentem fuiſſe compertum eſt. Leonardus

Keſſe-

Kesselius insigni sanctimoniâ vir, Societatis nostræ Sacerdos, Coloniæ mirâ Ignatij videndi cupiditate flagrabat. Illum, per literas, opere orat maximo, se vt Romam, eam ob causam peditem venire permittat. Respondet benignus parens, opus non esse tam longo ac laborioso itinere. id quod optabat, compendio cessurum ad votum. Promissum secuta fides. Diuina potentia, caritatis decreto, Ignatium, vt ita dicam, geminauit. Romæ quippe perstantem, Coloniæ conspicuè præsentem, atque intra suam cellulam priuatim se alloquentem Leonardus vidit & audijt, ac diuina cum illo miscuit colloquia, voluptate desiderium explente. Quanta vis cælestis amoris, cùm non solùm animos iungat, verumetiam amanti, amici longè positi atque immoti presentiam afferre possit. Et verò tantus erat eius animi splendor, vt vel in corpus efflueret. certo miraculo id non semel compertum, cùm à nonnullis, potissimùm verò à Sancto Philippo Nerio, quem sibi magnâ necessitudine ac familiaritate coniunctum habuit, oris eius habitus visus est diuino quodam splendore scintillare. adeò vt adhuc mortalis, speciem quamdam animi corporisque beati præseferre videretur. Huc spectat, quòd Romæ in sacello domestico sacris operanti, ita è laqueari sub imagine globi flammei, Spiritus sanctus incubuit, vt qui ei

mi-

ministrabat, ad eum, quē communē credebat ignem, restinguendū assurgeret. Elusis naturæ legibus, ignis infimæ sedis supernum ad se trahebat. hic contrà illum rapiebat plerumq; sursum; diuino amore beatos atq; arcanos in ignibus ludos alternante. Ignatium enim, cùm secretiore in loco abditus, aliorum se oculis ereptum putaret, nonnulli à terrâ elatum, medioque libratum aëre non semel videre. Virū sapientissimum pudebat, se terræ hospitē, & cæli non incolam. Quid? quòd vix vllus vnquā piâmente ad eum auxilium petiturus accessit, seu cogitationum tumultu conturbatus, seu curarum fluctibus agitatus, seu stimulis conscientiæ confossus, quem non, ô rem penè inauditam! vnico tantùm, vel altero verbo, quietum, pacatum, sanatumq; dimiserit. Nunquam in vos illapsæ huiusmodi ad persuadendum guttulæ profani oratores. cum āt licet, eloquētiæ vestræ flumina; eorum plerumque nullæ, nisi ad strepitum, vires. Mitto non pauca de eius vitę actis à me iam antè narrata; quæ profectò cùm non naturæ, sed solius diuinæ potentiæ vim agnoscant, fatendū est, inter prodigia connumerari oportere. Iam verò quid de cæteris, quæ post eius obitū diuersis terrarū orbis partibus claruerūt, proferā? Prodeāt ad triumphi ei debiti pompā quotquot varijs morborū generibus, quorum remedia ars medica desperauisset, liberati.

berati. Haud mihi animus est singula percensendi.numerus nō patitur moram. Cōtraham vniuersa,si dixero,vix vllam esse corporis ægritudinem,siue naturæ vitio,siue casu aliquo adductā,quam non ille suis apud Deum meritis precibusque depulerit.Et quidē eâ felicitate,vt non solùm contactæ vestium aut sacri cadaueris particulæ,verumetiā eius nomen, quod suâ ipse manu literis subscripsisset, miras curationes edidisse memorētur.immò verò sæpè contigit, vt solis eius propositis imaginibus, Dæmones è cubiculis & ædibus, quas infestare consueuerant, sese fugæ repentè mandarint. Vide ac tecum ipse reputa, quāta sit insignium sanctitate hominum potestas, cùm vel sola eorum simulachra non minùs formidolosa sint virtutum hostibus, quàm cultoribus salutaria. Huc referri potest quod mihi nunc appositè venit in mentem sacræ illius historiæ, quâ Diui Petri Apostolorum Principis vmbra narratur ægrotis sparsisse valetudinem. Hoc vmbrâ præstante,quid non lux ipsa patrasset? Nimirum nihil est in sanctis viris non proficuum. Bene tibi est in eorum luce & vmbrâ. Sed & hoc quod dicam omnino memorabile. Cùm videlicet aliquot annis post decessum è vitâ, eius corpus,in Romanâ domo Professâ,ex vno in alium locum transferendum esset,in loculo vbi iacebat paulò antè aperto, stellæ mi-

cantes

cantes ab ijs qui tum aderant, inspectæ, nec nō cælestium concentus vocum auditus, non sine mixtâ cū incredibili admiratione lætitiâ. Quis negare tum poterat Ignatij animum in cælo regnantem, cùm cæli sidera atq; angelici cœtus in eius corporis loculo tripudiarent? Verū etsi non omnia (vt dicebam) ab Ignatio patrata diuinitus opera referri possint, non dissimulandæ tamen arguar culpæ, si me ab eo quod exacto post eius apotheosim anno Munebregæ in Aragoniâ contigit, studium breuitatis abducat. Tot enim eo in loco ad eius effigiem intra aliquot hebdomadas miracula extitêre, vt seculorum memoriam alere queant. quo factum est, vt non solùm infinitas è totâ prouinciâ populorum cateruas illuc exciuerint, verū etiam nullum fuerit ijs in regnis templum religione atque hominum frequentiâ memorabile, quod non per eos dies, Munebregæ de celebritate concesserit. Cæteris prætermissis, quę non capit oratio, dicam solùm mortaliū duos inibi esse à morte ad vitam ab Ignatio excitatos. Quid maius possim dicto comprehendere? Maxima quæque suâ nuditate se produnt. plerumque oratori cauendum, ne fortè ingestis verborum luminibus inumbrentur.

ORA-

ORATIO XXIX.

FRANCISCI XAVERII *miracula in elementis.*

IAm me ab Ignatio parente fortunatissimo, ad Franciscum Xauerium, omnium quos ille Christo genuit filium præcellentissimum progredientem, tantum à dicendo insignium operum ac prodigiorum magnitudo deterret, quantum ad hoc ipsum me sentio hac postremi debiti perficiendâ solutione compelli. Huc accedit, quòd admiratio sibi narrationis locum occupat, & temporis cursum. quamquam (vt ingenuè fatear) sic oratoriæ facultati tacitum confertur beneficium, dum periculo deficiendi exempta, sine labore se tuetur. Etenim ita Xauerium heroëm maximum ac Christi ministrum adhuc mortalem, diuina potentia supra naturæ leges extulit, vt eo stante, veluti medio rerum arbitro, impares illa vires grandia decernenti non subtraheret, sed subderet imperanti. atque adeò illius nutum obseruabat, vt non quid posset attenderet, sed exequeretur quod ille Christi auctoritate iussisset. Æquum enim erat, vt quem Deus opt. max. ad Iaponios, gentem anteà ignoram, atque ad alias barbaras Orientis nationes, miti

ac diuino Christi iugo subigendas legauerat, Christianam religionem non solùm doctrinâ vitæque sanctitate animatam promulgaret, verumetiam; quod olim, Ecclesiâ nascente, ab Apostolis præstitum est, frequenti miraculorum vsu comprobaret. Ludant de suâ in fabularum fritillo leuitate atque insaniâ veteres poëtæ; efferant sese ad incrustandos puerili picturatum ludibrio parietes ingeniosa capita. Statuant nescio quem ad fulmina Iouem, Iunonem ad nubes, ad vndas Neptunum, Æolũ ad ventos, Vulcanum ad ignes, ad terras Opem, Martem ad arma, ad robur Herculem, ad facundiam Mercurium, Faunum ad sementem, Cererem ad segetes, Lucinam ad partus, ad morbos Æsculapium. Eruant alias atque alias innumerabiles laruas de tumultuarijs popinarum patellis ac poculis, ac cœnoso gregum lasciuientium stabulo, quarum singulas singulis rebus, solâ deliriorum auctoritate, præficiant. O quales hisce poëtica somnia grauidata seminibus fudêre quondam cæcis gentibus Deos! O qualia è luto & argillâ, aut, ne ex harâ suum ebullientia tam citò putrescerent, è lapide & metallo numina procrearunt! Tuum, Francisce Xaueri, tuum, inquam, cùm Orienti, sole ipso illustrior, lucem afferres, in hominum mentibus regnum, ad vnius ac veri Dei agnitionem cultumque flectendis; tuum

in

in elementa, tuum in res omnes; maius dicam, tuũ in Deum ipsum eius in te amoris iucundo placito, imperiũ fuit. Nulla huic laudi audacia præsidio est. Etenim cũ ea quæ feceris, fieri nõ nisi Numinis præpotẽti virtute potuerint, an nefas sit asserere, illud tuo annuisse desiderio, paruisse voluntati? Quid? nónne sacræ litteræ, summi quondã Hebræorum ducis ac iudicis victoriæ inaudito antè prodigio de Gabaonitis partæ, celeberrimam hac breui sententiâ historiam claudunt? *Obediente*, inquit, *Deo voci hominis*. Orationem tecũ in auras primùm rapis. Dicãne te diuinitus humo sursum euectũ, medioq; suspensum aëre ac sublimẽ, ab omnibus frequentissimâ concione plerumq; conspectũ, idemque tibi tum sacris operanti, tum preces Deo fundenti sæpissimè contigisse? Talem aër hospitem terris inuidebat; cælum repetebat ciuem. nec immeritò sanè, cùm esset ab omni terrestri contagione semper auulsus. Dicámne sæuientibus procellis, per te, detersâ cælo caligine nimbisque, serenissimos pijs hominibus repentè fulsisse soles? Contrà verò ad terrorem truculentissimæ Tolanæ gentis, quæ à Christo non solùm defecerat, verumetiam in Christianorum cædem & exitium ferebatur, iubente te, inuoluto teterrimis tenebris die, ac debacchante vsquequaque tonitruo, pluisse cinere, grandinasse lapidibus,

vrbem ipſam Tolum, foſſis illo imbrium genere completis, mœnibus eo cæleſti tormentorum furore dirutis, à Luſitanis captam ac euerſam? Monſtrum pertinaciæ fuit, ſi neque inflammata illa barbarorum odia cinerum torrentibus opprimi potuêre, neque ferrea pectora ſaxorum fulminibus frangi. Sed quid tibi familiarius fuit, quàm cùm vſus eſſet, modò ſecundos ciere ventos, modò aduerſos compeſcere. nimirum tibi ſemper obſequi, vnum illis erat ac ſummum obſequij præmium. nulla maior domini felicitas. Quæ porrò diuerſis Africæ atque Aſiæ locis tanta cæli grauitas, aut aëris intemperies, quam non tibi, homini peregrino, ducto Numinis quo plenus eras ſpiritu, temperaueris? hoc viuere eſt immortalium more ac modo. Conſociauit ignis debitam tibi cum aëre ſeruitutem, qui tuum non ſemel imploratum ab incolis nomen reueritus, comprehenſis confeſtim exceſſit ex ædibus. Non alius opportunior ac copioſior aquarum ingeſtus. Neque verò ad tuos nutus ſegnior terra, quæ, te imperante, horrendis concuſſa motibus, obfirmatæ impietatis homines, quos flectere virtutis amor non poterat, fregit timore ſupplicij. Cui tu mortalium nocere vnquam potuiſſes, qui nullam, ſine beneficio, pœnam irrogaſti? Te iraſci optabile fuit. Grauida indignatio in partum ſalutis recubuit. Hoc

vnum

vnum ſortiri poteſt improbitas bonum. Age nunc quartum Xauerij triumphum, attonitas non antè ſpectatâ pompâ per vndas. Abs te quâ toto patet Oriente oceanus, tot ſunt in omnium oculis congeminata portenta, vt illius immenſitas oratorum facundiæ ſit anguſta. Tuæ poteſtatis amplitudo fluctus ipſos ac gurgites ſorbet. Non tam mihi pertimeſcendum in vndis, quàm tuâ in laude naufragium. tranquillatæ, tuam potentiam agnoſcunt; certam expectant agitatæ clementiam. Marina fides tuæ commiſſa, ad cognata ventorum arbitria obſurdeſcit. O quoties tuis natura decretis reuerenter ſuccubuit, cùm te naufragiorum defenſore, nautarumque patrono, non minùs tuta eſſent turbulento mari nauigia, quàm pacato. imò verò qui tecum aliquando vecti eſſent, ſi te comitem ſubinde habere poſſent, blandienti elemento, quamuis nullo ſoluto pretio, ſeſe committere, te abſente, non auderent, furenti, te præſente, magnâ mercede, pro vecturâ ſupplicarent. Te auſpice, illis erat pro ſecuritate periculum. Vos teſtes appello non modò Chriſtianorum, verùm etiam à vera religione aberrantium hominum globos, poſthabitis alijs, quamquam firmiſſimis nauibus, in eam, quam ſors Franciſco primam obieciſſet tumultuario impetu conuolantes. ſpecies obſeſſæ arcis repræſentari vi-

videbatur. nulli vnquam milites tanto animi ardore in muros euasêre primi. hos vt hostes animat cupiditas vel prædæ, vel gloriæ; vos, Francisci cultores, vestræ salutis, eius præsidio tutandæ, cura rapiebat. Te præter cæteros producam Maure mercator, qui duplicato naulo nauarchum exorasti, vt in eodem, quo Franciscus, admitti nauigio posses. Sapiens institor, non tam vecturæ, quàm præsidio mercium, pretium constituendum esse iudicauisti. Vos denique testes, ô rem seculis omnibus inauditam! testes, inquam, estis Hebræi, Mahometani, Ethnici, alijque barbari, qui Franciscum Xauerium, non magis auditâ, quàm perspectâ sanctitate, ac prodigijs terrâ mariq; patratis, Deum terræ ac maris, communi ac publico nomine vocitastis. Sed vt tecum, Xaueri, cœpto per Oceanum cursu, prouehatur oratio mea, incertum, pluréſne tempestates, dum ingruerent, occupaueris, an iam exortas pari felicitate sedaueris. Quid memorem, quàm sæpè modò hærentes syrtibus naues, illicò abreptas in altum retruseris, modò in eas, procellis inimiciore malacia, immotas ventos intuleris, modò ad scopulos nullo vulnere allisas in rectum iter reduxeris, modò denique cùm solutis compagibus aperta latera fluctibus dilargirentur, manifestissimo exitio comites omnes, nunquam intercisis caritatis tuæ munimentis clau-

clausos, exemeris? Sileámne efferuescentes irati maris æstus, semper æquabilis tuæ mentis, placidique oris fauonio mitigatos? aut si quãdo inuidiosâ dæmonum arte tranquillitas insanos turbines euocaret, retorto in eorum caput impetu, tartarea consilia ventorum cessisse ludibrio? Rem huius generis vniuersè verbo comprehendam. aio, vix vllum esse maritimum periculum, è quo non vel præsente, vel inuocato Xauerio, quilibet mortalium liber euaserit. Sed quis tantam hominum multitudinem, imminentibus certissimis naufragijs saluam incolumemque seruatam demiretur, cùm naufragi non pauci, iam absorpti gurgitibus, sese, illius ope, mortis faucibus erutos fuisse professi sint? imò verò ipsemet, vt olim Gentium doctor, ter è fundo maris emersit. Verùm maritimæ illius potentiæ nullum videtur argumentum illustrius, quàm quòd, si fortè interdum, vel vrgente inter angustias temporis necessitate, vel aliarum nauium penuriâ, quampiam annosam, infirmam, rimisque fatiscentem, sibiq;, non itineri commodam nactus esset, seseque in eam quamplurimi, firmissimo eius auxilio nixi, certatim coniecissent; subortis subinde fœdissimis tempestatibus, felicissimo cursu, magnanimam pietatem, in eum quò tenderet animorum emporium cælestis Numinis aura perduxit.

&c tamen eo ipso tempore, eodem maris tractu, ijsdemque procellis, valentissima nauigia miserrimè lacerata atque obruta, spargebant exempla humanæ fiduciæ, non fortunæ. Quicumque faseli, celoces, corbitæ, actuaria, cuiusuis denique generis naues Franciscum tulissent, seu malè materiatæ ac ruinosæ, seu benè compactæ ac robustæ, sine delectu ab eius cultoribus, aut inuentæ rapiebantur, aut conquirebantur ignotæ. Charo pericula pretio emebantur. Sed irritamenta naufragij, fiebant instrumenta securitatis. Solenne tum nauigantibus erat, intereundi opportunitate pacisci salutem. sed iusta ratio temeritatem arcebat, & summa in eum fiducia metum. Dum ille toto vagaretur Oceano, non vehi nauigijs, sed illâ vehere videbatur. Nulli vnquam nauarchorum animi, Xauerij, quanquam adhuc mortalis, propitio sidere, in summâ vndarum agitatione fluctuarunt. In mediâ ventorum rabie trepidanti ac suæ artis propè ignaro gubernatori, Romanæ quondam euersor reipublicæ, Quæ tua, inquit, ista formido? ne dubita. fortunam Cæsaris vehis. Cæsaris fortunæ (quæ nulla est) vectorem bono animo esse oportuerit, certa Orientis salus nautas non tutos, non alacres, non vbique reddat interritos? Vnus ego toto illo, Francisce, Oceano, qui se tot gentibus, sub tuâ tutelâ, fidum hospi-

ſpitem ductoremque ſubiecit, vſquequaque diſpereo. E multiplici ac æmulo rerum illic abs te geſtarum concurſu nouum tempeſtatis genus dicentem, vehementiùs quàm ferre poſſit, exagitat. Oratorum præconia in te ornando omni ex parte confligunt. honorum procella eſt. Concordi ventorum in tuam gloriam conſpirantium diſſidio, modò in hos, modò in illos gurgites reuoluor. Si tot inter naufragos, quibus præſtò fuiſti, ſolus deferor, nulla me in hoc æſtu cura ſolicitum tenebit. In exitium glorioſum decurret oratio mea. fluctus huiuſmodi in nullius vnquam iacturam redundabunt. Itaque pergam vt potero. noua me vocant. Cùm igitur tua, vir fortiſſime, poteſtas impoſuerit maris ferociæ iugum, quid mirum, cùm illud præterea, lenocinante tuæ humanitatis edicto, cùm vſus poſceret, naturam propè mutauerit? plerumque ſiquidem, facto cum ſale diuortio, ſeſe tuæ dulcedini maritauit. adeò vt ſiti (frequens, atque intolerandum nauigantium malum) ſocijs anhelantibus ac propè conſumptis, lacteos liquores propinarit. Sic cùm vndarum hauſtus alijs animam expellat, alijs abeuntem inhibeat, illis per te reuocata, his ſeruata, diuerſo prodigio, pari beneficio, vita. Quid? nihílne de eo, quod immenſa moles aquarum continet, ſquamoſo animantum genere dicimus?

Te Xaueri regem, te dominum agnouêre piſcium greges, cùm ad tua iuſſa, quàm ad natandum proniores, deſperatis piſcatorum laboribus, caritatis tuæ venatico ſigno, retia ſaginarunt. Da veniam profanos annales melioribus factorum tuorum ſpectatoribus emungenti. Triumuir Romanus, quem præſtigiatrix Ægyptia, ex imperatore belluam factum, amoris eſca rapuerat, Peluſij piſcatu gloriam nequicquam aucupatus, vrinatores clàm vndis ſubmiſerat, quorum miniſterio prædam inductam efferret. Non ita multò pòſt, verſuta mulier, ijſdem ſubornatis, qui ſalſamentum Ponticum illius hamo pro piſce innecterent, omnium riſu ſimplicis hominis pudorémne dicam, an ſtuporem excipiente, Piſcare, inquit, vrbes ô imperator, hanc nobis alteram pauperibus Ægyptijs piſcandi artem permitte. Hic fuit luſus non minùs ad ſcommata & iocos, quàm ad ſua commoda & rationes compoſitus. Faceſſant iſtæ nugæ. Tuum erat, Franciſce Xaueri, & piſces, & oppida, & prouincias, & regna piſcari, non tibi, ſed Chriſto. In cæleſtem ſagenam omnia conuertiſti. Sed quid hoc, quod meis iam ſeſe oculis obijcit? Quis ille nouus vndarũ legatus? O factũ non minùs firmum ad fidem, quã admirandum ad nouitatẽ! O ſpectaculum, vt nullis retrò ſeculis exhibitũ, ſic poſteritatis memoriæ tranſ-

transmittendum! Lapsa fortè in vndas Christi è cruce pendentis effigies, quâ tum prætentâ, Xauerius turbulentissimum mare pacauerat, nubes illas ac turbines in animum illius transtulerat. Dici quippe vix potest quanto propterea dolore perculsus sit. Ergo postridie Baranulam insulam quadraginta passuum millibus indè distantem, quò ex Amboino nauigabat, appulso, atque in littore, non sine fletu ac pijs precibus, inambulanti; ecce cancer incessu magnifico, summo mari prodire in conspectum, illudque signum augustissimum, vtroque lunato, & coëunte in orbem brachio, gestare, præferre, viroque sanctissimo, non tanquam amissum, sed creditum pignus reddere. O generose Christi vexillifer, nobilioribus dignè poëtis, quàm ijs qui nescio quem olim cancrum, Herculei calcanei morsus præmio, inter signa cælestia retulêre. Serpat in eorum fabulas malus cancer, illasque corrosas absumat. Tu illo priore detracto siderum choris subrogandus. Tu postmodum cæli conspicuum decus affulgere nauigantibus poteris, quos tui memores, si quid in mare casu exciderit, recuperandi spes, opitulante Xauerio, consolabitur. extabit è iactura miraculum. Nec deerunt inter aquatiles incolas, qui te antesignanum sequantur, si quando viris sanctis sua præstabût officia. Denique, custos fidelissi-

me, tanto restituto deposito, factus es immortalis. Et sanè illam sui conditoris imaginem Oceanus intimo sinu suas inter opes obserasset, nisi meminisset Palæstinos fluctus illius quondam plantis fuisse calcatos. non ausus est hoc nouo thesauro, reuerentiâ religionē obijciente, ditescere. Didrachmo olim piscis ore delato, Apostolorum princeps pro se, Deoque rerum domino, tributum mortali principi soluit. Xauerio legionares piscium copiæ tecum vniones omnes ac margaritas, quotquot natura maris penetralibus abdidit, erutas, ad huius vnius simulachri possessionem, pro portorijs, tributis ac vectigalibus obtulissent. Xauerij pietas, si exorari potuisset, vos mutos, confestim vocales reddidisset, quos aliquando hęreticorum obstructis peruicaciâ sensibus, in littore Ariminensi Diuus Antonius Olyssiponensis fecit auritos. Vasta pistrix vatem Niniuitas refugientem, concessum mari piaculum, intra viscera conditum, triduo pòst in continentem exposuit. At si fortè hanc demersam vatum principis effigiem vtero collegisset, non secùs ac à se conceptum fœtum fouisset coluissetque, certo semper amore, dubio partu, nisi vnica Xauerij gaza, fuisset beluæ delicijs præferenda.

ORA-

ORATIO XXX.

XAVERII *alia insignium miraculorum genera.*

NVnc palàm fit omnibus, elementa omnia, vt hactenus dixi, Francisco Xauerio, ad hominum salutem, atque adiumenta singularia, exhibuisse famulatum. quamquam interdum de intolerandis quorumdam barbarorum in Christi cultores iniurijs ac perfidiâ iustissimo sumpto supplicio, ceteris hominibus documento fuêre, nec scelerum merito deesse posse quod expauescerent, nec virtutis studio, Francisco fauente, quod sperarent. Quid cætera persequar? Quàm carior est mortalibus vita, eo maiore beneficio sese ab illo affectos esse senserunt, quotquot à mortiferis ægrotationibus, summâ illa, quâ erat apud Deum gratiâ, vindicauit. Eorum numerum referre si velim, præ labore languescet oratio mea. Tum verò, quid abs te, Xaueri, speret, quam tu ipse infirmam reddis? Et sese tamen ad certamina transferre, iam cogitur. neque enim minùs in prælijs tua miracula claruêre. Tuarum apud Deum precum vis ferro potentior, & numero & robore formidabiles immanissimorũ Christi hostium fudit exercitus. Sensere quid posses Badagæ, truculentissimorum instar luporũ; in

in recentem Christi gregem ruentes, cùm tu solus, tuâ obiectâ præsentiâ, nudus atque inermis eorum legiones spiritu difflauisti. Præsentiam dico? immò verò absentia ipsa cælestibus armata votis, Lusitanis tantùm ducentis maritimo bello dimicantibus, quinque barbarorum millia in Christianorum cædem cōiurata, præter omnium spem opinionemque deleuit. Sic animi tui fortitudo & constantia, cum illo vtroque nouo victoriæ genere de gloriâ decertauit. Neque prætermittam, nutante interdum pugnandi, aut hostes insequendi consilio ducum, faustis tuis vaticinijs eos esse firmatos ad spem, animatos ad pugnā. Cùm felicis præliorum exitus esses non minùs certus vates, quàm iustissimi principij conscius, collatis signis, Christianorum exercitus se priùs victorem sensit, quàm dimicaret. Victorias fefellisti. Te vatem in prælijs dixi? Enimuerò constanter affirmare ausim, ceteris etiam in rebus multo facilius tibi fuisse, quæ alij facturi essent prædicere, quàm omnibus præstanti memoriâ oratoribus quæ abs te gesta sint enarrare. Tibi ad Dei gloriam saluti hominum vacanti, futura prænuntiare, præterita recolere, præsentia intueri, par vnius negotij ratio fuit. Temporis partes vni Deo adhærentem non diuidebant. neque opus erat fabuloso bifronte Iano. Téne Velli, nobi-

lis

lis in Indiâ mercator, testem laudabo, cui profusa in pauperes liberalitas, prædictione ac sponsione Xauerij, sic Deum debitorem quodammodo fecit, vt nihil tibi neque ad vitæ honestæ commoda & fortunas, neque ad pium mortis apparatum defuisse perspexeris? compluribus annis in summâ rerum varietate feliciter exactis, diem horamque obitus, Numinis monitu, pręsensisti. Sanus, vegetus, integris viribus, peccatis sacrâ homologesi expiatis, cælestique ferculo ac viatico pastus ac munitus, amicos adis, postremum vale dicis. mirari omnes: stupere: de rei nouitate sciscitari. Intereà loci in templum te confers. Sacrosanctum Missæ sacrificium pro mortuis Deo, te postulãte, offertur, statim atque te ipse feretro coram altari composuisti, ac pullo velamine circumtegi iussisti. Sacris peractis, qui intererant, te serenissimo vultu veluti quiescentem ac mortuum, viuo similiorem, reperiunt. hęc Xaueriani de te vaticinij gloria, quo insignis erga egenos homines pietas, tuæ te & vitæ & mortis arbitrum fecit. Mortem occupasti, ne illatis in te manibus sese iactaret. E vitâ tum excessisti, quia excedere placuit. Tarda erga te futura moriendi necessitas, magnanimæ tuæ libertatis imperio gradum corripuit, vt tua posteritas dicere posset, non magis necessarium tibi fuisse, quàm liberum mori.

Mors

Mors insidiari solita incertæ mortalium vitæ, abs te se sensit elusam. Tu ipse diem illi dixisti ad tribunal naturæ, eo tempore de te minimè cogitantis. Venit, se sistit, obstupet, se viuam credit, quia te morientem aspicit. Te tamen mox vitâ exuto, nullo præuiæ ægrotationis vocata nuncio, adhuc de tuo interitu visa est aliquamdiu ambigere. Hæsisset diutiùs, nisi lugubres tuæ familiæ voces illi fidem fecissent, vt tibi iniuriam. Tu tui, Velli, funeris instructor ac spectator fuisti. tu te extulisti. tibi viuo luxêre funalia. tuæ sacerdotum choro, pro te oranti tacitè permistæ ad superos iuêre preces. Has inter meliore dignus vitâ, non minùs sano corpore, quàm mente, in alteram euolasti. Mortuus es tamen. Quid, si quidpiam propè mortuum Xauerij prædictione immortale dixerim euasisse? Nauiganti per Indiam Xauerio incidit aliquando nauis, non solùm aduersis casibus grauiter obnoxia, verumetiã cuiuis prona naufragio, vtpote annis grauis, debilis ac propè corrupta. In hac ille se mari committit: mox insanâ furente procellâ, ipsoque cum ceteris territo nauarcho, obiecto timore constantior factus, confirmatisque omnium animis, illam ipsam nullo vnquam tempore interituram prædicit. Faustum omẽ, successu falli non potuit. Illa postmodum seipsâ valentior ac diuturnior, cùm per varia itinera,

nera, ſexcentis perfuncta periculis, viuendi finem facere non poſſet, ſicut antea in armamentario, artificum manu conſtructa fuerat; ita in eo tandem ſoluta eſt. Nulla vnquam, quod ſciam, hiſtoria ſimili facto memorabilis fuit. O nauem in cæleſtem ſtationem inter fulgentiſſima ſidera transferendam; non autem illam quæ fabuloſos vexit olim è Theſſaliâ ad Colchidem Argonautas! Illi breui leuíque curſu luſêre, ad vellus aureum è parum tutâ, mulieris fraude, draconis cuſtodis vigilantiâ, in patriam aſportandum. At Xauerius, vt homines, non aureâ ouis lanâ ornandos, ſed pretioſo cæleſtis Agni ſanguine abluendos, ex immaniſſimis Tartarei monſtri vnguibus eriperet, quas nõn fatigauit Oceani vias, quos nõ ventos ac nautas exercuit, quas non ſyrtes, ſcopulos, tempeſtateſque contempſit? Non alia Colchis, non aliæ Indorum merces, non aliæ denique illi, eiuſque ſocijs fuerunt, ſunt, & erunt fodinæ. Iam verò ſi quis fortè alia Franciſci vaticinia, è quorum ritè comprobatis, centum quinquaginta in ſacris Romanæ Curiæ tabulis extant, commemorare pro dignitate ſe poſſe confideret, ego me illius, non dico futuræ vatem, ſed præſentis temeritatis cenſorem profiterer. Duorum tantùm qualiſcumque narratio ita me terruit, vt malim ſilentio animum componere, quàm metum plura dicendo

dicendo prouehere. Quo fit, vt, cùm ij, quos ſacræ literæ Prophetas appellant, in eâ etiam, quæ longiſſimis diſiuncta ſunt locorum interuallis, pari mentis ferantur intuitu; quantum hoc quoque miraculi genere Xauerius hominum animos ad officia pietatemque perpulerit, prætermittam. Quid enim illud? quàm nouum! quàm ſingulare? cùm Malacæ, in templo, coram frequentiſſimâ concione, nauale prælium, quod, vt ſuprà dixi, exiguâ Luſitanorum phalange, contra amplam Turcarum, aliorumque perditiſſimorum Chriſti hoſtium claſſem, trecentis procul ab eâ vrbe paſſuum millibus, eo ipſo tempore gerebatur, repentinâ vi Numinis excuſſus, interrupto ſermone, ſummâ fide narrauit; ac certaminis ordinem victoriamque amœno ingenio peritiaque deſcripſit. Vel ab illo nihil quodammodo abeſſe, vel ille animo vbique præſens eſſe videbatur. Animo dixi? Enimuero & corpore duobus ſimul aliquando viſus in locis. Sic ſe res habuit, iucundo planè miraculo. Redeuntem è Iaponiâ ferebat fortè in quodam Oceani tractu, nauis oneraria. mox periculosâ tempeſtate inſaniente, nautas inuitos ſubſiſtere iubet, donec lembus, quem omnes iam alibi naufragum arbitrabantur; ipſe verò ſuis apud Deum precibus ſeruatum præſtolabatur, accederet. (certior fide rei quam narro veritas.)

lembo

lembo tandem cęlesti ope illuc appulso, qui eo vehebantur, cùm in onerariam illā transeunt, magnopere instant, vt Xauerius vnà secum illuc delatus, in eamdem recipiatur. Nautæ ac vectores onerariæ mirari primò; Xaueriū apud se esse testari. illi contrà, sibi illudi, in lembo esse Xauerium, sibique cursum eo præsente atque opitulante tutum ac prosperum fuisse. Vmbratilis ludus tandem in stuporem versus; nullo vtrimque mendacio, sed vero vtrobique comperto prodigio. Sedata est omnis illa cum maris tempestate contentio. Sed & eidem diuinitus datum, vt occultas hominum cogitationes manifestè perspiceret. Dixisses, Franciscum aut in secretiore diuinitatis, quam nihil latet, sinu abditum hominem, aut veluti alterum in terris Deum. Quanta singularis ac heroica virtus colligit priuilegia? At & illum loquentem, si lubet, audiamus. Intelligi non à nemine potest. Non sunt vllius aures ad interpretem diuidendæ. quid enim, Deus immortalis! à temporibus Apostolorum, ad hanc vsque ætatem, sic nouum atque inauditum, quàm hominem Nauarræum & aduenam, Orientalium omnium idiomatum, quorum incredibilis erat multitudo ac varietas, non dico priùs rudem, sed prorsus ignarum, repentè solo illo diuino Spiritu, qui quondam sese in Apostolos per linguas igneas

fudit, ita edoctum, vt qui ad ſingulas nationes miſſus eſſet cæleſtis magiſter, earum linguam incredibili omnium admiratione calleret. Concidat Socratis iactantia, qui cuias eſſet interrogatus, ſeſe mundanum eſſe reſpōdit. Philoſophi tamen iſtius perſonata erat veritatē ſuperbia. At cùm Franciſco Xauerio, non minùs ſui quàm rerum humanarum modeſto contemptori, nulla fuerit, dum viueret, præter mundum patria, nulla ſedes, nullum hoſpitium, non alia illi quoque fuit, niſi mundi lingua: quæ cùm in tot ac tam diſcrepantes partita ſit, conſequens eſt vt adeò inſignem ſalutis æternæ prçconem, à mundi cōditore ac ſalutis auctore, Orientis idiomatis ferè omnibus imbutum fuiſſe fateamur. Verùm & hoc præterea non ſolùm admirationem auget, ſed etiam creditu perdifficile videretur, niſi tot ille teſtes habuiſſet, quot auditores; nimirum quòd, cùm ad infinitum populorum cœtum de diuinis rebus verba faceret, vna eademque illius vox ita in omnium aures incidebat, vt ea ſuum cuilibet eſſet idioma. quo fiebat, vt, attonitâ concione, ſingulas gentes doceret, dū loqueretur vniuerſis. Multarum linguarum intelligentiam & vſum, ſtudio & exercitatione ſibi comparare, magnum eſt: at vno ab ore, vnâ dialecto, vno eodemque tempore omnium ſimul idiomatum diſcrimina ſpargere, ſolius eſt
diuinæ

diuinæ facultatis. Cùm enim Dei natura & simplex sit & infinita, necesse est vt res omnes absque vllâ earum diuisione contineat; cùm igitur voces sint intelligentis animi partus ac notæ, profectò vna Dei vox, si voce vteretur, rerum omnium notiones, intelligentias, hominúmque sermones exprimeret. Quamobrem negari non potest, quin Numen summâ, & extra ordinem adhibitâ potentiâ in Francisci mentem, eo quem dixi modo, cùm opus esset, loquentis, illapsum sit. Quot igitur ita concionantis verba, tot fuêre miracula. Credibile est illas diuersarum Oriẽtis gentium cateruas, patentibus in campis, suspenso vestigio præ multitudine ac stupore fluctuãtes, sic tacitè ratiocinatas; vníne genti diuinus hic Ecclesiastes, an omnibus simul loquitur? Enimuerò non omnibus; vna siquidem esset omnium lingua: Itaque vni tantùm. at ne id quidem. Eum enim omnes intelligunt. Quid igitur? vtique, necessarium videtur, vt eo disserente aut suam quæque dialectum percipiat, & alienam, sed quænam ab illo vsurpetur ignoret, aut vt ille vnum idioma in omnes dissipet linguas. Sic cùm in auditorum omnium aure certissimâ, ambiguum omnino sese versaret iudicium, non dubius est animorum fructus ex illâ cælesti ac planè prodigiosâ Francisci facundiâ consecutus. O iucundi dissidij concordia

ſalutaris, oratore domino, & concione ad iuſſa procurrente? Turris quondam illa ſuperbiæ, à Nohemi nepotibus ad propagandam ſui memoriam nominis erigi cœpta, duratoq; firmata lapide ac bitumine, non alio ariete, niſi molli diſſidentium linguarum pulſu euerſa eſt. In diſcordiam quippe verſo conuentu, os loquaciter mutum ſurda manus ſecuta eſt. Spectator aderat ſupremus temeritatis vltor. Diſſiluere, non ſibi, ſed ſoli Deo debitæ gloriæ coniurati latrones. Sic illa moles non altiùs prouecta, ſed tandem diruta, operoſæ ad ruinam ſtultitiæ monumentum fuit. At Xauerius, vt tot ac tam varijs gentium populis iter monſtraret, quò poſſent in cælum conſcendere, ita eos modò, hîc modò illic aliâ atque aliâ vſus linguâ, diuinitùs ab omnibus intellectâ, vnâ cum Chriſtianâ religione modeſtiam ac ſui depreſſionẽ edocuit, ita eorum voluntates non antè notâ illis caritate deuinxit, vt non tam ſermone ac moribus diſtincti, quàm animis ac virtute coniuncti, fragili ſui ad poſteros commendatione neglectâ, ſolidæ gloriæ fruitionem, ſi vellent, Dei beneficio compararent. Hoc tam diuino ac tam ſingulari dono, aliud quoque affine quidem, ſed multò excellentius in Xauerio fuit. nimirum cùm plurimis ijſdemque grauiſſimis occupationibus diſtineretur, ad redimendas rapto tempore

re moras; ita singulis, quibuscum agebat, diuersa percontantibus aures dispensabat, vt tunc collectis memoriâ interrogationibus, vno tantùm responso omnibus simul satisfaceret, vnaque sententia varias quęstionum difficultates nodosque dissolueret. Vnum eius verbum, vna dictio, vna vox dispersum plurium intelligentiarum semen esse videbatur. O inauditum in omni memoriâ oraculi genus! Quàm benè cederet rerum dominis, eisque subiectæ multitudini, cui commodant aures, si tale in negotijs facere compendium possent! Quid, quòd aliquando cùm ingentem hominum multitudinem sacro fonte ablueret, omnium humeris supereminēs ac gigantis instar, vt ab omnibus conspici posset, apparuit? At & hoc affine, quòd, cùm ad summam venerationem genibus nixus, cæleste ferculum populo ministraret, Christus sese humi abijcientem ita erigebat, ac si consueto aliorum sacerdotum more stetisset. Dei celsitudo cum piâ hominum humilitate decertat, nec se, nisi eâ in altum euectâ, victricem gloriatur. Admiranda profectò sunt, quæ hactenus meâ, vtcumque, oratione percurri: verùm id quod me iam ad se vocat, eiusmodi est, vt animi præstantissimi, rem paulò attentiùs versantis, acies hebetari videatur. neque minùs in credendo fides, quàm in dicendo eloquentia laboraret,

nisi certissima quæ ex Orientis prouincijs extant testimonia, summorum Pontificum auctoritate ac iussu Romæ producta, recepta & rata veritatem sic astruerent, vt nemini fas sit sine grauissimo genere impietatis ambigere. Atque vtinam heros ille potentissimus, ita disserendi vim, si qua vnquam in me fuit, propè iã extinctam animaret, quemadmodũ plurimos à mortuis excitauit. Quid enim vel audiri vel cogitari tam incredibile potest, quàm ab illo quinque supra viginti homines, vitæ, quam aut casus, aut naturæ conditio ademerat, restitutos? Et quidem eorum tantummodò numerũ commemoro, quem Illustrissimi Cardinales, qui sacris ritibus præsunt, approbatum protulerunt, nam aliorum quos communis in Oriẽte fama vulgauit, multitudo multò maior est. Sed ei cuius facta celebrare susceperis, plerumque honorabilius est multa superesse, quæ silentio præterire malis, quàm quæ velis adijcere. Tibi verò tutius summo mari, quàm in profundo natare. At me crispatis leuiter errantem vndis, gurgitibus eximo; quem tamen si fortè in se deuoluerẽt, illius beneficio viuus emergerem, qui etiam naufragis haustam fluctibus animam ad auram communem reduxit. Sed cœpta prosequamur. Consentaneum erat, vt qui nón nisi solius diuinæ gloriæ, hominumq; salutis gratiâ viueret, haberet in alios im-

imperium vitæ. Crudelis ad honorem Alexandri quondam ac Cæsaris iactantia fuit, quòd innumerabiles hominum legiones quâ ferro,quâ flammis mactauissent. Acerbum officium est, consolari gladios spe bellicæ lanienæ,& adeptâ victoriâ, telis alieno eruore spumantibus tandem absterſis gratulari. Temulēti fastuoso gaudio animi est, ventilare auras carbasis imperatorijs, hostium trucidatorum sanguine purpuratis. Non est hoc,non est, decernendi belli,quamuis aliàs iusti, debitū consilium,neque commissi finis. Sed esto sanè, si ita lubet, ad futilem nominis commendationem. Surgat è militum deuictorum tumulis fama. Summorum imperatorum memoria ex aliorum interitu viuat. Exultet in mediâ hostium strage victoria,& per aceruos cadauerum,conscensum, si potest, ad superos moliatur.dicam,& quantâ maximâ potero,voce cōtendam,vt me,quotquot sunt, fuerunt, erunt fortissimi bellorum duces,exaudiant : maior virtus est ad gloriam,efficacior commendatio ad immortalitatem, magis arduum opus ad stuporem,vni tantùm homini vitam reddidisse, quàm omnibus abstulisse. Etenim spiritus hic quem ducimus, mortalitatis semper viuæ testamento,naturæ tādem quoquomodo reddendus est:neque magnum est, si quis tibi præripiat, quod posteà, velis nolis, omninò ce-

dendum est. at vitâ spoliatos ad hanc auram spirabilem reuocare, mortuos è sepulchris ciere, mortem in triumphum ducere, ita leges ac vim eorum, quæ cæli ambitu continentur, infringit, vt is qui præstare id queat, à Deo optimo maximo, ac præpotenti huius pulcherrimę vniuersitatis effectore communicatam quodammodò habere videatur potestatem ad communia naturæ iura voluntatis arbitrio immutanda. Quapropter cùm Franciscus Xauerius tam multos, qui supremum expleuerant diem, ad nouam pristinæ lucis vsuram reuexerit, necesse est, vt eius vitæ sanctimonia, ac præcelsæ virtutes, non minùs magnitudinem eloquentiæ superent, quàm admiranda potentia vim naturæ. Eorum autem omnium, quæ istâ vltimâ qualicumque oratione de tanto ac tam insigni viro attuli, singula singillatim exempla in conspectum darem, nisi etiam plenis vulgi auribus, ac detritis omnium manu historijs deptomenda, plurimum ad negotium otiosum laboris afferrent, & nihil prorsus ad gratam cognitionem nouitatis. quamquam aliàs, si rectè ratiocinari volumus, satis est solam illius nudamq; vitam, ab eo tempore quo Parisijs Ignatio adiunctus est, humanis iuribus longè imparem, in theatro illius honoribus consecrato, omnium gentium oculis exhibere. Etenim non dico prodigium, sed portentum

tum prodigij eſt, ab huiuſmodi viro, regij videlicet ſanguinis, cuius ortum par corporis conſtitutio & educatio ſequeretur, Chriſti hominúmque ſalutis gratiâ, poſt initum præſertim Nuncij Apoſtolici magiſtratum, fame, ſiti, vigilijs, æſtu, frigore, aſperrimâ corporis afflictatione, malè affectâ valetudine, & verò etiam ardentiſſimis diuini amoris ignibus ferè conſumpto, inter vaſtas ſolitudines, viarum mæandros, inuios ſaltus, inter horrentes vepribus ſemitas, obrutos niuibus campos, armatas mucronibus rupes, in medijs barbarorum, eius necem anhelantium, inſidijs ac telis, in deſertis ferarum luſtris, quà domi, quà foris, quà mari, quà terrâ, quà infinitis in Indiâ Iaponiaque itineribus, ab illo, inquam, tali viro tantam negotiorum molem, tantos curarum æſtus, tantam laborum immenſitatem, tot ludibria, calumnias, opprobria, tot temporum iniurias ac procellas, tot dæmonum furentium, non ſine flagellorũ tempeſtate, prælia, tot deniq; calamitates, peſtes ac mortes, toto decennio ſubiri, perferri, ſuperari, tam forti animo, tam inuictâ virtute, tã incredibili conſtantiâ atq; alacritate potuiſſe. Dicámne? at ſi dixero, quid reformidẽ? Deus ipſe Xauerij adiutor, ſudauit ſub onere vtriq; cõmuni. Erat Nauarræ in auitis Xauerij ædibus, peruetus Chriſti in cruce defixi effigies, erga quã eximia familiæ religio.

 Hæc,

Hæc, quoties Xauerio, eius vitæ postremis annis, grauius aliquod infortunium accidisset, conspecta est sudore madens. Metire serui laborem, labore domini. Francisco Assisiati, sãctissimo clarissimi Ordinis Patriarchę, Christus suarum plagarum impressit notas. In se verò Francisci Xauerij vexationes excepit. Diuinus amor sibi exercuit in vtroque delicias, collato illis non absimili beneficio, ratione dissimili. suas intendit vires, ac relaxauit, alterum vulnerans, vulneratus ab altero. certaminis impatiens, nisi pateretur, & ageret. nullo tamen fortitudinis discrimine, parta semper victoria. At & hoc prodigium maius; quòd integro à Xauerij obitu anno, qui obitus, è portu Sinarum, ne incerto quidem rumore in Europâ eo temporis interuallo, audiri poterat, ex illâ eâdem, quam dixi, augustâ Christi effigie ros sanguineus, ingenti omnium stupore, diffluxit. hic videlicet, mortis, non tam illius quã Xauerius oppetijt, quàm alterius ab eo concupitæ, nuncius fuit; sed tunc ignotus. hic, inquam, cruor testis illius extitit, quem inter Sinas heros fortissimus Christi causâ, largiter profundere tamdiu gestiebat. Concessum tamen illi non est martyrij insigne, sed præmium. O quanta, vel in solâ voluntate ad felicitatem compendia? Gemini autem huius tam admirandi casus veritas illustris fuit. E literis enim

tunc

tunc in Indiâ ſcriptis, & poſtmodùm in Europâ redditis, & collatis vtrimque annis, menſibus ac diebus, liquidò perſpectum eſt, hæc quæ modò commemoraui, vno eodemque tempore contigiſſe. O, quandoquidem de miraculis diſſerimus, in nullo vnquam ſperanda, ſed optanda oppidò ad vnius tanti herois debitam pro meritis laudationem, in omnibus oratorum omnium ingenijs ac dicendi vbertate miracula, qui plura ac maiora erga ſeipſum ſublimi virtutum genere, quàm vſquam gentiũ erga ceteros, inauditis, quas commemoraui, rebus geſtis, edidiſſe cenſendus eſt. Fuit ille, fuit, dum viueret, ſumma quædam & compendiũ prodigiorum, à naturâ, ab hominibus, atq; ab arte venerandum. Nam eorum, quæ poſtquã è vitâ deceſſit, in plurimis orbis terræ prouincijs ad hæc vſque tempora patrauit, tam ingens eſt multitudo ac varietas, vt ſatius ſit à numerandi labore deſiſtere; ne interminatâ diſquiſitione numerus numeros, labor laborẽ propaget. Illa ſeſe vbique frequenter in omniũ oculis exerunt. Verùm cùm non omnia è tam multis Europæ, Africæ, atque Aſiæ, nouique, vt vocant, orbis partibus, in communem omnibus hiſtoriam accerſiri & conuenire poſſint, conſtans ac minor vero fama, ſaltem vulgatu contenta eſt, dum hominum animi ad maiorem ſubinde Xauerij cultum, fideli mouentur auditu.

auditu. Sed quòd nec etiam præ nimiâ multitudine certus miraculorum numerus definiri queat, hoc ipſum in illius gloriam maximè cedit. ſpes quippe abiecta augendi eâ ratione honoris illi debiti, aucti fidem erigit! Verùm inter hæc prodigia, quæ poſt eius mortem extitêre, primum omnium mors, tam incorruptæ vitæ merito, ſibi deberi rata eſt. confeſtim inuolauit in feretrum extincti; neceſſitatis ſuæ dolorem lenitura, ſi ſoluto immortalis animi cum corpore mortali coniugio, cadauer incorruptum ſeruari poſſet. Oderat illa factum à ſe tale diuortium. Partus proinde præteriti illius coniugij nouerca non fuit. optauit hoc, quod dixi, rectè factis Xauerij præmium. Mortis, mortuum deplorantis, ac non mentitæ nouæ præficæ votis annuit Deus. Ergò cùm è Sanciano Sinarum inſulâ ſacrum illud corpus longiſſimo itinere maritimo, Goam tranſportandum eſſet, vt ab odore nauigio caueretur, loculo conditum eſt, multâ ingeſtâ calce abſumendum. Mirum dictu, fortunatior euentus conſilium eluſit. geminatum miraculum eſt. Nam cùm in illam principem Indiæ vrbem, Indorum Iaponumque victoris corpus triumphali funere, totâ obuiàm effuſâ ciuitate inuectum eſſet, illud non modò integrum, & veluti recenti ſanguine calens, ac eo ipſo die exanimatum repertum eſt,

ve-

verumetiam suauissimum circumfundens odorem: dubijs omnibus, an de tanti viri amissione lugerent, an potiùs de summâ illius felicitate lætarentur. Vidisses in Euripo, è mistis gaudij ac mœstitiæ lacrymis exorto, fluctuantes. O fortunatam vrbem, tam insigni munere atq; ornamento à Deo immortali donatam! Nullis vnquam diues India tuum tam opulentis portum mercibus occupauit. O arcem, Francisci Xauerij animum inter superos regnantem, corporis spolio, tamquam pignore atque obside relicto, custodem, defensorẽ, patronum, perfugium ac solatium habituram! Sed, vt modò significaui, non erat opus cadaueri, atque humoribus celeriter desiccandis, præpropero vllius artis auxilio. Suum naturæ liberum, & consuetum officium permittendũ fuit. Corpus illud, quod viuum virgineis niuibus impuras extinxerat flammas, mortuum nõ poterat ignibus calcarijs vri. Hoc igitur, post istius mortalitatis diuersorium primũ Francisci prodigium fuit. Vnum prætereà, aut alterum solùm attingã. Aio igitur in ipso ex illâ, quam dixi, Sanciano insulâ, eius corporis transitu, sęuissimã pestẽ, quâ tũ vrbs Malacensis ardebat, diuinitùs extinctã, nulloq; mali, sed solo Xaueriani meriti relicto vestigio vsquequaque deletã. Miras tamen alias curationes ac beneficia, varijs subinde locis, eodem itineris cursu edita

esse

esse comprobatum. Prò Deum immortalem! etiam ne tot, vel sola sacrorum cadauerum fuga miracula parit, ac secum rapit? Spectatâ transuecti corporis pompâ, imago eiusdē corporis oculos aliò auertit. Inter se, vt video, portenta contendunt. hoc alterum non minùs admiratione animum afficit, quàm iucunditate auditum. Ergò in orâ regni Trauancoridis erat sacra ædes, quæ ob celeberrimam Xauerij effigiem, eximiâ religione in eâ cultam, Sancti templum nominabatur. Cùm autem oleo lampadis ante illam appensæ, nullum ad omnia morborum genera medicamentum efficacius indigenæ essent experti, magni propterea, etiam Ethnicorum quorumdam, illuc ægras pecudes aliaque armenta passim adducentium concursus fiebant. Simplicem barbarorum fidem sequebatur salus. Nullam se vnquam à suis opem simulachris retulisse dicebant; omnem ab eo, de quo iam inaudierant, Christianorum Deo. Quâ ex re ingens constitit fructus. Complures enim ab idololatriæ, teterrimo omnium malo sanabantur. Miserrimum fuisset, recuperatâ brutorum animantium valetudine, hominum animos suis in plagis, lutulentis sordibus, atque interitu viuere, simulque mori, ad exitium sempiternum. Attamen vt eorum, quos dixi, fides & constantia inter tenebras alienæ superstitionis illustrior euaderet;

ret; non defuere Ethnici alij, qui cognatâ superbæ impietatis inuidiâ, ad subsidium aquarum confugerent. Eas in lampadem illam eiecti foras olei vicarias infundunt. Lampas splendidiùs fulget. nouas subinde mutato etiã ellychnio, ingerunt. nihil proficit pertinax improbitas. venerandum quippe illud vas, adulterino humore fœcundum, & ex incubanti perditorum insaniâ toties grauidum, generosiores sursum egerit flammas. Pendulo igitur igne tali alimoniâ saginato, ac luculentiùs semper ardente, extincta tandem illorum inuidiâ macrescentium, si non impietas, voluntas quidem certè laboris irriti prouehẽdi. Ne se posthac hîc olei iactet liquor subiectæ aliàs dominus aquæ. hæc, hæc inquam, illi superfusa, & enatans poterit meliori ad lucem imperio stare. Alme sol, qui circumactas cælo superiore tuis radijs animas faces, ijs contractis, posses haustam hac ex aquâ dispensare lucem. Memoriam vellit cuiusdam fontis sedes amabilis, quem sacræ paginæ in Iosue, solis fontem appellant. O Xaueriana lampas, hoc tibi perpetuum habeto nomen. potissimùm verò, cùm (vt potest interdum contingere) casu aliquo extincta, te ipsâ rursus accensa sis. Sunt hæc sanè, interpellante sanctissimi viri apud Deum desiderio, mira portenta. verùm præpotentis luminum, aquarum, rerumque omnium effe-

ctoris

ctoris arbitrio, vndas ex ignibus gignere, aut ex vndis ignes, in aquis ardere, aut gelascere in flammis, par operis ludus. Iam verò cùm aliorum miraculorum, quorum infinita propè series minimè potest, pars aliqua in eius spectatissimæ vitæ sancitos debitâ auctoritate codices redacta sit, quemadmodum hi legétium amorem pietatemque commendant, ita mihi postremæ huic orationi exitum paranti non leue subsidium afferunt. Instituant alij, quos eloquentiæ vis & dicendi exercitatio celebres reddit, contumacia in Xauerio ad inuidiā collaudando certamina; ego, quem studia longè grauiora semper ab eorum cœtu procul habuêre, spectator tantummodò in theatro cum ceteris considebo. At ô felices in eorum æmulâ turbulentaque concordiâ conatus, qui cùm obstinatâ difficultate frangantur, inde nō minor illis pro studio consurgit honos, quàm Xauerio pro meritis gloria. Quamobrem vt tam malè contextam panegyrici laboris seriē à me ab initio ad hunc vsque locum perductam, longiùs quidem pro rerum admirabiliū infinitate prouehi debuisse, sed pro virium mearum imbecillitate non potuisse confitear; incolume desiderium præstandi, si possem, officij conseruabo, & finem imponam inuitus officio. Voluntas in altero me dignum laude faciet, in altero veniā, in vtroque securū. Rem igitur

igitur tandem aliquando ſic exequor; neminem videlicet eſſe aio, qui non intelligat, qui non vltrò fateatur, qui non palàm prædicet, nihil hoc tempore à Gregorio XV. Pontifice optimo, maximo ac ſapientiſſimo, ſupremi Numinis afflatu, effectum, cæleſtibus ciuibus ad noua gaudia acceptius, nihil Eccleſiæ Catholicæ ad opis diuinæ augmentum opportunius, nihil ſummorum Imperatorum, regum ac principum ad quoddam peculiare patrociniũ optabilius, nihil Societati noſtræ vniuerſæ, ad maiora in dies virtutum incrementa firmitatemque potentius, quàm quòd Ignatium Loiolæum ac Franciſcum Xauerium in numerum Sanctorum retulit, eoſque cultu eximio ac religione venerandos eſſe decreuit. Quamquam ſanè inficiari nemo poteſt, non parum exiſtimationis, ad ſingulare decus, in paſtorem præſtantiſſimum ex illorum apotheoſi naſci. Pontificatus eius tempus non tam annorum numero, quàm præcellentiſſimi huius operis memoriâ menſurabitur. ad quod opus, cùm primùm in ſummum illud dignitatis faſtigium euectus eſt, animum curamque conuertit. Incertum, reliquæ vitæ ſpatium, ne ſe falleret, occupauit adiunxit ad facti gloriã, prudentiæ laudem. Quin etiam vtriuſque ſanctiſſimi herois meritis ac precibus, peculiari quodam iure, viam ſibi muniuit ad cæleſtis

beatitudinis, quâ perfruuntur, perenne consortium. Io igitur, io triumphe. Viuite, viuite gemini proceres, Ignati, ac Francisce, recentia cæli ac fulgentissima lumina; superûm deliciæ, terrarúm orbis ornamenta, Catholicæ propugnacula fidei, nostræ columina Societatis. Vos diuini cultus acerrimi vindices, hæreticæ pestis excidium, Christianæ religionis indefessi propagatores, vos ideæ sanctitatis, perfectissima morum norma, pulcherrima theatra virtutum; vos intermissum tot seculis frequentem Sacramentorum vsum in Ecclesiam reuocauistis; vos omnibus semper ad Christiani officij notitiam, lucem, ad diuinos amores facem prætulistis: vos denique vestra studia omnia, curas, solicitudines, lacrymas, preces, itinera, ieiunia, vigilias, corporis cruciamenta voluntaria, pias cum hominibus consuetudines, colloquia, consilia, cohortationes, conciones, totos denique vos ipsos communi gẽtium omnium vtilitati, commodis, adiumentis, ad æternæ salutis adeptionem ac Dei gloriam consecrauistis. Quos non labores Christi causâ subijstis? quæ non tormenta tolerauistis? quas non victorias de vobis ipsis primùm, tum de alijs, contra quos honorifica esset debitaq; contentio, reportauistis? quæ non iuga dæmonum ex hominum ceruicibus depulistis? quæ non præclara facinora, quantumuis ardua,

non

non modò aggressi estis, verùmetiam ad exitum feliciter perducta vidistis? qui non annales rebus à vobis gestis grauidi, copiosissimam oratoribus fudêre dicendi materiam, eorum tamen semper sterilescente facundiâ? Quæ nō eloquentiæ flumina, in vestras laudes ex omnibus euoluta prouincijs, iugi tamen, perpetuo, semperque pleno vestrorum meritorum fonte, iam exhausta? Quod ferè genus, præcipuorum quidem certè, miraculorum non à vobis exhibitum, hominum animos atq; oculos rapuit? Quæ non sacella, vestro dicata cultui, ac tabellis constrata votiuis, ingentia æquè ac frequentissima beneficia diuinitus à vobis accepta testantur? Nullis templa ipsa tam pretiosis peristromatis induuntur. hæc loci dignitatem prætendunt; illa vestram potentiam. Postremò quid de vestris sectatoribus dicam? Enimuerò habet hoc non degener posteritas, vt nunquam intercisâ operum nobilium serie, suis maioribus texat incrementa honorum, ne illorum memoria in hominum animis non solùm nullâ temporum diuturnitate languescat, verùmetiam nouis semper corroborata subsidijs, doceat sepulchrum extrui potuisse cineri, non virtuti. Ergo quātum è filiorum tuorum, Ignati Societatis Iesu parens optime ac fœcundissime, tuorumque pariter fratrum, Francisce incomparabilis antesignane, moribus, virtui-

bus,doctrinis,laboribus,atque erga genus humanum officijs ac fructibus, ad vestræ lætitiæ & gloriæ cumulum,singulari Dei ope,ad hanc vsque diem accesserit; nolo in oratione meâ ponere,ne fortè videar nihil afferre noui, præter iactantiam,quam refugiunt, & nihil digni commendatione, quam promerentur. Hoc itaque solum mihi nunc videtur superesse, vt cum his ipsis Societatis nostræ hominibus obnixè vos orem ac deprecer, vt vnusquisque nostrûm perfectissima vitæ vestræ acta & exempla in se repræsentare,vestrisque vestigijs perpetuò insistere summâ curâ,studio diligentiaque conetur. atque in primis cum ijsdem, atque omnibus Christi cultoribus vos vehementer obsecrem, vt Ecclesiam vniuersam vestris apud Deum precibus, vestro patrocinio, vestrisque auxilijs sartam tectam, florentem, amplificatamque seruetis. Non enim vobis neque voluntas deest, neque facultas. tanta siquidem est vestræ erga omnes caritatis magnitudo,vt nulli vnquam bono cōtigerit plus optare,quàm velitis. Tantum verò apud Deũ, & gratiâ potestis & meritis, vt efficere minimè possitis, quin ingeniorum omnium sublimitas, omnis in dicendo exercitatio, omnis eloquentiæ vis in hac ipsâ vestrâ potestate prędicandâ, quantumuis eiusdem potestatis ope fulta,succumbat. Sed finis sit; initio dignus

sci-

ſcilicet.cum extremis verò ſi media conferantur,nihil erit abſimile. In huius quippe operis longâ breuitate, cohærent propè irriti mei labores. Quapropter ſi ieiunè & inconditè dicere, ſilentio par eſſe iudicatur, hactenus me vobis ſiluiſſe confiteor. Ignoſcite magni,maximi ac fortiſſimi heroës. Non me tamen pœnitet tentaſſe quid poſſem, ſed pudet præſtare non potuiſſe quod debebam. Si laudem in altero non inueniam, quam minimè quæro, in altero veniam merebor, quam maximè cupio.

FINIS.

EIVSDEM AVCTORIS

ALIQVOT

EPITAPHIA

ET

ELOGIA.

FREDERICI GONZAGÆ
Sereniſſimi Mantuæ Ducis, ac
Montisferrati Marchionis
Elogium ſepul-
chrale.

I.

Hoc vides, MANTVA, conditum ſepulchro
primum titulo Ducem tuum;
Eumdemq́ primum, è GONZAGIS,
Montisferrati Marchionem.
Hoc eximia coniux, illud clariſſimus Imperator,
Vtrumque militaris gloria meritis dedit,
Fortunæ nihil.
Tres illum Pontifices ſupremum ſuæ militiæ
Præfectum habuerunt,
ille honorem ſtipendio potiorem.
Inuenit eo tempore, quem imitaretur,
præter ſe, neminem.
Non minùs ſecum ipſe virtutis magnitudine,

quàm

quàm cum hoste conflixit.
Eius virilis ætas inuidit iuuentuti,
illi iuuentus, augur, & æmula,
certamen prænunciauit.
Pugnarunt.
Vtra vicerit, incertum.
Mors litem elusit, non vita mercedem.

RAINVTII FARNESII
Serenissimi Parmæ & Placentiæ Ducis Elogium.

RAINVTIVS FARNESIVS
Magno parente ALEXANDRO non minor filius,
illo inter prælia vitâ functo,
confestim è Belgio, vbi iuuenis, tanto sub Duce,
æmulâ laude, militauerat,
in Italiam reuersus,
pacem suâ in ditione cum alieno bello præterito
in certamen commisit.
Fuit de gloriâ contentio.
Noua res visa, PACE cum BELLO præliante.
Illa inermis, huius armati spem vincendi fregit.
Parentem filius venerandum censuit,
non deiectâ fronte, sed virtutis æqualitate.
Diuersa tamen in vtroque virtus fuit.
Ille in bello, conspicuus Fortitudine,

Hic in pace, Iustitiâ.
Propositæ sunt ambæ in orbis terræ theatro.
Vna, & communis vtriq; pietas
sedit in iudicio arbitra.
Magnanimæ lances elatæ ad pompam triumphalem,
nullo inclinationis momento
è trutinà nutarunt.
AEqua stetêre omnia.
Laurus, & Olea geminum in fronte honorem diuisêre,
non merito impari, sed coronâ dissimili.
Vicêre parens ac filius,
neutro victo.
Quia superari neuter potuit,
vterque superauit.
Inter PACEM, *ac* BELLVM *pax composita.*
Consociauere gloriam, non triumphum.
Præcessit ad cælum Alexandri currus,
subsecutus Raïnutij.
Diuidenda cælo voluptas fuit.
Alexander, victorijs fessus, mortem acciuit ad quietem.
Obstitit illa plurimùm.
Sed imperare assueto
parere coacta est;
ne & hoc Duci semper victori deesset,
quòd mortem vicisset.
Mors sibi tum visa est viuere,
quòd se superatam sensit.
Erubuit & quòd victa, & quòd immatura.
Risit ille, mensus vitam virtute, non annis.

Vi-

Videri voluit non tam mori debuiſſe, quàm voluiſſe.
At in Rainutium mors non vocata inſiluit:
momento temporis rapuit.
non eſt auſa luctari.
Timuit ne iterum
(tametſi contrario modo, quàm ab Alexandro)
ſuperaretur.
Semota fuiſſet à Rainutio,
non vitæ deſiderio, ſed amantiſſimæ coniugis,
& teneræ prolis voto.
Rapuit, inquam, non opinantem,
ſed non imparatum;
ſubinde, ſcilicet, animo voluere ſolitum,
humanam vitam diuturnæ mortis iugalem trahi.
Sic in illo ambæ ſolutæ ſunt,
vt viſus ſit non minùs repentè viuere,
quàm ſubitò mori.
Habet parens eumdem cum filio tumulum Parmæ,
vt in cælo ſolium.
Tumulus ille ſuperbit, quia humilis;
celebratur, quia obſcurus;
ſpectabilis eſt,
non arte peregrinâ,
ſed domeſticâ pietate.
Non eſt è ſepulchris petenda gloria, ſed è ſepultis.
Hi duo clariſſimi Heröes ſuo ſunt ipſimet
ſepulchro monumentum.
Pretioſæ ſunt notæ, non lapis.
Hoſpes lege.

ctoris arbitrio, vndas ex ignibus gignere, aut ex vndis ignes, in aquis ardere, aut gelascere in flammis, par operis ludus. Iam verò cùm aliorum miraculorum, quorum infinita propè series minimè potest, pars aliqua in eius spectatissimæ vitæ sancitos debitâ auctoritate codices redacta sit, quemadmodum hi legẽtium amorem pietatemque commendant, ita mihi postremæ huic orationi exitum paranti non leue subsidium afferunt. Instituant alij, quos eloquentiæ vis & dicendi exercitatio celebres reddit, contumacia in Xauerio ad inuidiã collaudando certamina; ego, quem studia longè grauiora semper ab eorum cœtu procul habuêre, spectator tantummodò in theatro cum ceteris considebo. At ô felices in eorum æmulâ turbulentaque concordiâ conatus, qui cùm obstinatâ difficultate frangantur, inde nõ minor illis pro studio consurgit honos, quàm Xauerio pro meritis gloria. Quamobrem vt tam malè contextam panegyrici laboris seriẽ à me ab initio ad hunc vsque locum perductam, longiùs quidem pro rerum admirabiliũ infinitate prouehi debuisse, sed pro virium mearum imbecillitate non potuisse confitear; incolume desiderium præstandi, si possem, officij conseruabo, & finem imponam inuitus officio. Voluntas in altero me dignum laude faciet, in altero veniâ, in vtroque securũ. Rem

igitur

igitur tandem aliquando sic exequor; neminem videlicet esse aio, qui non intelligat, qui non vltrò fateatur, qui non palàm prædicet, nihil hoc tempore à Gregorio XV. Pontifice optimo, maximo ac sapiẽtissimo, supremi Numinis afflatu, effectum, cælestibus ciuibus ad nouà gaudia acceptius, nihil Ecclesiæ Catholicæ ad opis diuinæ augmentum opportunius, nihil summorum Imperatorum, regum ac principum ad quoddam peculiare patrociniũ optabilius, nihil Societati nostræ vniuersæ, ad maiora in dies virtutum incrementa firmitatemque potentius, quàm quòd Ignatium Loiolæum ac Franciscum Xauerium in numerum Sanctorum retulit, eosque cultu eximio ac religione venerandos esse decreuit. Quamquàm sane inficiari nemo potest, non parum existimationis, ad singulare decus, in pastorem præstantissimum ex illorum apotheosi nasci. Pontificatus eius tempus non tam annorum numero, quàm præcellentissimi huius operis memoriâ mensurabitur. ad quod opus, tùm primùm in summum illud dignitatis fastigium euectus est, animum curamque conuertit. Incertum, reliquæ vitæ spatium, ne se falleret, occupauit adiunxit ad facti gloriã, prudentiæ laudem. Quin etiam vtriusque sanctissimi herois meritis ac precibus, peculiari quodam iure, viam sibi muniuit ad cælestis

beatitudinis, quâ perfruuntur, perenne consortium. Io igitur, io triumphe. Viuite, viuite gemini proceres, Ignati, ac Francisce, recentia cæli ac fulgentissima lumina; superûm deliciæ, terrarûm orbis ornamenta, Catholicæ propugnacula fidei, nostræ columina Societatis. Vos diuini cultus acerrimi vindices, hæreticæ pestis excidium, Christianæ religionis indefessi propagatores; vos ideæ sanctitatis, perfectissima morum norma, pulcherrima theatra virtutum; vos intermissum tot seculis frequentem Sacramentorum vsum in Ecclesiam reuocauistis; vos omnibus semper ad Christiani officij notitiam, lucem, ad diuinos amores facem prætulistis: vos denique vestra studia omnia, curas, solicitudines, lacrymas, preces, itinera, ieiunia, vigilias, corporis cruciamenta voluntaria, pias cum hominibus consuetudines, colloquia, consilia, cohortationes, conciones, totos denique vos ipsos communi gẽtium omnium vtilitati, commodis, adiumentis, ad æternæ salutis adeptionem ac Dei gloriam consecrauistis. Quos non labores Christi causâ subijstis? quæ non tormenta tolerauistis? quas non victorias de vobis ipsis primùm, tum de alijs, contra quos honorifica esset debitaq; contentio, reportauistis? quæ non iuga dæmonum ex hominum ceruicibus depulistis? quæ non præclara facinora, quantumuis ardua,

non

non modò aggressi estis, verùmetiam ad exitum feliciter perducta vidistis? qui non annales rebus à vobis gestis grauidi, copiosissimam oratoribus fudêre dicendi materiam, eorum tamen semper sterilescente facundiâ? Quæ nō eloquentiæ flumina, in vestras laudes ex omnibus euoluta prouincijs, iugi tamen, perpetuo, semperque pleno vestrorum meritorum fonte, iam exhausta? Quod ferè genus, præcipuorum quidem certè, miraculorum non à vobis exhibitum, hominum animos atq; oculos rapuit? Quæ non sacella, vestro dicata cultui, ac tabellis constrata votiuis, ingentia æquè ac frequentissima beneficia, diuinitus à vobis accepta testantur? Nullis templa ipsa tam pretiosis peristromatis induuntur. hæc loci dignitatem prætendunt; illa vestram potentiam. Postremò quid de vestris sectatoribus dicam? Enimuerò habet hoc non degener posteritas, vt nunquam intercisâ operum nobilium serie, suis maioribus texat incrementa honorum, ne illorum memoria in hominum animis non solùm nullâ temporum diuturnitate languescat, verùmetiam nouis semper corroborata subsidijs, doceat sepulchrum extrui potuisse cineri, non virtuti. Ergo quātum è filiorum tuorum, Ignati Societatis Iesu parens optime ac fœcundissime, tuorumque pariter fratrum, Francisce incomparabilis antesignane, moribus, virtuti-

bus,doctrinis,laboribus,atque erga genus humanum officijs ac fructibus, ad vestræ lætitiæ & gloriæ cumulum,singulari Dei ope,ad hanc vsque diem accesserit; nolo in oratione meâ ponere,ne fortè videar nihil afferre noui, præter iactantiam,quam refugiunt, & nihil digni commendatione, quam promerentur. Hoc itaque solum mihi nunc videtur superesse, vt cum his ipsis Societatis nostræ hominibus obnixè vos orem ac deprecer, vt vnusquisque nostrûm perfectissima vitæ vestræ acta & exempla in se repræsentare,vestrisque vestigijs perpetuò insistere summâ curâ,studio diligentiaque conetur. atque in primis cum ijsdem, atque omnibus Christi cultoribus vos vehementer obsecrem, vt Ecclesiam vniuersam vestris apud Deum precibus, vestro patrocinio, vestrisque auxilijs sartam tectam, florentem, amplificatamque seruetis. Non enim vobis neque voluntas deest, neque facultas. tanta siquidem est vestræ erga omnes caritatis magnitudo,vt nulli vnquam bono cõtigerit plus optare,quàm velitis. Tantum verò apud Deũ, & gratiâ potestis & meritis, vt efficere minimè possitis, quin ingeniorum omnium sublimitas, omnis in dicendo exercitatio, omnis eloquentiæ vis in hac ipsâ vestrâ potestate prędicandâ, quantumuis eiusdem potestatis ope fulta,succumbat. Sed finis sit; initio dignus

sci-

ſcilicet. cum extremis verò ſi media conferantur, nihil erit abſimile. In huius quippe operis longâ breuitate, cohærent propè irriti mei labores. Quapropter ſi ieiunè & inconditè dicere, ſilentio par eſſe iudicatur, hactenus me vobis ſiluiſſe confiteor. Ignoſcite magni, maximi ac fortiſſimi heroës. Non me tamen pœnitet tentaſſe quid poſſem, ſed pudet præſtare non potuiſſe quod debebam. Si laudem in altero non inueniam, quam minimè quæro, in altero veniam merebor, quam maximè cupio.

FINIS.

EIVSDEM AVCTORIS
ALIQVOT
EPITAPHIA
ET
ELOGIA.

FREDERICI GONZAGÆ
Sereniſſimi Mantuæ Ducis, ac
Montisferrati Marchionis
Elogium ſepul-
chrale.

I

Hoc vides, MANTVA, conditum ſepulchro
primum titulo Ducem tuum;
Eumdemq; primum, è GONZAGIS,
Montisferrati Marchionem.
Hoc eximia coniux, illud clariſſimus Imperator,
Vtrumque militaris gloria meritis dedit,
Fortunæ nihil.
Tres illum Pontifices ſupremum ſuæ militiæ
Præfectum habuerunt,
ille honorem ſtipendio potiorem.
Inuenit eo tempore, quem imitaretur,
præter ſe, neminem.
Non minùs ſecum ipſe virtutis magnitudine,

quàm

quàm cum hoste conflixit.
Eius virilis ætas inuidit iuuentuti,
illi iuuentus, augur, & æmula,
certamen prænunciauit.
Pugnarunt.
Vtra vicerit, incertum.
Mors litem elusit, non vita mercedem.

RAINVTII FARNESII
Sereniſſimi Parmæ & Placentiæ Ducis Elogium.

RAINVTIVS FARNESIVS
Magno parente ALEXANDRO non minor filius,
illo inter prælia vitâ functo,
confestim è Belgio, vbi iuuenis, tanto sub Duce,
æmulâ laude, militauerat,
in Italiam reuersus,
pacem suâ in ditione cum alieno bello præterito
in certamen commisit.
Fuit de gloriâ contentio.
Noua res visa, PACE cum BELLO præliante.
Illa inermis, huius armati spem vincendi fregit.
Parentem filius venerandum censuit,
non deiectâ fronte, sed virtutis æqualitate.
Diuersa tamen in vtroque virtus fuit.
Ille in bello, conspicuus Fortitudine,

Videri voluit non tam mori debuiſſe, quàm voluiſſe.
At in Rainutium mors non vocata inſiluit:
momẽto temporis rapuit.
non eſt auſa luctari.
Timuit ne iterum
(tametſi contrario modo, quàm ab Alexandro)
ſuperaretur.
Semota fuiſſet à Rainutio,
non vitæ deſiderio, ſed amantiſſimæ coniugis,
& teneræ prolis voto.
Rapuit, inquam, non opinantem,
ſed non imparatum;
ſubinde, ſcilicet, animo voluere ſolitum,
humanam vitam diuturnæ mortis iugalem trahi.
Sic in illo ambæ ſolutæ ſunt,
vt viſus ſit non minùs repentè viuere,
quàm ſubitò mori.
Habet parens eumdem cum filio tumulum Parmæ,
vt in cælo ſolium.
Tumulus ille ſuperbit, quia humilis;
celebratur, quia obſcurus;
ſpectabilis eſt,
non arte peregrinâ,
ſed domeſticâ pietate.
Non eſt è ſepulchris petenda gloria, ſed è ſepultis.
Hi duo clariſſimi Heröes ſuo ſunt ipſimet
ſepulchro monumentum.
Pretioſæ ſunt notæ, non lapis.
Hoſpes lege.

Si defles iacturam,
habes ALEXANDRVM, *&* RAINVTIVM
in vno ODOARDO *successore viuo*
superstites.
NATVRA & VIRTVS FECERE COMPENDIVM.

FERDINANDI GONZAGÆ Serenissimi Mantuæ ac Montis-ferrati Ducis Elogium sepulchrale.

FERDINANDVS GONZAGA
Omni doctrinarum genere sui seculi Principū Princeps,
vt doceret imperij securitatem, ac regiminis normā,
Sapientiam ac Sceptrum in se connubio iunxit.
Aetate florenti, maturo fœtu iam grauidus;
Athenas Mantuæ peperit, obstetrice beneuolentiā.
Nouæ Academiæ placuit indere Pacificæ nomen.
Pacificæ meminerat Oliuæ,
Quam Athenarum olim tutelaris Minerua,
Scientiæ dea, sibi sacram voluit.
Mox è partu moriens, cælo nascitur.
Id nisi esset, bone aduena,
hoc ad sepulchrum, gemens, diceres,
O faustum genitæ partum, parenti funestum!

IACOBI DE VIGNIER, ad Episcopatum vrbis Trecensis (quæ vulgò Troia, in Galliâ) nominati, & Romæ anno 1622. vitâ functi, Elogium sepulchrale.

Hic lapis, sepulto animatus cinere, ambigit,
luctúsne sibi, an lætitiæ incisæ sint notæ.
Mulceri se sensit, at vulnerari scalpello.
Excussæ ictu ferri scintillæ, & lacrymæ;
illæ amoris, hæ doloris nunciæ.
Palàm prædicat bonum à se possessum,
& ab alijs amissum tacitus deflet.
Auersatur damnum,
& fruitur illo.
Quiescente sibi credito pignore, in Euripo est.
Adolescentem excepit gremio,
quem senem condere vix ausus esset.
Tantus erat refodiendus thesaurus,
si fortè prius sepultum esse contigisset.
Mortem anni exosam fecere,
vita annos.
Inter hanc, & illam iurgia,
ridente cælo.
Quanta vis virtutis!
Vacillauit attoniti artificis manus,
vitæ tempus inscribere molientis.

Cœgit

Coëgit tamen certus numerus ad quaterna lustra.
Bis dena notasset scalptor,
nisi veritus esset ne frangeret
cum marmore fidem.
Cessit obfirmatæ veritati.
Auxit tamen gloriam,
dum minuit vitam.
Annos excessêre merita.
Illis angustum fuisset
integrum seculum.
Auara sors spatium malè mutilasset,
nisi adolescenti ad æternitatem maturo
geminasset præmium,
vtpote debitum magnæ industriæ
& vitæ breui.
Ad tumulum consident virtutum, doctrinarum,
diuersarumq; linguarum chori,
panegyri sepulto habendæ,
ad leuamentum tristitiæ,
bone hospes, quisquis es, tuæ.
O dolosum solatium, tristitiæ blanda materia!
Tanti boni oblati laudatio,
deploratio est repentè adempti.
Philosophiæ ac Theologiæ Doctori præstantissimo
delata insignia,
priùs quodammodò à funalibus
inumbrantur sepulchro,
quàm fulserint capiti.
Hæc inter, Musæ & facundiaquibus etiam excultus,

hya-

hyacinthos modò recentes,
nunc aridos miſcent.
Quàm arcta ſeſe cunabula ſenſere,
penè dicam, viro,
tam ſtupet tumulus hic amplus
adoleſcente condito.
In illo virilis ætas iuuentuti præuolauit.
Ille tempora eluſit.
Iuſſu illius dies anno diem dixit perperam neganti
Menſes in annum eſſe contractos.
Temporum vices compulit ad ſui tribunal
ingenij, & virtutis,
vt fructus eſſet ſeminis vicarius,
inſtanti nouo fructui daturus locum.
Cauſam egit, vt caneſceret ſeges in germine,
& meſſis occuparet ſationem.
Diſsimulauit initia naturæ,
animoſâ maturitate moras omnes increpante.
Rem totã dicto premã, adoleſcentis compendioſi annulo.
Eius ortus extemplò nictare cœpit occaſui.
Senſit hic & occurrit.
Ne tam multa præclara vitæ facinora
tribuerentur diuturnitati temporis,
non virtutis granditati.
Ille & deſiderium & penè ſpirantem
reliquit imaginem ſui.
Animus, vel inuitus, ſuorum partem bonorum
eduxerat foras.
Virgineæ in vultu verecundiæ promebat vires.

Huic

Huic ille amorem desponderat suum.
Hoc simulachro allecti ad castimoniæ cultum
spectantium animi.
Pudicus oris decor tot habuit oculatos testes,
quot non aspexit.
In adolescente pacatissimo sola fuit
inter facilitatem, & grauitatem,
inter pietatem, & doctrinam,
inter mentis altitudinem, & sui despicientiam
de principatu contentio.
Pauca de multis, & minora veris
muto dicis, ô monumentum, præconio.
Caue mendacium,
dum eius, qui in te se tegit,
modestiæ obsequi studes.
Talem igitur partum, sic educatum, sic perfectum,
Lutetia Parisiorum Romam misit.
Venit.
Heu! penè antè de eius obitu dolendum fuit,
quàm de aduentu gratulandum.
Paucorum illic dierum alter alterum præceps trusit,
vrgente postremo,
stabiles honores
pro caducis
quàm primùm largituro.
In hunc postremum diem dum reliqui diuturnæ vitæ
sese ingerunt, repulsam tulêre.
Vnus omnium in se gloriam
conclusam voluit.

Nulla

Nulla quidem Cælum poteſt inuidia percutere.
Cæleſtes tamen dotes
atque inſignem adoleſcentis virtutem
Romanæ Curiæ, ac principibus viris
tam breui tempore perſpici,
atque in amoribus haberi cœptam
Superi rapuêre.
Sequana ſuas miſcuit
cum Tyberi lacrymas,
hoc in funere tam vicina luctus conſortio,
quàm diſsita loco.
In Trecenſi Eccleſiâ tanto futuro Paſtore orbatâ,
præſentem boni iacturam
ſperati magnitudo adauxit.
Multorum pia vota cecidêre.
Iunxeram & ego mea,
cui tu IACOBE non minùs amore,
quàm ſanguine coniunctus eras.
Plerumque varios vitæ fines vitæ finis difflat.
Sola cæleſtis beatitudo ſtabilis virtuti.
Ad hanc, abs te, propemodum viuere inchoante,
vehementer optatam,
tot ac tantis virtutibus tuis
concitaſti iura coronarum.
Conuolarunt.
Dum feſtinus viueres, tui hoſtis eſſe volueras.
Tecum pugnaſti, & viciſti.
Victoriam hanc noua ſecuta eſt pugna.

Corona

Coronæ ipsæ in te ornando æmulæ fuerunt.
Ab his acriter de magnitudine certatum.
SVA VICTRICI CORONÆ CORONA FVIT.
CONGEMINASTIS TRIVMPHVM.

DE ADMODVM REV. PATRE. IN CHRISTO, P. MVTIO VITELLESCO Societatis IESV Generali.

Nec in te, MANTVA, vbi nunc ego recens aduena,
nec in te, ROMA, vbi quondam incola diuturnus,
tanti huius viri virtutes ac merita
commemorare, nedum celebrare
fas mihi est.
Hinc ea, quæ in me nulla est, dicendi facultas,
illinc conspicua eius viui,
& grauis modestia obsistit.
Durum est in laudem alicuius non posse ferri
absq; vulnere laudatæ virtutis.
Quòd si gradum reuocas, vt huic mederis vulneri,
debitum vulneras tuum.
Sed & nihil proficis.
Laus enim illa optato à se tui istius reuocati officij
crescit obsequio;
dum Virtus Honori, per te resilire conanti,
fundit habenas ad fugam,

ne

ne maiori plagæ det locum:
& dat tamen, vel inuita;
eò quòd honor, quem auersatur,
auctarium eius gloriæ sit.
Quid hîc fiet?
Virtus & sui cultoribus, & sibi facessit negotium:
Illis, quia eorum oratio, & silentium crimen incurrit;
sibi, quia per se, est laus ipsa, quam refugit.
Sese à se auellere nequaquam potest.
Nulla hîc partitio.
Seipsam patiatur necesse est.
Neque id ab infirmitate, sed à maiore potentiâ.
Suam videlicet fortitudinem deijcere luctando nequit.
Sed, vt vt sit, ad me redeo.
Iniuriam facere nollem meo muneri,
dùm vnius studeo voluntati.
At omnem mihi negauit ars, & natura facundiam.
Quid tum?
Habeo quos pro me subrogem.
Tuum mihi Virgilium, Mantua;
tuum, Roma, Tullium excita.
Quamquam sanè quorsum, hac in re,
oratorum poëtarumq; vsus?
Sit instar eorum omnium
SOCIETATIS IESV in MVTII VITELLESCHI
sui capitis
admirandâ, venerandâq;
in omni virtutum genere præstantiâ,
constans animus, & summa consensio.

Interim ille, imperator silentij,
qui & alios, & se multò magis,
ad sui commendationem mutos esse vult,
tametsi facundus ad alienam,
fruatur, dum viuit (vtinam vita, vitæ meritũ æquet!)
fruatur, inquam, tam caro thesaurario silentio,
postmodum tamen
in maiorem ipsius existimationem
dignitatemq; reserando.
Dicentur quæ non dixit;
& quòd illa dici noluerit, prædicabitur.
Silentium præco fiet:
nullus vocalior.

Placuit

Placuit AVCTORI hâc breui Epistolâ, ad eximium oratorem Italum à se rescriptâ, totum opus suum Panegyricum claudere.

ORATOR Italus sic eloquentiam suam nobilitat in REMONDO, vt vates Mantuanus carmen in culice. Papæ! vt video, amice, magnitudo tua crescit impendio paruitatis meæ. Debitor mihi es: immò egomet mihi, quia nihil sum feliciter. Euge, bone vir, si pergis, commodus sum ad tuam gloriam. Benè tibi est ingenio & amore. Argumentis indè profectis, congeminasti sortem ad lucrum vtriusq; nostrûm; tuo quidem, non meo merito. sapis. At contrà, meum est silere de te, ne, qui anteà nihil, nunc autem per te videor aliquis, in te tanto oratore celebrando, planissimè peream. Superstes esse volo, vt ego ipse, viuus, extem monumentum erga te, atque alios, modò non vanos atque vmbratiles amicos, repensi solidi ac perspicui amoris: in quo quidem monumento nulla delicti nota incidi queat, nisi de ambitu æmulæ caritatis. Vale.

INDEX PANEGYRICARVM ORATIONVM.

ORAT.

EGo Alexander Neuola, Societatis Iesv in Prouinciâ Venetâ Præpositus Prouincialis, poteſtate ad id mihi factâ à Reu. Adm. P. N. Generali Mutio Vitelleſco, facultatem concedo, vt Franciſci Remondi Diuionenſis Societatis Iesv Panegyricæ Orationes in laudem Sanctorum Ignatii Loyolæ, Societatis Iesv fundatoris, & Francisci Xaverii eiuſdem Societatis, Indiæ & Iaponiæ Apoſtoli; & aliquot Elogia & Epitaphia, eodẽ auctore, triũ doctorum virorum noſtræ Societatis iudicio approbata, typis mandentur. In quorum fidem has literas propriâ manu ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Mantuæ, 8. Octob. anno 1625.

Alexander Neuola.

